

КОДЕКСИ ГРАЖДАНИИ ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН

(ҚИСМИ ЯКУМ)

(Ахбори Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон, с. 1999, № 6, мод. 153, мод. 154; с. 2001, № 7, мод. 508; с. 2002, № 4, қ. 1, мод. 170; с. 2005, № 3, мод. 125; с. 2006, № 4, мод. 193; с. 2007, № 5, мод. 356; с. 2010, № 3, мод. 156, № 12, қ. 1, мод. 802; с. 2012, № 7, мод. 700, № 12, қ. 1, мод. 1021; с. 2013, № 7, мод. 504; с. 2015, № 3, мод. 200; с. 2016, № 7, мод. 612)

(Қонуни ҶТ аз 6.08.2001 [№ 41](#), аз 3.05.2002 [№ 5](#), аз 1.03.2005 [№ 85](#), аз 29.04.2006 [№ 180](#), аз 12.05.2007 [№ 247](#), аз 11.03.2010 [№ 601](#), аз 29.12.2010 [№ 640](#), аз 03.07.2012 [№ 850](#), аз 28.12.2012 [№ 928](#), аз 22.07.2013 [№ 976](#), аз 18.03.2015 [№ 1178](#), аз 23.07.2016 [№ 1334](#), аз 2.01.2019 [№ 1557](#), аз 2.01.2020 [№ 1656](#), аз 2.01.2020 [№ 1657](#))

ФАСЛИ I МУҚАРРАРОТИ УМУМӢ

ЗЕРФАСЛИ I МУҚАРРАРОТИ АСОСӢ

БОБИ I ҚОНУНҲОИ ГРАЖДАНӢ

Моддаи 1. Муносибатҳое, ки қонунҳои граждани танзим менамоянд

1. Қонунҳои граждани вазъи ҳуқуқии иштирокчиёни аҳдҳои граждани, асосҳои ба миён омадан ва тартиби татбиқи ҳуқуқи моликият ва ҳуқуқи дигари ашъи, ҳуқуқ ба натиҷаҳои фаъолияти зехниро муайян намуда, ӯҳдадорихои шартномавӣ ва ӯҳдадорихои дигар, инчунин муносибатҳои дигари молу мулкӣ ва муносибатҳои шахсии ғайри молу мулкӣ марбут ба онҳоро, ки ба баробарӣ, мухторияти хоҳишу ирода ва мустақилияти молу мулкӣ иштирокчиёнашон асос ёфтааст, танзим менамоянд (*Қонуни ҶТ аз 12.05.2007 № [№ 247](#)*).

Муносибатҳои оилавӣ, меҳнатӣ, муносибатҳои марбут ба истифодаи захираҳои табиӣ ва ҳифзи муҳити зистро, ки дорои нишонаҳои дар сарсатри аввали ҳамин модда зикргардида мебошанд, агар дар қонунҳои оила, меҳнат, замин ва қонунҳои дигар махсус тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад, қонунҳои граждани танзим менамоянд.

2. Иштирокчиёни муносибатҳои бо қонунҳои граждани танзимшаванда шаҳрвандон, давлат, шахси ҳуқуқӣ ва воҳидҳои марзию маъмурӣ мебошанд (*Қонуни ҶТ аз 12.05.2007 № [№ 247](#)*).

Қоидаҳои муқаррарнамудаи ҳамин Кодекс, агар дар қонун тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад, инчунин дар мавриди муносибатҳои бо иштироки шаҳрвандони хоричӣ, шахси бешаҳрвандӣ ва шахси ҳуқуқии хоричӣ низ истифода мешаванд (*Қонуни ҶТ аз 12.05.2007 № [№ 247](#)*).

3. Қонунҳои граждани муносибатҳои байни шахсони фаъолияти соҳибкориро ба амал бароварда ё иштироки онҳоро танзим менамоянд.

Соҳибкорӣ фаъолияти мустақили ба таваккали худ амалишавандаи шахсони ба чунин сифат бо тартиби муқаррар кардаи қонун ба қайд гирифта шудае

мебошад, ки барои мунтазам ба даст даровардани ғоида аз истифодаи молу мулк, ғурӯши мол, иҷрои қор ё расонидани хизмат равона карда шудааст.

4. Қонунҳои граждани, агар дар қонунҳо тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад, нисбати муносибатҳои молу мулкӣ, ки ба тобеияти маъмурӣ ё бо тобеияти дигари омиронаи як тараф ба тарафи дигар асос ёфтааст, истифода намешаванд.

5. Муносибатҳои марбут ба татбиқ ва ҳифзи ҳуқуқу озодиҳои бегонанашиавандаи инсон ва дигар неъматҳои ғайри моддӣ (муносибатҳои шахсии ғайри молу мулкӣ, ки бо муносибатҳои молу мулкӣ алоқаманд нестанд) бо қонунҳои граждани танзим карда мешаванд, зеро аз моҳияти ин муносибатҳо тартиби дигаре барнамеояд.

Моддаи 2. Санади қонунгузори граждани

(Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № [№ 247](#))

1. Қонунҳои граждани ба Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон асос ёфта, аз ҳамин Кодекс, дигар қонунҳо ва аз санади дигари қонунӣ иборатанд, ки муносибатҳои дар қисмҳои 1, 5 моддаи 1 ҳамин Кодекс зикргардида танзим менамоянд *(Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № [№ 247](#))*.

Меъёрҳои қонунҳои граждани, ки дигар қонунҳо ва санади дигари қонунӣ дар бар гирифтаанд, бояд бо ҳамин Кодекс мутобиқ бошанд *(Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № [№ 247](#))*.

2. Вазорату идораҳо ва мақомоти дигари давлатӣ тибқи ҳолатҳо ва дар доираи пешбинишудаи ҳамин Кодекс, дигар қонунҳо ва санади дигари қонунгузори метавонанд санади танзимкунандаи муносибатҳои гражданиро нашр намоянд *(Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № [№ 247](#))*.

Моддаи 3. Принципҳои асосии қонунҳои граждани

1. Қонунҳои граждани ба принципҳои дахлнопазирии моликият, озодии шартнома, номумкин будани даҳлати худсаронаи ҳар касе ба қорҳои хусусӣ, зарурати татбиқи бемонесаи ҳуқуқи граждани, таъмини барқарор намудани ҳуқуқи вайронгардидаи граждани ва ҳифзи судии онҳо асос меёбанд.

2. Шаҳрвандон (шахси воқеӣ) ва шахси ҳуқуқӣ ҳуқуқи гражданиро бо азму хоҳиш ва ба манфиати худ ба даст дароварда ва амалӣ менамоянд. Онҳо дар муқаррар намудани ҳуқуқу ўҳдадорихи худ дар асоси шартнома ва муайян намудани ҳар гуна шартҳои хилофи қонунҳо набудани шартнома озодаанд *(Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № [№ 247](#))*.

3. Ҳуқуқҳои граждани метавонад бо мақсади ҳифзи маънавиёт, тандурустӣ, ҳуқуқ ва манфиатҳои қонунӣи шахси дигар, таъмини амнияти ҷомеа ва давлат, ҳифзи муҳити зист дар асоси қонун маҳдуд карда шавад *(Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № [№ 247](#))*.

Моддаи 4. Амали қонунҳои граждани вобаста ба вақт

1. Санади қонунҳои граждани қувваи бозгашт надоранд ва нисбати муносибатҳои истифода мешаванд, ки пас аз қорӣ намудани онҳо ба миён омадаанд (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

Амали қонун танҳо дар сурате нисбати муносибатҳои то қорӣ намудани он татбиқ мегардад, ки агар ин бевосита дар қонун пешбинӣ шуда бошад.

2. Нисбати муносибатҳои, ки то қорӣ намудани санади қонунҳои граждани ба миён омадаанд, ин санад, ба истиснои муносиботи тарафҳои шартномаи то қорӣ намудани санади қонунгузори граждани басташуда, нисбати ҳуқуқи ўҳдадорихо татбиқ мегардад, ки пас аз қорӣ намудани он ба миён омадаанд.

Хориҷ карда шуд (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

Моддаи 5. Анъанаҳои муомилоти қорӣ

1. Анъанаи муомилоти қорӣ, сарфи назар аз сабт ёфтани он дар ягон ҳуҷжат, қоидаи рафтори дар қонунҳо пешбининашудае эътироф мегардад, ки дар ягон соҳаи фаъолияти соҳибқорӣ ба миён омада, васеъ истифода бурда мешавад.

2. Анъанаи муомилоти қорие, ки хилофи муқаррароти қонун ё шартномаи барои иштирокчиёни муносибати дахлдор ҳатмӣ мебошад, истифода намешавад.

Моддаи 6. Истифодаи қонунҳои граждани аз рӯи шабоҳат

1. Дар ҳолате ки муносибатҳои пешбининамудаи қисмҳои 1 ва 5 моддаи 1 ҳамин Кодекс бевосита бо қонунҳо ё созишномаи тарафайн танзим нашудаанду анъанаи дар ин маврид истифодашаванда вучуд надорад, нисбати чунин муносибот меъёри қонунҳои граждани танзимкунандаи муносиботи шабех (шабоҳати қонун) истифода мешавад, зеро ин хилофи моҳияти онҳо намебошад.

2. Дар сурати номумкин будани истифодаи шабоҳати қонун дар ҳолатҳои зикргардида ҳуқуқи ўҳдадорихои тарафҳо бо назардошти асосҳои умумию моҳияти қонунҳои граждани (шабоҳати ҳуқуқ) ва талаботи бовиҷдонӣ, дурандешӣ ва адолат муайян карда мешаванд.

3. Аз рӯи шабоҳат истифода намудани меъёрҳои, ки ҳуқуқи гражданиро маҳдуд сохта, масъулиятро муқаррар менамоянд, манъ аст.

Моддаи 7. Қонунҳои граждани ва санадҳои ҳуқуқи байналмилалӣ

(*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*)

1. Санадҳои ҳуқуқии байналмилалии эътирофнамудаи Тоҷикистон мутобиқи Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон қисми таркибии низоми ҳуқуқии Ҷумҳурии Тоҷикистон мебошанд (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

2. Нисбати муносиботи дар қисмҳои 1 ва 5 моддаи 1 ҳамин Кодекс зикргардида, ба ғайр аз ҳолатҳои, ки дар асоси шартномаи байналхалқӣ барои истифодаи он қабули санади дохилидавлатӣ зарур аст, санадҳои ҳуқуқии байналмилалии эътирофнамудаи Тоҷикистон бевосита истифода карда мешаванд (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

Агар дар шартномаҳои байналхалқии Ҷумҳурии Тоҷикистон нисбат ба қоидаҳои пешбининамудаи қонунҳои граждани қоидаҳои дигаре пешбинӣ шуда

бошанд, қоидаҳои санадҳои ҳуқуқи байналмилалӣ эътирофнамудаи Тоҷикистон мавриди истифода қарор дода мешаванд (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № [№ 247](#)*).

БОБИ 2 АСОСҲОИ БА ВУЧУД ОМАДАНИ ҲУҚУҚ ВА ӮҲДАДОРИҲОИ ГРАЖДАНӢ, АМАЛӢ НАМУДАН ВА ҲИФЗИ ҲУҚУҚҲОИ ГРАЖДАНӢ

(*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № [№ 247](#)*)

Моддаи 8. Асосҳои ба миён омадани ҳуқуқи ӯҳдадорихои граждани

1. Ҳуқуқи ӯҳдадорихои граждани аз асосҳои пешбиниамудаи қонун ва санади дигари ҳуқуқӣ, инчунин аз амали шахрвандон ва шахси ҳуқуқӣ ба миён меоянд, ҳарчанд дар қонун ё чунин аснод пешбинӣ нашуданд, вале тибқи асосҳои умумӣ ва моҳияти қонунҳои граждани ҳуқуқи ӯҳдадорихои гражданиро ба миён меоранд (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № [№ 247](#)*).

Мутобиқи ин ҳуқуқи ӯҳдадорихои граждани:

а) аз шартномаҳо ва аҳдҳои дигари пешбиниамудаи қонун, инчунин шартномаҳо ва аҳдҳои дигаре, ки ҳарчанд дар қонун пешбинӣ нашуда бошанд ҳам, хилофи он нестанд;

б) аз санадҳои мақомоти давлатӣ, мақомоти маҳаллии ҳокимияти давлатӣ ва мақомоти худидоракунии маҳаллӣ, ки дар қонун ба сифати асоси ба миён омадани ҳуқуқи ӯҳдадорихои граждани пешбинӣ шудаанд (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № [№ 247](#)*);

в) аз қарори суд, ки ҳуқуқи ӯҳдадорихои гражданиро муқаррар намудааст;

г) дар натиҷаи бунёд ва ба даст овардани молу мулк дар асоси пешбиниамудаи қонун;

д) дар натиҷаи эҷоди асари илмӣ, адабӣ, фарҳангӣ, ихтироот ва натиҷаҳои дигари фаъолияти зеҳнӣ;

е) дар натиҷаи расонидани зиён ба шахси дигар;

ж) дар натиҷаи дорошавии беасос;

з) дар натиҷаи амалҳои дигари шахрвандон ва шахси ҳуқуқӣ (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № [№ 247](#)*);

и) дар натиҷаи ҳодисаҳои, ки қонун ё санади дигари ҳуқуқӣ фаро расидани оқибатҳои ҳуқуқи гражданиро вобаста меонад, ба миён меоянд.

2. Агар дар қонун тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад, ҳуқуқ ба молу мулке, ки бояд ба қайди давлатӣ гирифта шавад, аз лаҳзаи бақайдгирии ин молу мулк ё ҳуқуқи дахлдор ба он ба вучуд меояд (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № [№ 247](#)*).

Моддаи 9. Амалӣ намудани ҳуқуқи граждани

(*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № [№ 247](#)*)

1. Шахрвандон ва шахси ҳуқуқӣ ҳуқуқи граждани хешро бо салоҳдиди худ амалӣ менамоянд, аз ҷумла ихтиёрдорӣ мекунанд (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № [№ 247](#)*).

2. Даст кашидани шахрвандон ва шахси ҳуқуқӣ аз амалӣ намудани ҳуқуқи ба онҳо тааллуқдошта, ба истисноӣ ҳолатҳои пешбиниамудаи қонун, боиси қатъи ин ҳуқуқҳо намегардад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

Моддаи 10. Ҳадди амали ҳуқуқҳои граждани

(*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*)

1. Ба амали шахрвандон ва шахси ҳуқуқӣ, ки бо нияти расонидани зарар ба шахси дигар иҷро карда мешавад, инчунин дар мавридҳои пешбиниамудаи қонун суиистифода аз ҳуқуқ дар шакли дигар роҳ дода намешавад.

2. Ба истифодаи ҳуқуқҳои граждани бо мақсади маҳдуд сохтани рақобат, инчунин суиистифода аз мавқеи афзалиятноки худ дар бозор роҳ дода намешавад.

3. Амалӣ намудани ҳуқуқҳои граждани набояд ҳуқуқ ва манфиатҳои қонунан ҳифзшавандаи субъектҳои дигари ҳуқуқро вайрон намояд ва ба муҳити зист зиёни воқеӣ расонад.

4. Шахрвандон ва шахси ҳуқуқӣ ҳангоми амалӣ намудани ҳуқуқҳои ба онҳо тааллуқдошта бояд оқилона, одилона ва боинсофона талаботи дар қонунгузори дарҷ ёфтаре, принсипҳои ахлоқи ҷомеаро, соҳибкорон бошанд, қоидаҳои одоби касбиро риоя намоянд. Ин ўҳдадорӣ набояд ба воситаи шартнома хориҷ ё маҳдуд карда шавад.

Амали оқилона, одилона ва боинсофонаи иштирокчиёни муносибатҳои ҳуқуқи граждани дар назар дошта мешавад.

5. Дар ҳолати риоя накардани талаботи моддаи мазкур суд метавонад аз ҳифзи ҳуқуқи ба шахс тааллуқдошта даст кашад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

Моддаи 11. Ҳифзи ҳуқуқи граждани

1. Ҳифзи ҳуқуқҳои граждани вайронгардида ё мавриди баҳс қарор доштаро тибқи мансубияти бо қонунҳои мурофиавӣ муқарраршудаи парвандаҳо аз ҷониби суд, суди иқтисодӣ ё суди ҳакамӣ (минбаъд суд) ба амал бароварда мешавад.

2. Ҳифзи ҳуқуқи граждани аз тариқи маъмури танҳо дар ҳолатҳои пешбиниамудаи қонун ба амал бароварда мешавад. Нисбати қароре, ки ба тариқи маъмури қабул шудааст, метавон ба суд шикоят кард.

Моддаи 12. Тарзҳои ҳифзи ҳуқуқи граждани

Ҳуқуқи граждани бо тарзҳои зайл ҳифз мешавад:

- эътирофи ҳуқуқ;

- барқарор намудани вазъе, ки то вайрон гардидани ҳуқуқ ҷой дошт ва пешгири намудани амалҳои, ки ҳуқуқро вайрон мекунанд ё барои вайрон кардани он таҳдид менамоянд;

- беътибор донишани аҳдҳои мавриди баҳс ва истифодаи оқибатҳои беътибор донишани он, истифодаи оқибатҳои беътибор донишани аҳдҳои беътибор;

- беътибор донишани санади мақоми давлатӣ ё мақоми ҳокимияти маҳаллӣ;

- худхифозаткунии ҳуқуқ (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*);
- водор намудан ба иҷрои ўҳдадориҳо дар шакли асл (натура);
- рӯёнидани товони зиён (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*);
- ситонидани ноустуворона (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*);
- чуброни зарари маънавӣ (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*);
- қатъ кардан ё тағйир додани муносиботи ҳуқуқӣ;
- аз чониби суд татбиқ нагардидани санади муҳолифи қонун қабул намудаи мақомоти ҳокимияти давлатӣ ё мақомоти маҳаллии ҳокимияти давлатӣ (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*);
- бо роҳҳои дигари пешбиниамудаи қонун.

Моддаи 13. Безътибор донишани санади мақоми давлатӣ ё мақоми ҳокимияти маҳаллӣ

Санади ғайримеъёрии мақомоти ҳокимияти давлатӣ ва мақомоти маҳаллии ҳокимияти давлатӣ ва дар ҳолатҳои пешбиниамудаи қонун, инчунин санади меъёриеро, ки ҳилофи қонун ё санади дигари ҳуқуқӣ буда, ҳуқуқи граждани ва манфиатҳои қонунан ҳифзшавандаи шахрванд ё шахси ҳуқуқиро ҳалалдор месозанд, суд метавонад безътибор эътироф намояд (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

Дар сурати санадро безътибор донишани суд, ҳуқуқи вайронгардида бояд барқарор шавад ё ба тариқи дигари дар моддаи 12 ҳамин Кодекс пешбинигардида ҳифз гардад.

Моддаи 14. Худмуҳофизати ҳуқуқи граждани

Худмуҳофизати ҳуқуқи граждани роҳ дода мешавад. Роҳҳои худмуҳофизат бояд бо ҳуқуқвайронкунии мувофиқ буда, аз ҳадди амалӣ, ки барои пешгирии он заруранд, нагузарад.

Моддаи 15. Рӯёнидани зиён

(*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*)

1. Шахсе, ки ҳуқуқаш вайрон гардидааст, агар дар қонун ё шартнома рӯёнидани зиён ба андозаи камтар пешбинӣ нашуда бошад, метавонад чуброни пурраи зиёни ба ӯ расонидашударо талаб намояд (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

2. Зиён хароҷоте фаҳмида мешавад, ки шахси ҳуқуқаш вайронгардида масраф намудааст ё бояд барои барқарор намудани ҳуқуқи вайронгардида масраф намояд, аз даст рафтани ё хароб гардидани амволи ӯ (зиёни воқеӣ), инчунин даромади ба даст наомадае, ки ин шахс, агар ҳуқуқаш вайрон намегардид, дар шароити муқаррарии аҳдҳои граждани метавонист ба даст оварад (фоидаи аз дастрафта).

Агар шахси вайронкардаи ҳуқуқ дар натиҷаи ин даромад ба даст оварда бошад, шахсе, ки ҳуқуқаш вайрон гардидааст, ҳақ дорад дар баробари зиёни дигар рӯёнидани фоидаи аздастрафтаре ба андозаи на камтар аз чунин даромад талаб намояд (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

Моддаи 16. Руёнидани зиёни расонидаи мақомоти ҳокимияти давлатӣ, мақомоти маҳаллии ҳокимияти давлатӣ ва мақомоти худидоракунии маҳаллӣ

(Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247)

Зиёне, ки дар натиҷаи амали (беамалии) ғайриқонунии мақомоти ҳокимияти давлатӣ, мақомоти маҳаллии ҳокимияти давлатӣ ва мақомоти худидоракунии маҳаллӣ ё мансабдорони ин мақомот, инчунин дар натиҷаи қабули санади хилофи қонун ё санади дигари ҳуқуқии мақоми давлатӣ ё мақоми ҳокимияти маҳаллӣ ба шахрванд ё шахси ҳуқуқӣ расонида шудааст, бояд аз ҷониби Ҷумҳурии Тоҷикистон ё мақомоти дахлдори Ҷумҳурии Тоҷикистон ҷуброн карда шавад *(Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247)*.

ЗЕРФАСЛИ 2 СУБЪЕКТҲОИ ҲУҚУҚИ ГРАЖДАНӢ

БОБИ 3 ШАХРВАНДОНИ ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН ВА ШАХСИ ВОҶЕИИ ДИГАР

(Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247)

Моддаи 17. Мафҳуми шахрванд (шахси воқеӣ)

Тахти мафҳуми шахрвандон (шахси воқеӣ) шахрвандони Ҷумҳурии Тоҷикистон, шахрвандони давлатҳои дигар, инчунин шахси бешахрвандӣ фаҳмида мешавад. Муқаррароти ҳамин Кодекс, агар дар қонун ё санадҳои ҳуқуқии байналмилалӣ эътирофнамудаи Тоҷикистон тартиби дигар муқаррар нашуда бошад, нисбати ҳамаи шахрвандон татбиқ мегарданд *(Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247)*.

Моддаи 18. Қобилияти ҳуқуқдорӣ шахрванд

1. Қобилияти доштани ҳуқуқу ӯҳдадорӣ граждани (қобилияти ҳуқуқдорӣ граждани) нисбати ҳамаи шахрвандон ба андозаи баробар эътироф карда мешавад.

2. Қобилияти ҳуқуқдорӣ шахрванд аз лаҳзаи таваллуд ёфтаниш ба миён омада, пас аз вафоташ қатъ мегардад.

Моддаи 19. Мазмуни қобилияти ҳуқуқдорӣ шахрванд

Шахрванд метавонад ҳам дар ҳудуди Ҷумҳурии Тоҷикистон ва ҳам берун аз он дорои ҳуқуқи моликият ба амвол, аз ҷумла асъори хоричӣ бошад; мону мулкро мерос гирад ва васият кунад; дар қаламрави ҷумҳурӣ озодона ҳаракат карда, ҷои зист интихоб намояд; ҳудуди ҷумҳуриро озодона тарк карда, ба қаламрави он баргардад; бо ҳар гуна ғайриқонунии манънакардаи санади қонунӣ машғул шавад; мустақилона ё якҷоя бо шахрвандон ва шахси ҳуқуқии дигар шахси ҳуқуқӣ таъсис диҳад; ҳар гуна аҳдҳои бо санади қонунӣ манънашударо анҷом дода, дар ӯҳдадорӣ иштирок намояд; дорои ҳуқуқи моликияти зеҳнӣ ба ихтироот, асари илмӣ, адабӣ, санъат ва натиҷаҳои дигари ғайриқонунии зеҳнӣ бошад; ҷуброни зиёни моддӣ ва маънавию талаб намояд; ҳуқуқи дигари мону мулкӣ ва шахсӣ дошта бошад *(Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247)*.

Моддаи 20. Номи шахрванд

1. Шахрванд ҳуқуқу ўҳдадорихоро, агар аз қонун ё анъанаҳои миллӣ тартиби дигаре барнаояд, бо номи худ, ки фамилия ва худи ном, инчунин номи падарро дар бар мегирад, ба даст меорад ва татбиқ менамояд.

Тибқи ҳолат ва мувофиқи тартиби пешбининамудаи қонун шахрванд метавонад аз таҳаллус (номи сохта) истифода намояд.

2. Шахрванд мувофиқи тартиби муқаррарнамудаи қонун ҳақ дорад номи худро иваз кунад. Номи худро дигар кардани шахрванд барои қатъ ё тағйири ҳуқуқу ўҳдадорихоӣ бо номи қаблӣ бадастовардаи ӯ асос намебошад.

Шахрванд вазифадор аст, ки барои огоҳ намудани қарздорону кредиторони худ дар хусуси дигар кардани номаш чораҳои зарурӣ андешад ва хавфи оқибатҳоеро ба зимма дорад, ки бо сабаби огоҳӣ надоштани ин ашхос дар хусуси дигар кардани ном ба миён меоянд.

Шахрванде, ки номашро дигар кардааст, метавонад аз ҳисоби худ ба ҳуҷҷатҳое, ки бо номи қаблӣ ӯ ба расмият дароварда шуда буд, ворид намудани тағйироти дахлдорро талаб намояд.

3. Номе, ки ба шахрванд пас аз таваллудаш гузошта шудааст, инчунин дигар кардани ном бояд мувофиқи тартиби барои бақайдгирии санади ҳолати шахрвандӣ пешбинигардида ба қайд гирифта шаванд ([Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № 247](#)).

4. Ба даст овардани ҳуқуқу ўҳдадорихо ба номи шахси дигар роҳ дода намешавад.

5. Зиёне, ки ба шахрванд дар натиҷаи истифодаи ғайриқонунии номи ӯ расидааст, бояд мутобиқи ҳамин Кодекс чуброн карда шавад.

Дар сурати таҳриф ё истифодаи номи шахрванд бо тариқ ё дар шакле, ки шаъну шараф ё обрӯи қорӣи ӯро ҳалалдор месозад, қоидаҳои пешбининамудаи моддаи 174 ҳамин Кодекс истифода мешаванд.

Моддаи 21. Истиқоматгоҳи шахрванд

1. Истиқоматгоҳ маҳалле эътироф мегардад, ки шахрванд доимӣ ё бештар дар он истиқомат мекунад.

2. Истиқоматгоҳи ноболиғони то чордаҳсола ё шахрвандоне, ки таҳти васоят қарор доранд, истиқоматгоҳи намояндагони қонунӣ ё васиёни онҳо эътироф мегардад.

Моддаи 22. Қобилияти амали шахрванд

1. Қобилияти шахрванд барои бо амали хеш ба даст овардан ва татбиқ намудани ҳуқуқи граждани, барои худ муқаррар намудани ўҳдадорӣ ва иҷро намудани он (мукаллафияти граждани) дар ҳаҷми пурра бо фаро расидани балоғат, яъне пас аз расидан ба синни ҳаждаҳ, ба миён меояд.

2. Агар тибқи қонун издивоҷ то ба синни ҳаждаҳсолагӣ расидан иҷозат бошад, шахрванди ба синни ҳаждаҳсолагӣ нарасида аз вақти издивоҷ карданаш пурра қобилияти амалро ба даст меорад.

Қобилияти амали дар натиҷаи издивоҷ бадастомада дар сурати бекор кардани никоҳ низ пурра боқӣ мемонад.

Дар сурати безътибор дониستاني никоҳ суд метавонад дар хусуси аз лаҳзаи муайяннамудаи суд қобилияти пурраи амалро аз даст додани ҳамсари ноболиғ қарор қабул намояд.

Моддаи 23. Номумкин будани маҳрум сохтан ё маҳдуд кардани қобилияти ҳуқуқдорӣ ё қобилияти амали шаҳрванд

1. Ба истиснои ҳолатҳо ва мувофиқи тартиби муқаррарнамудаи қонун, қобилияти ҳуқуқдорӣ ва қобилияти амали ҳеч касро маҳдуд сохтан мумкин нест.

2. Риоя накардани шарту тартиби дар қонун муқарраргардидаи маҳдуд сохтани қобилияти амали шаҳрвандон ё ҳуқуқи машғул шудани онҳо ба фаъолияти соҳибкорӣ ё фаъолияти дигар боиси безътибор дониستاني санади мақоми давлатӣ ё мақоми дигаре мегардад, ки маҳдудиятҳои дахлдорро муқаррар намудааст.

3. Пурра ё қисман даст кашидани шаҳрванд аз қобилияти ҳуқуқдорӣ ё қобилияти амал ва аҳдҳои дигар, ки ба маҳдуд сохтани қобилияти ҳуқуқдорӣ ё қобилияти амал равона гардидаанд, ба истиснои ҳолатҳои, ки чунин аҳдҳоро қонун иҷозат додааст, эътибор надоранд.

Моддаи 24. Фаъолияти соҳибқори шаҳрвандон

1. Шаҳрвандон метавонанд аз лаҳзаи бақайдгирии давлатӣ ба сифати соҳибқорони инфиродӣ бе таъсиси шахси ҳуқуқӣ ба фаъолияти соҳибкорӣ машғул шаванд (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247, аз 29.12.2010 № 640*).

2. Нисбати фаъолияти соҳибқори шаҳрвандон, ки бидуни таъсиси шахси ҳуқуқӣ ба амал бароварда мешавад, агар аз қонунҳо ё моҳияти муносибати ҳуқуқӣ тартиби дигаре барнаояд, мутобиқан қоидаҳои ҳамин Кодекс истифода мешаванд, ки фаъолияти шахси ҳуқуқии таъшилотҳои тижоратӣ бударо танзим менамоянд.

3. Шаҳрвандоне, ки дар ҳайати хоҷагии деҳқонӣ фаъолияти соҳибқориро анҷом медиҳанд, аз бақайдгирии давлатӣ озод мебошанд (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

4. Шаҳрвандоне, ки фаъолияти соҳибқориро бе таъсиси шахси ҳуқуқӣ бо вайрон намудани қисми 1 моддаи мазкур амалӣ менамоянд, ҳақ надоранд нисбат ба аҳдҳои бастаашон ба он истинод намоянд, ки онҳо соҳибқор намебошанд. Суд метавонад ба чунин аҳдҳо қоидаҳои Кодекси мазкурро оид ба ўҳдадорихое, ки ба амалӣ намудани фаъолияти соҳибкорӣ алоқаманд мебошад, татбиқ намояд (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

5. Шаҳрвандоне, ки бидуни таъсиси шахси ҳуқуқӣ ба фаъолияти соҳибкорӣ машғуланд, тартиби бақайдгирӣ ва андозбандии онҳо тибқи Қонунгузори Чумхурии Тоҷикистон ба танзим дароварда мешаванд (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247, аз 29.12.2010 № 640*).

Моддаи 25. Масъулияти молу мулкии шаҳрвандон

(*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*)

1. Шахрванд аз рӯи ўхдадорихои худ бо тамоми амволи ба ў тааллуқдошта, ба истиснои молу мулке, ки мутобиқи санади қонунгузорӣ аз он маблағ рӯёндан манъ аст, масъулият дорад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

2. Номгӯи амволи шахрвандонро, ки аз он маблағ рӯёндан манъ мебошад, Кодекси муруфиаи граждании Ҷумҳурии Тоҷикистон муқаррар менамояд.

Моддаи 26. Муфлисшавии соҳибкори инфиродӣ

1. Соҳибкори инфиродие, ки барои қонё гардонидани талаботи кредиторон оиди ғайолияти соҳибкорӣ қодир нест, бо қарори суд мумкин аст муфлис эътироф гардад. Аз лаҳзаи эътибор пайдо кардани чунин қарор қайди ў ба сифати соҳибкори инфиродӣ безътибор мегардад.

2. Ҳангоми иҷрои расму қоидаҳои муфлис донишани соҳибкори инфиродӣ кредиторони ў аз рӯи ўхдадорихое, ки бо ғайолияти соҳибкорӣ вобаста нестанд, ҳамчунин метавонанд талаботи худро пешкаш намоянд. Талаботи чунин кредиторон, ки бо ҳамин тартиб арз накардаанд, баъди ба итмом расидани расму қоидаҳои муфлисшавии соҳибкори инфиродӣ эътибори худро нигоҳ медоранд.

3. Талаботи кредиторони соҳибкори инфиродӣ дар сурати муфлис эътироф гардидаиаш аз ҳисоби молу мулки ба ў тааллуқдоштае, ки мумкин аст бо тартиб ва навбати муқаррарнамудаи қонунгузори Ҷумҳурии Тоҷикистон дар бораи муфлисшавӣ аз он маблағ рӯёнида шавад, қонё гардонида мешавад (*Қонуни ҚТ аз 2.01.2019 № 1557*).

4. Пас аз ба охир расидани ҳисоббаробаркунии бо кредиторон соҳибкори инфиродии муфлис эътирофгардида аз иҷрои ўхдадорихои боқимондаи марбут ба ғайолияти соҳибкориаш ва талаботи дигаре, ки чиҳати иҷро пешниҳод гардида, зимни муфлис эътироф кардани соҳибкор ба назар гирифта шудаанд, озод карда мешавад.

5. Асос ва тартиби муфлис эътироф кардани соҳибкори инфиродиро суд ё дар хусуси муфлис эълон кардани ўро қонун дар бораи муфлисшавӣ муқаррар менамояд.

6. Хориҷ карда шуд (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

Моддаи 27. Қобилияти амали ноболиғони аз чордаҳ то ҳаждаҳсола

1. Ноболиғони аз чордаҳ то ҳаждаҳсола бо ризоияти хаттии намоёндагони қонунии худ - волидайн, фарзандхондагон ва парасторон, ба истиснои аҳдҳои дар қисми 2 ҳамин модда номбаршуда, аҳдҳои дигарро анҷом медиҳанд.

Аҳдҳои анҷомдодаи чунин ноболиғон, инчунин баъди минбаъд онро хаттӣ маъқул донишани волидайн, фарзандхондагон ва парасторони ў бозътибор мебошанд.

2. Ноболиғони аз чордаҳ то ҳаждаҳсола ҳуқуқ доранд, ки бидуни ризоияти волидайн, фарзандхондагон ва парасторонашон:

а) музди меҳнат, стипендия ва даромади дигари қонунии худро мустақилона ихтиёрдорӣ намоянд;

б) ҳуқуқи муаллифи асари илмӣ, адабӣ ё санъат, ихтироъ ё маҳсули дигари қонунан ҳифзшавандаи натиҷаи ғайолияти зеҳнии худро татбиқ намоянд;

в) мутобиқи қонун дар муассисаҳои кредитӣ амонат гузоранд ва онро ихтиёрдорӣ намоянд;

г) аҳдҳои хурди маишӣ дар қисми 2 моддаи 29 ҳамин Кодекс пешбинигардидаро анҷом диҳанд.

Ноболиғони ба синни шонздаҳсолагӣ расида ҳамчунин ҳуқуқ доранд, ки мутобиқи қонун дар бораи кооперативҳо узви кооператив бошанд.

3. Ноболиғони аз чордах то ҳаҷдахсола аз рӯи аҳдҳои, ки мутобиқи қисмҳои 1 ва 2 ҳамин модда анҷом додаанд, мустақилона масъулияти молу мулкӣ бар дӯш доранд. Чунин ноболиғон барои зиёни расонидаашон мутобиқи ҳамин Кодекс масъулият доранд (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

4. Дар сурати мавҷуд будани асосҳои қофӣ суд метавонад бо дархости волидайн, фарзандхондагон ё мақоми васоят парасторӣ ноболиғи аз чордах то ҳаҷдахсоларо, ба истисноӣ ҳолатҳои, ки чунин ноболиғ мутобиқи қисми 2 моддаи 22 ё моддаи 28 ҳамин Кодекс қобилияти пурраи амалро ба даст овардааст, ҳуқуқи мустақилона ихтиёрдорӣ намудани музди меҳнат, стипендия ё даромади дигари ӯро маҳдуд кунад ё аз ин ҳуқуқ маҳрум созад.

Моддаи 28. Эмансипатсия

1. Агар ноболиғи ба синни шонздаҳсолагӣ расида тибқи шартномаи меҳнатӣ, аз ҷумла аз рӯи қарордод қор кунад ё бо розигии волидайн, фарзандхондагон ё парастор бо фаъолияти соҳибқорӣ машғул шавад, ӯ метавонад дорои қобилияти пурраи амал эълон қарда шавад.

Дорои қобилияти пурраи амал (эмансипатсия) эълон қардани ноболиғ бо розигии ҳардуи волидайн, фарзандхондагон ё парастор бо қарори мақоми васоят парасторӣ ё дар сурати набудани чунин розигӣ бо қарори суд сурат мегирад.

2. Волидайн, фарзандхондагон ва парастор аз рӯи ӯҳдадорихои ноболиғи дорои қобилияти пурраи амал (эмансипатсия) - шуда, аз ҷумла аз рӯи ӯҳдадорихое, ки дар натиҷаи зиёни расонидаи ӯ ба миён омадаанд, ҷавобгар нестанд.

Моддаи 29. Моддаи 29. Қобилияти амали ноболиғони ба синни чордах нарасида

(*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*)

1. Бар ивази ноболиғони ба синни чордах нарасида (хурдсолон) аз номи онҳо аҳдро, ба истисноӣ аҳди дар қисми 2 ҳамин модда зикрқардида, танҳо волидайн, фарзандхондагон ва васиёни онҳо анҷом дода метавонанд.

Нисбат ба аҳди намояндагони қонунии ноболиғон доир ба амволашон қоидаҳои дар қисмҳои 2 ва 3 моддаи 38 ҳамин Кодекс пешбинигардида истифода мешаванд.

2. Ноболиғони аз шаш то чордахсола ҳуқуқи мустақилона бастанӣ аҳдҳои зайлро доранд (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*):

а) аҳди хурди маишӣ (харидани нон, китоб, қалам ва ғайра), ки ҳангоми бастан аз ҷониби ҳуди онҳо анҷом дода мешаванд;

б) аҳде, ки барои бемузд ба даст овардани Ҷоида равона гардида, тасдиқи нотариалӣ ё бақайдгирии давлатиро талаб намекунад;

в) аҳдҳои ихтиёрдорӣ кардани маблағҳое, ки намояндаи қонунӣ ё бо розигии ӯ шахси сеюм барои мақсади муайян ё барои ихтиёрдорӣ озодона додааст.

3. Аз рӯи аҳди ноқилиғони ба синни чордаҳ нарасида, аз ҷумла аҳде, ки ӯ мустақилона анҷом додааст, масъулияти амволиро волидайн, фарзандхондагон ва васиён бар дӯш доранд, агар исбот накунад, ки ӯхдадорӣ бо гуноҳи онҳо вайрон шудааст. Ин ашхос ҳамчунин тибқи қонунгузорӣ барои зиёни расонидаи хурдсолон низ масъулият доранд (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № [№ 247](#)*).

Моддаи 30. Ғайри қобили амал донишҷӯи шахрванд

1. Суд шахрвандеро, ки дар асари бемории рӯҳӣ ё камақлиш аҳамияти амали худро дарк ё онро идора карда наметавонад, мувофиқи тартиби муқаррарнамудаи қонунҳои муҳофизати граждани ғайри қобили амал эътироф карда метавонад. Ӯ таҳти васоят қарор дода мешавад.

2. Аз номи шахрванде, ки ғайри қобили амал эътироф гардидааст, аҳдро васӣ ба иҷро мерасонад.

3. Агар асосе, ки мутобиқи он шахрванд ғайри қобили амал эътироф гардида буд, аз миён бардошта шавад, суд ӯро қобили амал эътироф мекунад. Дар асоси қарори суд васояти барои ӯ муқарраргардида бекор карда мешавад.

4. Агар суд аризаи ғайри қобили амал эътироф кардани шахсро қонунан ба назар гирад ва муқаррар гардад, ки талаботи муҳофизат арз шудааст, шахсе, ки бо чунин амал ба ӯ зиёни рӯҳӣ расонида шудааст, ҳақ дорад аз арзкунанда ҷуброни ин зиёно талаб намояд.

Моддаи 31. Маҳдуд сохтани қобилияти амали шахрванд

1. Суд метавонад қобилияти амали шахрвандеро, ки дар асари сӯиистеъмолии машрубот, воситаҳои нафсдор, моддаҳои психотропӣ ва прекурсорҳо ё моддаҳои дигари мадхӯшкунанда худ ё оилаи худро дар вазъияти вазнини моддӣ қарор медиҳад, мувофиқи тартиби муқаррарнамудаи қонунҳои муҳофизати граждани маҳдуд созад. Ӯ таҳти парасторӣ қарор дода мешавад (*Қонуни ҚТ аз 18.03.2015 № [1178](#)*).

Ӯ ҳуқуқ дорад мустақилона аҳдҳои хурди маишӣ бандад.

Барои анҷом додани аҳдҳои дигар, гирифтани музди меҳнат, нафақа ва даромади дигар ва сарф кардани он ӯ танҳо бо розигии парастор ҳуқуқ дорад. Вале чунин шахрванд барои аҳдҳои анҷомдода ва зиёни расонидааш мустақилона масъулияти молу мулкӣ дорад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № [№ 247](#)*).

2. Агар асосҳое, ки мутобиқи онҳо қобилияти амали шахрванд маҳдуд гардида буд, аз миён бардошта шаванд, суд маҳдудияти қобилияти амали ӯро бекор мекунад. Дар асоси қарори суд парасторӣ барои шахрванд муқарраргардида бекор карда мешавад.

Моддаи 32. Васоят ва парасторӣ

1. Васояту парасторӣ барои ҳифзи ҳуқуқи манфиатҳои шахрвандони ғайри қобили амал ва қобилияти пурраи амал надошта муқаррар мегардад. Васояту парастории ноболиғон ҳамчунин бо мақсади тарбияи онҳо муқаррар карда мешавад. Ҳуқуқи ӯҳдадорихоии марбутатаи васиёну парасторонро Кодекси оилаи Ҷумҳурии Тоҷикистон муайян менамояд.

2. Васиёну парасторон бидуни ваколати махсус ҳуқуқи манфиатҳои шахси тахти васоят ё парасториашонро дар муносибат бо ҳама гуна ашхос, аз ҷумла дар судҳо, ҳифз мекунанд (*Қонуни ҶТ аз 12.05.2007 № № 247*).

3. Васояту парастории ноболиғон дар сурати волидайн, падару модархонд надоштани онҳо, аз ҳуқуқи волидайн маҳрум гардонида шудани волидайнашон, инчунин дар ҳолатҳои, ки чунин шахрвандон бо сабабҳои дигар бидуни парастории волидайн мондаанд, аз ҷумла дар сурати аз тарбия ё ҳифзи ҳуқуқи манфиатҳоиашон саркашӣ намудани волидайн муқаррар карда мешавад.

Моддаи 33. Васоят

1. Васоят барои хурдсолон, инчунин шахрвандоне муқаррар карда мешавад, ки суд онҳоро дар натиҷаи бемории рӯҳӣ ё камақлиашон ғайри қобили амал эътироф намудааст.

2. Васиён мутобиқи қонун намояндагони шахси тахти васояташон буда, аз номи онҳо ва ба манфиаташон тамоми аҳди заруриро анҷом медиҳанд (*Қонуни ҶТ аз 12.05.2007 № № 247*).

Моддаи 34. Парасторӣ

1. Парасторӣ барои ноболиғони аз чордаҳ то ҳаждаҳсола, инчунин шахрвандоне муқаррар карда мешавад, ки суд қобилияти амали онҳоро бо сабаби сӯиистеъмолии машрубот, воситаҳои напъадор, моддаҳои психотропӣ ва прекурсорҳо ё моддаҳои дигари мадҳушкунанда маҳдуд сохтааст (*Қонуни ҶТ аз 18.03.2015 № 1178*).

2. Парасторон барои анҷоми он аҳдҳои розигӣ медиҳанд, ки шахрвандони тахти парасторӣ қарордошта барои мустақилона анҷом додани онҳо ҳуқуқ надоранд.

Парасторон ба шахси тахти парасторӣ барои татбиқи ҳуқуқ ва иҷрои ӯҳдадорихоияшон мусоидат менамоянд, инчунин онҳоро аз сӯиистифодаи шахси сеюм (ғайр) ҳифз менамоянд (*Қонуни ҶТ аз 12.05.2007 № № 247*).

Моддаи 35. Мақомоти васояту парасторӣ

1. Мақомоти васояту парасторӣ мақомоти маҳаллии ҳокимияти давлатӣ, мақомоти худидоракунии шаҳрак ва деҳот мебошанд (*Қонуни ҶТ аз 12.05.2007 № № 247, аз 18.03.2015 № 1178*).

2. Суд вазифадор аст, ки дар давоми се рӯзи баъди эътибори қонунӣ пайдо кардани қарор дар бораи ғайри қобили амал эътироф намудани шахрванд ё дар бораи маҳдуд соختани қобилияти амали ӯ барои тахти васоят ё парасторӣ қарор додани чунин шахрванд дар ин хусус ба мақоми васояту парастории маҳалли зисти ӯ хабар диҳад.

3. Мақоми васојату парастории маҳалли зисти шахси таҳти васојату парасторӣ қарордошта ба фаъолияти васиёну парасторони онҳо назорат мекунад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

Моддаи 36. Васиён ва парасторон

1. Васи ё парастор аз ҷониби мақоми васојату парастории маҳалли зисти шахси ба васојат ё парасторӣ эҳтиёҷдошта дар давоми як моҳи пас аз лаҳзае, ки мақомоти мазкур дар хусуси зарурати таҳти васојат ё парасторӣ қарор додани шахрванд огоҳӣ ёфтанд, муқаррар карда мешавад. Дар сурати ҷой доштани ҳолатҳои ҷолиби диққат васӣ ё парасторро мақоми васојату парастории маҳалли зисти васӣ (парастор) таъин карда метавонад. Агар барои шахси мӯҳтоҷи васојат ё парасторӣ дар давоми як моҳ васӣ ё парастор таъин карда нашавад, иҷрои вазифаҳои васӣ ё парастор муваққатан ба зиммаи мақоми васојату парасторӣ гузошта мешавад.

Шахси манфиатдор метавонанд нисбати таъини васӣ ё парастор ба суд шикоят намоянд (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

2. Танҳо шахрвандони ба балоғат расидаи қобили амал васӣ ё парастор таъин шуда метавонанд. Шахрвандонеро, ки аз ҳуқуқи падарию модарӣ маҳрум карда шудаанд, инчунин шахрвандонеро, ки тибқи қонунгузории Ҷумҳурии Тоҷикистон васојат ё парастор шуданашон манъ карда шудааст, васојат ва парастор таъин кардан мумкин нест (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

3. Шахсро танҳо бо розигии ҳудаш васӣ ё парастор таъин кардан мумкин аст. Зимнан бояд одобу ахлоқ ва сифатҳои дигари шахсӣ, қобилияти иҷро кардани вазифаи васӣ ё парастор, муносибати байни ӯ ва шахси мӯҳтоҷи васојат ё парасторӣ ва агар имкон бошад, хоҳиши шахси таҳти васојат ё парасторӣ қарордошта бояд ба назар гирифта шавад.

4. Васиён ва парасторони шахрвандони мӯҳтоҷи васојат ё парасторие, ки дар муассисаҳои дахлдори тарбиявӣ, табобатӣ, муассисаҳои ҳифзи иҷтимоии аҳоли ё муассисаҳои дигари шабех қарор доранд ё ҷойгир карда шудаанд, ин муассисаҳо ба ҳисоб мераванд.

Моддаи 37. Вазифаи худро иҷро кардани васиён ва парасторон

1. Вазифаи васојату парасторӣ, ғайр аз ҳолатҳои пешбининамудаи қонун ба таври ройгон иҷро карда мешавад.

2. Васиёну парасторони шахрвандони ноболиғ бояд бо шахси таҳти васојаташон (парасториашон) қарордошта якҷоя зиндагӣ кунанд. Ҷудо зиндагӣ кардани парастор бо шахси таҳти парастории ба синни шонздаҳ расида ба шарте бо иҷозати мақоми васојату парасторӣ иҷозат дода мешавад, ки ин ба тарбия ва ҳифзи ҳуқуқи манфиатҳои шахси таҳти парасторӣ таъсири манфӣ нарасонад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

Васиёну парасторон вазифадоранд, ки дар хусуси тағйир ёфтани маҳалли зисташон мақомоти васојату парасториро огоҳ созанд.

3. Васиёну парасторон вазифадоранд, ки шахси таҳти васојаташон (парасториашон) қарордоштаро тарбия кунанд, дар бораи саломатӣ, тақомули ҷисмонӣ, рӯҳӣ, маънавӣ ва ахлоқӣ, таҳсил ва касбомӯзии ӯ ғамхорӣ зоҳир намоянд.

4. Вазифаҳои дар қисми 3 ҳамин модда номбаршуда ба зиммаи парасторони шаҳрвандони болиғе, ки суд қобилияти амалашонро маҳдуд сохтааст, гузошта намешаванд.

5. Агар асосҳое, ки мутобиқи онҳо шаҳрванд дар натиҷаи сӯиистеъмолии машрубот, воситаҳои нашъадор, моддаҳои психотропӣ ва прекурсорҳо ё моддаҳои дигари мадхушкунанда ғайри қобили амал ё дорои қобилияти маҳдуди амал эътироф гардида буд аз миён бардошта шаванд, васӣ ё парастор вазифадор аст, ки дар хусуси қобили амал дониستاني шахси таҳти васоят (парасторӣ) ва бекор кардани васоят ё парасторӣ ӯ ба суд дархост пешниҳод намояд (*Қонуни ҚТ аз 18.03.2015 № 1178*).

Моддаи 38. Ихтиёрдории амволи шахси таҳти васоят (парасторӣ)

1. Даромади шаҳрванди таҳти васоят (парасторӣ), аз ҷумла даромади аз ҳисоби идораи амволи шахси таҳти васоят (парасторӣ) ба ӯ тааллуқдоштаро, ба истиснои молу мулк, ки шахси таҳти васоят (парасторӣ) мустақилона ихтиёрдорӣ карда метавонад, васӣ ё парастор бо розигии пешакии мақоми васоят парасторӣ танҳо ба манфиати шахси таҳти васоят (парасторӣ) сарф менамояд (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № 247*).

Бидуни розигии пешакии мақоми васоят парасторӣ васӣ ё парастор ҳуқуқ дорад аз ҳисоби маблағе, ки бояд ба шахси таҳти васоят (парасторӣ) ҳамчун даромад пардохта шавад, маблағи заруриро ҷиҳати таъминоти шахси таҳти васоят (парасторӣ) харч намояд.

2. Васӣ бидуни ризоияти пешакии мақоми васоят парасторӣ барои анҷом додан ва парастор барои додани розигӣ ҷиҳати анҷоми аҳди ғуруш, аз ҷумла иваз ё ҳадя кардани амволи шахси таҳти васоят, киро (ичора), ба истифодаи ройгон додан ё ба гарав мондани он аҳде, ки боиси аз даст додани ҳуқуқи шахси таҳти васоят, тақсими амволи ӯ ё аз он ҷудо кардани ҳисса мегардад, инчунин ҳар гуна аҳди дигаре, ки боиси кам шудани амволи шахси таҳти васоят мегардад, ҳуқуқ надорад.

Тартиби идораи амволи шахси таҳти васоят (парасторӣ) тибқи қонун муайян карда мешавад.

3. Васӣ, парастор, ҳамсарон ва хешовандони наздики онҳо барои бастанӣ аҳдҳо бо шахси таҳти васоятшон (парасториаш), ба истиснои ҳамчун ҳадя ё истифодаи ройгон ба шахси таҳти васоят (парасторӣ) додани амвол, инчунин барои намояндагӣ кардани шахси таҳти васоят (парасторӣ) ҳангоми бастанӣ аҳд ё пешбурди парвандаҳои судӣ байни шахси таҳти васоят (парасторию) ҳамсари васӣ ё парастор ва хешовандони наздики онҳо ҳуқуқ надоранд.

Моддаи 39. Идоракунии ваколатии амволи шахси таҳти васоят (парасторӣ)

1. Дар сурати ҷой доштани зарурати идоракунии доимии амволи ғайриманқул ва манқули қиматноки шахси таҳти васоят (парасторӣ) мақоми васоят парасторӣ бо мудир, ки ҳамин мақом муайян кардааст, дар хусуси идоракунии ваколатии ҷунин молу мулк шартнома менамояд. Дар ин ҳолат васӣ ё парастор ваколати худро нисбати амволи шахси таҳти васоят (парасториаш), ки ба идораи ваколатӣ дода нашудааст, нигоҳ медорад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № 247*).

Ҳангоми ваколатҳои идораи амволи шахси таҳти васоят (парасторӣ)-ро иҷро кардани мудир амали қоидаҳои пешбиниамудаи қисмҳои 2 ва 3 моддаи 38 ҳамин Кодекс ба мудир дахл дорад.

2. Иштиёрдории ваколатии амволи шахси таҳти васоят (парасторӣ) аз рӯи асосҳои, ки қонун барои қатъи шартномаи идораи ваколатии молу мулк пешбинӣ намудааст, инчунин дар сурати қатъи васоят парасторӣ қатъ мегардад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № [№ 247](#)*).

Моддаи 40. Аз иҷрои вазифа озод ва дур кардани васиёну парасторон

1. Мақоми васоят парасторӣ дар ҳолати баргардонидани кӯдак ба волидайнаш ё ба фарзандӣ қабул гардиданаш васӣ ё парасторро аз иҷрои вазифаҳои озод мекунад.

Ҳангоми ба муассисаи дахлдори тарбиявӣ, табобатӣ, муассисаи ҳифзи иҷтимоии аҳоли ё муассисаҳои дигари шабех ҷойгир кардани шахси таҳти васоят (парасторӣ), муассисаи васоят парасторӣ, ба шарт ки ин ҳилофи манфиатҳои шахси таҳти васоят (парасторӣ) набошад, васӣ ё парастори қаблан таъиншударо аз иҷрои вазифаҳои озод мекунад.

2. Дар сурати ҷой доштани сабабҳои узрнок (беморӣ, тағйир ёфтани вазъи молу мулкӣ, набудани ҳамфикрӣ бо шахси таҳти васоят (парасторӣ) ва ғайра) васӣ ё парастор мумкин аст бо хоҳиши худ аз иҷрои вазифаҳои озод карда шавад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № [№ 247](#)*).

3. Дар сурати вазифаҳои ғайриқаноатбахш иҷро кардани васӣ ё парастор, аз ҷумла дар ҳолати васоят ё парасториро ба мақсадҳои ғаразнок истифода кардани ӯ ё шахси таҳти васоятро (парасториро) бе назорат, бе кӯмаки лозима гузоштани, инчунин дигар ҳолатҳои, ки қонунгузори Ҷумҳурии Тоҷикистон пешбинӣ намудааст, мақоми васоят парасторӣ метавонад васӣ ё парасторро аз иҷрои ин вазифаҳо дур карда, ҷиҳати ба ҷавобгарии муқаррарнамудаи қонун ҷалб кардани шахрванди гунаҳкор тадбирҳои зарурӣ андешад (*Қонуни ҚТ аз 18.03.2015 № [1178](#)*).

Моддаи 41. Қатъи гардидани васоят парасторӣ

1. Васоят парасторӣ нисбати шахрвандони болиғ дар ҳолатҳои аз ҷониби суд қабул гардидани қарор дар бораи қобили амал эътироф намудани шахси таҳти васоят (парасторӣ) ё бекор кардани маҳдудиятҳои қобилияти амали ӯ дар асоси аризаи васӣ, парастор ё мақоми васоят парасторӣ қатъ мегардад.

2. Дар сурати ба синни ҷордаҳ расидани шахси таҳти васоят қарордошта васояти ӯ қатъ мегардад ва шахрванде, ки вазифаи васиро иҷро мекард, бидуни қарори иловагӣ дар ин хусус парастори ноболиғ мегардад.

3. Парасторӣ ноболиғ дар сурати ба синни ҳаҷдаҳ расидани шахси таҳти парасторӣ, инчунин дар сурати издивоҷ карданаш ва дар ҳолатҳои дигари то ба балоғат расидан дорои қобилияти пурраи амал гардидани ӯ (қисми 2 моддаи 22 ва моддаи 28) қатъ мегардад.

Моддаи 42. Ҳимоя (патронажи) - и шахрвандони қобили амал

1. Бо хохиши шахрванди болиғи қобили амале, ки бо сабаби вазъи саломатиаш ҳуқуқи худро мустақилона татбиқу ҳимоя ва вазифаҳояшро иҷро карда наметавонад, мумкин аст барои ӯ парасторӣ дар шакли ҳомӣ (патронаж) муқаррар карда шавад. Муқаррар намудани ҳомӣ (патронаж) боиси маҳдудшавии ҳуқуқи шахси таҳти парасторӣ намегардад.

2. Парастори (ёвари) шахрванди болиғи қобили амалро мақоми васоияту парасторӣ танҳо бо ризоияти чунин шахрванд таъин карда метавонад.

3. Парастор (ёвар) амволи шахси болиғи қобили амали таҳти парасториаш тааллуқдоштаро дар асоси шартномаи супориш ё идораи ваколатӣ, ки бо шахси таҳти парасторӣ баста шудааст, ихтиёрдорӣ мекунад. Аҳдҳои маишӣ ва аҳдҳои дигареро, ки ба таъмин ва қонеъ гардонидани талаботи шахси таҳти парасторӣ равона гардидаанд, парастор (ёвари)-и ӯ бо ризоияти шахси таҳти парасторӣ анҷом медиҳад.

4. Ҳимоя (патронаж)-и мутобиқи қисми 1 ҳамин модда муқарраргардидаи шахрванди болиғи қобили амал бо талаби шахрванди таҳти ҳимоя қарордошта қатъ мегардад.

Парастор (ёвар)-и шахрванди таҳти ҳимоя қарордошта дар ҳолатҳои пешбиниамудаи моддаи 40 ҳамин Кодекс аз иҷрои вазифаҳои ба зиммааш гузошташуда озод карда мешавад.

5. Танҳо шахрвандони болиғи қобили амал, ки қонунгузориҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон васӣ ё парастор шудани онҳоро манъ накардааст, парастори (ёвари) шахрванди болиғи қобили амал таъин шуда метавонанд (*Қонуни ҚТ аз 18.03.2015 № 1178*).

Моддаи 43. Бедарак ғоиб эътироф намудани шахрванд

Агар дар тӯли як сол дар ҷои истиқомати шахрванд дар хусуси бошишгоҳи ӯ маълумоте набошад, суд бо дархости шахси манфиатдор метавонад ӯро бедарак ғоиб эътироф намояд (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № 247*).

Дар сурати муқаррар карда натавонистани рӯзи расидани маълумоти охир дар хусуси шахси ғоиб, оғози ҳисоби мӯҳлат барои эътирофи бедарак ғоиб санаи аввали моҳе, ки пас аз моҳи расидани маълумоти охир дар хусуси шахси ғоиб фаро мерасад ва дар сурати муқаррар карда натавонистани ин моҳ, якуми январӣ соли минбаъда ҳисоб мешавад.

Моддаи 44. Оқибати бедарак ғоиб эътироф намудани шахрванд

1. Амволи шахрванди бедарак ғоиб эътирофгардида дар сурати зарурати муҳофизати он дар асоси қарори суд ба идораи ваколатии шахсе супурда мешавад, ки аз ҷониби мақоми васоияту парасторӣ муайян гардида, дар асоси шартномаи бо ин мақом басташуда дар бораи идораи ваколатӣ амал мекунад.

Идоракунандаи амволи шахси бедарак ғоиб эътирофгардида иҷрои вазифаҳои шахрвандро ба зимма гирифта, аз ҳисоби амволи шахси ғоиб қарзи ӯро месупорад, ин молу мулкро ба манфиати чунин шахс идора мекунад. Бо дархости шахси манфиатдор ба шахрвандоне, ки шахси бедарак мебоист онҳоро таъмин мекард, таъминотпулӣ дода мешавад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № 247*).

2. Мақоми васојату парасторӣ то сипарӣ шудани як соли пас аз расидани маълумот дар хусуси ҷои исти шаҳрванди бедарак низ метавонад барои хифзи амволи ӯ идоракунамдаро таъин намояд.

3. Оқибати бедарак ғоиб эътироф намудани шахсро, ки дар ҳамин модда пешбини нашудааст, қонун муайян менамояд.

Моддаи 45. Бекор кардани қарори бедарак ғоиб эътироф намудани шаҳрванд

1. Дар сурати ҳозир шудани шаҳрванди бедарак ғоиб эътирофгардида ё муайян гардидани ҷои исти ӯ суд қарорро дар бораи бедарак ғоиб эътироф намудани ӯро бекор мекунад. Дар асоси қарори суд идораи амволи шаҳрванд бекор карда мешавад.

2. Агар баъди се соли таъин кардани идоракунамдаро қарори бедарак ғоиб эълон намудани шахс бекор нашуда, дар хусуси фавтида эътироф намудани шаҳрванд ба суд мурочиате пешниҳод нагардида бошад, мақоми васојату парасторӣ вазифадор аст, ки бо аризаи фавтида эътироф намудани шаҳрванд ба суд мурочиат кунад.

Моддаи 46. Фавтида эълон намудани шаҳрванд

1. Агар дар маҳалли зисти шаҳрванд дар давоми се сол аз ҷои исташ маълумоте набошад ва агар ӯ дар вазъияте бедарак ғоиб шуда бошад, ки хатари марг ба ҳаёташ таҳдид мекард ё ба гумони аз фалокат вафот кардани ӯ асос медиҳад, дар давоми шаш моҳ суд метавонад чунин шаҳрвандро фавтида эълон намояд.

2. Суд хизматчиҳои ҳарбӣ ё шаҳрванди дигари бо сабаби амалиёти ҷангӣ бедарак ғоибшударо танҳо баъди як соли пас аз анҷоми амалиёти ҷанг фавтида эълон карда метавонад.

3. Рӯзи вафоти шаҳрванде, ки фавтида эълон шудааст, рӯзи эътибори қонунӣ пайдо кардани қарори суд дар бораи фавтида эълон намудани ӯ доништа мешавад. Дар сурати фавтида эълон гардидани шаҳрванди дар вазъияте бедарак ғоибшуда, ки ба ҳаёти ӯ таҳдид мекард ё барои гумони дар натиҷаи фалокат вафот кардани ӯ асос медиҳад, суд метавонад рӯзи тахминии вафоти ӯро рӯзи вафоти ин шаҳрванд эътироф намояд.

4. Фавтида эълон намудани шаҳрванд нисбати ҳуқуқи ӯҳдадорихои чунин шаҳрванд боиси оқибатҳое мегардад, ки вафоти ӯ сабаб шуда метавонист.

Моддаи 47. Оқибати ҳозир шудани шаҳрванде, ки фавтида эълон шуда буд

1. Дар сурати ҳозир шудани ӯ ошкор гардидани маҳалли буду боши шаҳрванде, ки фавтида эълон шуда буд, суд қарори дахлдорро бекор мекунад.

2. Шаҳрванд, ба истиснои ҳолатҳои пешбиниамудай қисми 3 моддаи 323 ҳамин Кодекс, сарфи назар аз вақти ҳозир шудани ӯ метавонад аз ҳар шахс баргардонидани амволи маҳфузмондаеро талаб намояд, ки пас аз фавтида эълон гардидани шаҳрванд бемузд ба ихтиёри ин шахс гузашта аст.

Ашхосе, ки амволи шаҳрванди фавтида эълоншуда дар натиҷаи аҳдҳои бомузд ба ихтиёрашон гузаштааст, агар исбот гардад, ки ҳангоми харидани молу мулк онҳо зинда будани шаҳрванди фавтида эълоншударо медонистанд, вазифадоранд

ин молу мулкро ба ӯ баргардонанд. Дар сурати баргардонида натавонистани худи молу мулк арзиши он ҷуброн карда мешавад. Агар амволи шахрванди Ҷавида Эшоншуда аз рӯи ҳуқуқи мерос ба ихтиёри давлат гузашта, бо риояи шартҳои дар ҳамаи моддаи пешбиниғардидаи Ҷуруҳта шуда бошад, пас аз бекор кардани қарори Ҷавида Эшон намудани шахрванд ба ӯ маблағи аз Ҷуруши молу мулк бадастомада баргардонида мешавад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № 247*).

3. Соҳиби бовиҷдон ҳуқуқ дорад беҳбудии вориднамудаашро, ба шарте ки онҳоро бе зиён ҷудо кардан мумкин бошад, дар ихтиёри худ монад. Агар ҷунин ҷудо кардани беҳбудии имконнопазир бошад, соҳиби бовиҷдон ҳуқуқ дорад ҷуброни маблағи барои беҳбудӣ харҷкардаашро, вале на зиёдтар аз андозаи арзиши амвол, талаб намояд.

БОБИ 4 ШАХСИ ҲУҚУҚӢ

§1. МУҚАРРАРОТИ АСОСИ

Моддаи 48. Мафҳуми шахси ҳуқуқӣ

1. Ташкилоте шахси ҳуқуқӣ доништа мешавад, ки дар моликият, пешбурди хоҷағидорӣ ё идоракунии оперативии молу мулкро дошта, аз рӯи ӯҳдадорӣҳои худ бо ин молу мулк масъулият дорад, метавонад аз номи худ ҳуқуқҳои молу мулкӣ ва шахсии ғайримолумулкиро ба даст оварда, татбиқ намояд, ӯҳдадорӣ ғирад, дар суд даъвогар ва ҷавобгар бошад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № 247*).

Шахси ҳуқуқӣ бояд баланси ё сметаи мустакил дошта бошанд (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № 247*).

2. Бо сабаби иштирок дар ташкили амволи шахси ҳуқуқӣ муассисони (иштирокчиёни) он метавонанд нисбати ин шахси ҳуқуқӣ ӯҳдадорӣ ё ҳуқуқи амволи ба молу мулки он дошта бошанд.

Ба шахси ҳуқуқие, ки иштирокчиёнашон нисбати онҳо ҳуқуқи ӯҳдадорӣ доранд, инҳо дохил мешаванд: ширкату ҷамъиятҳои хоҷағидорӣ, кооперативҳои тижоратӣ ва кооператсияи матлубот (*Қонуни ҚТ аз 22.07.2013 № 976*).

Ба шахси ҳуқуқие, ки муассисони онҳо ба амволашон ҳуқуқи моликият ё ҳуқуқи дигари молу мулкӣ доранд, корхонаҳои воҳид, аз ҷумла корхонаҳои фаръӣ, инҷунин муассисаҳои дохил мешаванд, ки аз ҷониби молик маблағгузорӣ мешаванд (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № 247*).

3. Ба шахси ҳуқуқие, ки муассисонашон (иштирокчиёнашон) нисбати онҳо ҳуқуқи молу мулкӣ надоранд, инҳо дохил мешаванд: иттиҳодияҳои ҷамъиятӣ ва ташкилотҳои динӣ; фондҳои хайрия ва фондҳои дигари ҷамъиятӣ, иттиҳодияҳои шахси ҳуқуқӣ (ассотсиатсияҳо ва иттиҳодияҳо) (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № 247, аз 18.03.2015 № 1178*).

Моддаи 49. Қобилияти ҳуқуқдории шахси ҳуқуқӣ

1. Шахси ҳуқуқӣ метавонад мутобиқи мақсадҳои ғайриқобилияти дар ҳуҷжатҳои таъсисии он пешбиниғардидаи ҳуқуқи граждани ва вобаста ба ин ғайриқобилият ӯҳдадорӣ дошта бошад.

Ташкилотҳои тижоратӣ, ба истиснои корхонаҳои воҳид ва намудҳои дигари ташкилотҳои пешбиниамудаи қонун метавонанд ҳуқуқи ӯҳдадорихоё дошта бошанд, ки барои татбиқи ҳар намуди фаъолияти бо қонун манънашуда заруранд. Шахси ҳуқуқӣ бо намудҳои алоҳидаи фаъолият, ки номгӯи онҳо бо қонун муайян карда мешавад, танҳо дар асоси иҷозатномаи махсус (литсензия) машғул шуда метавонад.

2. Ҳуқуқи шахси ҳуқуқӣ танҳо дар ҳолатҳо ва мувофиқи тартиби пешбиниамудаи қонун метавонад маҳдуд карда шавад. Нисбати қарори маҳдуд кардани ҳуқуқ ба суд шикоят кардан мумкин аст.

3. Қобилияти ҳуқуқдории шахси ҳуқуқӣ аз лаҳзаи таъсиси он (қисми 2 моддаи 51) ба миён омада, дар лаҳзаи ба охир расидани он (қисми 8 моддаи 64) қатъ мегардад.

Ҳуқуқи шахси ҳуқуқӣ чиҳати татбиқи фаъолият, ки барои машғул шудан ба он гирифтани иҷозатнома (литсензия) зарур аст (қисми 1 ҳамин модда), агар дар қонунҳо тартиби дигаре муқаррар нашуда бошад, аз лаҳзаи гирифтани чунин иҷозатнома (литсензия) ё дар мӯҳлати дар он зикргардида ба миён омада, бо гузаштани мӯҳлати амали он қатъ мегардад.

Моддаи 50. Ташкилотҳои тижоратӣ ва ғайритижоратӣ

1. Ташкилотҳои шахси ҳуқуқӣ буда метавонанд, ки ба даст овардани фоидаҳо мақсади асосии фаъолияти худ қарор додаанд (ташкилотҳои тижоратӣ) ё чунин мақсади ба даст овардани фоидаҳо надошта, фоидаҳо байни иштирокчиён тақсим намекунанд (ташкилотҳои ғайритижоратӣ) (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № [№ 247](#)*).

2. Шахси ҳуқуқие, ки ташкилотҳои тижоратӣ мебошанд, метавонанд дар шакли ширкату ҷамъиятҳои хоҷагидорӣ, кооперативҳои тижоратӣ, корхонаҳои воҳиди давлатӣ ва коммуналӣ таъсис дода шаванд (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № [№ 247](#), аз 22.07.2013 № [976](#)*).

3. Шахси ҳуқуқие, ки ташкилоти ғайритижоратӣ мебошанд, метавонанд дар шакли кооперативҳои ғайритижоратӣ, кооператсияи матлубот, иттиҳодияҳои ҷамъиятӣ ё ташкилотҳои динӣ, муассисаҳои аз ҷониби молик маблағгузоришаванда, фондҳои хайрия ва фондҳои дигар, инчунин дар дигар шаклҳои пешбиниамудаи қонун таъсис дода шаванд (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № [247](#), аз 22.07.2013 № [976](#)*, .

Ташкилотҳои ғайритижоратӣ танҳо ба қадре ба фаъолияти соҳибкорӣ машғул шуда метавонанд, ки барои мақсадҳои оинномавии онҳо зарур аст.

4. Таъсиси иттиҳодияҳои ташкилотҳои тижоратӣ ва ғайритижоратӣ дар шакли ассоциатсияҳо ё иттифокҳо ба роҳ монда мешавад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № [№ 247](#)*).

Моддаи 51. Бақайдгирии давлатии шахси ҳуқуқӣ

(*Қонуни ҚТ аз 29.12.2010 № [640](#)*)

1. Шахси ҳуқуқӣ бояд мувофиқи тартиби муқаррарнамуаи қонунгузории Ҷумҳурии Тоҷикистон ба қайди давлатӣ гирифта шавад. Маълумот дар бораи бақайдгирии давлатӣ, аз ҷумла бақайдгирии ташкилотҳои тижоратӣ, номи фирма

ба Феҳристи ягонаи давлатии шахсони ҳуқуқӣ ва соҳибкорони инфиродӣ дохил карда мешавад, ки барои шиносии умум дастрас мебошад (*Қонуни ҚТ аз 18.03.2015 № 1178*).

Асосҳои рад кардани бақайдгирии давлатии шахси ҳуқуқӣ мувофиқи қонунгузори Чумхурии Тоҷикистон муайян карда мешаванд. Рад кардани бақайдгирӣ бо далели мувофиқи мақсад набудани таъсиси шахси ҳуқуқӣ манъ аст (*Қонуни ҚТ аз 18.03.2015 № 1178*).

Дар сурати рад кардани бақайдгирии давлатӣ, инчунин саркашӣ кардан аз он ба суд шикоят намудан мумкин аст.

2. Шахси ҳуқуқӣ аз лаҳзаи ба қайди давлатӣ гирифта шуданаш таъсисгардида доништа мешавад.

3. Шахси ҳуқуқӣ танҳо дар ҳолатҳои муқаррарнамудаи қонун аз нав ба қайд гирифта мешавад (*Қонуни ҚТ аз 29.12.2010 № 640*).

Моддаи 52. Муассисони шахси ҳуқуқӣ

1. Шахси ҳуқуқиро як ё якчанд муассис таъсис дода метавонанд.

2. Соҳибмулк ё ин ки мақомоти ваколатдори он ё шахсон ва дар ҳолатҳои махсус пешбининамудаи қонунгузорӣ дигар шахсони ҳуқуқӣ муассиси шахси ҳуқуқӣ шуда метавонанд. Дар айни замон шахси ҳуқуқие, ки дорои ҳуқуқи пешбурди хоҷагидорӣ ё идораи оперативӣ мебошанд, бо ризоияти молик ё мақоми ваколатдори он метавонад муассисони шахси ҳуқуқии дигар бошад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

Моддаи 53. Ҳуҷчатҳои таъсиси шахси ҳуқуқӣ

1. Шахси ҳуқуқӣ дар асоси оиннома ё шартномаи таъсис ва оиннома ва ё танҳо шартномаи таъсис амал мекунад. Дар ҳолатҳои пешбининамудаи қонун шахси ҳуқуқие, ки ташкилоти тичоратӣ намебошад, дар асоси низомномаи умумии ин намуди ташкилот амал карда метавонад.

Шартномаи таъсиси шахси ҳуқуқиро муассисони (иштирокчиёни) он баста, оинномаро тасдиқ менамоянд.

Шахси ҳуқуқие, ки мутобиқи ҳамин Кодекс аз ҷониби як муассис таъсис ёфтааст, дар асоси оинномаи тасдиқнамудаи ин муассис амал мекунад.

2. Дар оиннома ва ҳуҷчатҳои дигари таъсисии шахси ҳуқуқӣ бояд номи шахси ҳуқуқӣ, маҳалли ҷойгиршавии он, тартиби идораи фаъолияти шахси ҳуқуқӣ муайян карда шаванд, инчунин маълумоти дигари пешбининамудаи қонун дар бораи намуди дахлдори шахси ҳуқуқӣ нишон дода шаванд (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

Дар ҳуҷчатҳои таъсисии ташкилотҳои ғайритичоратӣ ва корхонаҳои воҳид, дар ҳолатҳои пешбининамудаи қонун бошад, инчунин ташкилотҳои тичоратии дигар бояд марому мақсади фаъолияти шахси ҳуқуқӣ муайян карда шаванд. Дар ҳуҷчатҳои таъсисии ташкилотҳои дигари тичоратӣ мумкин аст марому мақсади муайяни фаъолияти онҳо пешбинӣ карда шаванд.

Дар шартномаи таъсис тарафҳо (муассисон) ҷиҳати таъсиси шахси ҳуқуқӣ ўҳдадорӣ қабул намуда, тартиби фаъолияти муштарак дар мавриди таъсиси он,

шартҳои ба он додани амволи худ ва иштирок дар ғаёлияти онро муайян менамоянд. Дар шартнома инчунин шарту тартиби тақсими ғоидаю зиён миёни иштирокчиён, идора кардани ғаёлияти шахси ҳуқуқӣ, аз ҳайати он баромадани муассисон (иштирокчиён) муайян карда мешавад. Бо мувофиқаи муассисон ба шартномаи таъсис мумкин аст шартҳои дигар низ дохил карда шаванд.

3. Тағйироти ба ҳуҷҷатҳои таъсисии хизбҳои сиёсӣ, иттиҳодияҳои ҷамъиятӣ, фондҳои хайрия ва фондҳои дигар, инчунин ташкилотҳои динӣ воридкардашуда пас аз бақайдгирии давлатӣ барои шахсони сеюм эътибор пайдо мекунад. Тағйироти маълумотҳо дар ҳуҷҷатҳои таъсисии шахсони ҳуқуқии дигар пас аз ворид намудани онҳо ба Феҳристи ягонаи давлатии шахсони ҳуқуқӣ ва сохибкории инфиродӣ барои шахсони сеюм эътибор пайдо мекунад (*Қонуни ҚТ аз 29.12.2010 № 640, аз 18.03.2015 № 1178*).

Моддаи 54. Мақомоти шахси ҳуқуқӣ

1. Шахси ҳуқуқӣ ба воситаи мақомоташ, ки дар асоси қонунҳои амалкунанда ва ҳуҷҷатҳои таъсисӣ ҳуқуқи граждани ба даст овардааст, иҷрои ўҳдадориҳои гражданиро ба зимма мегирад. Тартиби таъин ё интихоби мақомоти шахси ҳуқуқӣ тибқи қонун ва ҳуҷҷатҳои таъсис муайян карда мешавад.

2. Дар ҳолатҳои пешбиниамудаи қонун шахси ҳуқуқӣ метавонад ба воситаи иштирокчиёнаш ҳуқуқи граждани ба даст оварда, иҷрои ўҳдадориҳои гражданиро ба зимма гирад.

3. Шахсе, ки мутобиқи қонун ё ҳуҷҷатҳои таъсисӣ шахси ҳуқуқӣ аз номи он баромад мекунад, бояд ба манфиати шахси ҳуқуқии намоёндагӣ мекардаш софдилона ва оқилона амал кунад. Агар дар қонун ё шартнома тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад, ў вазифадор аст, ки бо талаби муассисони (иштирокчиёни, аъзои) шахси ҳуқуқӣ зиёнеро, ки ў ба шахси ҳуқуқӣ расонидааст, ҷуброн намояд.

Моддаи 55. Ном ва маҳалли ҷойгиршавии шахси ҳуқуқӣ

1. Шахси ҳуқуқӣ номи худро дорад, ки дар он ба шакли ташкилию ҳуқуқиаш ишора карда мешавад. Номи ташкилотҳои ғайрииттиҳодатӣ, корхонаҳои воҳид ва дар ҳолатҳои пешбиниамудаи қонун ташкилотҳои дигари иттиҳодатӣ бояд ишора ба хусусияти ғаёлияти шахси ҳуқуқиро дошта бошад.

Ба номи шахси ҳуқуқӣ дохил кардани ишора ба номи пурра ё мухтасари расмӣ (номи давлат), ба реквизитҳои аснод ё маводи рекламавии шахси ҳуқуқӣ дохил кардани чунин ном ё унсурҳои рамзи давлатӣ мувофиқи тартиби муайяннамудаи Ҳукумат иҷозат дода мешавад.

2. Маҳалли ҷойгиршавии шахси ҳуқуқӣ, агар мутобиқи қонун дар ҳуҷҷатҳои таъсисии шахси ҳуқуқӣ маҳалли дигаре муқаррар нашуда бошад, маҳалли бақайдгирии давлатии он муайян карда мешавад.

3. Ном ва маҳалли ҷойгиршавии шахси ҳуқуқӣ дар ҳуҷҷатҳои таъсисии он нишон дода мешавад.

4. Шахси ҳуқуқие, ки ташкилоти иттиҳодатӣ мебошад, бояд номи фирмавӣ дошта бошад.

Шахси ҳуқуқие, ки номи фирмавии он мувофиқи тартиби муқарраргардида ба қайд гирифта шудааст, барои истифодаи он ҳуқуқи мустасно дорад.

Тартиби бақайдгирӣ ва истифодаи номи фирмавиरो қонунҳо мутобиқи ҳамин Кодекс муайян менамоянд.

Шахсе, ки номи ба қайд гирифташудаи фирмавии шахси дигарро ғайриқонунӣ истифода мекунад, бо талаби соҳиби ҳуқуқдори номи фирмавӣ вазифадор аст истифодаи онро қатъ карда, зиёни расонидаашро ҷуброн намояд.

Моддаи 56. Намояндагӣ ва филиалҳо

1. Намояндагӣ воҳиди алоҳидаи шахси ҳуқуқӣ мебошад, ки берун аз маҳалли ҷойгиршавии он қарор дошта, манфиати шахси ҳуқуқиро ҳифз ва намояндагӣ менамояд, аз номи он аҳдҳо ва амалҳои дигари ҳуқуқиро анҷом медиҳад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

2. Филиал воҳиди алоҳидаи шахси ҳуқуқӣ мебошад, ки берун аз маҳалли ҷойгиршавии он қарор дошта, тамоми ё як қисми вазифаҳои он, аз ҷумла вазифаи намояндагиро иҷро мекунад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

3. Намояндагию филиалҳо шахси ҳуқуқӣ набуда, бо қарори мақоми дахлдори шахси ҳуқуқӣ, ки онро қонунгузори Ҷумҳурии Тоҷикистон ва оинномаи шахси ҳуқуқӣ муайян намудаанд, таъсис дода мешаванд. Онҳо аз ҷониби шахси ҳуқуқии онҳоро таъсиснамуда бо молу мулк таъмин карда, дар асоси Низомномаи тасдиқнамудаи он амал мекунанд (*Қонуни ҚТ аз 22.07.2013 № 976*).

Роҳбарони намояндагию филиалҳо аз ҷониби шахси ҳуқуқӣ таъин гардида, дар асоси ваколатномаи он амал мекунанд.

Намояндагию филиалҳо бояд дар оинномаи шахси ҳуқуқие, ки онҳоро таъсис додааст, нишон дода шаванд.

Моддаи 57. Масъулияти шахси ҳуқуқӣ

1. Шахси ҳуқуқӣ ғайр аз муассисаҳосе, ки аз ҷониби молик маблағгузорӣ мешаванд, аз рӯи ӯҳдадориҳои худ бо тамоми амволашон масъулият доранд (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

2. Корхонаи давлатӣ ва муассисаи аз ҷониби молик маблағгузоришаванда аз рӯи ӯҳдадориҳои худ мувофиқи тартиб ва дар асоси шартҳои пешбининамудаи қисми 8 моддаи 125, моддаҳои 126 ва 127 ҳамин Кодекс масъулият доранд (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

3. Муассиси (иштирокчии) шахси ҳуқуқӣ ё молики он, ба истиснои ҳолатҳои дар ҳамин Кодекс ё ҳуҷҷатҳои таъсиси шахси ҳуқуқӣ пешбинигардида аз рӯи ӯҳдадориҳои шахси ҳуқуқӣ, шахси ҳуқуқӣ бошад, аз рӯи ӯҳдадориҳои муассис (иштирокчӣ) ё молик масъулият надорад.

Агар сабабгори муфлисшавии шахси ҳуқуқӣ муассисон (иштирокчиён), молики амволи шахси ҳуқуқӣ ё шахси дигаре бошанд, ки ҳуқуқи додани дастурҳои ҳатмиро ба шахси ҳуқуқӣ ё ба тариқи дигар имконияти муайян намудани амалҳои онро доранд, ба зиммаи чунин ашхос дар сурати нарасидани амволи шахси ҳуқуқӣ мумкин аст аз рӯи ӯҳдадориҳои он масъулияти иловагӣ гузошта шавад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

Моддаи 58. Азнавташкилдиҳии шахси ҳуқуқӣ

1. Азнавташкилдиҳии шахси ҳуқуқӣ (муттаҳид, ҳамроҳ, тақсим, чудо кардан, табдил додан) метавонад бо қарори муассисони (иштирокчиёни) он ё мақоми шахси ҳуқуқие, ки мутобиқи ҳуҷҷатҳои таъсис дорои чунин ваколат мебошад, ба амал бароварда шавад.

2. Бо мақсади маҳдуд сохтани фаъолияти инҳисорӣ (монополистӣ) дар қонун мумкин аст ҳолатҳо ва тартиби маҷбуран азнавташкилдиҳии ташкилотҳои тиҷоратӣ дар асоси қарори суд пешбинӣ карда шавад.

Агар муассисони (иштирокчиёни) шахси ҳуқуқӣ, мақоми ваколатдори онҳо ё мақоми шахси ҳуқуқӣ, ки тибқи ҳуҷҷатҳои таъсис барои азнавташкилдиҳии он ваколатдор аст, азнавташкилдиҳии шахси ҳуқуқиро дар муҳлати муқаррарнамудаи қарори суд ба амал набароранд, суд аз ҷумлаи шахси ғайр мудирӣ шахси ҳуқуқиро таъин намуда, ба ӯ супориш медиҳад, ки азнавташкилдиҳии шахси ҳуқуқиро ба амал барорад. Аз лаҳзаи таъин гардидани мудирӣ ғайр ваколати идора намудани корҳои шахси ҳуқуқӣ ба зиммаи ӯ мегузарад. Мудирӣ ғайр аз номи шахси ҳуқуқӣ дар суд баромад мекунад ва баланси тақсимодро тартиб дода, онро якҷоя бо ҳуҷҷатҳои таъсисии шахси ҳуқуқӣ дар натиҷаи азнавташкилдиҳӣ бавучудоянда чиҳати тасдиқ ба суд месупорад. Аз ҷониби суд тасдиқ гардидани ҳуҷҷатҳои мазкур барои бақайдгирии давлатии шахси ҳуқуқии навтаъсис асос мебошад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № [№ 247](#)*).

3. Дар ҳолатҳои муқаррарнамудаи қонун азнавташкилдиҳии шахси ҳуқуқӣ дар шакли муттаҳид, ҳамроҳ кардан ё тағйир додан танҳо бо ризояти мақомоти давлатии ваколатдор ба амал бароварда мешавад.

4. Шахси ҳуқуқӣ, ба истиснои ҳолатҳои азнавташкилдиҳӣ дар шакли ҳамроҳкунӣ, аз лаҳзаи бақайдгирии шахси ҳуқуқии навтаъсис азнавташкилшуда доништа мешавад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № [№ 247](#)*).

Дар сурати азнавташкилдиҳии шахси ҳуқуқӣ дар шакли ба он ҳамроҳшавии шахси ҳуқуқии дигар, шахсони ҳуқуқие, ки дар ҳамроҳшавӣ иштирок менамоянд, дар ин ҳусус бо тартиби муқарраршуда дар як вақт ба мақомоти анҷомдиҳандаи бақайдгирии давлатӣ барои ворид намудани маълумот ба Феҳристи ягонаи давлатии шахсони ҳуқуқӣ ва соҳибкорони инфироди ариза пешниҳод менамоянд. Шахси ҳуқуқӣ аз лаҳзае азнавташкилшуда ба ҳисоб меравад, ки маълумот дар бораи қатъ ёфтани фаъолияти шахси ҳуқуқии ҳамроҳшуда ва маълумот дар бораи тағйироти ҳуҷҷатҳои таъсисии шахси ҳуқуқӣ ба Феҳристи ягонаи давлатии шахсони ҳуқуқӣ ва соҳибкорони инфироди ворид карда шудаанд (*Қонуни ҚТ аз 29.12.2010 № [640](#)*).

Азнавташкилдиҳии шахси ҳуқуқӣ дар шакли табдилдиҳӣ пас аз ворид намудани маълумот ба Феҳристи ягонаи давлатии шахсони ҳуқуқӣ ва соҳибкорони инфиродӣ дар бораи тағйирдиҳии шакли ташкилию ҳуқуқии шахси ҳуқуқӣ ба итмомрасида доништа мешавад (*Қонуни ҚТ аз 29.12.2010 № [640](#)*).

5. Азнавташкилдиҳии бонкҳо тибқи ҳамин Кодекс ва қонунгузориҳои бонкӣ сурат мегирад (*Қонуни ҚТ аз 3.05.2002 № [5](#)*).

Моддаи 59. Ворисии ҳуқуқӣ ҳангоми азнавташкилдиҳии шахси ҳуқуқӣ

1. Ҳангоми муттаҳидшавии шахси ҳуқуқӣ ҳуқуқу ӯҳдадорихои ҳар яки онҳо мутобиқи санади супурдан ба шахси ҳуқуқии навтаъсис мегузаранд (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247, аз 29.12.2010 № 640*).

2. Дар сурати ҳамроҳкунии шахси ҳуқуқӣ ба шахси ҳуқуқии дигар ҳуқуқу ӯҳдадорихои шахси ҳуқуқии ҳамроҳшуда мутобиқи санади супурдан ба ихтиёри шахси ҳуқуқии дигар мегузарад (*Қонуни ҚТ аз 29.12.2010 № 640*).

3. Дар сурати ҷудо кардани шахси ҳуқуқӣ ҳуқуқу ӯҳдадорихои он мутобиқи баланси тақсимот ба шахси ҳуқуқии навтаъсис мегузаранд (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

4. Ҳангоми аз ҳайати шахси ҳуқуқӣ ҷудо кардани як ё якчанд шахси ҳуқуқӣ мутобиқи баланси тақсимот ҳуқуқу ӯҳдадорихои шахси ҳуқуқии азнавташкилшуда ба ҳар яки онҳо мегузарад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

5. Ҳангоми аз як намуди шахси ҳуқуқӣ ба намуди дигар табдил додани шахси ҳуқуқӣ (тағйир додани шакли ташкилию ҳуқуқӣ) ҳуқуқу ӯҳдадорихои шахси ҳуқуқии азнавташкилшуда ба шахси ҳуқуқии навтаъсис мутобиқи акти супурдан гузаронида мешаванд.

Моддаи 60. Акти супурдан ва баланси тақсимот

1. Ҳуқуқу ӯҳдадорихои молу мулкӣ шахси ҳуқуқии азнавташкилшуда ҳангоми муттаҳид ва ҳамроҳ кардан мутобиқи санади супурдан ва ҳангоми тақсим ва ҷудо кардан мутобиқи баланси тақсимот ба шахси ҳуқуқии навтаъсис мегузарад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247, аз 29.12.2010 № 640*).

Хориҷ карда шуд (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

2. Санади супурдан ё баланси тақсимот аз ҷониби муассисони (иштирокчиёни) шахси ҳуқуқӣ ё мақома, ки дар хусуси азнавташкилдиҳии шахси ҳуқуқӣ қарор қабул намудааст, тасдиқ гардида, ба мақомоти анҷомдиҳанда бақайдгирии давлатӣ барои бақайдгирии давлатии шахси ҳуқуқии навтаъсис ва барои ба Феҳристи ягонаи давлатии шахсони ҳуқуқӣ ва соҳибкорони инфиродӣ ворид намудани маълумот дар бораи шахсони ҳуқуқии азнавташкилшуда пешниҳод карда мешаванд (*Қонуни ҚТ аз 29.12.2010 № 640*).

Якҷоя бо ҳуҷҷатҳои таъсис пешниҳод накардани мутобиқан санади супурдан ва баланси тақсимот, муқаррарот оиди гузаштани ӯҳдадорихои шахси ҳуқуқии азнавташкилшуда боиси рад кардани бақайдгирии давлатии навтаъсис мегардад (*Қонуни ҚТ аз 29.12.2010 № 640*).

Моддаи 61. Кафолати ҳуқуқии кредиторони шахси ҳуқуқӣ ҳангоми азнавташкилдиҳии он

1. Муассисони (иштирокчиёни) шахси ҳуқуқӣ ё мақома, ки дар хусуси азнавташкилдиҳии шахси ҳуқуқӣ қарор қабул кардааст, бояд кредиторони шахси ҳуқуқии азнавташкилшавандаро дар ин бора хаттӣ огоҳ созанд.

2. Кредитори шахси ҳуқуқии азнавташкилшаванда ҳуқуқ дорад қатъ ё иҷрои пеш аз мӯҳлати ӯҳдадориро, ки аз рӯи он ҳамин шахси ҳуқуқӣ қарздор мебошад, инчунин ҷуброни зиёро талаб намояд.

3. Агар баланси тақсимот барои муайян намудани андозаи ҳуқуқ ва ўҳдадорихои ворисони ҳуқуқҳои шахси ҳуқуқии азнавташкилшаванда имконият надихад, шахси ҳуқуқии навтаъсис аз рӯи ўҳдадорихои шахси ҳуқуқии азнавташкилшуда дар назди кредиторони ӯ масъулияти муштарак доранд (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

Моддаи 62. Барҳам додани шахси ҳуқуқӣ

1. Барҳамдиҳии шахси ҳуқуқӣ боиси қатъ гардидани он бидуни ба шахси дигар ба тариқи вориси ҳуқуқ гузаштани ҳуқуқу ўҳдадорихояш мегардад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

2. Шахси ҳуқуқӣ дар ҳолатҳои зерин метавонад барҳам дода шавад:

- бо қарори муассисон (иштирокчиён) ё мақомоти шахси ҳуқуқие, ки мутобиқи ҳуҷҷатҳои таъсиси чунин ваколатро дорад, аз ҷумла бо сабаби гузаштани мӯҳлате, ки шахси ҳуқуқӣ таъсис дода шуда буд ё ноил шудан ба мақсади таъсисдодашуда;

- бо ҳалномаи суд ҳангоми таъсиси он роҳ додан ба дағалона вайронкунии қонун, агар чунин вайронкунӣ хусусияти ислоҳнопазир дошта бошад ё бе иҷозатномаи дахлдор машғул шудан ба фаъолият ё фаъолияти манъ намудаи қонун, ё амалӣ намудани фаъолияти вайронкунии якҷандмаротиба ва дағалонаи дигари қонунгузорӣ ё аз тарафи иттиҳодияҳои ҷамъиятӣ, ташкилотҳои динӣ ва фондҳои ҷамъиятӣ мунтазам амалӣ намудани фаъолият, ки ба мақсадҳои оинномавиашон муҳолиф мебошад, ҳангоми бозхости иҷозатнома, ки амалӣ намудани амалиётҳои дар иҷозатнома пешбинишуда намуди ягонаи фаъолияти иҷозатдодашуда мебошад, инчунин дар дигар ҳолатҳои пешбиниамудаи Кодекси мазкур ва қонунҳо (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247, аз 18.03.2015 № 1178*).

3. Талаби барҳам додани шахси ҳуқуқиро тибқи асосҳои дар қисми 2 ҳамин модда зикргардида мақомоти ҳокимияти давлатӣ ё мақомоти маҳаллии ҳокимияти давлатие, ки мувофиқи қонун барои пешниҳоди чунин талаб ҳуқуқ дорад, ба суд пешниҳод карда метавонад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

Бо қарори суд дар бораи барҳам додани шахси ҳуқуқӣ мумкин аст вазифаи барҳам додани шахси ҳуқуқӣ ба зиммаи муассисони (иштирокчиёни) он ё мақоми дар асоси ҳуҷҷатҳои таъсиси шахси ҳуқуқӣ ба барҳамдиҳии он ваколатдошта гузошта шавад.

4. Шахси ҳуқуқие, ки ташкилоти тижоратӣ мебошад, ё чун кооперативи ғайритижоратӣ ва ё фонди ҷамъиятӣ фаъолият мекунад, бо сабаби муфлис эътироф шуданаш инчунин мутобиқи моддаи 66 ҳамин Кодекс барҳам дода мешавад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247, аз 22.07.2013 № 976*).

Агар арзиши амволи чунин шахси ҳуқуқӣ барои қонеъ гардонидани талаботи кредиторон нокифоя бошад, онро танҳо мувофиқи тартиби муқаррарнамудаи моддаи 67 ҳамин Кодекс барҳам додан мумкин аст.

Муқаррароти бо сабаби муфлисӣ барҳам додани шахси ҳуқуқӣ ба муассисаҳо дахл надорад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

5. Агар ба қонунгузорию бонкӣ тартиби дигар муқаррар нашуда бошад, барҳамдиҳии бонкҳо тибқи ҳамин Кодекс сурат мегирад (*Қонуни ҚТ аз 3.05.2002 № 5*).

Моддаи 63. Вазифаи шахсе, ки дар бораи барҳам додани шахси ҳуқуқӣ қарор қабул кардааст

1. Муассисон (иштирокчиён) - и шахси ҳуқуқӣ ё мақоми дар хусуси барҳамдиҳии шахси ҳуқуқӣ қарорқабулкарда вазифадоранд, ки бетаъхир аз ин хусус мақоми бақайдгирандаи шахси ҳуқуқиро хаттӣ огоҳ созанд ва он ба Феҳристи ягонаи давлатии шахсони ҳуқуқӣ ва соҳибкорони инфиродӣ дар хусуси дар чараёни барҳамдиҳӣ қарор доштани шахси ҳуқуқӣ маълумот ворид месозад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247, аз 29.12.2010 № 640*).

2. Муассисон (иштирокчиён) - и шахси ҳуқуқӣ ё мақоми дар хусуси барҳамдиҳии шахси ҳуқуқӣ қарор қабулкарда комиссияи барҳамдиҳӣ (барҳамдиҳанда) - ро таъин намуда, мутобиқи ҳамин Кодекс тартиб ва мӯҳлати барҳамдиҳиро муқаррар менамоянд.

3. Комиссияи барҳамдиҳӣ аз лаҳзаи таъин гардиданаш барои назорат кардани амали мақомоти шахси ҳуқуқӣ дар мавриди ихтиёрдорӣ амволаш ваколат ба даст меорад. Аз ҷумла тамоми амалиёти мақомоти шахси ҳуқуқӣ, ки ба бегона кардани амволи он ё пардохти қарз равона гардидаанд, танҳо бо ризояти комиссияи барҳамдиҳӣ метавонад ба амал бароварда шавад.

Моддаи 64. Тартиби барҳамдиҳии шахси ҳуқуқӣ

1. Комиссияи барҳамдиҳӣ дар рӯзномае, ки маълумоти бақайдгирии давлатии шахси ҳуқуқиро нашр менамояд, дар хусуси барҳамдиҳии шахси ҳуқуқӣ ва тартибу мӯҳлати пешниҳоди талабот аз ҷониби кредиторони он эълонро ҷоп мекунад. Ин мӯҳлат набояд аз ду моҳи пас аз лаҳзаи нашри эълон дар бораи барҳамдиҳӣ камтар бошад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

Комиссияи барҳамдиҳӣ ҷиҳати маълум сохтани кредиторон ва гирифтани қарзи дебиторӣ тамоми чораҳои имконпазирро андешида, инчунин кредиторонро дар хусуси барҳам додани шахси ҳуқуқӣ хаттӣ огоҳ месозад.

2. Пас аз тамом шудани мӯҳлати пешниҳоди талабот аз ҷониби кредиторон комиссияи барҳамдиҳӣ баланси барҳамдиҳии фосилавӣ тартиб медиҳад, ки дар он маълумот дар бораи таркиби амволи шахси ҳуқуқии барҳамдодашаванда, номгӯи талаботи пешкашнамудаи кредиторон, инчунин маълумот дар хусуси натиҷаи баррасии онҳо зикр меёбад.

Баланси фосилавии барҳамдиҳӣ аз ҷониби муассисони (иштирокчиёни) шахси ҳуқуқӣ ё мақоми қабулкардаи қарор дар бораи барҳамдиҳии шахси ҳуқуқӣ тасдиқ карда мешавад.

3. Агар маблағи мавҷудаи шахси ҳуқуқии барҳамдодашаванда (ғайр аз муассисаҳо) барои қонунгардонидани талаботи кредиторон нокифоя бошад, комиссияи барҳамдиҳӣ мувофиқи тартиби барои иҷрои қарорҳои суд муқарраргардида амволи шахси ҳуқуқиро аз тариқи савдои оммавӣ ба фурӯш мерасонад.

4. Пардохти маблағҳои пулӣ ба кредиторони шахси ҳуқуқии барҳамдодашаванда аз ҷониби комиссияи барҳамдиҳӣ аз рӯи навбати дар моддаи 65 ҳамин Кодекс муқарраргардида, ба истиснои кредиторони навбати чорум, ки маблағи пулӣ ба онҳо пас аз як моҳи баъди санаи тасдиқи баланси фосилавии барҳамдиҳӣ пардохта мешавад, мутобиқи баланси фосилавии барҳамдиҳӣ аз рӯзи тасдиқи он сар карда, пардохта мешавад (*Қонуни ҚТ аз 2.01.2019 № 1557*).

5. Пас аз пардохти пулии кредиторон комиссияи барҳамдиҳӣ баланси барҳамдиҳиро тартиб медиҳад, ки онро муассисон (иштирокчиен) - и шахси ҳуқуқӣ ё мақоми қабулкардаи қарор дар бораи барҳам додани шахси ҳуқуқӣ тасдиқ менамоянд.

6. Дар сурати нокифоя будани маблағи муассисаи барҳамдодашаванда барои қонё гардонидани талаботи кредиторон, онҳо ҳуқуқ доранд, ки барои аз ҳисоби молики амволи ин муассиса қонё гардонидани қисми боқимондаи талаботашон ба суд муроҷиат намоянд.

7. Амволи пас аз қонё гардонидани талаботи кредиторон боқимондаи шахси ҳуқуқӣ, агар дар қонун ё ҳуҷҷатҳои таъсиси шахси ҳуқуқӣ тартиби дигаре пешбинӣ нагардида бошад, ба муассисони (иштирокчиёни) он, ки дорои ҳуқуқи моликият ба ин молу мулк ё ҳуқуқи ӯҳдадорӣ нисбати ин шахси ҳуқуқӣ мебошанд, супурда мешавад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № 247*).

8. Барҳамдиҳии шахси ҳуқуқӣ баъди дар ин хусус ворид намудани сабт ба Феҳристи ягонаи давлатии шахсони ҳуқуқӣ ва соҳибкорони инфиродӣ баитмомрасида ва шахси ҳуқуқӣ бошад барҳамдодашуда эътироф карда мешавад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № 247, аз 29.12.2010 № 640*).

Моддаи 64(1). Молу мулки манқули шахси ҳуқуқии барҳамдодашаванда, ки ба сифати таъминот пешниҳод шудааст

(Қонуни ҚТ аз 2.01.2019 № 1557)

1. Молу мулки манқули шахси ҳуқуқии барҳамдодашаванда, ки ба сифати таъминот пешниҳод шудааст (гарав, лизинг ва усули дигари таъминот) ҷудо карда мешаванд ва барои фурӯш ба кредитори таъминшуда дода мешавад.

2. Кредитори таъминшуда ӯҳдадор аст бовиҷдонона барои ба амал баровардани фурӯши мавзӯи таъминот тавре чораҳо андешад, ки он барои ҳамаи тарафҳои иштироккунанда бо назардошти шароити воқеӣ манфиатнок бошанд.

3. Маблағҳои аз фурӯш ба дастамада барои пардохти талаботе, ки бо молу мулки фурӯхташаванда таъмин гардиданд, равона мегарданд, маблағҳои аз фурӯш боқимонда бошад, ба комиссияи барҳамдиҳӣ барои пардохт намудани дигар талаботи кредиторон бо тартиби муқаррарнамудаи Кодекси мазкур равона мегарданд.

4. Агар маблағҳои аз фурӯш ба дастамада барои пардохти ҳамаи талаботе, ки бо молу мулки фурӯхташаванда таъмин гардидаанд, нокифоя бошанд, қисми боқимондаи талабот аз молу мулки дигари шахси ҳуқуқии барҳамдодашаванда бо тартиби барои талаботи кредиторони таъминшуда, ки Кодекси мазкур муқаррар намудааст, пардохт мегардад (*Қонуни ҚТ аз 2.01.2019 № 1557*).

Моддаи 65. Қонё гардонидани талаботи кредиторон

1. Дар сурати барҳам додани шахси ҳуқуқӣ талаботи кредиторони он бо навбати зерин қонё гардонида мешаванд:

- дар навбати аввал - талаботи кредиторони таъминшуда аз ҳисоби арзиши молу мулки ба сифати таъминот пешниҳодшуда бо тартиби пешбиниамудаи қонунгузории Ҷумҳурии Тоҷикистон, инчунин талаботи шахрвандоне, ки шахси ҳуқуқии барҳамдодашаванда дар назди онҳо барои расонидани зарар ба ҳаёт ва саломатиашон масъулият дорад, бо роҳи ба сармоя табдил додани пардохтҳои дахлдори вақтбай;

- дар навбати дуюм - пардохти кӯмакпулии аз кор рафтани ва музди меҳнати шахсоне, ки тибқи шартномаи меҳнатӣ, аз ҷумла тибқи қарордод кор мекунад ва пардохти мукофотпулӣ бо ҳисобу китоб аз рӯи шартномаҳои муаллифӣ;

- дар навбати сеюм - пардохти қарз аз рӯи пардохтҳои ҳатмӣ ба буҷет;

- дар навбати чорум - ҳисобу китоби кредиторони дигар тибқи қонун.

Дар сурати барҳам додани ташкилотҳои қарзӣ, талаботи кредиторон тибқи тартиби муқаррарнамудаи қонунгузории Ҷумҳурии Тоҷикистон дар бораи барҳамдиҳии ташкилотҳои қарзӣ қонё гардонида мешаванд (*Қонуни ҚТ аз 2.01.2019 № 1557*).

2. Талаби ҳар навбат пас аз пурра қонё гардонидани талаби навбати пешина қонё гардонида мешавад.

3. Дар сурати нокифоя будани амволи шахси ҳуқуқии барҳамдодашаванда, агар дар қонун тартиби дигаре муқаррар нагардида бошад, ин молу мулк дар байни кредиторон мувофиқи қонунҳои амалкунанда, тақсим карда мешавад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № 247*).

4. Агар комиссияи барҳамдиҳӣ қонё гардонидани талаботи кредиторро рад кунад ё аз баррасии он саркашӣ намояд, кредитор ҳуқуқ дорад, ки то тасдиқ гардидани баланси барҳамдиҳии шахси ҳуқуқӣ нисбати амали комиссияи барҳамдиҳӣ ба суд даъво намояд.

Бо қарори суд талаби кредитор мумкин аст аз ҳисоби амволи боқимондаи шахси ҳуқуқии барҳамдодашуда қонё гардонида шавад.

5. Талаби кредитор, ки пас аз гузаштани мӯҳлати барои пешниҳоди он муқаррарнамудаи комиссияи барҳамдиҳӣ пешниҳод гардидааст, аз ҳисоби амволи шахси қарздор, ки пас аз қонё гардонидани талаби сари вақт пешкашнамудаи кредиторон боқӣ мондааст, қонё гардонида мешавад.

6. Талаби кредиторон, ки бо сабаби нокифоя будани амволи шахси ҳуқуқии барҳамдодашаванда қонё гардонида нашудааст, ба истиснои ҳолатҳои пешбиниамудаи моддаи 68 ҳамин Кодекс, пардохташуда дониста мешавад. Талаби кредитороне, ки комиссияи барҳамдиҳӣ онҳоро эътироф накардааст, агар кредитор ба суд бо даъво мурочиат накарда бошад, инчунин талабе, ки қонё гардонидани он бо қарори суд ба кредитор рад шудааст, ҳамчунин пардохташуда дониста мешаванд.

Моддаи 66. Муфлисшавии шахси ҳуқуқӣ

1. Шахси ҳуқуқие, ки ба ғаъолияти тичоратӣ машғул мебошад, ба истиснои корхонаҳои махсуси (казонии) давлатӣ, агар қобилияти қонсӯ гардонидани талаботи кредиторонро бо сабаби нокифоягии дороиҳои бозоргир надошта бошад, он гоҳ мумкин аст муфлис эътироф карда шавад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

2. Шахси ҳуқуқӣ аз ҷониби суд муфлис эътироф карда мешавад.

Шахси ҳуқуқӣ инчунин метавонад якҷоя бо кредиторон дар хусуси эълони муфлишавӣ ва ихтиёран барҳам дода шуданаш қарор қабул намояд.

3. Асосҳои аз ҷониби суд муфлис эътироф гардидани шахси ҳуқуқӣ ё дар хусуси муфлишавии худ эълон кардани он, инчунин тартиби барҳамдиҳии ҷунин шахси ҳуқуқӣ тибқи қонун дар бораи муфлишавӣ муқаррар карда мешавад. Талаби кредиторон аз рӯи навбати муқаррарнамудаи қисми 1 моддаи 65 ҳамин Кодекс қонсӯ гардонидани мешавад.

Моддаи 67. Оқибати муфлис дониستاني шахси ҳуқуқӣ

1. Аз ҷониби суд муфлис эътироф шудани шахси ҳуқуқӣ инчунин тибқи қарори муштарак бо кредиторон дар хусуси муфлишавии худ эълон кардани шахси ҳуқуқӣ боиси барҳам додани ин шахси ҳуқуқӣ мегардад.

2. Аз лаҳзаи муфлис дониства шудани шахси ҳуқуқӣ:

а) мӯҳлати пардохти тамоми ӯҳдадорихои қарзии ин шахси ҳуқуқӣ, агар он пештар фаро нарасида бошад, фарорасида ҳисоб меёбад;

б) зам кардани ҷаримаи аҳдшиканӣ ва ғоизи тамоми қарзҳои ин шахси ҳуқуқӣ қатъ мегардад;

в) тамоми маҳдудиятҳои дар қонун пешбинигардида дар мавриди рӯёнидани маблағ аз амволи шахси ҳуқуқӣ аз миён бардошта мешаванд;

г) баҳсҳои молу мулкӣ бо иштироки ин шахси ҳуқуқӣ ба сифати ҷавобгар, ба истиснои баҳсҳои, ки аз рӯи онҳо қарорҳои эътибори қонунӣ пайдо кардаанд, қатъ мегарданд (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*);

д) ҳама талабҳои молу мулкӣ ба нисбати ин шахси ҳуқуқӣ танҳо дар ҷараёни барҳамдиҳӣ пешниҳод шуда метавонанд (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

3. Дар сурати тибқи қарори муштарак бо кредиторон дар хусуси муфлишавии худ эълон кардани шахси ҳуқуқӣ, агар дар созишнома бо кредиторон тартиби дигаре пешбинӣ нагардида бошад, қоидаҳои қисми 2 ҳамин модда истифода мешаванд.

Моддаи 68. Рӯёнидани маблағ аз амволи шахси ҳуқуқӣ пас аз барҳам додани он

Агар баъди барҳамдиҳии шахси ҳуқуқӣ исбот шавад, ки он бо мақсади ҳалос хӯрдан аз масъулияти назди кредиторони худ ақаллан як қисми амволашро ба шахси дигар додааст ё ба тариқи дигар қасдан пинҳон кардааст, кредитороне, ки талаботҳои он дар ҷараёни барҳамдиҳӣ пурра қонсӯ нагардидааст, ҳуқуқ доранд қисми пардохта нашудаи қарзашонро аз ҳисоби ин молу мулк рӯёнанд. Дар ин ҳолат мутобиқан қоидаҳои моддаи 324 ҳамин Кодекс истифода мешаванд. Шахсе, ки ин молу мулкро гирифтааст, агар нияти шахси ҳуқуқиро дар мавриди аз

кредиторон пинҳон кардани ин молу мулк медонист ё мебоист донад, шахси бевичдон дониста мешавад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

§2. ШИРКАТУ ЧАМЪИЯТҲОИ ХОЧАГИДОРӢ

1. Муқаррароти умумӣ

Моддаи 69. Муқаррароти асосӣ дар бораи ширкату чамъиятҳои хоҷагидорӣ

1. Ширкату чамъиятҳои хоҷагидорӣ ташкилотҳои тиҷоратие мебошанд, ки сармояи оинномавиашон (ҳарифонаашон) ба ҳиссаҳои (пасандозҳои) муассисон (иштирокчиён) тақсим шудааст. Амволи аз ҳисоби пасандозҳои муассисон (иштирокчиён) ҳосилшуда, инчунин аз ҷониби ширкату чамъияти хоҷагидорӣ дар ҷараёни фаъолияти он истехсол ё харидашуда моликияти ҳаққонии он аст.

Дар ҳолатҳои пешбининамудаи ҳамин Кодекс чамъияти хоҷагидорӣ мумкин аст аз ҷониби як шахс таъсис дода шавад ва ӯ иштирокчиӣ ягонаи он мегардад.

2. Ширкатҳои хоҷагидорӣ мумкин аст дар шакли ширкати комил ё ширкати ба боварӣ асосёфта (ширкати коммандитӣ) таъсис дода шаванд.

3. Чамъиятҳои хоҷагидорӣ метавонанд дар шакли чамъиятҳои саҳомӣ, чамъиятҳои дорои масъулияти маҳдуд ё иловагӣ таъсис дода шаванд (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

4. Соҳибкорони инфиродӣ ва (ё) ташкилотҳои тиҷоратӣ метавонанд иштирокчиёни ширкатҳои комил ва шарикони комили чамъиятҳои ба боварӣ асосёфта бошанд.

Шаҳрвандон ва шахси ҳуқуқӣ метавонанд иштирокчиёни чамъиятҳои хоҷагидорӣ ва саҳмомони ширкатҳои ба боварӣ асосёфта бошанд (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

Мақомоти ҳокимияти давлатӣ ва мақомоти маҳаллии ҳокимияти давлатӣ, агар дар қонун тартиби дигаре пешбинӣ нагардида бошад, ҳуқуқи иштирокчиёни чамъиятҳои хоҷагидорӣ ва саҳмгузорони ширкатҳои ба боварӣ асосёфта буданро надоранд (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

Муассисаҳое, ки онҳоро моликонашон маблағгузорӣ менамоянд, агар дар қонун тартиби дигаре муқаррар нагардида бошад, бо иҷозати молик метавонанд иштирокчиёни чамъиятҳои хоҷагидорӣ ва саҳмгузорони ширкатҳо бошанд.

Иштироки гурӯҳҳои алоҳидаи шаҳрвандон дар ширкату чамъиятҳои хоҷагидорӣ, ба истиснои чамъиятҳои саҳмомии кушода, мумкин аст тибқи қонун манъ ё маҳдуд карда шавад.

5. Ширкату чамъиятҳои хоҷагидорӣ, ба истиснои ҳолатҳои пешбининамудаи ҳамин Кодекс ва қонунҳои дигар метавонанд муассисони (иштирокчиёни) ширкату чамъиятҳои хоҷагидорӣ дигар бошанд.

6. Пул, коғазҳои қиматнок, дигар ашё ё ҳуқуқи молу мулкӣ ё ҳуқуқи дигари дорои арзиши пулӣ метавонад ҳисса ё амволи ширкат ё чамъияти хоҷагидорӣ бошад.

Арзиши пулии саҳми иштирокчиӣ чамъияти хоҷагидорӣ бо мувофиқаи муассисон (иштирокчиён) - и чамъият муайян карда, дар ҳолатҳои

пешбиниnamудаи қонун метавонад аз тафтиши мустақилонаи эксперти гузаронида шавад.

7. Ширкатҳои хоҷагидорӣ, инчунин ҷамъиятҳои дорои масъулияти маҳдуд ва иловагӣ барои баровардани сахмия ҳуқуқ надоранд.

Моддаи 70. Ҳуқуқи ӯҳдадорихои иштирокчиёни ширкат ё ҷамъияти хоҷагидорӣ

1. Иштирокчиёни ширкат ё ҷамъияти хоҷагидорӣ ҳуқуқ доранд, ки:

- ба истиснои ҳолатҳои дар қисми 2 моддаи 89 ҳамин Кодекс ва қонун дар бораи ҷамъиятҳои сахомӣ пешбинигардида дар идораи корҳои ширкат ё ҷамъият иштирок намоянд (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № [№ 247](#)*);

- мувофиқи тартиби муқаррарнамудаи ҳуҷҷатҳои таъсис дар бораи фаъолияти ширкат ё ҷамъият маълумот гирифта, бо дафтарҳои муҳосибавию санади дигари он шинос шаванд (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № [№ 247](#)*);

- дар тақсимои фоида иштирок намоянд;

- дар сурати барҳам додани ширкат ё ҷамъият қисми амволи пас аз ҳисоббаробаркунӣ бо кредиторон боқимонда ё арзиши онро гиранд.

Иштирокчиёни ширкат ё ҷамъияти хоҷагидорӣ, инчунин метавонанд дигар ҳуқуқҳои дар ҳамин Кодекс, қонунҳо дар бораи ҷамъиятҳои хоҷагидорӣ ва ҳуҷҷатҳои таъсиси ширкат ё ҷамъият пешбинигардидаро дошта бошанд.

2. Иштирокчиёни ширкат ё ҷамъияти хоҷагидорӣ вазифадоранд, ки:

- мувофиқи тартиб, андоза, усул ва дар мӯҳлатҳои пешбиниnamудаи ҳуҷҷатҳои таъсис сахм гузоранд;

- маълумоти махфиро дар хусуси фаъолияти ширкат ё ҷамъият фош накунанд.

Иштирокчиёни ширкат ё ҷамъияти хоҷагидорӣ метавонанд ӯҳдадорихои дигари дар ҳуҷҷатҳои таъсиси он пешбинигардидаро дошта бошанд.

Моддаи 71. Табдил додани ширкату ҷамъиятҳои хоҷагидорӣ

1. Ширкату ҷамъиятҳои хоҷагидорӣ як навъ мувофиқи тартиби муқаррарнамудаи ҳамин Кодекс метавонанд бо қарори маҷлиси умумии иштирокчиён ба навъи дигари ширкату ҷамъиятҳои хоҷагидорӣ ё кооперативҳои тичоратӣ табдил дода шаванд (*Қонуни ҚТ аз 22.07.2013 № [976](#)*).

2. Дар сурати ба ҷамъият табдил додани ширкат ҳар шарикӣ комиле, ки иштирокчиӣ (сахмдори) ҷамъият мегардад, дар давоми ду сол аз рӯи ӯҳдадорихои аз ширкат ба ҷамъият гузашта бо тамоми амволи худ масъулияти иловагӣ ба зимма мегирад. Аз ҷониби шарикӣ собиқа бегона кардани ҳиссааш (сахмаш) ба ӯ тааллуқдошта ӯро аз чунин масъулият озод намекунад. Қоидаҳои дар ҳамин банд баёнгардида мутобиқан ҳангоми ба кооперативи тичоратӣ табдил додани ширкат истифода мешаванд (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № [247](#), аз 22.07.2013 № [976](#)*).

2. Ширкати комил

Моддаи 72. Муқаррароти асосӣ дар бораи ширкати комил

1. Ширкате комил доништа мешавад, ки иштирокчиёни он (шарикони комил) мутобиқи шартномаи байнашон имзошуда аз номи ширкат бо фаъолияти соҳибкорӣ машғул шуда, аз рӯи ӯҳдадорихои он нисбати тамоми амволи ба онҳо тааллуқдошта масъулият бар дӯш доранд.

2. Шахс иштирокчии танҳо як ширкати комил буда метавонад.

3. Номи фирмавии ширкати комил бояд инҳоро дар бар гирифта бошад: номи (унвони) ҳамаи иштирокчиёни он, инчунин калимаҳои "ширкати комил" ё номи (унвони) як ё якчанд иштирокчӣ бо илова кардани калимаҳои "ва компания" инчунин калимаҳои "ширкати комил".

Моддаи 73. Шартномаи таъсиси ширкати комил

1. Ширкати комил дар асоси шартномаи таъсис бунёд гардида, амал мекунад ва ин шартнома вазифаи оинномаи ширкати комилро низ анҷом медиҳад. Шартномаи таъсисиро ҳамаи иштирокчиёни он имзо мекунанд (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № 247*).

2. Шартномаи таъсиси ширкати комил ғайр аз маълумоти дар қисми 2 моддаи 53 ҳамин Кодекс зикргардида, инчунин бояд шартҳоро дар бораи андоза ва таркиби сармояи шариконаи ширкат; дар бораи андоза ва тартиби тағйир додани ҳиссаи ҳар иштирокчӣ дар фонди оинномавӣ; дар бораи андоза, таркиб, мӯҳлат ва тартиби саҳмгузории он; дар бораи масъулияти иштирокчиён барои вайрон кардани ӯҳдадорихои саҳмгузории онро дар бар гирифта бошад (*Қонуни ҚТ аз 18.03.2015 № 1178*).

Моддаи 74. Идоракунии дар ширкати комил

1. Идоракунии фаъолияти ширкати комил бо мувофиқаи тамоми иштирокчиён сурат мегирад. Дар шартномаи таъсис мумкин аст ҳолатҳое пешбинӣ карда шаванд, ки қарор бо аксарияти овози иштирокчиён қабул мегардад.

2. Агар дар шартномаи таъсис тартиби дигари муайян намудани шумораи овозҳои иштирокчиён пешбинӣ нагардида бошад, ҳар иштирокчии ширкати комил як овоз дорад.

3. Ҳар иштирокчии ширкат, сарфи назар аз он ки барои пешбурди корҳои умумӣ ваколатдор аст ё не, ҳақ дорад шахсан бо тамоми ҳуҷҷатҳои марбут ба пешбурди кори ширкат шинос шавад. Рад кардани чунин ҳуқуқ ё маҳдуд кардани он, аз ҷумла дар асоси созишномаи иштирокчиёни ширкат, эътибор надорад.

Моддаи 75. Идораи кори ширкати комил

1. Ҳар иштирокчии ширкати комил ҳуқуқ дорад, ки аз номи ширкат амал кунад, агар дар шартномаи таъсис муқаррар нагардида бошад, ки ҳамаи иштирокчиёни ширкат идораи корро якҷоя анҷом медиҳанд ё пешбурди кор ба иштирокчиёни алоҳида супурда шудааст. Дар сурати идораи муштараки корҳои ширкат аз ҷониби иштирокчиёни он, барои анҷоми ҳар аҳд ризоияти ҳамаи иштирокчиёни ширкат зарур аст.

Агар пешбурди кори ширкатро иштирокчиёни он ба зиммаи як ё баъзе иштирокчӣ гузошта бошанд, иштирокчиёни боқимонда барои аз номи ширкат

анҷом додани аҳдҳо бояд ваколатномаи иштирокчи (иштирокчиён)-ро дошта бошанд, ки пешбурди корҳои ширкат ба зиммааш гузошта шудааст.

Дар муносибат бо шахсони сеюм ширкат ҳуқуқ надорад ба он ҳавола намояд, ҳолатҳои шартномаи таъсис ваколатҳои иштирокчиёни ширкатро маҳдуд мекунад, ба истиснои ҳолатҳои аз тарафи ширкат исботшаванда, ки шахси сеюм дар лаҳзаи анҷоми аҳдҳо медонист ё баръало мебоист донад, ки иштирокчи ширкат ҳуқуқи аз номи ширкат амалкарданро надонт.

2. Ваколоти пешбурдани кори ширкат, ки ба як ё якчанд иштирокчиён дода шудааст, мумкин аст аз тарафи суд бо талаби як ё якчанд иштирокчиёни дигари ширкат, дар мавриди ҷой доштани асосҳои ҷиддӣ, аз ҷумла дар ҳолати аз тарафи шахси (шахсони) ваколатдор дағалона вайрон кардани ўҳдадориҳои он (онҳо) ё ба идора намудани кор қобилият надоштани он (онҳо) қатъ гардонидани шавад. Дар асоси қарори суд ба шартномаи таъсиси ширкат тағйироти зарурӣ ворид карда мешавад.

Моддаи 76. Ўҳдадориҳои иштирокчи ширкати комил

1. Иштирокчи ширкати комил вазифадор аст, ки мутобиқи шартҳои шартномаи таъсис дар фаъолияти он иштирок намояд.

2. Иштирокчи ширкати комил вазифадор аст, ки дар муддати як сол аз рӯзи бақайдгирии давлатии ширкат сад фоизи саҳми худро ба сармояи шарикона ширкат гузаронад (*Қонуни ҶТ аз 29.12.2010 № 640, аз 18.03.2015 № 1178*).

3. Иштирокчи ширкати комил бе ризоияти иштирокчиёни боқимонда аз ном ва ба манфиати худ ё ба манфиати шахси сеюм барои анҷоми аҳдҳои, ки мушобеҳи аҳдҳои моҳияти фаъолияти ширкатро ташкилкунанда, ҳуқуқ надорад.

Дар сурати вайрон кардани ин қоида ширкат ҳақ дорад, ки бо хости худ аз чунин иштирокчи ҷуброни зиёни ба ширкат расонида ё ба ширкат супурдани тамоми фоидани аз чунин аҳдҳо бадастovarдаашро талаб намояд.

Моддаи 77. Тақсими фоида ва зиёни ширкати комил

1. Агар дар шартномаи таъсис ё созишномаи дигари иштирокчиён тартиби дигаре пешбинӣ нагардида бошад, фоида ва зиёни ширкати комил байни иштирокчиёнаш мутаносибан ба ҳиссаи онҳо дар сармоя шарикона тақсим карда мешавад. Созиши аз фоида ё зиён бенасибгардондани ҳар кадоме аз иштирокчиёни ширкат, манъ аст (*Қонуни ҶТ аз 18.03.2015 № 1178*).

2. Агар дар натиҷаи расидани зиён ба ширкат арзиши дороиҳои софи он аз андозаи сармояи шариконааш камтар шавад, фоидани бадастovarдаи он то замоне, ки арзиши дороиҳои нақд аз андозаи фонди оинномавӣ зиёдтар нашавад, байни иштирокчиён тақсим карда намешавад (*Қонуни ҶТ аз 29.12.2010 № 640, аз 18.03.2015 № 1178*).

Моддаи 78. Масъулияти иштирокчиёни ширкати комил аз рӯи ўҳдадориҳо

1. Иштирокчиёни ширкати комил байни худ муштарақона аз рӯи ўҳдадориҳои ширкат бо тамоми амволи худ масъулияти иловагӣ доранд (*Қонуни ҶТ аз 12.05.2007 № 247*).

2. Иштирокчии ширкати комил, ки муассиси он намебошад, дар қатори дигар иштирокчиён аз рӯи ўҳдадорихои ба миён омада то ба ширкат дохил шуданаш баробари иштирокчиёни дигар масъулият дорад.

3. Иштирокчии аз ширкат хоричшуда аз рӯи ўҳдадорихои ширкат, ки то хоричшавии ӯ ба миён омадаанд, аз санаи тасдиқи ҳисобот дар бораи фаъолияти ширкат дар соли аз ширкат хорич шуданаш баробари иштирокчиёни боқимонда дар мўҳлати се сол масъулият дорад.

4. Созишномаи иштирокчиёни ширкат дар бораи маҳдуд ё бартараф намудани масъулияти дар ҳамин модда пешбинигардида эътибор надорад.

Моддаи 79. Супурдани саҳми иштирокчӣ дар амволи ширкати комил

1. Иштирокчии ширкати комил ҳақ дорад бо ризояти иштирокчиёни боқимондаи он саҳми худро дар амволи ширкат, ки ба саҳми ӯ дар сармояи шарикона мутобиқ аст, ё як қисми онро ба иштирокчии дигари ширкат ва ё шахси сеюм супорад (*Қонуни ҚТ аз 18.03.2015 № 1178*).

2. Агар ҳисса (қисми ҳисса) ба шахси дигар супурда шавад, ба ин шахс пурра ё як қисми дахлдори ҳуқуқи ба иштирокчии ҳиссаро (як қисми ҳиссаро) супурда тааллуқдошта мегузарад. Шахсе, ки ҳисса (қисми ҳисса) ба ӯ супурда шудааст, мувофиқи тартиби муқаррарнамудаи қисми 2 моддаи 78 ҳамин Кодекс аз рӯи ўҳдадорихои ширкат масъулият дорад.

3. Агар иштирокчии ширкат саҳми худро ба шахси дигар супорад, иштироки ӯ дар ширкат қатъ гардида, ин барои ӯ боиси оқибатҳое мегардад, ки дар қисми 3 моддаи 78 ҳамин Кодекс муқаррар шудаанд.

Моддаи 80. Рӯёнидани маблағ аз ҳиссаи иштирокчии амволи ширкати комил

Рӯёнидани маблағ аз ҳиссаи иштирокчии амволи ширкати комил аз рӯи қарзе, ки бо иштироки ӯ дар ширкати алоқаманд набуда (қарзи шахсӣ) танҳо дар сурате роҳ дода мешавад, ки агар амволи дигари ин иштирокчӣ барои пардохти қарзаш нокифоя бошад. Кредиторони чунин иштирокчӣ ҳақ доранд аз ширкати комил пардохти арзиши амволи ширкат, ки ба саҳми қарздор дар сармояи шарикона мувофиқ аст ё ҷудо кардани ин молу мулкро бо мақсади аз он рӯёнидани маблағ талаб намоянд. Қисми амволи ширкат, ки бояд ҷудо карда шавад ё арзиши он мувофиқи баланси дар лаҳзаи аз ҷониби кредиторон пешкаш гардидани талаб тартибдодашуда муайян карда мешавад (*Қонуни ҚТ аз 18.03.2015 № 1178*).

Дар сурати рӯёнидани маблағ аз тамоми ҳиссаи иштирокчӣ аз амволи ширкати комил иштироки ӯ дар ширкат қатъ гардида, он боиси оқибатҳои дар қисми 3 моддаи 78 ҳамин Кодекс пешбинишуда мегардад.

Моддаи 81. Аз ҳайати ширкати комил баромадани иштирокчӣ

1. Иштирокчии ширкати комил ҳақ дорад, ки дар хусуси даст кашидани аз иштирок дар ширкат арз намуда, аз ҳайати он барояд.

Иштирокчӣ дар хусуси даст кашидани аз иштирок дар ширкати комиле, ки бе ишораи мўҳлат таъсис гардидааст, бояд на камтар аз паш моҳи то воқеан аз ҳайати ширкат баромадани арз намояд. Пеш аз мўҳлат даст кашидан аз иштирок

дар ширкати комили барои мӯҳлати муайян таъсисгардида танҳо бо сабаби узрнок ичозат дода мешавад.

2. Созишномаи иштирокчиёни ширкат дар хусуси рад кардани ҳуқуқи аз ҳайати ширкат баромадан эътибор надорад.

Моддаи 82. Аз ҳайати ширкати комил хориҷ кардани иштирокчӣ

1. Дар сурати бедарак ғоиб, ғайри қобили амал ё дорои қобилияти маҳдуди амал эътироф гардидани яке аз иштирокчиёни ширкати комил ӯ метавонад бо қарори яқдилонаи иштирокчиёни боқимонда аз ҳайати ширкат хориҷ карда шавад. Шахси ҳуқуқие, ки иштирокчии ширкат буда, нисбати он бо қарори суд иҷроӣ расму қоидаҳои азнавташкिल्дихӣ оғоз гардидаанд, метавонад ба ҳамин тартиб аз ҳайати ширкат хориҷ карда шавад.

2. Дар сурати ҷой доштани сабабҳои узрнок, аз ҷумла дағалона вайрон кардани ўҳдадорихо ё надоштани қобилияти ошкоргардидаи пешбурди оқилонаи кор иштирокчиёни ширкати комил ҳуқуқ доранд, ки бо тартиби судӣ аз ҳайати ширкат хориҷ кардани яке аз иштирокчиёно бо қарори яқдилонаи иштирокчиёни боқимонда талаб намоянд.

3. Аз ҳайати ширкат хориҷ гардидани иштирокчӣ иштироки ўро дар ширкат қатъ намуда, боиси оқибатҳои пешбиниамудаи қисми 3 моддаи 78 ҳамин Кодекс мегардад.

Моддаи 83. Оқибати аз ҳайати ширкати комил баромадани иштирокчӣ

1. Агар дар шартномаи таъсис тартиби дигаре пешбинӣ нагардида бошад, ба иштирокчии аз ҳайати ширкати комил баромада арзиши қисми амволи ширкат, ки ба ҳиссаи ӯ дар сармояи шарикона мувофиқ аст, пардохта мешавад. Бо мувофиқаи байни иштирокчии аз ширкат баромада ва иштирокчиёни боқимонда пардохти арзиши молу мулк мумкин аст бо додани молу мулк дар шакли асл (натура) иваз карда шавад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № [№ 247](#), аз 18.03.2015 № [1178](#)*).

Қисми амволи ширкат, ки бояд ба иштирокчии аз ҳайати ширкат баромада дода шавад ё арзиши он, ба истиснои ҳолатҳои дар моддаи 80 ҳамин Кодекс пешбинигардида, аз рӯи баланси дар лаҳзаи баромадаи ӯ тартибдошаванда муайян карда мешавад.

2. Аз ҳайати ширкат баромадани иштирокчӣ иштироки ўро дар ширкат қатъ намуда, боиси оқибатҳои пешбиниамудаи қисми 3 моддаи 78 ҳамин Кодекс мегардад.

Моддаи 84. Ворисии ҳуқуқӣ дар ширкати комил

1. Дар сурати вафоти иштирокчии ширкати комил вориси ӯ танҳо бо розигии ҳамаи иштирокчиёни дигар метавонад ба ширкати комил шомил гардад.

2. Шахси ҳуқуқие, ки вориси ҳуқуқии шахси ҳуқуқии азнавташкिल्шудаи дар ширкати комил иштирокдошта мебошад, агар дар шартномаи таъсиси ширкат тартиби дигаре пешбинӣ нагардида бошад, сарфи назар аз ризояти иштирокчиёни ширкат ҳуқуқ дорад ба ширкат шомил гардад.

3. Меросхӯри (вориси ҳуқуқи) иштирокчии ширкати комили ширкат нагардида аз рӯи ӯҳдадорихои ширкат дар назди шахси сеюм, ки иштирокчии хоричгардида мутобиқи қисми 3 моддаи 78 ҳамин Кодекс масъулият медошт, дар доираи амволи ба ӯ меросмондаи иштирокчии хоричгардидаи ҷамъият масъулият дорад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № [№ 247](#)*).

Моддаи 85. Барҳам додани ширкати комил

1. Ширкати комил бо сабабҳои дар моддаи 62 ҳамин Кодекс зикргардида, инчунин дар сурати боқӣ мондани танҳо як иштирокчӣ дар ширкат барҳам дода мешавад. Ин иштирокчӣ ҳуқуқ дорад, ки дар давоми шаш моҳи пас аз иштирокчии ягонаи ширкат шуданаш чунин ширкатро мувофиқи тартиби муқаррарнамудаи ҳамин Кодекс ба ҷамъияти хоҷагидорӣ табдил диҳад.

2. Дар ҳолатҳои аз ҳаёати ширкат баромадан ё вафот кардани ягон иштирокчии ширкати комил, аз ширкат хорич кардани яке аз онҳо, барҳам додани шахси ҳуқуқи дар ширкат иштироккунанда ё аз ҷониби кредиторони яке аз иштирокчиён рӯёнидани маблағ аз қисми молу мулк, ки ба ҳиссаи ӯ дар сармояи шарикона мувофиқ аст, агар ин дар шартномаи таъсиси ширкат ё созишномаи иштирокчиёни боқимонда пешбинӣ гардида бошад, ширкат метавонад ба ғаъолияти худ идома диҳад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № [№ 247](#), аз 18.03.2015 № [1178](#)*).

Моддаи 86. Ҳисоббаробаркунӣ ҳангоми аз ширкати комил баромадани иштирокчӣ

1. Ба иштирокчӣ, ки аз ҳаёати ширкати комил баромадааст ё аз он хорич карда шудааст, агар дар шартномаи таъсис тартиби дигаре пешбинӣ нагардида бошад, арзиши қисми амволи ширкат мутобиқи ҳиссаи ин иштирокчӣ дар сармояи шарикона пардохта мешавад. Бо мувофиқаи байни иштирокчии баромада ва иштирокчиёни боқимонда пардохти арзиши молу мулкро бо додани молу мулк дар шакли асл (натура) иваз кардан мумкин аст (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № [№ 247](#), аз 18.03.2015 № [1178](#)*).

Дар сурати барҳам додани шахси ҳуқуқи дар ширкат иштироккунанда, ҳисоббаробаркунӣ аз ҷониби комиссияи дахлдори барҳамдиҳӣ анҷом дода мешавад.

Ба истиснои ҳолати пешбиниамудаи моддаи 80 ҳамин Кодекс қисми амволи ширкате, ки бояд ба иштирокчии хоричшуда дода шавад ё арзиши он аз рӯи баланси дар лаҳзаи хоричшавии ӯ тартибдодашуда муайян карда мешавад.

2. Ҳисобу китоб бо меросхӯри шомили ширкат нагардидаи иштирокчии ширкати комил ва вориси шахси ҳуқуқӣ, ки иштирокчии ширкат буд, мутобиқи қисми 1 ҳамин модда анҷом дода мешавад.

3. Агар дар шартномаи таъсис ё созишномаи иштирокчиён тартиби дигаре пешбинӣ нагардида бошад, дар сурати аз ширкат хорич шудани яке аз иштирокчиён, ҳиссаи иштирокчиёни боқимонда дар сармояи шариконаи ширкат мутаносибан зиёд мешавад (*Қонуни ҚТ аз 18.03.2015 № [1178](#)*).

3. Ширкати ба боварӣ асосёфта

Моддаи 87. Муқаррароти асосӣ дар бораи ширкати ба боварӣ асосёфта

1. Ширкати ба боварӣ асосёфта (ширкати коммандитӣ) он ширкате дониста мешавад, ки дар он дар баробари иштирокчиёне, ки аз номи ширкат фаъолияти сохибкориро ба амал бароварда, аз рӯи ўхдадориҳои ширкат бо амволи худ масъулият доранд (шарикони комил), як ё якчанд иштирокчии сахмгузоре (коммандистон) ҳастанд, ки таваккали зиёни марбут ба фаъолияти ширкатро дар доираи маблағи сахмгузориашон бар ўхда дошта, дар татбиқи фаъолияти сохибкорӣ аз ҷониби ширкат иштирок намекунанд.

2. Мавқеи шарикони комиле, ки дар ширкати ба боварӣ асосёфта иштирокдоранд ва масъулияти онҳо аз рӯи ўхдадориҳои ширкат мувофиқи қоидаҳои ҳамин Кодекс дар хусуси иштирокчиёни ширкати комил муайян карда мешавад.

3. Шахс танҳо дар як ширкати ба боварӣ асосёфта шарикони комил буда метавонад.

Иштирокчии ширкати комил шарикони комили ширкати ба боварӣ асосёфта буда наметавонад.

Шарикони комил дар ширкати ба боварӣ асосёфта иштирокчии ширкати комил буда наметавонад.

4. Номи фирмавии ширкати ба боварӣ асосёфта бояд аз номи (номгӯи) ҳамаи шарикони комил ва калимаҳои "ширкати ба боварӣ асосёфта" ё "ширкати коммандитӣ" ва ё аз номи (номгӯи) на камтар аз як шарикони комил бо иловаи калимаҳои "... ва шариконаш" ва калимаҳои "ширкати ба боварӣ асосёфта" ё "ширкати коммандитӣ" иборат бошад.

Хориҷ карда шуд (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

5. Нисбати ширкати ба боварӣ асосёфта қоидаҳои ҳамин Кодекс дар бораи ширкати комил ба ҳамон андозае истифода мешаванд, ки он хилофи қоидаҳои Кодекси мазкур дар хусуси ширкати ба боварӣ асосёфта набошад.

Моддаи 88. Шартномаи таъсиси ширкати ба боварӣ асосёфта

1. Ширкати ба боварӣ асосёфта дар асоси шартномаи таъсис бунёд гардида, фаъолият мекунад. Шартномаи таъсис аз ҷониби ҳамаи шарикони комил ба имзо расонида мешавад.

2. Шартномаи таъсиси ширкати ба боварӣ асосёфта ғайр аз маълумоти дар қисми 2 моддаи 53 ҳамин Кодекс зикргардида, инчунин бояд шартҳоро дар бораи андоза ва таркиби сармояи шариконаи ширкат; дар бораи андоза ва тартиби тағйир додани ҳиссаи ҳар яке аз шарикони комил дар сармояи шарикона; дар бораи андоза, таркиб, мўҳлат ва тартиби сахмгузориҳои онҳо, масъулияти онҳо барои вайрон кардани ўхдадориҳои сахмгузорӣ; дар бораи андозаи умумии сахми гузоштаи сахмгузoronро дар бар гирад (*Қонуни ҚТ аз 18.03.2015 № 1178*).

Моддаи 89. Идораи ширкати ба боварӣ асосёфта ва пешбурди корҳои он

1. Фаъолияти ширкати ба боварӣ асосёфтаре шарикони комил идора мекунанд. Онҳо тартиби идора ва пешбурди кори чунин ширкатро аз ҷониби шарикони комили он тибқи қоидаҳои ҳамин Кодекс дар хусуси ширкати комил муқаррар менамоянд.

2. Саҳмгузoron ҳуқуқи иштирок карданро дар идора ва пешбурди корҳои ширкати ба боварӣ асосёфта надоранд ва аз номи он танҳо дар асоси ваколатнома амал карда метавонанд. Онҳо барои мавриди баҳс қарор додани амалҳои шарикони комил дар бобати идора ва пешбурди кори ширкат ҳуқуқ надоранд.

Моддаи 90. Ҳуқуқи ӯҳдадорихои саҳмгузори ширкати ба боварӣ асосёфта

1. Саҳмгузори ширкати ба боварӣ асосёфта вазифадор аст, ки ба сармояи шарикона саҳм гузорад. Гузоштани саҳмро шаҳодатномаи иштироки аз ҷониби ширкат ба саҳмгузор додашуда тасдиқ менамояд (*Қонуни ҚТ аз 18.03.2015 № 1178*).

2. Саҳмгузори ширкати ба боварӣ асосёфта ҳуқуқ дорад, ки:

а) мувофиқи тартиби пешбиниамудаи шартномаи таъсис қисми фоидаи ширкатро барои ҳиссааш дар сармояи муштарак гирад;

б) бо ҳисоботу баланси ширкат шинос шавад;

в) баъди анҷоми соли молиявӣ аз ҳайати ширкат баромада, мувофиқи тартиби пешбиниамудаи шартномаи таъсис саҳми худро гирад;

г) ҳиссаи худро дар сармояи муштарак ё як қисми онро ба саҳмгузори дигар ё шахси сеюм диҳад.

Мувофиқи шартҳо ва тартиби пешбиниамудаи қисми 2 моддаи 100 ҳамин Кодекс саҳмгузoron нисбат ба шахси сеюм дар харидани ҳисса (қисми он) ҳуқуқи афзалиятнок доранд. Дар сурати тамоми ҳиссаи худро ба шахси дигар додани саҳмгузор иштироки ӯ дар ширкат қатъ мегардад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № 247*).

Дар шартномаи таъсиси ширкати ба боварӣ асосёфта мумкин аст ба саҳмгузор ҳуқуқҳои дигаре пешбинӣ карда шавад.

Моддаи 91. Барҳам додани ширкати ба боварӣ асосёфта

1. Ширкати ба боварӣ асосёфта дар сурати хориҷ гардидани ҳамаи саҳмгузoron дар он иштирокдошта барҳам дода мешавад. Вале шарикони комил ҳуқуқ доранд, ки ширкати ба боварӣ асосёфтаре барҳам навода, онро ба ширкати комил табдил диҳанд.

Ширкати ба боварӣ асосёфта инчунин тибқи асосҳои барҳамдиҳии ширкати комил (моддаи 85) барҳам дода мешавад. Вале, агар дар ҳайати он ақаллан як шарикони комил ва як саҳмгузор монад, ширкати ба боварӣ асосёфта нигоҳ дошта мешавад.

2. Ҳангоми барҳамдиҳӣ, аз ҷумла муфлисшавии ширкати ба боварӣ асосёфта саҳмгузoron барои гирифтани саҳм аз амволи пас аз қонё гардонидани талаботи кредиторон боқимондаи ширкат нисбат ба шарикони комил ҳуқуқи афзалиятнок доранд.

Агар дар шартномаи таъсис ё созишномаи шарикони комилу саҳмгузoron тартиби дигаре муқаррар нагардида бошад, амволи пас аз ин боқимондаи ширкат дар байни шарикони комил ва саҳмгузoron мутобиқи ҳиссаи онҳо дар сармояи шариконаи ширкат тақсим карда мешавад (*Қонуни ҚТ аз 18.03.2015 № 1178*).

4. Хорич карда шуд

(Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № [№ 247](#))

Моддаи 92. Хорич карда шуд

(Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № [№ 247](#))

Моддаи 93. Хорич карда шуд

(Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № [№ 247](#))

5. Чамъияти дорои масъулияти маҳдуд

Моддаи 94. Муқаррароти асосӣ дар бораи чамъиятҳои дорои масъулияти маҳдуд

1. Чамъияти аз ҷониби як ё якчанд шахс таъсисгардидае чамъияти дорои масъулияти маҳдуд доништа мешавад, ки сармои оинномавии он ба ҳиссаҳои баробар, ба андозаи муайяннамудаи ҳуҷҷатҳои таъсис тақсим шудааст. Иштирокчиёни чамъияти дорои масъулияти маҳдуд аз рӯи ўҳдадорихои он масъулият надоранд ва зиени таваккали марбут ба фаъолияти чамъиятро дар доираи арзиши саҳми гузошташон бар дӯш доранд.

Иштирокчиёни пурра саҳм нагузоштаи чамъият, аз рӯи ўҳдадорихои он дар доираи арзиши қисми пардохтанашудаи саҳми ҳар иштирокчӣ масъулияти муштарак доранд.

2. Номи фирмавии чамъияти дорои масъулияти маҳдуд бояд номи чамъият ва иборати "дорои масъулияти маҳдуд"-ро дошта бошад.

3. Мавқеи ҳуқуқии чамъияти дорои масъулияти маҳдуд ва ҳуқуқи ўҳдадорихои иштирокчиёни он бо ҳамин Кодекс ва Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон "Дар бораи чамъияти дорои масъулияти маҳдуд муайян карда мешаванд (*Қонуни ҚТ аз 18.03.2015 [№ 1178](#)*).

Моддаи 95. Иштирокчиёни чамъияти дорои масъулияти маҳдуд

1. Шумораи иштирокчиёни чамъияти дорои масъулияти маҳдуд набояд аз сӣ нафар зиёд бошад. Дар акси ҳол, агар шумораи иштирокчиёни он то ҳадди муқарраргардида кам карда нашавад, он бояд дар давоми сол ба чамъияти саҳомӣ табдил ёбад ва баъди гузаштани ин мӯҳлат бошад, бо тартиби судӣ бояд барҳам дода шавад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № [№ 247](#)*).

2. Чамъияти дорои масъулияти маҳдуд чамъияти хоҷагидорӣ дигарро, ки аз як шахс иборат аст, ба сифати иштирокчии ягона дошта наметавонад.

Моддаи 96. Ҳуҷҷатҳои таъсиси чамъияти дорои масъулияти маҳдуд

1. Ҳуҷҷатҳои таъсиси чамъияти дорои масъулияти маҳдуд шартномаи таъсиси аз ҷониби муассисони он имзогардида ва оинномаи тасдиқнамудаи онҳо ба ҳисоб меравад. Агар чамъиятро як шахс таъсис диҳад, ҳуҷҷати таъсиси он оиннома мебошад.

2. Ҳуччатҳои таъсиси ҷамъияти дорои масъулияти маҳдуд ғайр аз маълумоти дар қисми 2 моддаи 53 ҳамина Кодекс зикргардида, инчунин бояд шартҳои дар бораи андоза, таркиб, мӯҳлат ва тартиби саҳмгузори иштирокчиён, масъулияти онҳо барои вайрон кардани ӯҳдадориҳо дар мавриди саҳмгузорӣ; дар бораи андозаи сармояи оинномавии ҷамъият; дар бораи ҳайат ва салоҳияти мақомоти идораи ҷамъият ва тартиби қарор қабул кардани онҳо, аз ҷумла доир ба масъалаҳои, ки аз рӯи онҳо қарорҳо бо як овоз ё бо аксарияти мутлақи овозҳо қабул карда мешаванд, инчунин дигар маълумоти пешбинишудаи қонунро дошта бошанд (*Қонуни ҚТ аз 18.03.2015 № 1178*).

Моддаи 97. Сармояи оинномавии ҷамъияти дорои масъулияти маҳдуд

1. Сармояи оинномавии ҷамъияти дорои масъулияти маҳдуд аз арзиши саҳмҳои иштирокчиёни он иборат аст.

Сармояи оинномавӣ андозаи ҳадди ақалли амволи ҷамъиятро муайян мекунад, ки манфиати кредиторони онро кафолат медиҳанд. Андозаи сармояи оинномавӣ аз маблағи муайяншудаи қонун дар бораи ҷамъиятҳои дорои масъулияти маҳдуд камтар буда наметавонад.

2. Озод кардани иштирокчиёни ҷамъияти дорои масъулияти маҳдуд аз ӯҳдадориҳои саҳмгузорӣ ба сармояи оинномавии ҷамъият, аз ҷумла бо роҳи ба ҳисоб гирифтани талабот ба ҷамъият роҳ дода намешавад.

3. Сармояи оинномавии ҷамъияти дорои масъулияти маҳдуд дар муддати як сол аз рӯзи бақайдгирии давлатии ҷамъият аз ҷониби иштирокчиёни он бояд пурра пардохта шавад. Дар сурати вайрон кардани ин ӯҳдадорӣ ҷамъият бояд оид ба кам намудани сармояи оинномавии худ то андозаи воқеан пардохтшудаи он эълон кунад ва дар ин ҳусус тибқи тартиби муқарраршуда ба мақомоти анҷомдиҳандаи бақайдгирии давлатӣ барои ворид намудани маълумот ба Феҳристи ягонаи давлатии шахсони ҳуқуқӣ ва соҳибкорони инфиродӣ ариза пешниҳод намояд ё дар бораи барҳамдиҳии ҷамъият қарор қабул кунад (*Қонуни ҚТ аз 29.12.2010 № 640*).

4. Агар баъди анҷоми соли дуум ва ҳар соли минбаъдаи молиявӣ арзиши дороиҳои нақди ҷамъияти дорои масъулияти маҳдуд нисбат ба сармояи оинномавӣ камтар гардад, ҷамъият вазифадор аст, ки дар ҳусуси кам кардани сармояи оинномавии худ эълон дошта, дар ин бора тибқи тартиби муқарраршуда ба мақомоти анҷомдиҳандаи бақайдгирии давлатӣ барои ворид намудани маълумот ба Феҳристи ягонаи давлатии шахсони ҳуқуқӣ ва соҳибкорони инфиродӣ ариза пешниҳод намояд. Дар сурати иҷро накардани ин ӯҳдадорӣ ё камтар шудани арзиши дороиҳои ҷамъият аз андозаи ҳадди ақали дар қонун муайяншудаи сармояи оинномавӣ, ҷамъият бояд барҳам дода шавад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № 247, аз 29.12.2010 № 640*).

5. Кам кардани сармояи оинномавии ҷамъияти дорои масъулияти маҳдудро танҳо пас аз огоҳ сохтани тамоми кредиторони он иҷозат дода мешавад. Дар ин ҳолат кредиторон ҳуқуқ доранд, ки қатъ ё иҷрои пеш аз мӯҳлати ӯҳдадориҳои дахлдор ва ҷуброни зиёнашонро талаб намоянд.

6. Зиёд кардани сармояи оинномавии ҷамъият пас аз саҳмгузориҳои пурраи тамоми иштирокчиёни он иҷозат дода намешавад.

7. Бо қарори маҷлиси умумии иштирокчиёни ҷамъияти дорои масъулияти маҳдуд, ки бо аксарияти овози аз се ду ҳиссаи тамоми иштирокчиёни ҷамъият қабул шудааст, мумкин аст ўҳдадори онҳо дар мавриди мутаносибан ба ҳиссаҳояшон дар сармояи оинномавии ҷамъият дохил намудани саҳми иловагӣ муқаррар карда шавад (*Қонуни ҚТ аз 18.03.2015 № 1178*).

Моддаи 98. Идораи ҷамъияти дорои масъулияти маҳдуд

1. Мақоми олии идораи ҷамъияти дорои масъулияти маҳдуд маҷлиси умумии иштирокчиёни он мебошад.

Дар ҷамъияти дорои масъулияти маҳдуд мақоми иҷроия (дастҷамъӣ ё инфиродӣ) таъсис дода мешавад, ки роҳбарии ҷориро ба ғаёлияти он анҷом дода, ба маҷлиси умумии иштирокчиёни он ҳисобот медиҳад. Мақоми идораи инфиродии ҷамъият метавонад инчунин на аз ҷумлаи иштирокчиёни он низ интихоб гардад.

2. Салоҳияти мақомоти идораи ҷамъият, инчунин тартиби қарор қабул намудан ва аз номи ҷамъият амал кардани онҳо мутобиқи ҳамин Кодекс, қонун дар бораи ҷамъиятҳои дорои масъулияти маҳдуд ва оинномаи ҷамъият муайян карда мешавад.

3. Ба салоҳияти мустаснои маҷлиси умумии иштирокчиёни ҷамъияти дорои масъулияти маҳдуд инҳо дохил мешаванд:

- а) тағйир додани оинномаи ҷамъият ва андозаи сармояи оинномавии он;
- б) таъсис додани мақомоти иҷроияи ҷамъият ва пеш аз мӯҳлат қатъ намудани ваколатҳои онҳо;
- в) тасдиқ кардани ҳисоботи солона ва баланси муҳосибавии ҷамъият бо тақсимои ғоидаю зиёни он;
- г) қабул кардани қарор дар бораи азнавташкилдихӣ ё барҳамдиҳии ҷамъият;
- д) интихоб намудани комиссияи тафтишотии ҷамъият.

Тибқи қонун дар бораи ҷамъиятҳои дорои масъулияти маҳдуд ба салоҳияти мустаснои маҷлиси умумӣ мумкин аст инчунин ҳалли масъалаҳои дигар низ мансуб доништа шавад.

Ҳалли масъалаҳои ба салоҳияти мустаснои маҷлиси умумии иштирокчиёни ҷамъият мансубро вай ба мақоми иҷроияи ҷамъият супурда наметавонад.

4. Ҷиҳати тафтиш ва тасдиқи дурустии ҳисоботи солонаи молиявии ҷамъияти дорои масъулияти маҳдуд ҷамъият ҳуқуқ дорад ҳар сол аудитори касбии бо ҷамъият ё иштирокчиёни он манфиати молу мулкӣ надошта (аудитори беруна) - ро ҷалб намояд. Ҳисоботи солонаи молиявӣ инчунин метавонад бо талаботи ҳар яке аз иштирокчиёни он тафтиши аудиторӣ карда шавад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № 247*).

Тартиби тафтиши аудитори ғаёлияти ҷамъият тибқи қонун ва оинномаи ҷамъият муайян карда мешавад.

5. Аз ҷониби ҷамъият ба таъб расонидани маълумот дар бораи натиҷаи идораи корҳои он (ҳисоботи кушод) ба ғайр аз ҳолатҳои пешбиниамудаи қонун дар бораи ҷамъиятҳои дорои масъулияти маҳдуд зарур нест.

Моддаи 99. Азнавташқилдиҳӣ ё барҳамдиҳии ҷамъияти дорои масъулияти маҳдуд

1. Ҷамъияти дорои масъулияти маҳдуд метавонад ба таври ихтиёрӣ бо қарори якдилонаи иштирокчиёнаш аз нав таъкил ё барҳам дода шавад.

Асосҳои дигари азнавташқилдиҳӣ ва барҳамдиҳии ҷамъият, инчунин тартиби азнавташқилдиҳӣ ва барҳамдиҳии он бо ҳамин Кодекс ва қонунҳои дигар муайян карда мешаванд.

2. Ҷамъияти дорои масъулияти маҳдуд метавонад ба ҷамъияти саҳомӣ ё кооперативи тичоратӣ табдил ёбад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247, аз 22.07.2013 № 976*).

Моддаи 100. Ба шахси дигар гузаронидани ҳиссаи сармояи оинномавии ҷамъияти дорои масъулияти маҳдуд

1. Иштирокчии ҷамъияти дорои масъулияти маҳдуд ҳуқуқ дорад, ки ҳиссаи худро дар сармояи оинномавии ҷамъият ё як қисми онро ба як ё якчанд иштирокчии ҳамин ҷамъият фурӯшад ё ба тариқи дигар диҳад.

2. Агар дар оинномаи ҷамъият тартиби дигаре пешбинӣ нагардида бошад, иштирокчии ҷамъият метавонад ҳиссаи худро (қисми онро) ба шахси сеюм фурӯшад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

Иштирокчиёни ҷамъият мутаносибан ба андозаи ҳиссаи худ барои харидани ҳиссаи иштирокчӣ (қисми он) ҳуқуқи афзалиятнок доранд, ба шарте ки дар оинномаи ҷамъият ё созишномаи иштирокчиёни он тартиби дигари татбиқи ин ҳуқуқ пешбинӣ нагардида бошад. Агар иштирокчиёни ҷамъият дар давоми як моҳи огоҳӣ ёфтани он дар муҳлати дигари дар оинномаи ҷамъият ё созишномаи иштирокчиёни он пешбинигардида аз ҳуқуқи афзалиятноки худ истифода наанамоянд, ҳиссаи иштирокчӣ мумкин аст ба шахси сеюм фурӯхта шавад.

3. Агар мутобиқи оинномаи ҷамъияти дорои масъулияти маҳдуд ба шахси сеюм фурӯхтани ҳиссаи иштирокчӣ (қисми он) имконнопазир буда, иштирокчиёни дигари ҷамъият аз харидани он даст кашанд, ҷамъият вазифадор аст, ки ба иштирокчӣ арзиши воқеии онро бо пул ё молу мулк дар шакли асл (натура) пардозад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

4. То пурра пардохтани маблағи ҳиссаи иштирокчии ҷамъияти дорои масъулияти маҳдуд танҳо ҳамон қисмаш метавонад фурӯхта шавад, ки маблағи он қаблан пардохта шудааст.

5. Агар ҳиссаи иштирокчӣ (қисми он) аз ҷониби худи ҷамъияти дорои масъулияти маҳдуд харида шавад, ҷамъият вазифадор аст, ки дар муҳлат ва бо тартиби пешбининамудаи қонун дар бораи ҷамъиятҳои дорои масъулияти маҳдуд ва ҳуччатҳои таъсиси ҷамъият онро ба иштирокчиёни дигар ё шахси сеюм фурӯшад ё мутобиқи қисмҳои 4 ва 5 моддаи 97 ҳамин Кодекс сармояи оинномавии худро кам кунад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

6. Ҳисса дар сармояи оинномавии ҷамъияти дорои масъулияти маҳдуд ба шарте ба ихтиёри меросхӯрони шахрвандон ва ворисони ҳуқуқии шахси ҳуқуқии иштирокчиёни узви ҷамъият мегузарад, ки дар ҳуччатҳои таъсиси ҷамъият танҳо

бо розигии иштирокчиёни боқимондаи чамъият имконпазир будани чунин гузариш пешбинӣ нашуда бошад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

Ба гузаронидани ҳисса розӣ нашудани онҳо чамъиятро ўҳдадор месозад, ки мувофиқи тартиб ва шартҳои пешбининамудай қонуни чамъиятҳои дорои масъулияти маҳдуд ва ҳуҷҷатҳои таъсиси чамъият ба меросхӯрони (ворисони ҳуқуқи) иштирокчӣ арзиши онро пардозад ё муносиби ҳамин арзиш моли асл (натура) диҳад.

Моддаи 101. Аз ҳайати чамъияти дорои масъулияти маҳдуд баромадани иштирокчӣ

Иштирокчии чамъияти дорои масъулияти маҳдуд, сарфи назар аз ризоиати иштирокчиёни дигари чамъият, ҳуқуқи ҳар вақт аз ҳайати чамъият баромаданро дорад.

Моддаи 102. Рӯёнидани маблағ аз ҳисоби ҳиссаи иштирокчии амволи чамъияти дорои масъулияти маҳдуд

1. Рӯёнидани маблағ барои пардохти қарзи шахсии иштирокчӣ аз ҳисоби ҳиссаи ӯ дар амволи чамъият танҳо дар ҳолате роҳ дода мешавад, ки амволи дигари ин иштирокчӣ барои пӯшонидани қарз нокифоя бошад. Кредиторони чунин иштирокчӣ ҳақ доранд аз чамъияти дорои масъулияти маҳдуд мутобиқи саҳми қарздор дар сармояи оинномавӣ пардохтани арзиши қисми амволи чамъият ё чудо кардани ин қисми молу мулкро бо мақсади рӯёнидани маблағ аз ҳисоби он талаб намоянд. Қисми амволи чамъият, ки бояд чудо карда шавад, ё арзиши он аз рӯи баланс, ё ки дар лаҳзаи пешниҳоди талаб аз ҷониби кредиторон тартиб додаанд, муайян карда мешавад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247, аз 18.03.2015 № 1178*)).

2. Рӯёнидани маблағ аз ҳисоби тамоми ҳиссаи иштирокчии дар амволи чамъияти дорои масъулияти маҳдуд иштироки ӯро дар чамъият қатъ месозад.

Моддаи 103. Аз чамъияти дорои масъулияти маҳдуд хорич кардани иштирокчӣ

Агар иштирокчии чамъияти дорои масъулияти маҳдуд оинномаи чамъиятро дағалона вайрон карда, бо ҳамин ба манфиати он зиён оварда бошад, метавонад бо қарори маҷлиси умумии иштирокчиёни чамъият, ки бо аксарияти овози аз се ду ҳиссаи ҳамаи иштирокчиёнаш қабул шудааст, аз чамъият хорич карда шавад.

Нисбати қарори маҷлиси умумӣ дар бораи аз чамъият хорич кардани иштирокчӣ ба суд шикоят кардан мумкин аст.

Моддаи 104. Ҳисоббаробаркунӣ ҳангоми аз чамъияти дорои масъулияти маҳдуд хорич гардидани иштирокчӣ

1. Агар дар оинномаи чамъият тартиби дигаре пешбинӣ нагардида бошад, ба иштирокчӣ, ки аз ҳайати чамъияти дорои масъулияти маҳдуд баромадааст, мутобиқи ҳиссаи ӯ дар фонди оинномавӣ арзиши қисми амволи чамъият пардохта мешавад.

Ба иштирокчиие, ки аз ҳайати ҷамъияти дорои масъулияти маҳдуд баромадааст ё хориҷ карда шудааст, мутобиқи ҳиссаи ӯ дар сармояи оинномавии ҷамъият бо усул ва дар мӯҳлати пешбиниамудаи қонун дар бораи ҷамъиятҳои дорои масъулияти маҳдуд ё оинномаи ҷамъият арзиши қисми молу мулкӣ ҷамъият пардохта мешавад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № [№ 247](#)*).

Ба истиснои ҳолати дар моддаи 102 ҳамин Кодекс пешбинигардида қисми амволи ҷамъият, ки бояд ба иштирокчии хориҷшаванда дода шавад, ё арзиши он аз рӯи баланс, ки дар лаҳзаи хориҷшавии ӯ тартиб дода шудааст, муайян карда мешавад.

2. Агар ба сифати саҳм ба сармояи оинномавии ҷамъияти дорои масъулияти маҳдуд ҳуқуқи истифодаи молу мулк пешниҳод шуда бошад, ин молу мулк ба иштирокчии аз ҷамъият хориҷшаванда баргардонида мешавад. Дар ин сурат пастанавии арзиши чунин молу мулк бо сабаби истифодаи мӯътадили он ҷаброн карда намешавад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № [№ 247](#), аз 18.03.2015 № [1178](#)*).

3. Ҳисоб бо меросхӯри дар ҳайати ҷамъият набудаи иштирокчии ҷамъият ё вориси ҳуқуқии шахси ҳуқуқие, ки иштирокчии он аст, мутобиқи қоидаҳои ҳамин модда ба амал бароварда мешавад.

6. Ҷамъияти дорои масъулияти иловагӣ

Моддаи 105. Муқаррароти умумӣ дар бораи ҷамъиятҳои дорои масъулияти иловагӣ

1. Ҷамъияти дорои масъулияти иловагӣ ҷамъияте доништа мешавад, ки аз ҷониби як ё чанд шахс таъсис гардида, сармояи оинномавиаш мувофиқи андозаҳои дар ҳуҷҷатҳои таъсис муайянгардида ба ҳиссаҳо тақсим мешавад; иштирокчиёни чунин ҷамъият аз рӯи ӯҳдадорихои он бо амволи худ ба андозаи дар ҳуҷҷатҳои таъсиси ҷамъият муайянгардидаи барои ҳамаашон баробари арзиши саҳми гузошташон масъулияти муштараки иловагӣ доранд. Агар дар ҳуҷҷатҳои таъсиси ҷамъият тартиби дигари тақсими масъулият пешбинӣ нагардида бошад, дар сурати муфлисшавии яке аз иштирокчиён масъулияти ӯ аз рӯи ӯҳдадорихои ҷамъият байни иштирокчиёни боқимонда мутаносибан ба саҳмҳоиашон тақсим карда мешавад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № [№ 247](#), аз 18.03.2015 № [1178](#)*).

2. Номи фирмавии ҷамъияти дорои масъулияти иловагӣ бояд номи ҷамъият, инчунин ибораи "дорои масъулияти иловагӣ" - ро дар бар гирад.

3. Нисбати ҷамъияти дорои масъулияти иловагӣ қоидаҳои ҳамин Кодекс дар бораи ҷамъияти дорои масъулияти маҳдуд истифода мешаванд, зеро дар ҳамин модда қоидаҳои дигаре пешбинӣ нагардидаанд.

7. Ҷамъиятҳои саҳомӣ

(*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № [№ 247](#)*)

Моддаи 106. Муқаррароти асосӣ дар бораи ҷамъияти саҳомӣ

(*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № [№ 247](#)*)

1. Чамбияти сахомӣ чамбияте дониста мешавад, ки сармои оинномавии он ба миқдори муайяни сахмияҳо тақсим шудааст; иштирокчиёни чамбияти сахомӣ (сахмдорон) аз рӯи ӯҳдадорихои он масъулият надоранд ва зиёни таваккали марбут аз фаъолияти чамбиятро ба андозаи арзиши сахмияҳои ба онҳо тааллуқдошта ба зимма мегиранд (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247, аз 18.03.2015 № 1178*).

Сахмдороне, ки арзиши сахмияҳоро пурра напардохтаанд, аз рӯи ӯҳдадорихои чамбияти сахомӣ дар доираи қисми пардохтанашудаи арзиши сахмияҳояшон масъулияти муштарак доранд (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

2. Номи фирмавии чамбияти сахомӣ бояд номи он ва ишораи сахомӣ будани чамбиятро дар бар гирифта бошад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

3. Мавқеи ҳуқуқии чамбияти сахомӣ ва ҳуқуқи ӯҳдадорихои сахмдорон мутобиқи ҳамин Кодекс ва ва Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон "Дар бораи чамбиятҳои сахомӣ" муайян карда мешавад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

Хусусиятҳои мавқеи ҳуқуқии чамбиятҳои сахҳомие, ки бо роҳи хусусигардонии корхонаҳои давлатӣ таъсис ёфтаанд, инчунин бо қонуни хусусигардонии ин корхонаҳо муайян карда мешаванд.

Моддаи 107. Чамбияти сахҳомии кушода

1. Чамбияти сахҳомие, ки иштирокчиёнаш сахмияҳои худро бе ризояти сахмдорони дигар бегона карда метавонад, чамбияти сахҳомии кушода эътироф мегардад. Чунин чамбияти сахомӣ ҳуқуқ дорад, ки мутобиқи шартҳои муқаррарнамудаи қонун ва санади дигари ҳуқуқӣ обунаи озоди сахмияҳои мебаровардаш ва фурӯши озоди онҳоро амалӣ гардонад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

2. Чамбияти сахҳомии кушода ҳар сол ҳисоботи солона, баланси муҳосибаӣ ва ҳисоби фоидаю зиёро барои маълумоти умум нашр мекунад.

Моддаи 108. Чамбияти сахҳомии пӯшида

1. Чамбияти сахҳомие, ки сахмияҳои он танҳо байни муассисонаш ё доираи шахси дигари пешакӣ муайян тақсим мешаванд, чамбияти сахҳомии пӯшида дониста мешавад. Чунин чамбият барои обунаи озоди сахмияҳои мебаровардаш ва ё ба тариқи дигар ба доираи номахдуди ашхос ҷиҳати харид пешниҳод кардани онҳо ҳуқуқ надорад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

Сахмдорони чамбияти сахҳомии пӯшида дар харидани сахмияҳои аз ҷониби сахмдорони дигари ин чамбият фурӯхташаванда ҳуқуқи афзалиятнок доранд.

2. Шумораи иштирокчиёни чамбияти сахҳомии пӯшида набояд аз шумораи муқаррарнамудаи қонун дар бораи чамбиятҳои сахомӣ бештар бошад, дар акси ҳол он бояд дар давоми як сол ба чамбияти сахҳомии кушода табдил дода шавад ва агар пас аз гузаштани ин мӯҳлат шумораи онҳо то ҳадди муқаррарнамудаи қонун кам нашавад, бояд аз тариқи суд барҳам дода шавад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

3. Дар ҳолатҳои пешбининамудаи қонуни чамбиятҳои сахомӣ чамбияти сахҳомии пӯшида метавонад барои ба маълумоти умум ба таъб расонидани

ҳуҷҷатҳои дар қисми 2 моддаи 107 ҳамин Кодекс зикргардида вазиғадор карда шавад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № [№ 247](#)*).

Моддаи 109. Таъсиси ҷамъияти саҳомӣ

(*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № [№ 247](#)*)

1. Муассисони ҷамъияти саҳомӣ байни худ шартномае мебанданд, ки тартиби фаъолияти якҷояро оид ба таъсиси ҷамъият анҷом додани онҳо, андозаи сармояи оинномавии ҷамъият, навъҳои саҳмияҳои баровардамешуда ва тартиби паҳн кардани онҳо, инчунин шартҳои дигари пешбининамудаи қонунро дар бораи ҷамъиятҳои саҳомӣ муайян менамояд (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № [№ 247](#)*).

Шартномаи таъсиси ҷамъияти саҳомӣ ба таври хаттӣ баста мешавад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № [№ 247](#)*).

2. Муассисони ҷамъияти саҳомӣ аз рӯи ўҳдадорихои то бақайдгирии ҷамъият бамиёномада масъулияти муштарак доранд (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № [№ 247](#)*).

Ҷамъият аз рӯи ўҳдадорихои муассисон, ки бо таъсиси он алоқаманданд, танҳо дар сурате масъулият бар дӯш дорад, ки амали онҳо минбаъд аз ҷониби маҷлиси умумии саҳмдорон маъқул доништа шавад.

3. Ҳуҷҷати таъсиси ҷамъияти саҳомӣ оинномаи аз ҷониби муассисон тасдиқгардидаи он мебошад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № [№ 247](#)*).

Оинномаи ҷамъияти саҳомӣ ғайр аз маълумоти дар қисми 2 моддаи 53 ҳамин Кодекс зикргардида, инчунин бояд шартҳоро дар бораи навъҳои саҳмияҳои мебаровардаи ҷамъият, арзиши номиналӣ ва миқдори онҳо; дар бораи андозаи сармояи оинномавии ҷамъият; ҳуқуқи саҳмдорон; дар бораи ҳайат ва салоҳияти мақомоти идораи ҷамъият ва тартиби қарор қабул кардани онҳо, аз ҷумла доир ба масъалаҳое, ки аз рӯи онҳо қарор якдилона ё бо аксарияти кулли овозҳо қабул мешавад, дар бар гирифта бошад. Дар оинномаи ҷамъияти саҳомӣ инчунин бояд маълумоти дигари пешбининамудаи қонун дар бораи ҷамъиятҳои саҳомӣ дарч гардида бошад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № [№ 247](#)*).

4. Тартиби анҷом додани амалҳои дигар дар мавриди таъсиси ҷамъияти саҳомӣ, аз ҷумла салоҳияти маҷлиси муассисон бо қонун дар бораи ҷамъиятҳои саҳомӣ муайян карда мешавад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № [№ 247](#)*).

5. Дар сурати тамоми саҳмияҳоро харидани як саҳмдор, ҷамъияти саҳомӣ метавонад аз ҷониби як шахс таъсис дода шавад ё аз як шахс иборат бошад. Маълумот дар ин бора бояд дар оинномаи ҷамъият ва Феҳристи ягонаи давлатии шахсони ҳуқуқӣ ва соҳибкорони инфиродӣ дарч гардида, барои ба иттилои умум расонидан нашр гардад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № [№ 247](#), аз 29.12.2010 № [640](#)*).

Хориҷ карда шуд (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № [№ 247](#)*).

Моддаи 110. Сармояи оинномавии ҷамъияти саҳомӣ

(*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № [№ 247](#)*)

1. Сармояи оинномавии чамъияти сахомӣ аз арзиши номиналии сахмияҳои аз ҷониби сахмдорон харидашудаи чамъият мураттаб мегардад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

Сармояи оинномавии чамъият андозаи ҳадди ақалли амволи чамъиятро муайян мекунад, ки манфиати кредиторони онро кафолат медиҳад. Он аз андозаи пешбининамудаи қонун дар бораи чамъиятҳои сахомӣ камтар буда наметавонад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

2. Аз вазифаи пардохти арзиши сахмияҳои чамъият озод кардани сахмдорон, инчунин бо роҳи баҳисобгирии талабот ба чамъият аз ин вазифа озод кардани ӯ роҳ дода намешавад.

3. Обунаи озод ба сахмияҳои чамъияти сахомӣ то лаҳзаи пардохти пурраи сармояи оинномавии он роҳ дода намешавад. Ҳангоми таъсиси чамъияти сахомӣ тамоми сахмияҳои он бояд байни муассисон тақсим карда шавад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

4. Агар баъди ба охир расидани соли дуум ва ҳар соли минбаъдаи молиявӣ арзиши дороии софи чамъияти сахомӣ аз сармояи оинномавӣ камтар гардад, чамъият вазифадор аст, ки дар хусуси кам кардани сармояи оинномавии худ то андозае, ки аз арзиши дороиҳои софи он зиёд намебошад, эълон кунад ва дар ин бора тибқи тартиби муқарраршуда ба мақомоти анҷомдиҳандаи бақайдгирии давлатӣ барои ворид намудани маълумот ба Феҳристи ягонаи давлатии шахсони ҳуқуқӣ ва соҳибкорони инфиродӣ ариза пешниҳод намояд. Дар сурати иҷро нагардидани ӯҳдадориҳои мазкур ва ё агар арзиши дороиҳои софи чамъият аз андозаи ҳадди ақалли дар қонун муайянгардидаи сармояи оинномавӣ камтар гардад, чамъият бояд барҳам дода шавад (*Қонуни ҚТ аз 29.12.2010 № 640*).

5. Дар қонун ё оинномаи чамъият мумкин аст маҳдудиятҳои миқдор, арзиши номиналии умумии сахмияҳо ё миқдори ҳадди аксари овозҳои як сахмдор муқаррар карда шаванд.

Моддаи 111. Зиёд кардани сармояи оинномавии чамъияти сахомӣ

(*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*)

1. Чамъияти сахомӣ ҳуқуқ дорад, ки бо қарори маҷлиси умумии сахмдорон сармояи оинномавиро бо роҳи баланд бардоштани арзиши номиналии сахмияҳо ё баровардани сахмияҳои иловагӣ зиёд кунад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

2. Зиёд кардани сармояи оинномавии чамъияти сахомӣ пас аз пардохти пурраи арзиши он иҷозат дода мешавад. Зиёд кардани сармояи оинномавии чамъият барои пӯшонидани зиёни ба он расонидашуда роҳ дода намешавад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

3. Дар ҳолатҳои пешбининамудаи қонун дар бораи чамъиятҳои сахомӣ, дар оинномаи чамъият мумкин аст ҳуқуқи афзалиятноки сахмдорони сахмияҳои оддӣ (муқаррарӣ) ё сахмияҳои дигари овоздиҳанда дар мавриди харидани сахмияҳои иловагӣ, ки чамъият мебарорад, муқаррар гардад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

Моддаи 112 Кам кардани сармояи оинномавии чамъияти сахомӣ

(Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247)

1. Чамъияти саҳомӣ ҳуқуқ дорад, ки бо қарори маҷлиси умумии саҳмдорон бо роҳи кам кардани арзиши номиналии саҳмияҳо ё харидани як қисми саҳмияҳо бо мақсади ихтисори миқдори умумии онҳо сармояи оинномавиرو кам кунад *(Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247)*.

Кам кардани сармояи оинномавӣ баъди бо тартиби муқаррарнамудаи қонун дар бораи чамъиятҳои саҳомӣ огоҳ кардани ҳамаи кредиторони он роҳ дода мешавад. Дар айни замон кредиторони чамъият ҳуқуқ доранд талаб намоянд, ки чамъият ӯҳдадориҳои дахлдори онро пеш аз мӯҳлат қатъ ё иҷро карда, маблағи зиёро ба онҳо чуброн намояд *(Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247)*.

2. Кам кардани сармояи оинномавии чамъияти саҳомӣ бо роҳи харидан ва пӯшонидани қисми саҳмияҳо ба шарте роҳ дода мешавад, ки чунин имконият дар оинномаи чамъият пешбинӣ гардида бошад *(Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247)*.

3. Дар натиҷаи сармояи оинномавиро аз андозаи ҳадди ақалли дар қонун муайяншуда (қисми 1 моддаи 110) камтар кардани чамъияти саҳомӣ он барҳам меҳӯрад *(Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247, аз 18.03.2015 № 1178)*.

Моддаи 113. Маҳдудиятҳо дар мавриди баровардани коғазҳои қиматнок ва пардохти дивидендҳои чамъияти саҳомӣ

(Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247)

1. Ҳиссаи саҳмияҳои имтиёзнок дар ҳаҷми умумии сармояи оинномавии чамъияти саҳомӣ набояд аз 25 фоиз зиёд бошад *(Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247)*.

2. Чамъияти саҳомӣ пас аз пардохти пурраи сармояи оинномавӣ барои баровардани вомбарг ба маблағи на бештар аз андозаи сармояи оинномавӣ ё андозаи таъминоти бо ин мақсад ба чамъият пешниҳодкардаи шахси сеюм баъди пурра додани маблағи сармояи оинномавӣ ҳуқуқ дорад. Дар сурати набудани таъминот баровардани вомбарг танҳо пас аз се соли фаъолияти чамъияти саҳомӣ ва ба шарти то ин вақт дуруст тасдиқ кардани ду баланси солонаи чамъият мумкин аст *(Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247)*.

3. Чамъияти саҳомӣ дар ҳолатҳои зерин ҳуқуқи эълон кардану пардохтани дивидендро надорад *(Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247)*:

- то пардохти пурраи тамоми сармояи оинномавӣ;

- агар арзиши дороиҳои чамъияти саҳомӣ аз сармояи оинномавӣ ва фонди эҳтиётии он камтар бошад ё дар натиҷаи пардохти дивидендҳо аз андозаи онҳо камтар гардад *(Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247, аз 29.12.2010 № 640)*.

Моддаи 114. Идоракунии дар чамъияти саҳомӣ

(Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247)

1. Мақоми олии идораи чамъияти саҳомӣ маҷлиси умумии саҳмдорони он мебошад *(Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247)*.

Ба салоҳияти мустаснои маҷлиси умумии саҳмдорон инҳо дохил мешаванд:

а) тағйир додани оинномаи чамъият, аз ҷумла тағйир додани андозаи сармоияи оинномавии он;

б) интиҳоб намудани аъзои шӯрои директорон (шӯрои нозирон) ва комиссияи тафтишотӣ (ревизорӣ)-и чамъият ва пеш аз мӯҳлат қатъ намудани ваколати онҳо;

в) таъсис додани мақомоти иҷроияи чамъият ва пеш аз мӯҳлат қатъ намудани ваколати онҳо, ба шарте ки дар оинномаи чамъият ҳалли ин масъалаҳо ба салоҳияти шӯрои директорон (шӯрои нозирон) мансуб доништа нашуда бошад;

г) тасдиқ намудани ҳисоботи солона, балансҳои муҳосибавӣ, ҳисоби фоидаю зиёни чамъият ва тақсими фоидаю зиёни он:

д) қарор дар бораи азнавташкилдихӣ ё барҳамдиҳии чамъият.

Тибқи қонун дар бораи чамъиятҳои саҳомӣ ба салоҳияти маҷлиси умумии саҳмдорон инчунин мумкин аст ҳалли масъалаҳои дигар мансуб доништа шавад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № 247*).

Ҳалли масъалаҳои тибқи қонун ба салоҳияти мустасноӣ маҷлиси умумии саҳмдорон мансуб доништашударо он ба мақомоти иҷроияи чамъият супурда наметавонад.

2. Дар чамъияте, ки шумораи саҳмдоронаш аз панҷоҳ нафар бештар аст, шӯрои директорон (шӯрои нозирон) таъсис дода мешавад.

Мутобиқи қонун дар бораи чамъиятҳои саҳомӣ, дар сурати таъсиси шӯрои директорон (шӯрои нозирон) дар оинномаи чамъият бояд салоҳияти мустасноӣ он муайян карда шавад. Ҳалли масъалаҳоеро, ки тибқи оиннома ба салоҳияти мустасноӣ шӯрои директорон (шӯрои нозирон) мансуб доништа шудаанд, он ба мақомоти иҷроияи чамъият супорида наметавонад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № 247*).

3. Мақоми иҷроияи чамъият метавонад дастҷамъӣ (раёсат, маъмурият) ё инфиродӣ (директор, директори генералӣ) бошад. Вай ба фаъолияти ҷорӣ чамъият роҳбарӣ карда, ба шӯрои директорон (шӯрои нозирон) ва маҷлиси умумии чамъият ҳисобот медиҳад.

Ҳалли тамоми масъалаҳоеро, ки салоҳияти тибқи қонун ё оинномаи чамъият муайянгардидаи дигар мақомоти идораи чамъиятро ташкил намекунанд, ба салоҳияти мақоми иҷроияи чамъият мансуб аст.

Бо қарори маҷлиси умумии саҳмдорон ваколатҳои мақоми иҷроияи чамъият мумкин аст тибқи шартнома ба дигар ташкилотҳои тижоратӣ ё соҳибқори инфиродӣ (мудир) супурда шаванд.

4. Салоҳияти мақомоти идораи чамъияти саҳомӣ, инчунин тартиби қабул кардани қарор ва аз номи чамъият амал кардани онҳо мутобиқи ҳаминаи Кодекс, қонун дар бораи чамъиятҳои саҳомӣ ва оинномаи чамъият муайян карда мешаванд (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № 247*).

5. Чамъияти саҳомие, ки мутобиқи ҳаминаи Кодекс ё қонун дар бораи чамъиятҳои саҳомӣ ба назди ҳуҷҷатҳои дар қисми 2 моддаи 107 ҳаминаи Кодекс зикргардида барои маълумоти умум вазифадор аст, бояд барои тафтиш ва тасдиқи дурустии ҳисоботи солонаи молиявӣ ҳар сол аудитори касбиеро ҷалб намояд, ки

бо чамъият ё иштирокчиёни он манфиатҳои моддӣ надорад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № [№ 247](#)*).

Фаъолияти чамъияти саҳомӣ, аз ҷумла чамъияти саҳҳомие, ки барои наشري ҳуҷҷатҳои зикргардида ба маълумоти умум вазифадор нест, бо талаби саҳмдороне, ки ҳиссаи умумиашон дар сармояи оинномавӣ даҳ фоиз ё зиёда аз онро ташкил медиҳад, бояд ҳар вақт тафтиши аудиторӣ карда шавад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № [№ 247](#)*).

Тартиби гузаронидани тафтиши аудитории чамъияти саҳомӣ тибқи қонун ва оинномаи чамъият муайян карда мешавад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № [№ 247](#)*).

Моддаи 115. Азнавташкилдихӣ ва барҳамдиҳии чамъияти саҳомӣ

(*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № [№ 247](#)*)

1. Чамъияти саҳомӣ бо қарори маҷлиси умумии саҳмдорон метавонад ихтиёран аз нав ташкил ё барҳам дода шавад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № [№ 247](#)*).

Асосу тартиби дигари азнавташкилдихӣ ва барҳамдиҳии чамъияти саҳомӣ бо ҳамин Кодекс ва қонунҳои дигар муайянкарда мешавад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № [№ 247](#)*).

2. Чамъияти саҳомӣ метавонад ба чамъияти дорои масъулияти маҳдуд ё кооперативи тижоратӣ табдил дода шавад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № [№ 247](#), аз 22.07.2013 № [№ 976](#)*).

8. Чамъиятҳои фаръӣ ва вобаста

Моддаи 116. Чамъияти хоҷагидорӣ фаръӣ

1. Агар дигар чамъият ё ширкати хоҷагидорӣ (асосӣ) бо сабаби иштироки афзалиятноки худ дар сармояи оинномавии он ё мутобиқи шартномаи байни онҳо ва ё ба тариқи дигар имконияти муайян намудани қарорҳои аз ҷониби чунин чамъият қабулшавандаро дошта бошад, чамъияти хоҷагидорӣ фаръӣ доништа мешавад.

2. Чамъияти фаръӣ барои қарзҳои чамъият (ширкат)-и асосӣ масъулият надорад.

Чамъият (ширкат) -и асосие, ки ҳуқуқи ба чамъияти фаръӣ, аз ҷумла тибқи шартнома ба он додани дастурҳои барояш ҳатмиро дорад, аз рӯи аҳдҳое, ки чамъияти фаръӣ бо мақсади иҷрои чунин дастурҳо анҷом медиҳад, ба ин чамъият масъулияти муштарак дорад.

Дар сурати бо гуноҳи чамъият (ширкат)-и асосӣ муфлис шудани чамъияти фаръӣ, чамъият (ширкат)-и асосӣ аз рӯи қарзҳои он масъулияти иловагӣ дорад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № [№ 247](#)*).

3. Агар дар қонуни дар бораи чамъиятҳои хоҷагидорӣ тартиби дигаре муқаррар нагардида бошад, иштирокчиён (саҳмдорон)-и чамъияти фаръӣ ҳуқуқдоранд, ки аз чамъият (ширкат)-и асосӣ ҷуброни зиёни бо гуноҳи он ба чамъияти фаръӣ расидаро талаб намоянд (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № [№ 247](#)*).

Моддаи 117. Чамбияти хочагидории вобаста

1. Агар чамбияти дигар (бартаридошта, иштироккунанда) бештар аз 20 фоизи сахмияҳои овоздиҳандаи чамбияти сахомӣ ё 20 фоизи сармояи оинномавии чамбияти дорои масъулияти маҳдудро дошта бошад, чамбияти хочагидории вобаста эътироф мешавад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

2. Чамбияти хочагидорие, ки зиёда аз 20 фоизи сахмияҳои овоздиҳандаи чамбияти сахомӣ ё 20 фоизи сармояи оинномавии чамбияти дорои масъулияти маҳдудро харидааст, мувофиқи тартиби пешбининамудаи қонунҳо бояд дар бораи чамбиятҳои хочагидорӣ дар ин хусус бетаъхир маълумот нашр намояд (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

3. Ҳадди иштироки мутақобилаи чамбиятҳои хочагидорӣ дар сармояи оинномавии якдигар ва миқдори овозҳосе, ки яке аз чунин чамбиятҳо дар маҷлиси умумии иштирокчиён ё сахмдорони чамбияти дигар истифода карда метавонад, бо қонун муайян карда мешавад.

§3. КООПЕРАТИВҲОИ ТИҶОРАТӢ

(*Қонуни ҚТ аз 22.07.2013 № 976*)

Моддаи 118. Мафҳуми кооперативи тиҷоратӣ

(*Қонуни ҚТ аз 22.07.2013 № 976*)

1. Кооператив - иттиҳодияи мустакил ва ихтиёрии бо тартиби муқарраргардида бақайдгирифташуда мебошад, ки дар асоси узвияти шахсон бо мақсади қонунӣ намудани талаботи муштаракӣ иқтисодӣ, иҷтимоӣ, фарҳангӣ ва дигар талаботи онҳо, инчунин сазою кӯшиши шахсони мазкур тавассути муттаҳидкунии молу мулк (аззоҳаққии сахмӣ) ва таъсиси ташкилоти ба таври демократӣ идорашавандаи молу мулки якҷоя таъсис дода мешавад.

Кооперативи тиҷоратӣ ташкилоти тиҷоратӣ буда, мутобиқи оиннома асосан ба шахсони сеюм хизмат мерасонад. Даромади софи кооперативи тиҷоратӣ метавонад дар байни аъзои он тибқи тартиби муқаррарнамудаи Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон "[Дар бораи кооперативҳо](#)" ва оинномаи кооператив тақсим карда шавад (*Қонуни ҚТ аз 22.07.2013 № 976*).

2. Аъзои кооперативи тиҷоратӣ аз рӯи ўҳдадорихои кооператив ба андоза ва мувофиқи тартиби пешбининамудаи Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон "[Дар бораи кооперативҳо](#)" ва оинномаи кооператив масъулият доранд (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247, аз 22.07.2013 № 976*).

3. Номи фирмавии кооператив бояд номи он ва калимаҳои "кооперативи тиҷоратӣ"-ро дар бар гирифта бошад (*Қонуни ҚТ аз 22.07.2013 № 976*).

4. Мавқеи ҳуқуқии кооперативҳои тиҷоратӣ ва ҳуқуқи ўҳдадорихои аъзои онҳо мутобиқи ҳамин Кодекс ва Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон "[Дар бораи кооперативҳо](#)" муайян карда мешаванд (*Қонуни ҚТ аз 22.07.2013 № 976*).

Моддаи 119. Таъсиси кооперативҳои тиҷоратӣ

(*Қонуни ҚТ аз 22.07.2013 № 976*)

1. Ҳуччати таъсиси кооперативи тичоратӣ оинномаи тасдиқнамудаи маҷлиси умумии аъзои он мебошад (*Қонуни ЧТ аз 22.07.2013 № 976*).

2. Оинномаи кооператив ғайр аз маълумоти дар қисми 2 моддаи 53 ҳамин Кодекс пешбинигардида бояд инчунин шартҳои зеринро дар бар гирифта бошад: дар бораи андозаи саҳмпулии аъзои кооператив; дар бораи ҳайат ва тартиби саҳмпулиро супурдани аъзои кооператив ва масъулияти онҳо барои риоя накардани ўҳдадорӣ дар мавриди супурдани саҳмпулӣ; дар бораи тартиби тақсим намудани фоида ва зиёни кооператив; дар бораи андоза ва шартҳои масъулияти субсидиарии аъзои он барои қарзҳои кооператив; дар бораи ҳайат ва салоҳияти мақомоти идораи кооператив ва тартиби қарор қабул кардани он, аз ҷумла оид ба масъалаҳое, ки доир ба онҳо қарор якдилона ё бо аксарияти кулли овозҳо қабул карда мешавад (*Қонуни ЧТ аз 22.07.2013 № 976*).

3. Шумораи аъзои кооператив набояд камтар аз се нафар бошад (*Қонуни ЧТ аз 22.07.2013 № 976*).

Моддаи 120. Молу мулки кооперативи тичоратӣ

(*Қонуни ЧТ аз 22.07.2013 № 976*)

1. Молу мулке, ки моликияти кооперативи тичоратӣ аст, мутобиқи оинномаи кооператив ба саҳмҳои аъзои он тақсим карда мешавад (*Қонуни ЧТ аз 22.07.2013 № 976*).

Тибқи оинномаи кооператив мумкин аст муқаррар карда шавад, ки қисми муайяни амволи ба кооператив тааллуқдошта фондҳои тақсимнашаванда буда, онҳо барои мақсадҳои муайяннамудаи оиннома истифода мешаванд.

Қарори таъсис намудани фондҳои тақсимнашавандаро, агар дар оинномаи кооператив тартиби дигаре пешбинӣ нагардида бошад, аъзои кооператив якдилона қабул мекунанд.

2. Узви кооператив вазифадор аст, ки дар муддати як сол аз рӯзи бақайдгирии давлатии кооператив сад фоизи саҳмпулии худро супорад (*Қонуни ЧТ аз 29.12.2010 № 640*).

3. Кооператив барои баровардани саҳмияҳо ҳуқуқ надорад.

4. Фоидаи кооператив дар байни аъзояш мутобиқи Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон "[Дар бораи кооперативҳо](#)" ва оинномаи кооператив тақсим карда мешавад. Молу мулке, ки пас аз барҳам додани кооператив ва қонё гардонидани талаботи кредиторони он боқӣ мемонад, дар байни аъзои он мутаносибан бо саҳмашон тақсим карда мешавад (*Қонуни ЧТ аз 22.07.2013 № 976*).

Моддаи 121. Идоракунии дар кооперативи тичоратӣ

(*Қонуни ЧТ аз 22.07.2013 № 976*)

1. Мақоми олии идораи кооператив маҷлиси умумии аъзои он мебошад.

Дар кооперативи дорои шумораи зиёда аз сад аъзо Шӯрои нозирони кооператив таъсис дода мешавад, ки он фаъолияти раёсати кооперативро назорат мекунад (*Қонуни ЧТ аз 22.07.2013 № 976*).

Раёсати кооператив ба ғаълоияти ҳамарӯзаи кооператив роҳбарӣ карда, ба шӯрои нозирон ва маҷлиси умумии аъзои кооператив ҳисоботдиҳанда мебошад (*Қонуни ҚТ аз 22.07.2013 № 976*).

Аъзои шӯрои нозирон ва раёсати кооператив танҳо аъзои кооператив буда метавонанд. Узви кооператив дар як вақт узви шӯрои нозирон ва узви раёсати кооператив буда наметавонад (*Қонуни ҚТ аз 22.07.2013 № 976*).

2. Салоҳияти мақомоти идораи кооператив ва тартиби қарор қабул кардани онҳо тибқи қонун ва оинномаи кооператив муайян карда мешаванд.

3. Ба салоҳияти мустаснои маҷлиси умумии аъзои кооператив инҳо дохил мешаванд:

а) қабул ва тағйир додани оинномаи кооператив;

б) таъсис додани шӯрои нозирон ва қатъ гардонидани ваколати аъзои он, инчунин таъсис додан ва қатъ намудани ваколати мақомоти иҷроияи кооператив, ба шарте ки ин ҳуқуқ мутобиқи оинномаи кооператив ба шӯрои нозирони он дода нашуда бошад;

в) қабул ва хориҷ кардани аъзои кооператив;

г) тасдиқ намудани ҳисоботи солонаю балансҳои бухгалтерии кооператив ва тақсим кардани ғоидаю зиёни он;

д) қабул кардани қарори азнавташкилдихӣ ва барҳамдиҳии кооператив.

Тибқи Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон "[Дар бораи кооперативҳо](#)" ва оинномаи кооператив ба салоҳияти мустаснои маҷлиси умумӣ мумкин аст инчунин ҳалли масъалаҳои дигар низ мансуб доништа шавад (*Қонуни ҚТ аз 22.07.2013 № 976*).

Ҳалли масъалаҳои марбут ба салоҳияти мустаснои маҷлиси умумӣ ё шӯрои нозирони кооперативро онҳо ба мақомоти иҷроияи кооператив супурда наметавонанд.

4. Узви кооператив ҳангоми қарор қабул кардани маҷлиси умумӣ як овоз дорад.

Моддаи 122. Қатъ гардидани узвият дар кооперативи тичоратӣ ва гузоштани аъзоҳаққӣ

(*Қонуни ҚТ аз 22.07.2013 № 976*)

1. Узви кооператив ҳуқуқ дорад бо салоҳдиди худ аз ҳайати кооператив барояд. Дар ин сурат ба ӯ бояд арзиши саҳм пардохта ё мутобиқи саҳми ӯ молу мулк дода шавад, инчунин маблағҳои дигари дар оинномаи кооператив пешбинигардида пардохта шаванд (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № 247*).

Саҳм ва амволи дигари узви кооперативи хориҷшаванда пас аз анҷоми соли молиявӣ ва тасдиқи баланси муҳосибавии кооператив дода мешавад.

2. Дар сурати ӯҳдадорихои тибқи оиннома ба зиммааш гузошташударо иҷро накардан ё ба таври бояду шояд иҷро накардани узви кооператив, инчунин дар ҳолатҳои дигари пешбининамудаи қонун ва оинномаи кооператив, бо қарори маҷлиси умумӣ аз кооператив хориҷ карда мешавад.

Узви кооперативи тичоратӣ бо сабаби узви кооперативи шабех буданаш метавонад бо қарори маҷлиси умумӣ аз кооператив хориҷ карда шавад (*Қонуни ҚТ аз 22.07.2013 № 976*).

Узви кооперативи аз ҳайати он хориҷшуда мутобиқи қисми 1 ҳамин модда ба гирифтани саҳм, пардохтҳои дигари дар оинномаи кооператив пешбинигардида ҳуқуқ дорад.

3. Узви кооператив, узви собиқ ё вориси узви ғавтидаи кооператив метавонанд саҳми худро танҳо ба узви амалкунанда ё ояндаи кооператив гузашт кунанд, ба шарте ки чунин гузашткунӣ ба ғоидаи кооператив бошад. Тартиби гузашт кардани саҳм тибқи оинномаи кооператив муқаррар мегардад (*Қонуни ҚТ аз 22.07.2013 № 976*).

4. Агар дар оинномаи кооператив тартиби дигаре пешбинӣ нагардида бошад, дар сурати вафот ёфтани узви кооперативи тичоратӣ ворисони ӯ метавонанд ба узвияти кооператив қабул карда шаванд. Дар акси ҳол кооператив ба ворисон арзиши саҳми узви ғавтидаи кооперативро медиҳад (*Қонуни ҚТ аз 22.07.2013 № 976*).

5. Рӯёнидани маблағ аз ҳисоби саҳми узви кооперативи тичоратӣ аз рӯи қарзи шахсии ӯ мувофиқи тартиби муқаррарнамудаи қонун ва оинномаи кооператив, танҳо дар сурати нокифоя будани амволи дигари ӯ барои пардохти чунин қарз роҳ дода мешавад.

6. Хориҷ карда шуд (*Қонуни ҚТ аз 22.07.2013 № 976*).

Моддаи 123. Азнавташкилдихӣ ва барҳамдиҳии кооперативҳои тичоратӣ

(*Қонуни ҚТ аз 22.07.2013 № 976*)

1. Кооперативи тичоратӣ мумкин аст бо қарори маҷлиси умумии аъзои он ихтиёран аз нав ташкил ё барҳам дода шавад (*Қонуни ҚТ аз 22.07.2013 № 976*).

Асосҳои дигар ва тартиби азнавташкилдихӣ ва барҳамдиҳии кооператив бо ҳамин Кодекс ва дигар қонунҳо муайян карда мешаванд.

2. Кооперативи тичоратӣ бо қарори якдилонаи аъзояш метавонад ба ширкат ё ҷамъияти хоҷагидорӣ табдил дода шавад (*Қонуни ҚТ аз 22.07.2013 № 976*).

4. КОРХОНАҲОИ ДАВЛАТӢ

(*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № 247*)

Моддаи 124. Муқаррароти асосӣ дар бораи корхонаҳои давлатӣ

(*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № 247*)

1. Корхонаҳои давлатӣ дар намудҳои корхонаи воҳиди давлатӣ бо ҳуқуқи пешбурди хоҷагӣ ва корхонаи махсуси (казонии) давлатӣ бо ҳуқуқи идораи оперативӣ вучуд дошта метавонанд.

2. Молу мулки корхонаи давлатӣ тақсимнашаванда буда, ба саҳмҳо (ҳиссаҳо), аз ҷумла байни кормандони корхона тақсим карда намешаванд.

3. Номи фирмавии корхонаи давлатӣ бояд ишора ба соҳибмулки онро дошта бошад.

4. Мақомоти корхонаи давлатӣ инҳо мебошанд:

- мақоми болоӣ - муассис;

- мақоми идоракунии - шӯрои нозирони корхонаи давлатӣ;

- мақоми иҷроия - роҳбари корхонаи давлатӣ (*Қонуни ҚТ аз 2.01.2020 № 1656*).

5. Корхонаи давлатӣ бо қарори мақомоти ваколатдори давлатӣ таъсис, аз нав ташкил ва барҳам дода мешавад.

6. Ҳолати ҳуқуқии корхонаи давлатӣ бо Кодекси мазкур ва Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон "Дар бораи корхонаҳои давлатӣ" муайян карда мешавад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № 247*).

Моддаи 125. Корхонаи воҳиди давлатии ба ҳуқуқи пешбурди хоҷагидорӣ асосёфта

(*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № 247*)

1. Корхонаи воҳиди давлатӣ ташкилоти тижоратиест, ки ҳуқуқи ба молумулки вобастакардаи молик соҳиб шуданро надорад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № 247*).

2. Корхонаи воҳид бо қарори мақомоти давлатии ваколатдор таъсис дода мешавад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № 247*).

3. Ҳуҷҷати таъсиси корхонаи воҳид оинномаи аз ҷониби мақомоти давлатии ваколатдор тасдиқгардидаи он мебошад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № 247*).

4. Андозаи фонди оинномавии корхонаи воҳид набояд аз маблағи муайяннамудаи қонун камтар бошад.

5. Фонди оинномавии корхонаи воҳид бояд аз ҷониби молик дар муддати як сол аз рӯзи бақайдгирии давлатии он пурра пардохта шавад (*Қонуни ҚТ аз 29.12.2010 № 640*).

6. Агар баъди анҷоми соли молиявӣ арзиши дороиҳои софи корхонаи воҳид аз андозаи фонди оинномавии дар оинномаи корхона пешбинигардида камтар шавад, мақомоте, ки ваколоти таъсис додани чунин корхонаҳоро дорад, вазифадор аст, ки мувофиқи тартиби муқарраргардида фонди оинномавиро кам кунад. Агар арзиши дороиҳои соф аз андозаи дар қонун муайянгардида (қисми 3 ҳамин модда) камтар гардад, корхона метавонад бо қарори суд барҳам дода шавад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № 247, аз 29.12.2010 № 640*).

7. Дар сурати қабул намудани қарори кам кардани фонди оинномавӣ корхона вазифадор аст, ки дар ин хусус кредиторони худро хаттӣ огоҳ созад.

Кредитори корхона метавонад қатъ ё иҷрои пеш аз мӯҳлати ӯҳдадориҳоеро, ки ин корхона аз рӯи онҳо қарздор мебошад, инчунин ҷуброни зиёнро талаб намояд.

8. Корхонаи воҳиди давлатӣ аз рӯи ӯҳдадориҳояш ба тамоми молу мулкӣ чавобгар буда, аз рӯи ӯҳдадориҳои молумулкии моликаш чавобгар намебошад. Соҳибмулк аз рӯи ӯҳдадориҳои корхонаи воҳиди давлатӣ ба истиснои ҳолатҳои

пешбиниnamудаи қисми 3 моддаи 51 Кодекси мазкур ва дигар санади қонунгузорӣ ҷавобгар намебошад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

Моддаи 126. Корхонаи фаръии корхонаи воҳиди давлатӣ

(*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*)

1. Корхонаи воҳиди давлатӣ метавонад бо розигии сохиби амвол ба сифати шахси ҳуқуқӣ корхонаи дигари воҳид (корхонаи фаръӣ)-ро бо тартиби муқаррарнамуда бо роҳи ба ҳуқуқи пешбурди хочагӣ ба он додани молу мулки худ таъсис диҳад.

2. Муассис оинномаи корхонаи фаръиро тасдиқ ва роҳбари онро таъин менамояд.

3. Корхонаи воҳиди давлатӣ ба истиснои ҳолатҳои дар қисми 3 моддаи 51 ҳамин Кодекс пешбинишуда аз рӯи ўҳдадорихои корхонаи фаръӣ масъулият надорад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

Моддаи 127. Корхонаи махсуси (казонии) давлатие, ки ба ҳуқуқи идораи оперативӣ асос ёфтааст

(*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*)

1. Ҳамон корхонаи махсуси (казонии) давлатӣ мебошад, ки амволи давлатиро бо ҳуқуқи идораи оперативӣ дар ихтиёр дорад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

2. Корхонаи махсуси (казонии) давлатӣ бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ё Мақомоти иҷроияи маҳаллии ҳокимияти давлатӣ таъсис дода мешавад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

3. Ҳуҷҷати таъсиси корхона оинномаи он мебошад, ки аз ҷониби муассис тасдиқ мегардад.

4. Номи фирмавии корхонаи ба ҳуқуқи идораи оперативӣ асосёфта бояд ишора ба он дошта бошад, ки корхона давлатӣ аст.

5. Фаъолияти хочагии корхонаи давлатӣ бо мақсаду вазифаҳои дар оиннома сабтгардида муайян карда мешавад.

6. Ҷумҳурии Тоҷикистон ё воҳиди марзию маъмурӣ аз рӯи ўҳдадорихои корхонаи махсуси (казонии) давлатӣ масъулияти иловагӣ доранд (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

§5. ТАШКИЛОТҲОИ ҒАЙРИТИҶОРАТӢ

Моддаи 128. Кооперативи ғайритиҷоратӣ

(*Қонуни ҚТ аз 22.07.2013 № 976*)

1. Кооперативи ғайритиҷоратӣ ташкилоти ғайритиҷоратӣ буда, мутобиқи оинномаи кооператив асосан ба аъзои худ хизмат мерасонад. Даромади софи кооперативи ғайритиҷоратӣ, ки дар натиҷаи хизматрасониҳо ба шахсони сеюм ба даст оварда шудааст, дар байни аъзои он тақсим карда намешавад ва ин даромад ҷиҳати рушди минбаъдаи он сарф карда мешавад. Дар сурати асосан ба шахсони

сеюм хизмат расондани кооперативи ғайритичоратӣ, он бояд ба кооперативи тичоратӣ табдил дода шавад (*Қонуни ҚТ аз 22.07.2013 № 976*).

2. Оинномаи кооперативи ғайритичоратӣ ба ғайр аз маълумоти дар қисми 2 моддаи 53 хамин Кодекс зикргардида, инчунин бояд шартхоро дар бораи андозаи аъзоҳаққи аъзои кооператив; дар бораи таркиб ва тартиби супурдани аъзоҳаққи аз ҷониби аъзои кооператив ва масъулияти онҳо барои вайрон кардани ўҳдадорӣ дар мавриди супурдани аъзоҳаққи; дар бораи ҳайату салоҳияти мақомоти идораи кооператив ва тартиби қарор қабул кардани онҳо, аз ҷумла доир ба масъалаҳое, ки аз рӯи онҳо қарор яқдилона ё бо аксарияти кулли овозҳо қабул карда мешавад; дар бораи тартиби чуброни зиёни ба кооператив расонидашуда аз ҷониби аъзои кооператив, дар бар гирад (*Қонуни ҚТ аз 22.07.2013 № 976*).

3. Номи кооперативи ғайритичоратӣ бояд ишора ба мақсади асосии фаъолияти он, инчунин калимаи "кооператив" - ро дар бар гирифта бошад (*Қонуни ҚТ аз 22.07.2013 № 976*).

4. Вазъи ҳуқуқи кооперативҳо, ҳуқуқу ўҳдадорихои аъзои онҳо бо Кодекси мазкур ва Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон "[Дар бораи кооперативҳо](#)" ба танзим дароварда мешаванд (*Қонуни ҚТ аз 22.07.2013 № 976*).

5. Хориҷ карда шуд (*Қонуни ҚТ аз 22.07.2013 № 976*).

6. Хориҷ карда шуд (*Қонуни ҚТ аз 22.07.2013 № 976*).

Моддаи 128(1). Кооператсияи матлубот

(*Қонуни ҚТ аз 22.07.2013 № 976*)

1. Иттиҳоди ихтиёрии шахрвандон дар асоси узвият бо мақсади қонё гардонидани талаботи моддии шахмдорон бо роҳи муттаҳид сохтани аъзоҳаққи онҳо кооператсияи матлубот эътироф карда мешавад.

2. Асосҳои ҳуқуқи ташкили фаъолият, вазъи ҳуқуқи и кооператсияи матлубот ва ҳуқуқу ўҳдадорихои шахмдорон мутобиқи Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон "[Дар бораи кооператсияи матлубот дар Ҷумҳурии Тоҷикистон](#)" муқаррар карда мешаванд (*Қонуни ҚТ аз 22.07.2013 № 976*).

Моддаи 129. Иттиҳодияҳои ҷамъиятӣ ва ташкилотҳои динӣ

(*Қонуни ҚТ аз 18.03.2015 № 1178*)

1. Иттиҳодияҳои ҷамъиятӣ ва ташкилотҳои динӣ ташкилотҳое эътироф карда мешаванд, ки дар онҳо шахрвандон мувофиқи тартиботи муқарраргардида дар асоси умумияти манфиатҳояшон барои қонё гардонидани талаботҳои маънавӣ ё дигари ғайримоддӣ ихтиёран муттаҳид гардидаанд (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № 247*).

Иттиҳодияҳои ҷамъиятӣ ва ташкилотҳои динӣ ташкилотҳои ғайритичоратӣ мебошанд. Онҳо танҳо барои ноил шудан ба мақсадҳое, ки баҳри онҳо таъсис гардидаанд, ҳуқуқ доранд ба фаъолияти истехсоли ва фаъолияти дигари соҳибкории ба ин мақсадҳо мувофиқро анҷом диҳанд (*Қонуни ҚТ аз 18.03.2015 № 1178*).

2. Иштирокчиёни (аъзои) иттиҳодияҳои ҷамъиятӣ ва ташкилотҳои динӣ ҳуқуқашонро ба молу мулке, ки ба моликияти ин иттиҳодияҳо, ташкилотҳо гузаронидаанд, инчунин ба аъзоҳаққӣ нигоҳ намендоранд. Онҳо аз рӯи ӯҳдадориҳои иттиҳодияҳои ҷамъиятӣ ва ташкилотҳои диние, ки дар онҳо ба сифати узвият иштирок менамоянд, масъулият надоранд, иттиҳодияҳои, ташкилотҳои мазкур бошанд, аз рӯи ӯҳдадориҳои аъзои худ масъул намебошанд (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247 аз 18.03.2015 № 1178*).

3. Хусусиятҳои мавқеи ҳуқуқии иттиҳодияҳои ҷамъиятӣ ва ташкилотҳои динӣ ҳамчун иштирокчиёни муносибатҳои бо ҳамин Кодекс танзимшаванда тибқи қонун муайян карда мешаванд (*Қонуни ҚТ аз 18.03.2015 № 1178*).

Моддаи 130. Фондҳои ҷамъиятӣ

1. Фонди ҷамъиятӣ ташкилоти ғайритиҷоратии узвиятнадоштае эътироф карда мешавад, ки аз ҷониби шахрвандон ё шахси ҳуқуқӣ дар асоси пардохтҳои ихтиёрии амволи таъсисгардида, мақсадҳои хайрия, иҷтимоӣ, фарҳангӣ, таълимӣ ё мақсадҳои дигари умумии муфидро пеш гирифтааст (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

Молу мулке, ки муассисони фонд ба он супурдаанд, моликияти фонд мебошад. Муассисон аз рӯи ӯҳдадориҳои фонди таъсисдодашон масъулият надоранд, фонд бошад, аз рӯи ӯҳдадориҳои муассисони худ масъул нест (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

2. Фонди ҷамъиятӣ молу мулкро барои мақсадҳои, ки дар оинномааш муайян гардидаанд, истифода менамояд. Фонд ҳуқуқ дорад, ҷиҳати ноил шудан ба мақсадҳои умумии муфиде, ки фонд барои он таъсис гардидааст, ба фаъолияти соҳибкорӣ ба ин мақсадҳо муносиб машғул шавад. Барои ба амал баровардани фаъолияти соҳибкорӣ фондҳо ҳуқуқ доранд, ҷамъиятҳои хоҷагидорӣ таъсис диҳанд ё дар онҳо иштирок намоянд (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

Фонд вазифадор аст, ки ҳар сол дар хусуси истифодаи амволаш ҳисоботро ба таъб расонад.

3. Тартиби идораи фонди ҷамъиятӣ ва тартиби ташкили мақомоти он тибқи оинномаи аз ҷониби муассисон тасдиқгардида муайян карда мешавад.

1. Дар оинномаи фонди ҷамъиятӣ ғайр аз маълумоти дар қисми 2, моддаи 53 ҳамин Кодекс зикргардида бояд маълумоти зерин дарҷ гардида бошад: номи фонд, ки калимаи "фонд"-ро дар бар гирифтааст; маълумот дар бораи мақсади фонд; маълумот дар бораи мақомоти фонд, аз ҷумла дар бораи шӯрои парасторон, ки ба фаъолияти фонд назорат мекунад; тартиби таъин намудани мансабдорони фонд ва аз вазифа озод кардани онҳо; маҳалли ҷойгиршавии фонд; тақдири амволи фонд дар сурати барҳам дода шудани он .

Моддаи 131. Тағйир додани оиннома ва барҳам додани фонди ҷамъиятӣ

1. Оинномаи фонди ҷамъиятӣ метавонад аз ҷониби мақомоти фонд тағйир дода шавад, ба шарт ки дар оиннома бо ҳамин тартиб тағйир додани он пешбинӣ гардида бошад.

Агар бетағйир мондани оиннома боиси оқибатҳои гардад, ки хангоми таъсиси фонд онҳоро пешбинӣ намудан ғайриимкон буда, имконияти тағйир додани он

дар оиннома пешбинӣ нашуда бошад ё шахси ваколатдор онро тағйир надиханд, суд ҳуқуқ дорад, ки тибқи аризаи мақомоти фонд, шӯрои парасторон ё мақоми дигари дорои ваколоти назорати фаъолияти фонд ба он тағйирот ворид намояд (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

2. Қарори барҳам додани фонди ҷамъиятиро танҳо суд дар асоси аризаи шахси манфиатдор қабул карда метавонад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

Фонд дар ҳолатҳои зерин метавонад барҳам дода шавад:

- агар амволи фонд барои татбиқи ҳадафҳои нокифоя буда, имконияти ба даст овардани амволи зарурӣ татбиқношудани бошад;

- агар ноил шудан ба мақсадҳои фонд номумкин ва тағйир додани мақсадҳои фонд ғайриимкон бошад;

- дар сурати аз мақсади дар оиннома пешбинигардида дур шудани фаъолияти фонд;

- дар ҳолатҳои дигари пешбиниамудай қонун.

3. Дар сурати барҳам додан фонди ҷамъиятӣ амволи пас аз қонсгардони талаботи кредиторон боқимондаи он ба шахси дар оинномаи фонд зикргардида дода мешавад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

Моддаи 132. Муассисаҳо

1. Ташкилоте, ки молик барои амалӣ гардонидани вазифаҳои идоракунӣ, иҷтимоӣ фарҳангӣ ва ё вазифаҳои дигари дорои хусусияти ғайритиҷоратӣ таъсис дода, онро пурра ё қисман маблағгузорӣ мекунад, муассиса дониста мешавад.

Ҳуқуқи муассиса ба амволи ба вай вобасташуда ва харидаи он мутобиқи моддаҳои 313 ва 315 ҳамин Кодекс муайян карда мешавад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

2. Муассиса аз рӯи ўҳдадорихои худ бо маблағи пулии дар ихтиёраш буда масъулият дорад. Дар сурати нокифоя будани ин маблағ молики амволи дахлдор аз рӯи ўҳдадорихои он масъулияти иловагӣ дорад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

3. Хусусиятҳои мавқеи ҳуқуқии намудҳои алоҳидаи муассисаҳои давлатӣ ё муассисаҳои дигар тибқи қонун муайян карда мешаванд.

Моддаи 133. Иттиҳодияҳои шахсони ҳуқуқӣ (ассотсиатсияҳо ва иттифоқҳо)

1. Ташкилотҳои тиҷоратӣ бо мақсади ҳамохангсозии фаъолияти соҳибкориашон, инчунин намояндагӣ ва ҳифзи манфиатҳои умумии молу мулкӣ метавонанд тибқи шартномаи байни худ иттиҳодияҳоро дар шакли ассотсиатсияҳо (иттифоқҳо) таъсис диҳанд, ки онҳо ташкилотҳои ғайритиҷоратӣ мебошанд (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

Агар бо қарори иштирокчиён ба зимаи ассотсиатсия (иттифоқ) фаъолияти соҳибкорӣ гузошта шавад, чунин ассотсиатсия (иттифоқ) бояд бо тартиби пешбиниамудай ҳамин Кодекс ба ҷамъият ё ширкати хоҷагидорӣ табдил дода

шавад. Барои татбиқи фаъолияти соҳибкорӣ ассотсиатсияҳо (иттифоқҳо) ҳуқуқ доранд, ки чамъиятҳои хочагидорӣ таъсис диҳанд ё дар онҳо иштирок намоянд.

2. Иттиҳодияҳои чамъиятӣ ва ташкилотҳои дигари ғайритиҷоратӣ, аз ҷумла муассисаҳо, метавонанд ихтиёран дар ассотсиатсияҳои (иттифоқҳои) ин ташкилотҳо муттаҳид шаванд (*Қонуни ҚТ аз 18.03.2015 № 1178*).

Ассотсиатсияи ташкилотҳои ғайритиҷоратӣ ташкилоти ғайритиҷоратӣ мебошад.

3. Ассотсиатсия шахси ҳуқуқӣ мебошад.

Аъзои ассотсиатсия мустақилияти худ ва ҳуқуқи шахси ҳуқуқиро нигоҳ медоранд.

4. Ассотсиатсия аз рӯи ӯҳдадорихои аъзои худ масъулият надорад.

Аъзои ассотсиатсия аз рӯи ӯҳдадорихои он ба андоза ва мувофиқи тартиби дар ҳуҷҷатҳои таъсиси ассотсиатсия пешбинигардида масъулияти иловагӣ доранд (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № 247*).

5. Номи ассотсиатсия бояд ишора ба мақсади асосии фаъолияти он ва мақсади асосии фаъолияти аъзои онро бо иловаи калимаҳои "ассотсиатсия" ё "иттифоқ" дар бар гирифта бошад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № 247*).

Моддаи 134. Ҳуҷҷатҳои таъсиси ассотсиатсия (иттифоқ)

1. Ҳуҷҷатҳои таъсиси ассотсиатсия (иттифоқ) шартномаи таъсиси аз ҷониби аъзоёни он имзогардида ва оинномаи тасдиқнамудаи онҳо мебошанд.

2. Дар ҳуҷҷатҳои таъсиси ассотсиатсия ғайр аз маълумоти дар қисми 2 моддаи 53 ҳамин Кодекси зикргардида бояд шартҳои зерин дарҷ гардида бошанд: дар бораи ҳайат ва салоҳияти мақомоти идораи ассотсиатсия ва тартиби қарор қабул кардани онҳо, аз ҷумла доир ба масъалаҳои, ки қарор аз рӯи онҳо яқдилона ё бо аксарияти кулли овози аъзои ассотсиатсия қабул карда мешавад ва дар бораи тақсими молу мулк, ки пас аз барҳам додани ассотсиатсия боқӣ мондааст (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № 247*).

Моддаи 135. Ҳуқуқи ӯҳдадорихои аъзои ассотсиатсия (иттифоқ)

1. Аъзои ассотсиатсия (иттифоқ) ҳуқуқ доранд, ки аз хизматҳои он ба таври ройгон истифода намоянд, ба шарт ки дар ҳуҷҷатҳои таъсиси ассотсиатсия тартиби дигаре пешбинӣ нагардида бошад ва аз хусусияти хизматрасонӣ барнаояд.

2. Узви ассотсиатсия (иттифоқ) ҳақ дорад, ки пас аз хотимаи соли молиявӣ бо салоҳдиди хеш аз ҳайати ассотсиатсия барояд. Дар ин сурат ӯ аз рӯи ӯҳдадорихои ассотсиатсия дар давоми ду соли пас аз хориҷ шуданаш мутаносибан ба аъзоҳаққи худ масъулияти иловагӣ бар дӯш дорад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № 247*).

Узви ассотсиатсия дар ҳолатҳо ва мувофиқи тартиби дар ҳуҷҷатҳои таъсиси ассотсиатсия муқарраргардида мумкин аст бо қарори иштирокчиёни боқимонда аз он хориҷ карда шавад. Дар мавриди аъзоҳаққи молу мулкӣ ва масъулияти узви хориҷшудаи ассотсиатсия қоидаҳои марбут ба баромадан аз ҳайати ассотсиатсия истифода мешаванд (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № 247*).

3. Бо ризоияти узви ассотсиатсия ба он метавонад узви нав шомил шавад. Ба ассотсиатсия (иттифок) шомил шудани иштирокчии нав мумкин аст вобаста ба масъулияти субсидиарии доштаи он оид ба ӯҳдадориҳои ассотсиатсия (иттифок), ки то шомилшавии ӯ ба миён омадааст, сурат гирад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

БОБИ 5 ИШТИРОКИ ҚУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН ВА ВОҲИДИ МАРЗИЮ МАЪМУРӢ ДАР МУНОСИБАТҲОИ ТАНЗИМШАВАНДАИ ГРАЖДАНӢ

Моддаи 136. Иштироки Қумҳурии Тоҷикистон дар муносибатҳои ҳуқуқии граждани

1. Қумҳурии Тоҷикистон дар муносибатҳои бо қонунҳои граждани танзимшаванда бо иштирокчиёни дигари ин муносибатҳо дар асоси баробар иштирок менамояд.

2. Мақомоти ҳокимияти давлатии Қумҳурии Тоҷикистон дар доираи салоҳияти худ, ки бо санади қонунӣ, низомномаҳо ва ё санади дигари муайянкунандаи ҳолати ҳуқуқии ин мақомот муқаррар гардидааст, метавонанд аз номи Қумҳурии Тоҷикистон бо амволи худ дорои ҳуқуқу ӯҳдадориҳои молу мулкӣ ва шахсии ғайри молу мулкиро ба даст оварда, татбиқ намоянд ва дар суд баромад кунанд (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

Дар ҳолатҳо ва мувофиқи тартиби пешбининамудаи қонун бо супориши махсуси Қумҳурии Тоҷикистон аз номи он дигар мақомоти давлатӣ, шахси ҳуқуқӣ ва шаҳрвандон амал карда метавонанд.

3. Баҳсҳои ҳуқуқии граждани бо иштироки Қумҳурии Тоҷикистон аз ҷониби судҳо ҳал карда мешаванд (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

Моддаи 137. Иштироки воҳиди марзию маъмури дар муносибатҳои шаҳрвандию ҳуқуқӣ

1. Воҳиди марзию маъмури дар муносибатҳои бо қонунҳои граждани танзимшаванда бо иштирокчиёни ин муносибатҳо баробар иштирок менамояд.

2. Мақомоти маҳаллии ҳокимияти давлатӣ дар доираи салоҳияти худ, ки бо санади қонунӣ, низомномаҳо ё санади дигари муайянкунандаи ҳолати ҳуқуқӣ ин мақомот муқаррар гардидаанд, метавонанд аз номи воҳидҳои марзию маъмури бо амали худ дорои ҳуқуқу ӯҳдадориҳои молу мулкӣ ва шахсии ғайри молу мулкиро ба даст оварда, дар суд баромад кунанд (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

Дар ҳолатҳо ва мувофиқи тартиби пешбининамудаи қонун мақомоти давлатии маҳаллӣ, шахси ҳуқуқӣ ва шаҳрвандон метавонанд бо супориши махсус аз номи воҳиди марзию маъмури амал кунанд (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

3. Дар ҳолатҳои муайяннамудаи қонун воҳидҳои марзию маъмури дар муносибатҳои ҳуқуқии граждани метавонанд аз номи давлат амал намоянд.

4. Агар дар қонунҳо тартиби дигаре пешбинӣ нагардида бошад, муқаррароти ҳамин Кодекс дар хусуси иштироки мутақобилаи давлат ва мақомоти он дар муносибатҳои бо қонунҳои граждани танзимшаванда ба воҳиди марзию маъмури ва мақомоти он дахлдоранд.

5. Баҳсҳои ҳуқуқии граждани бо иштироки воҳиди марзию маъмурӣ аз ҷониби судҳо ҳал карда мешаванд (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № 247*).

Моддаи 138. Масъулият аз рӯи ӯҳдадориҳои давлат, воҳиди марзию маъмурӣ

1. Давлат ё воҳиди марзию маъмурӣ аз рӯи ӯҳдадориҳои худ бо амволи дар асоси ҳуқуқи моликияти ба онҳо тааллуқдошта, ғайр аз молу мулк, ки ба шахси ҳуқуқии таъсисдодаи онҳо бо ҳуқуқи ихтиёрдорӣ хоҷагӣ ё идораи оперативӣ вобаста карда шудааст, масъулият доранд (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № 247*).

2. Шахси ҳуқуқие, ки аз ҷониби давлат ё воҳиди марзию маъмурӣ таъсис дода шудааст, аз рӯи ӯҳдадориҳои онҳо масъулият надорад.

3. Давлат, воҳиди марзию маъмурӣ, ғайр аз ҳолатҳои пешбиниамудаи қонун, аз рӯи ӯҳдадориҳои шахси ҳуқуқии аз ҷониби онҳо таъсисгардида масъулият надоранд.

4. Давлат аз рӯи ӯҳдадориҳои воҳиди марзию маъмурӣ масъулият надорад.

5. Воҳидҳои марзию маъмурӣ аз рӯи ӯҳдадориҳои якдигар, инчунин аз рӯи ӯҳдадориҳои давлат масъулият надоранд.

6. Қоидаҳои қисмҳои 2-5 ҳамин модда ба ҳолатҳое, ки давлат дар асоси шартномаи имзокардааш аз рӯи ӯҳдадориҳои воҳиди марзию маъмурӣ ё шахси ҳуқуқӣ замонат (кафолат) додааст ё субъектҳои мазкур аз рӯи ӯҳдадориҳои давлат замонат (кафолат) додаанд, дахл надоранд.

Моддаи 139. Хусусиятҳои масъулияти Ҷумҳурии Тоҷикистон дар муносибатҳои бо қонунҳои граждани танзимшаванда бо иштироки шахси ҳуқуқӣ, шаҳрвандон ва давлатҳои хориҷӣ

Хусусиятҳои масъулияти Ҷумҳурии Тоҷикистон дар муносибатҳои бо қонунҳои граждани танзимшаванда бо иштироки шахси ҳуқуқӣ, шаҳрвандон ва давлатҳои хориҷӣ мутобиқи қонун дар бораи масунияти (иммунитети) давлат ва моликияти он муайян карда мешаванд.

БОБИ VI ОБЪЕКТҲОИ ҲУҚУҚИ ГРАЖДАНӢ

§1. МУҚАРРАРОТИ УМУМӢ

Моддаи 140. Намудҳои объектҳои ҳуқуқи граждани

1. Объектҳои ҳуқуқи граждани метавонанд неъматҳо ва ҳуқуқи молу мулкӣ ва шахсии ғайри молу мулкӣ бошанд.

2. Ба неъмату ҳуқуқи молу мулкӣ (амвол) инҳо дохил мешаванд: чизу чора, пул, аз ҷумла асъори хориҷӣ, коғазҳои қиматнок, қору хизматҳо, иттилоот, амал, натиҷаи фаъолияти зеҳнӣ, номи фирма, тамғаи мол ва воситаҳои дигари фардиқунонии маҳсулот, ҳуқуқи молу мулкӣ ва амволи дигар (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № 247*).

3. Ба неъмату ҳуқуқи шахсии ғайриамволӣ инҳо дохил мешаванд: ҳаёт, саломатӣ, эътибори шахс, шаъну шараф, номи нек, шӯҳрати касбӣ, дахлнопазирии ҳаёти шахсӣ, сирри шахсӣ ваоилавӣ, ҳуқуқи доштани ном, ҳуқуқи муаллифӣ, ҳуқуқи дахлнопазирии асар ва неъмату ҳуқуқҳои дигари ғайримоддӣ.

Моддаи 141. Қобилияти гардиши объектҳои ҳуқуқи граждани

1. Объектҳои ҳуқуқи граждани, агар онҳо аз аҳдҳо бароварда нашуда бошанд ё муомилоташон маҳдуд нашуда бошад, метавонанд бо тартиби универсалии воросати ҳуқуқ ё ба тариқи дигар бегона карда шаванд ё аз як шахс ба шахси дигар гузаранд.

2. Намудҳои амволи ҳуқуқи гражданӣ, ки дар муомилот будани онҳо роҳ дода намешавад (объектҳои аз муомилот баромада), бояд бевосита дар қонун ишора карда шаванд.

Намудҳои объектҳои ҳуқуқи гражданӣ, ки танҳо ба иштирокчиёни муайяни муомилот тааллуқ дошта метавонанд ё дар муомилот қарор доштани онҳо танҳо бо иҷозати махсус имконпазир аст (объектҳои, ки қобилияти муомилоташон маҳдуд аст), мувофиқи тартиби муқаррарнамудаи қонун муайян карда мешаванд.

3. Неъмат ва ҳуқуқҳои шахсии ғайри молу мулкиро бегона намудан ва бо тарзҳои дигар додан мумкин нест, ба истиснои ҳолатҳои, ки санадҳои қонунгузорӣ муқаррар намудааст (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

2. АШЁ

Моддаи 142. Ашёи ғайриманқул ва манқул

(Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247)

1. Ба ашёи ғайриманқул (амволи ғайриманқул) инҳо дохил мешаванд: бино (истиқоматӣ ва ғайриистиқоматӣ), иншоот ва объектҳои сохтмони нотамои ниҳолҳои бисёрсола ва амволи дигаре, ки бо замин алоқамандии мустақкам доранд, яъне объектҳои, ки интиқолашон бидуни расонидани зиёни воқеии беҳисоб ба таъиноташон имконнопазир аст (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

2. Ба молу мулки ғайриманқул инчунин киштиҳои ҳавоӣ ва баҳрӣ, киштиҳои дар дохили кишвар шинокунанда, объектҳои қайҳон, ки мувофиқи санадҳои қонунгузорӣ ашёи дигарро низ ба ҷумлаи амволи ғайриманқул нисбат додан мумкин аст, дохил мешаванд, ки бояд ба қайди давлатӣ гирифта шаванд (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

3. Ашёе, ки ба амволи ғайриманқул дохил намешавад, аз ҷумла пул ва қоғазҳои қиматнок, манқула доништа мешавад. Бақайдгирии ҳуқуқ ба чизу чораи манқул ғайр аз ҳолатҳои дар қонун зикргардида зарур нест (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

Моддаи 143. Ба қайдгирии давлатии ашёи ғайриманқул

(Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247)

1. Ҳуқуқи моликияти ҳуқуқи дигари молу мулкӣ ва ашёи дигари ғайриманқул, маҳдуд кардани ин ҳуқуқ, ба миён омадан, гузаштан ва қатъ гардидани онҳо бояд аз ҷониби мақомоти махсуси ваколатдори давлатӣ, ки аз ҷониби Ҳуқумати Ҷумҳурии Тоҷикистон муайян карда мешавад, дар феҳрасти ягонаи давлатӣ ба қайди давлатӣ гирифта шаванд. Ҳуқуқҳои зерин бояд ба қайд гирифта шаванд: ҳуқуқи моликият, ҳуқуқи ихтиёрдории хоҷагӣ, ҳуқуқи идораи оперативӣ, ҳуқуқи

сохибияти якумраи меросӣ, ҳуқуқи истифодаи доимӣ, байъи чоиз (ипотека), сервитутҳо, инчунин ҳуқуқҳои дигар дар ҳолатҳои пешбиниамудаи ҳамин Кодекс ва қонунҳои дигар (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247, аз 11.03.2010 № 601*).

2. Дар ҳолатҳои пешбиниамудаи қонун, дар баробари ба қайдгирии давлатӣ мумкин аст намудҳои алоҳидаи ашёи ғайриманқул махсус ба қайд ё ба ҳисоб гирифта шавад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

3. Мақоме, ки ҳуқуқи ашёи ғайриманқул ва аҳдҳои вобаста ба онро ба қайди давлатӣ мегирад, вазифадор аст бо дархости шахси ҳуқуқдор бо роҳи додани ҳуҷҷат дар бораи ҳуқуқ ё аҳдҳои ба қайд гирифташуда ё имзо гузоштан дар ҳуҷҷате, ки чиҳати ба қайдгирӣ пешкаш гардидааст, амали ба қайдгириро тасдиқ намояд (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

4. Мақоме, ки ҳуқуқ ба молу мулки ғайриманқул ё аҳдҳоро ба амал баровардааст, вазифадор аст, ки ба ҳар шахс дар бораи ба қайдгирӣ ва ҳуқуқи ба қайд гирифташуда маълумот диҳад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

Маълумот, сарфи назар аз маҳалли ба қайдгирӣ, дар ҳар мақоми ба қайдгирандаи молу мулки ғайриманқул дода мешавад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

5. Дар сурати ба қайди давлатӣ нагирифтани ҳуқуқ ба молу мулки ғайриманқул ё аҳдҳо бо он ё аз ба қайдгирӣ саркашӣ кардани мақоми марбута ба суд шикоят кардан мумкин аст (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

6. Тартиби ба қайдгирии давлатӣ ва асосҳои рад кардани он мутобиқи ҳамин Кодекс ва қонун дар бораи ба қайдгирии ҳуқуқ ба амволи ғайриманқул ва аҳдҳо ба он муқаррар карда мешавад.

Моддаи 144. Корхона

1. Корхона ҳамчун объекти ҳуқуқ комплекси амволие эътироф карда мешавад, ки барои татбиқи фаъолияти соҳибкорӣ истифода мегардад.

Хориҷ карда шуд (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

2. Корхона дар маҷмӯъ ё як қисми он метавонад объекти хариду фурӯш, гарав, ичора ва аҳдҳои дигари марбут ба муқаррар намудан, тағйир додан ё қатъ кардани ҳуқуқи молу мулкӣ бошад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

Ба ҳаёати корхона ҳамчун комплекси молу мулкӣ, агар дар қонун ё шартнома тартиби дигаре пешбинӣ нагардида бошад, тамоми намудҳои амволи барои фаъолияти он пешбинигардида, аз ҷумла ҳуқуқи истифодаи қитъаи замин, бино, иншоот, таҷҳизот, асбобу анҷом, ашёи хом, маҳсулот, ҳуқуқи талаб, қарз, инчунин ҳуқуқ ба аломатҳои фардикунанда, маҳсулоти он, қору хизмат (номи фирмавӣ, тамғаи мол, тамғаи хизматрасонӣ) ва ҳуқуқи мустаснои дигар дохил мешаванд (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

Моддаи 145. Ашёи тақсимшаванда

(*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*)

1. Ашё метавонад тақсимшаванда ва тақсимнашаванда бошад. Ашёи тақсимшаванда амволест, ки қисмҳои он дар натиҷаи тақсимкунӣ таъиноти (функцияи) худро аз даст намедиханд (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

Моддаи 146. Ашёи тақсимнашаванда

(Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247)

Ашёе, ки тақсимоти он одатан бидуни тағйир додани таъиноташ имконнопазир аст, тақсимнашаванда доништа мешавад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

Хусусиятҳои чудо кардани ҳисса дар ҳуқуқи моликият ба ашёи тақсимнашаванда тибқи қонун муайян карда мешавад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

Моддаи 147. Ашёи мураккаб

(Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247)

Агар ашёи ҳархела чизи томи ба мақсади умумӣ истифодашавандаро ташкил намоянд, онҳо ҳамчун як чиз (чизу чораи мураккаб) арзёбӣ мешаванд (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

Агар дар шартнома тартиби дигаре пешбинӣ нагардида бошад, амали аҳдҳо дар мавриди ашёи мураккаб ба ҳамаи қисмҳои таркибии он дахл дорад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

Моддаи 148. Ашёи асосӣ ва мансубият

(Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247)

Агар дар қонун ё шартнома тартиби дигаре пешбинӣ нагардида бошад, тақдирӣ ашёе, ки барои хизматрасонии ашёи дигар (асосӣ) пешбинӣ гардида, бо он аз рӯи таъиноти (мансубияти) умумӣ алоқаманд мебошад, ба қисмати ашёи асосӣ вобаста аст (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

Моддаи 149. Самара, маҳсулот ва даромад

Воридоти дар натиҷаи истифодаи молу мулк бадастомада (самара, маҳсулот, даромад), агар дар қонун, санади дигари ҳуқуқӣ ё шартномаи истифодаи ин молу мулк тартиби дигаре пешбинӣ нагардида бошад, ба шахсе тааллуқ дорад, ки аз ин молу мулк дар асоси қонунӣ истифода менамояд (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

Моддаи 150. Ҳайвонот

Нисбати ҳайвонот қоидаҳои умумӣ дар хусуси молу мулк истифода мешаванд, зеро дар қонун ё санади дигари ҳуқуқӣ тартиби дигаре муқаррар нагардидааст (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

Моддаи 151. Ашёи хоса ва чизу чораи бо нишонаи навъ муайяншаванда

(Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247)

1. Ашѐе хоса доништа мешавад, ки аз чизу чораи дигар бо аломатҳои танҳо хосаи худ фарқ мекунад. Чизу чораи хоса ивазнашаванда мебошад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

2. Ашѐи бо аломатҳои навъ муайяншаванда он ашѐе доништа мешавад, ки нишонаҳои хоси ҳамаи ашѐи ҳамин навъро дошта бо микдор, вазн ва андоза муайян карда мешаванд. Ашѐи бо нишонаҳои навъ муайяншаванда ивазнашаванда мебошад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

Моддаи 152. Натиҷаҳои фаъолияти зехнии хифзшаванда

Дар ҳолатҳои мувофиқи тартиби муқаррарнамудаи ҳамин Кодекс ва қонунҳои дигар, ҳуқуқи мустасноӣ шахрванд ӛ шахси ҳуқуқӣ ба натиҷаҳои ба таври объективӣ зохиргардидаи фаъолияти зехнӣ ва воситаҳои ба он баробари фардиқунонии шахси ҳуқуқӣ, маҳсулоти шахси воқеӣ ӛ ҳуқуқӣ, қорҳои иҷрокарда ӛ хизматҳои расонидаи онҳо (номи фирмавӣ, тамғаи мол, тамғаи хизматрасонӣ ва ғайра) эътироф карда мешавад.

Натиҷаи фаъолияти зехнӣ ва воситаҳои фардиқунониро, ки ҳадафи ҳуқуқи мустасно мебошанд, шахси сеюм танҳо бо ризоиати дорандаи ин ҳуқуқ истифода карда метавонад.

Моддаи 153. Сирри хизматӣ ва тижоратӣ

Қонунҳои граждани маълумотро, ки дорои сирри хизматӣ ӛ тижоратӣ мебошанд, хифз менамояд, ба шарте ки маълумот бо сабаби ба шахси сеюм маълум набуданаш арзиши воқеӣ ӛ имконпазири (потенциалии) тижоратӣ дошта, дар асоси қонун барои истифодаи озодона дастрас набошад, дорандаи маълумот чихати махфӣ нигоҳ доштани он тадбирҳо меандешад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

Ашхосе, ки бо усулҳои ғайриқонунӣ чунин маълумотро ба даст овардаанд, инчунин хизматчиёне, ки хилофи шартнома (қарордод) - и меҳнатӣ ӛ аҳли шартнома, ки хилофи шартномаи гражданию ҳуқуқӣ сирри хизматӣ ӛ тижоратиро фолш кардаанд, бояд зиёни воқеии расонидашударо чуброн намоянд (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

§3. АМАЛ (беамалӣ)

Моддаи 154. Амал (беамалӣ)

Амал (беамалӣ) дар ҳолатҳои пешбининамудаи қонун метавонад объекти мустақили ҳуқуқи ўҳдадорихои граждани бошад.

4. ПУЛ ВА ҚОҒАЗҲОИ ҚИМАТНОК

1. Муқаррароти умумӣ дар бораи қоғазҳои қиматнок

Моддаи 155. Пул (асъор)

1. Президенти Чумҳурии Тоҷикистон низоми пулии мамлакатро муайян мекунад ва пули миллии Тоҷикистон воситаи қонунии пардохт ба шумор меравад,

ки қабули он аз рӯи арзиши эътибории худ дар қаламрави Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳатмист (*Қонуни ҚТ аз 29.12.2010 № 640*).

2. Дар қаламрави Ҷумҳурии Тоҷикистон пардохт бо роҳи ҳисоббаробаркунии нақдӣ ва ғайринақдӣ сурат мегирад (*Қонуни ҚТ аз 29.12.2010 № 640*).

3. Ҳолатҳо, тартиб ва шартҳои истифодаи асъори хориҷӣ дар қаламрави Ҷумҳурии Тоҷикистон бо қонун муайян карда мешавад.

Моддаи 156. Арзишҳои асъорӣ

Намудҳои молу мулк, ки арзишҳои асъорӣ эътироф карда мешаванд ва тартиби бо онҳо анҷом додани аҳдҳо тибқи қонун дар бораи танзими асъор ва назорати асъор муайян карда мешаванд (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № 247*).

Ҳуқуқи моликият ба арзишҳои асъорӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон тибқи асосҳои умумӣ муҳофизат мешавад.

Моддаи 157. Қоғазӣ қиматнок

1. Қоғазӣ қиматнок ҳуҷҷате мебошад, ки бо риояи шакли муқарраргардида ва реквизитҳои ҳатмӣ ҳуқуқи амволиеро тасдиқ менамояд, ки татбиқ ё гузашт кардани онҳо танҳо дар сурати нишон додани он имконпазир аст.

Бо додани қоғазӣ қиматнок дар маҷмӯъ тамоми ҳуқуқҳои тасдиқнамудаи он мегузарад.

2. Дар ҳолатҳои пешбининамудаи қонун барои татбиқ ё гузашт кардани ҳуқуқи дар қоғазӣ қиматнок тасдиқгардида далелҳои дар феҳрасти махсуси (муқаррарӣ ё компютери) шахсе, ки қоғазӣ қиматнокро аз номи худ бароварда, аз рӯи ӯҳдадорӣ дар он сабтшуда масъулият дорад, кифоя мебошад.

Моддаи 158. Намудҳои қоғазҳои қиматнок

1. Ба қоғазҳои қиматнок инҳо дохил мешаванд: вомбарг, вексел, чек, сертификати бонкӣ, коносамент, саҳмия ва ҳуҷҷатҳои дигаре, ки мутобиқи санади қонунгузорӣ дар бораи қоғазҳои қиматнок ё мувофиқи тартиби муқаррарнамудаи онҳо ба ҷумлаи қоғазҳои қиматнок мансуб доништа шудаанд (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № 247*).

2. Қоғазҳои қиматнок метавонанд манзурӣ, ордерӣ ва номӣ бошанд.

Ҳуқуқи тасдиқнамудаи қоғазӣ қиматноки номӣ ба шахси дар он зикршуда тааллуқ дорад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № 247*).

Ҳуқуқи тасдиқнамудаи қоғазӣ қиматноки манзурӣ ба шахси манзуркунандаи қоғазӣ қиматнок тааллуқ дорад.

Ҳуқуқи тасдиқнамудаи қоғазӣ қиматноки ордерӣ ба шахси дар он номбаршуда ва дар сурати мувофиқи тартиби пешбининамудаи қисми 3, моддаи 160 ҳамин Кодекс ин ҳуқуқро гузашт кардани ӯ ба шахси ваколатдор тааллуқ дорад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № 247*).

3. Мутобиқи санади қонунгузорӣ мумкин аст барои баровардани навъи муайяни қоғазҳои қиматнок ба сифати номӣ ё ба сифати ордерӣ ва ё ба сифати манзурӣ имконият дода нашавад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № 247*).

Дар санади қонунгузорӣ инчунин мумкин аст имконияти баровардани қоғазҳои қиматноки дорой нишонаи хелҳои гуногуни қоғазҳои қиматнок пешбинӣ карда шавад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

Моддаи 159. Талабот нисбати қоғазҳои қиматнок

1. Намудҳои ҳуқуқи дар қоғазҳои қиматнок тасдиқшаванда, реквизитҳои ҳатмии қоғазҳои қиматнок, талабот нисбати шакли қоғазҳои қиматнок ва талаботи дигари зарурӣ тибқи қонун ё мувофиқи тартиби муқаррарнамудаи он муайян карда мешаванд.

2. Дар сурати набудани реквизитҳои ҳатмии қоғазҳои қиматнок ё ба шакли барои чунин қоғазҳо муқарраргардида мутобиқат накардан он боиси беэътиборшавии он мегардад.

Моддаи 160. Гузашт кардани ҳуқуқ аз рӯи қоғазҳои қиматнок

1. Барои ба шахси дигар гузашт кардани ҳуқуқи тасдиқнамудаи қоғазҳои қиматноки манзурӣ ба дасти ин шахс супурдани қоғазҳои қиматнок кифоя аст.

2. Ҳуқуқи тасдиқнамудаи қоғазҳои қиматноки номӣ мувофиқи тартиби барои гузашткунӣ талабот (сессия)-и муқарраргардида гузашт карда мешавад. Мутобиқи моддаи 419 ҳамин Кодекс шахсе, ки ҳуқуқашро аз рӯи қоғазҳои қиматнок гузашт мекунад, на барои иҷро нашудани талаботи дахлдор, балки барои беэътибор будани он масъулият дорад.

3. Ҳуқуқ аз рӯи қоғазҳои қиматноки ордери бо роҳи дар ин қоғаз сабт кардани навиштаҷоти интиқолии индоссамент гузашт карда мешавад. Индоссамент на танҳо барои мавҷудияти ҳуқуқ, балки инчунин барои татбиқи он низ масъулият дорад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

Индоссаменти дар қоғазҳои қиматнок ба амал баровардашуда ҳамаи ҳуқуқи тасдиқнамудаи қоғазҳои қиматнокро ба шахсе медиҳад, ки ба ӯ ё фармони ӯ ҳуқуқ аз рӯи қоғазҳои қиматнок гузашт карда шудааст - ба индоссат. Индоссамент бланкавӣ (бидуни зикри шахсе, ки талаботи ӯ бояд иҷро шавад) ё ордери (бо зикри шахсе, ки талабот ё фармони ӯ бояд иҷро гардад) буда метавонад.

Индоссамент метавонад танҳо бо супориши татбиқи ҳуқуқи дар қоғазҳои қиматнок тасдиқшуда бидуни гузашт кардани ин ҳуқуқ ба индоссат (индоссаменти супоришӣ) маҳдуд карда шавад. Дар ин ҳолат индоссат ба сифати намоянда амал мекунад.

Моддаи 161. Иҷрои ӯҳдадорӣ аз қоғазҳои қиматнок

1. Шахсе, ки қоғазҳои қиматнокро додааст ва тамоми ашхосе, ки онро индоссатсия кардаанд, дар назди соҳиби қонуниаш масъулияти муштарак доранд. Дар сурати талаботи соҳиби қонунии қоғазҳои қиматнокро дар мавриди иҷрои ӯҳдадорихоӣ дар он тасдиқгардида як ё якчанд шахс аз ҷумлаи ашхосе, ки аз рӯи қоғазҳои қиматнок то ӯ масъулият гирифта буданд, қонунгардонанд, онҳо нисбати шахси боқимондае, ки аз рӯи қоғазҳои қиматнок ӯҳдадорӣ қабул кардаанд, ҳуқуқи пешниҳод кардани талаботи бозпас (регресс) - ро соҳиб мешаванд (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

2. Саркашӣ аз иҷрои ӯҳдадорӣ тасдиқнамудаи қоғазӣ қиматнок бо истинод ба асос надоштани ӯҳдадорӣ ё беэътибор будани он роҳ дода намешавад.

Дорандаи қоғазӣ қиматнок, ки иваз ё сохтакорӣи қоғазӣ қиматнокро ошкор намудааст, ҳақ дорад аз шахси қоғазро ба ӯ супурда ба таври дахлдор иҷрои ӯҳдадорӣи тасдиқнамудаи қоғазӣ қиматнок ва ҷуброни зиёнро талаб намояд.

3. Ҳуқуқ аз рӯи қоғазӣ қиматноке, ки дар дасти соҳиби ғайриқонунӣ аст, татбиқ карда намешавад.

Моддаи 162. Барқарор намудани қоғазӣ қиматнок

Ҳуқуқ аз рӯи қоғазҳои қиматноки манзурӣ ва қоғазҳои қиматноки ордери гумшударо суд, бо тартиби дар қонунҳои мурофиавӣ пешбинигардида барқарор менамояд.

Моддаи 163. Қоғазҳои қиматноки беҳуччат

1. Дар ҳолатҳои муайяннамудаи қонун ё мувофиқи тартиби муқарраркардаи он ташкилот - депозитарие, ки иҷозатнома (литсензия) - и махсус гирифтааст, мутобиқи шартнома бо эмитент (шартномаи депозитарӣ) ҳуқуқи бо қоғазӣ қиматноки номӣ ё ордери додашавандаро, аз ҷумла бе ҳуччат (бо ёрии воситаҳои техникаи ҳисоббарори электронӣ ва ғайра) сабт карда метавонад.

Нисбати чунин шакли сабти ҳуқуқ, агар аз хусусиятҳои сабт тартиби дигаре барнаояд, қоидахое истифода мешаванд, ки дар ҳамин Кодекс ва қонунҳои дигар барои қоғазҳои қиматнок муқаррар гардидаанд.

Сабти ҳуқуқ бо дархости эмитент ё шахси ба сифати дорандаи ҳуқуқи дахлдор бақайд гирифташуда ба қоғазӣ қиматнок баробар карда мешавад ва барои татбиқи гузашти ҳуқуқ аз рӯи қоғазӣ қиматнок кифоя мебошад. Бо талаби соҳиби ҳуқуқ депозитарий вазифадор аст, ки ба ӯ ҳуччати тасдиқкунандаи сабти ҳуқуқро диҳад.

Ҳуқуқи бо роҳи сабт дар назди депозитарий тасдиқшаванда, тартиби фаъолияти депозитарийҳои қоғазҳои қиматнок ва ба онҳо додани иҷозатнома (литсензия) барои анҷоми аҳдҳо бо қоғазҳои қиматнок ва тартиби сабти расмӣ ҳуқуқ ва ҳуқуқдор аз ҷониби депозитарий ва тартиби анҷоми аҳдҳо бо қоғазҳои қиматноки беҳуччат мутобиқи қонун ё бо тартиби муқаррарнамудаи он муайян карда мешаванд.

2. Аҳдҳо бо қоғазҳои қиматноки беҳуччат танҳо дар сурати мурочиат ба депозитарии расман сабткунандаи ҳуқуқ метавонад анҷом дода шавад. Татбиқ, гузашт кардан ва маҳдуд кардани ҳуқуқ бояд аз ҷониби депозитарий расман сабт карда шавад. Депозитарий барои маҳфузи сабти расмӣ, таъмини маҳфӣ доштани он, додани маълумоти дуруст дар бораи чунин сабтҳо ва барои сабти расмӣ аҳдҳои анҷомдода масъул мебошад.

2. Намудҳои алоҳидаи қоғазҳои қиматнок

Моддаи 164. Хориҷ карда шуд

(Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № [№ 247](#))

Моддаи 165. Хориҷ карда шуд

(Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247)

Моддаи 166. Хориҷ карда шуд

(Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247)

Моддаи 167. Саҳмия

1. Коғазӣ қиматноке саҳмия эътироф карда мешавад, ки ҳуқуқи дорандаи онро (саҳмдорро) барои дар шакли дивиденд гирифтани як қисми ғоидаи ҷамъияти саҳомӣ, барои иштирок дар идораи корҳои ҷамъияти саҳомӣ, инчунин ба қисми амволи баъди барҳам додани он боқимонда тасдиқ менамояд *(Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247)*.

Саҳмияҳо метавонанд манзурӣ ё номӣ, озодона муомилотшаванда ё дорои доираи маҳдуди муомилот бошанд.

2. Ҷамъияти саҳомӣ метавонад дар доираи муқаррарнамудаи қонун саҳмияҳои имтиёзноке барорад, ки ба дорандагони онҳо, сарфи назар аз натиҷаи ғайриҷамъияти ҷамъияти саҳомӣ, чун қоида бо сабти ғоизи арзиши номиналии саҳмия гирифтани дивидендро кафолат медиҳад, инчунин ба онҳо ҳуқуқи нисбат ба саҳмдорони дигар афзалиятноки гирифтани қисми амволи пас аз барҳамдиҳии ҷамъияти саҳомӣ боқимонда ва ҳуқуқҳои дигари дар шартҳои баровардани чунин саҳмияҳо пешбинигардиаро медиҳад *(Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247)*.

Агар дар оинномаи ҷамъияти саҳомӣ тартиби дигаре пешбинӣ нагардида бошад, саҳмияҳои афзалиятнок ба дорандагонашон барои иштирок дар идораи корҳои ҷамъият ҳуқуқ намедиҳанд *(Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247)*.

3. Хориҷ карда шуд *(Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247)*.

Моддаи 168. Коносамент

Коносамент ҳуҷҷати идоракунии мол мебошад, ки ҳуқуқи дорандаи қонунии онро дар мавриди идора кардани бори дар коносамент зикргардида ва гирифтани бор пас аз ҳамлу нақли он тасдиқ менамояд.

Коносамент метавонад манзурӣ, ордери ё номӣ бошад.

Агар коносамент якҷанд нусхаи аслии тартиб дода шуда бошад, баъди додани бор аз рӯи коносаменти аввал нусхаҳои боқимонда безътибор мешаванд.

Моддаи 169. Сертификати бонкӣ

Сертификати бонкӣ шаҳодатномаи ҳаттии бонк дар бораи пасандози маблағ мебошад, ки ҳуқуқи амонатгузorro баъди гузаштани мӯҳлати муқарраршуда барои аз ҳар муассисаи ҳамин бонк гирифтани маблағи пасандоз ва ғоизи онро тасдиқ менамояд.

Сертификатҳои бонкӣ метавонанд манзурӣ ё номӣ бошанд.

5. НЕЪМАТҲОИ ҒАЙРИМОДӢ ВА ҲИФЗИ ОНҲО

Моддаи 170. Неъматҳои ғайримодӣ

1. Ҳаёт ва саломатӣ, эътибори шахсӣ, шаъну шараф, масуниятӣ шахсӣ, номусу номи нек, эътибори корӣ, дахлнопазирии ҳаёти шахсӣ, сирри шахсӣ ва оилавӣ, ҳуқуқи ҷойивазкунӣ ва интихоби озоди истиқомату маҳалли зист, ҳуқуқи доштани номдорӣ, ҳуқуқи муаллифӣ, дигар ҳуқуқҳои шахсии ғайримоддӣ ва неъматҳои дигари ғайримоддӣ, ки ба шахрванд аз рӯзи таваллуд ё бо ҳукми қонун тааллуқ доранд, бегона карда ё ба тариқи дигар гузашт карда намешаванд. Дар ҳолатҳо ва мувофиқи тартиби муқаррарнамудаи қонун ҳуқуқи шахсии ғайриамволӣ ва неъматҳои дигари ғайримоддӣи шахси ғайридари шахси дигар, аз ҷумла ворисони соҳибҳуқуқ татбиқ ва ҳифз карда метавонанд (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

2. Неъматҳои ғайримоддӣ мутобиқи ҳамин Кодекс ва қонунҳои дигар дар ҳолатҳо ва бо тартиби пешбининамудаи онҳо, инчунин дар ҳолатҳо ва ба он андозае муҳофизат карда мешаванд, ки истифодаи усулҳои муҳофизати ҳуқуқи граждани (моддаи 12) аз моҳияти ҳуқуқи ғайримоддӣи вайронгардида ва хусусияти оқибатҳои ин вайронкуни бармеояд.

Моддаи 171. Ҷуброни зиёни маънавӣ

Агар ба шахрванд дар натиҷаи амалҳои вайронкунандаи ҳуқуқи шахсии ғайримоддӣи ӯ ё ба неъматҳои дигари ғайримоддӣи шахрванд таҳдидкунанда зиёни маънавӣ (азобу шиканҷаи ҷисмонӣ ё рӯҳӣ) расонида шуда бошад, инчунин дар ҳолатҳои дигари пешбининамудаи қонун суд метавонад шахси ҳуқуқвайронкардаро вазифадор созад, ки ин зиёнро ҷуброн намояд.

Ҳангоми муайян намудани андозаи ҷуброни зиёни маънавӣ суд дараҷаи гуноҳи шахси вайронкардаи ҳуқуқ ва ҳолатҳои дигари қобили тавачҷӯхро ба назар мегирад. Суд ҳамчунин бояд дараҷаи азобу шиканҷаи ҷисмонӣ ва рӯҳии марбут ба хусусиятҳои инфиродии шахси ҷабрдида ба назар гирад.

Моддаи 172. Ҳифзи ҳуқуқи шахсии ғайриамволӣ

1. Шахсе, ки ҳуқуқи шахсии ғайриамволиаш вайрон шудааст, ба ғайр аз тартиби дар моддаи 12 ҳамин Кодекс пешбинигардида мувофиқи қоидаҳои ҳамин Кодекс инчунин ба ҷуброни зиёни маънавӣ ҳуқуқ дорад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

2. Ҳуқуқи шахси ғайри молу мулкиро суд бо тартиби пешбининамудаи қонунҳои мувофиқи граждани муҳофизат менамояд.

3. Ҳуқуқи шахсии ғайри молу мулкӣ сарфи назар аз гуноҳи шахси вайроннамудаи ҳуқуқ ҳифз карда мешавад. Шахсе, ки ҳифзи ҳуқуқро талаб кардааст, бояд далели вайронгардидани ҳуқуқи шахсии ғайри молу мулкӣро исбот кунад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

4. Шахсе, ки ҳуқуқи ғайри молу мулкӣаш вайронгардидааст, метавонад бо хости худ рафъи оқибати онро аз шахси гунаҳкор талаб намояд ё аз ҳисоби гунаҳкор мустақилона амалҳои заруриро анҷом диҳад ва ё иҷрои онҳоро ба шахси сеюм супорад.

Моддаи 173. Ҳуқуқҳои шахсии ғайри молу мулкӣ, ки ба ҳуқуқи молу мулкӣ алоқаманданд

(Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247)

Дар сурати ҳамзамон вайрон гардидани ҳуқуқи шахси ғайри молу мулкӣ ва молу мулкӣ, андозаи ҷуброни зиёни молу мулкӣ бо дарназардошти ҷубронпулие, ки бояд ба ҷабрдида барои ҳалалдор кардани ҳуқуқи шахсии ғайри молу мулкиаши пардохта шавад, зиёд мешавад *(Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247)*.

Моддаи 174. Ҳифзи шаъну шараф ва эътибори корӣ

1. Агар шахси паҳнкардаи маълумоте, ки шаъну шараф ё эътибори кории шахрвандро паст мезананд, дурустии чунин маълумотро ба исбот нарасонад, шахрванд ҳақ дорад аз тариқи суд раддияи чунин маълумотро талаб кунад.

Бо талаби шахси манфиатдор ҳифзи шаъну шарафи шахрванд пас аз вафоташ низ имконпазир аст *(Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247)*.

2. Агар маълумоте, ки шаъну шараф ё эътибори кории шахрвандро паст мезананд, аз тариқи воситаҳои ахбори умум паҳн гардида бошанд, онҳо бояд дар ҳамон воситаҳои ахбори умум бемуздрод карда шаванд.

Агар маълумоти мазкур дар ҳуҷҷати ташкилот дарҷ гардида бошад, чунин ҳуҷҷат бояд иваз ё бозхонда шавад.

Тартиби раддияро дар ҳолатҳои дигар суд муқаррар менамояд.

3. Шахрванде, ки воситаҳои ахбори умум дар хусуси ӯ маълумоти ҳалалдоркунандаи ҳуқуқ ё манфиатҳои бо қонун ҳифзшавандаширо нашр кардаанд, ҳақ дорад дар ҳамон воситаҳои ахбори умум ҷавоби худро нашр кунад.

4. Талаби шахрванд ё шахси ҳуқуқиро дар мавриди наشري раддия ё ҷавоб дар воситаи ахбори умум дар сурате суд баррасӣ мекунад, ки мақоми ахбори умум наشري онро рад кунад, ё дар давоми як моҳ нашр накарда ва ё барҳам дода бошад.

5. Агар қарори суд иҷро нашуда бошад, суд ҳақ дорад гунаҳкорро ҷарима бандад, ки ба андоза ва бо тартиби пешбининамудаи қонунҳои мурофиавӣ ба нафъи Ҷумҳурии Тоҷикистон рӯёнида мешавад. Пардохти ҷарима гунаҳкорро аз ӯҳдадорӣ иҷроӣ амали дар қарори суд пешбинигардида озод намекунад.

6. Шахрванде, ки дар хусуси ӯ маълумоти пастзанандаи шаъну шараф ё эътибори кориаши паҳн гардидааст, ҳақ дорад дар баробари раддияи чунин маълумот ҷуброни зиёни маънавии аз паҳн кардани онҳо расидаро низ талаб намояд.

7. Агар муайян намудани шахси паҳнкардаи маълумоте, ки шаъну шараф ё эътибори кории шахрвандро паст мезанад, имконнопазир бошад, шахсе, ки дар бораи чунин маълумот паҳн гардидааст, метавонад барои нодуруст донистани маълумоти паҳнгардида ба суд муроҷиат намояд.

8. Қоидаҳои ҳамин модда дар хусуси ҳифзи эътибори кории шахрванд мутобиқан дар мавриди ҳифзи эътибори кории шахси ҳуқуқӣ низ истифода мешаванд.

Моддаи 174(1). Ҳифзи шаъну шараф ҳангоми тӯҳмат ё таҳқир

(Қонуни ҚТ аз 28.12.2012 № 928)

Шаъну шараф ва эътибори корӣ ҳангоми тӯҳмат, яъне дидаю доништа паҳн кардани маълумоти бардурӯғ, ки шаъну шараф ва эътибори шахси дигарро паст мезанад ё таҳқир, яъне беадабона бо алфози қабех паст задани шаъну шараф ва эътибори шахси дигар тибқи талаботи моддаҳои 170, 171 ва 174 Кодекси мазкур ҳифз карда мешаванд (Қонуни ҚТ аз 28.12.2012 № 928).

Моддаи 175. Ҳуқуқи ҳифзи сирри ҳаёти шахсӣ

1. Шаҳрванд ба ҳифзи сирри ҳаёти шахсӣ, аз ҷумла дахлнопазирии мукотибот, гуфтушунидҳои телефонӣ, сирри рӯзномаҳо, қайдҳо, руқъаҳо, ҳаёти маҳрамона, писархонӣ, таваллуд, сирри тиббӣ, адвокатӣ ва сирри пасандозҳо ҳуқуқ дорад.

Ҷош кардани сирри ҳаёти шахсӣ танҳо дар ҳолатҳои муқаррарнамудаи санади қонунӣ мумкин аст (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № 247*).

2. Нащри рӯзномаҳо, руқъаҳо, қайдҳо ва ҳуҷҷатҳои дигар танҳо бо ризоияти муаллифи онҳо, нащри мактубҳо бошад, бо ризоияти муаллиф ва унвонӣ (адресат) роҳ дода мешавад. Дар сурати вафот кардани яке аз онҳо ҳуҷҷатҳои мазкурро бо ризоияти ҳамсари дар қайди ҳаёт буда ва фарзандони марҳум нащр кардан мумкин аст.

Моддаи 176. Ҳуқуқ ба тасвири шахсӣ

1. Ҳеҷ кас ҳуқуқ надорад, ки тасвири ягон шахсеро бе ризоияти ӯ, дар сурати вафоти ӯ бошад, бе ризоияти ворисонаш истифода намояд.

2. Нащр намудан, нусха бардоштан ва паҳн кардани асари тасвирие (расм, акси фотография, кинофильм ва ғайра), ки дар он шахси дигар тасвир ёфтааст, танҳо бо ризоияти шахси тасвирёфта, пас аз вафоташ бошад, бо ризоияти фарзандон ва ҳамсари дар қайди ҳаёт будаи ӯ иҷозат дода мешавад. Агар ин дар қонун муқаррар гардида бошад, ё шахси тасвирёфта бар ивази музд худро аккосӣ кунонда бошад, чунин ризоият талаб карда намешавад.

Моддаи 177. Ҳуқуқи дахлнопазирии манзил

Шаҳрванд ҳуқуқи дахлнопазирии манзилро доро аст, яъне ӯ ҳуқуқ дорад, ки ба ғайр аз ҳолатҳои пешбининамудаи қонун, кӯшишҳои бидуни хоҳиши ӯ зӯран ба манзилаш ворид шудани касро пешгирӣ намояд.

ЗЕРФАСЛИ 3 АҲДҲО. НАМОЯНДАГӢ

БОБИ 7 АҲДҲО

1. МАФҲУМ, НАВЪҲО ВА ШАКЛИ АҲД

Моддаи 178. Мафҳуми аҳд

Амали шаҳрвандон ва шахси ҳуқуқӣ, ки ба муқаррар намудан, тағйир додан ё қатъ намудани ҳуқуқи ӯҳдадорихои граждани равона гардидааст, аҳд доништа мешавад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № 247*).

Моддаи 179. Навъҳои аҳд

1. Аҳд метавонад яктарафа, дугарафа ё бисёртарафа (шартномаҳо) бошанд.

2. Аҳде яктарафа дониста мешавад, ки барои анчоми он мутобиқи қонун ё созишномаи тарафҳо ифодаи иродаи як тараф зарур ё кифоя мебошад.

3. Барои бастанӣ шартнома ифодаи иродаи мувофиқашудаи ду тараф (аҳди дутарафа) ё се тараф ва ё бештар аз он (аҳди бисёртарафа) зарур аст.

Моддаи 180. Ҷаҳддорӣ аз рӯи аҳди яктарафа

Аҳди яктарафа барои шахси анҷомдодаи аҳдҳо ҷаҳддорихоро ба миён меорад. Он ҷаҳддорихоро барои шахси дигар танҳо дар ҳолатҳои муқаррарнамудаи қонун ё созишномаи ин ашхос ба миён оварда метавонад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № 247*).

Моддаи 181. Танзими ҳуқуқии аҳди яктарафа

Нисбати аҳди яктарафа мутобиқан муқаррароти умумӣ дар бораи ҷаҳддорихо ва шартномаҳо (фасли III) истифода мешаванд, зеро ин хилофи қонун, табиат ва моҳияти аҳд нест.

Моддаи 182. Аҳди бо шарту шароит бастанӣ

1. Агар тарафҳо ба миён омадани ҳуқуқи ҷаҳддориро аз шарте вобаста донанд, ки фаро расидан ё нарасидани он маълум нест, аҳд бо шарт ба таъхир анҷомдодашуда эътироф карда мешавад.

2. Агар тарафҳо қатъи ҳуқуқи ҷаҳддориро ба шарте вобаста карда бошанд, ки фаро расидан ё нарасидани он маълум нест, аҳд бо шарт бекоркунӣ анҷомёфта эътироф карда мешавад.

3. Агар ба фаро расидани шарт тарафе бевиднона монӣ шуда бошад, ки фаро расидани он ба манфиаташ нест, шарт фарорасида эътироф карда мешавад.

Агар ба фаро расидани шарт тарафе бевиднона мусоидат карда бошад, ки фаро расидани он ба манфиаташ аст, шарт фаро нарасида эътироф карда мешавад.

Моддаи 183. Шакли аҳд

1. Аҳд шифоҳӣ (даҳонӣ) ё хаттӣ (оддӣ ё нотариалӣ) баста мешавад.

2. Аҳде, ки мумкин аст шифоҳӣ баста шавад, дар он сурат низ анҷомёфта дониста мешавад, ки рафтори шахс ба азму хоҳиши бастанӣ аҳд шаҳодат медиҳад.

3. Дар ҳолатҳои пешбининамудаи қонун ё созишномаи тарафҳо сукут ифодаи иродаи бастанӣ аҳд дониста мешавад.

4. Агар дар қонун тартиби дигаре муқаррар нагардида бошад, аҳде, ки бо додани жетон, чипта (билет) ё аломати дигари одатан қабулшуда тасдиқ гардидааст, анҷомдодашуда эътироф карда мешавад.

Моддаи 184. Аҳди шифоҳӣ

1. Аҳде, ки дар қонун ё созишномаи тарафҳо барои он шакли хаттӣ (оддӣ ё нотариалӣ) муқаррар нагардидааст, метавонад шифоҳӣ баста шавад.

2. Агар дар созишномаи тарафҳо тартиби дигаре муқаррар нагардида бошад, ҳамаи аҳдҳои ҳангоми бастанӣ иҷрошаванда, ба истиснои аҳдҳои, ки барои онҳо

шакли нотариалӣ муқаррар шудааст ва аҳдҳое, ки бинобар риоя накардани шакли оддии хаттиашон безътибор мегарданд, метавонанд ба таври шифоҳӣ баста шаванд.

3. Аҳд бо мақсади иҷрои шартномаи дар шакли хаттӣ басташуда бо мувофиқаи тарафҳо мумкин аст шифоҳӣ баста шавад, ба шарте ки ин ҳилофи қонун ё шартнома набошад.

Моддаи 185. Шакли хаттии аҳд

1. Аҳди хаттӣ бояд бо тартиб додани ҳуҷҷате баста шавад, ки мавзӯи онро ифода карда, аз ҷониби як ё ҷамъи каси аҳдбаста ё шахси ба тариқи дахлдор ваколатдори онҳо имзо шудааст (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

Дар қонунҳо ва созишномаи тарафҳо мумкин аст талаботи иловагӣ, ки шакли аҳд бояд ба он мутобиқат намояд (дар бланкаи дорои шакли муайян ба имзо расондан, мӯҳр гузоштан ва ғайра) муқаррар гардида, оқибати риоя накардани ин талабот пешбинӣ карда шавад. Агар дар қонун ё созишномаи тарафҳо чунин оқибат пешбинӣ нагардида бошад, пас оқибати риоя накардани шакли оддии аҳди хаттӣ истифода мешавад.

2. Ҳангоми бастанӣ аҳд истифодаи акси айнии имзо бо ёрии воситаҳои нусхабардории механикӣ ё воситаи дигар, имзои электронӣ рақамӣ ё шакли дигари имзои шахсӣ дар ҳолатҳо ва мувофиқи тартиби пешбининамудаи қонун ё созишномаи тарафҳо роҳ дода мешавад.

3. Агар дар қонун ё созишномаи тарафҳо тартиби дигаре муқаррар нагардида бошад, мубодилаи мактуб, барқия (телеграмма), телефонограмма, телетайпограмма, факс ва ҳуҷҷатҳои дигари муайянкунандаи субъектҳо ва мавзӯи ифодаи иродашон ба шакли хаттии анҷоми аҳдбандӣ баробар карда мешавад.

4. Агар шахрванд бо сабаби иллати ҷисмонӣ, беморӣ ё бесаводӣ шахсан имзо гузошта натавонад, бо хоҳиши ӯ аҳдро шахрванди дигар имзо карда метавонад.

Имзои ин шахрванд бояд аз ҷониби нотариус ё мансабдори дигари барои анҷоми чунин амали нотариалӣ ҳақдошта бо зикри сабабҳое, ки аҳдкунанда бо дасти худ имзо карда натавонистааст, тасдиқ карда шавад.

Вале ҳангоми бастанӣ аҳди дар қисми 4, моддаи 210 ҳамин Кодекс зикргардида ва додани ваколатнома барои бастанӣ онҳо имзои шахсе, ки аҳдро имзо мекунад, инчунин мумкин аст аз ҷониби ташкилоте, ки дар он шахрванди бо дасти худ имзо карда наметавониста кор мекунад ё аз ҷониби маъмурияти муассисаи таъбаоти статсионариё, ки ӯ дар он таъбаот меёбад, тасдиқ карда шавад.

Моддаи 186. Аҳде, ки дар шакли хаттии оддӣ анҷом дода мешаванд

1. Аҳдҳои зерин ба истиснои аҳде, ки тасдиқи нотариалиро талаб мекунад, бояд дар шакли оддии хаттӣ баста шаванд:

а) аҳди шахси ҳуқуқӣ байни худ ва бо шахрвандон (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*);

б) аҳди байни шахрвандон ба маблағе, ки аз андозаи бо қонун муқарраргардидаи нишондиҳанда барои ҳисобҳо на камтар аз бист маротиба

бештар аст ва дар ҳолатҳои пешбиниамудаи қонун, - сарфи назар аз маблағи аҳд (*Қонуни ҚТ аз 03.07.2012 № 850*).

2. Барои аҳде, ки мутобиқи моддаи 184 ҳамин Кодекс метавонад ба таври шифохӣ баста шавад, риояи шакли оддии хаттӣ талаб карда намешавад.

Моддаи 187. Оқибати риоя накардани шакли оддии аҳди хаттӣ

1. Риоя накардани шакли оддии аҳди хаттӣ тарафхоро аз ҳуқуқи дар мавриди баҳс ҷиҳати тасдиқи аҳд ва шартҳои он аз истинод ба баёноти шоҳидон маҳрум месозад, вале онҳоро аз ҳуқуқи овардани далелҳои хаттӣ ва далелҳои дигар маҳрум намесозад.

2. Дар ҳолатҳои бевосита дар қонун ё созишномаи тарафҳо зикргардида риоя накардани шакли оддии аҳди хаттӣ он беэътибор мегардад.

3. Риоя накардани шакли оддии аҳди хаттӣ робитаи иқтисодии хориҷӣ онро беэътибор мегардонад.

Моддаи 188. Аҳди дар нотариус тасдиқшуда

1. Аҳдҳои аз ҷониби нотариус тасдиқгардида бо роҳи дар ҳуҷҷати ба талаботи моддаи 185 ҳамин Кодекс мутобиқаткунанда аз ҷониби нотариус ё мансабдори барои анҷоми чунин амали нотариалӣ ҳуқуқдошта сабт кардани навиштаҷоти тасдиқкунанда анҷом дода мешаванд.

2. Тасдиқи нотариалии аҳд дар ҳолати зайл ҳатмист:

а) дар ҳолатҳое, ки дар қонун зикр гардидааст;

б) бо талаби ҳар яке аз тарафҳо.

Моддаи 189. Бақайдгирии давлатии аҳдҳо

1. Аҳдҳо бо амволи ғайриманқул (бегона кардан, ипотека, иҷораи дарозмуддат, мерос гирифтани ва ғайра) бояд ба қайди давлатӣ гирифта шаванд.

Тартиби бақайдгирии аҳдҳо бо амволи ғайриманқул ва тартиб додани феҳрасти дахлдор бо қонун муайян карда мешавад.

2. Дар қонунҳо мумкин аст бақайдгирии давлатии аҳдҳои вобаста бо намудҳои муайяни амволи манқула муқаррар карда шавад.

Моддаи 190. Оқибати риоя накардани шакли нотариалии аҳд ва талаботи бақайдгирии он

1. Риоя накардани шакли нотариалӣ ё талаботи бақайдгирии давлатии аҳд боиси беэътибории он мегардад. Чунин аҳд беэътибор доништа мешавад.

2. Агар яке аз тарафҳо аҳдиро, ки тасдиқи нотариалиро талаб мекунад, пурра ё қисман иҷро карда, тарафи дигар аз баррасмиятдарории аҳд саркашӣ намояд, суд ҳақ дорад, ки бо талаби тарафи иҷронамудаи аҳд чунин аҳдро боэътибор донад. Дар ин ҳолат барасмиятдарории минбаъдаи аҳд зарур нест (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № 247*).

3. Агар аҳде, ки бақайдгирии давлатиро талаб мекунад, дар шакли дахлдор баста шуда бошад, вале яке аз тарафҳо аз бақайдгирии он саркашӣ намояд, суд

ҳақ дорад бо талаби тарафи дигар дар хусуси ба қайд гирифтани он қарор қабул кунад. Дар ин ҳолат аҳд мутобиқи қарори суд ба қайд гирифта мешавад.

4. Дар ҳолатҳои пешбиниамудаи қисмҳои 2 ва 3 ҳамин модда тарафе, ки беасос аз тасдиқи нотариалӣ ё ба қайдгирии давлатии аҳд саркашӣ менамояд, бояд ба тарафи дигар зиёни аз таъхири бастанӣ аҳд ва ба қайдгирии расидаро ҷуброн намояд (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

2. АҲДҲОИ БЕЪЪТИБОР ВА ОҚИБАТҲОИ ҲУҚУҚИИ ОНҲО

Моддаи 191. Аҳдҳои баҳснок ва беъътибор

1. Аҳд аз рӯи асосҳои муқаррарнамудаи ҳамин Кодекс бо сабаби онро беъътибор дониستاني суд (аҳди мавриди баҳс) ё сарфи назар аз чунин эътироф (аҳди беъътибор) беъътибор дониста мешавад.

2. Талаби беъътибор дониستاني аҳди баҳснок метавонад ба шахси дар ҳамин Кодекс зикргардида пешниҳод карда шавад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

Истифодаи оқибати аҳди беъътиборро ҳар шахси манфиатдор талаб карда метавонад. Суд ҳақ дорад, ки чунин оқибатро бо ташаббуси худ истифода намояд.

Моддаи 192. Муқаррароти умумӣ дар бораи оқибати беъътибории аҳд

1. Аҳди беъътибор, ба истиснои оқибате, ки бо беъътибории он алоқаманд аст, боиси оқибати ҳуқуқӣ намегардад ва аз лаҳзаи баста шуданаш беъътибор мебошад.

2. Дар сурати беъътибории аҳд, агар дар қонун оқибати дигари беъътиборӣ пешбинӣ нагардида бошанд, ҳар тараф вазифадор аст, ки ба тарафи дигар тамоми амволи аз рӯи аҳд гирифтаашро баргардонад ва агар дар шакли асл (натура) баргардонидани амволи гирифташуда имконнопазир бошад (аз ҷумла дар ҳолате ки ашёи гирифта дар истифодаи амвол, қори иҷрошуда ё хизматрасонӣ ифода гардида бошад), арзиши онро бо пул ҷуброн намояд.

3. Агар аз мазмуни аҳди баҳснок маълум гардад, ки он минбаъд метавонад қатъ карда шавад, суд аҳдро беъътибор дониста, амали онро барои давраи оянда қатъ менамояд.

Моддаи 193. Беъътибории аҳди хилофи қонун

Аҳде, ки хилофи талаботи қонун аст, эътибор надорад ба шарте ки қонун баҳснок будани чунин аҳдро муқаррар наамояд ё дар он оқибати дигари қонуншиканӣ пешбинӣ нагардида бошад.

Моддаи 194. Беъътибории аҳди бар хилофи асосҳои тартиботи ҳуқуқӣ ва ахлоқ басташуда

Аҳде, ки ошкоро бар хилофи асосҳои тартиботи ҳуқуқӣ ё ахлоқ баста шудааст, эътибор надорад.

Дар сурати нияти ғарзнок доштани ҳар ду тарафи чунин аҳд, агар аҳдро ҳар ду тараф иҷро карда бошанд, тамоми даромади аз ин аҳд бадастовардаи онҳо ба ҳисоби даромади давлат рӯёнида мешавад ва агар аҳдро як тараф иҷро карда бошад, аз тарафи дигар тамоми даромад ва амволи гирифтааш ва тамоми молу

мулке, ки он мебоист бар ивази даромад ва амволи гирифташуда ба тарафи аввал диҳад, ба фоидаи давлат рӯёнида мешавад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

Дар сурати нияти ғаразнок доштани танҳо як тарафи чунин аҳд, он бояд тамоми даромади аз рӯи аҳд гирифтаашро ба тарафи дигар баргардонад, аммо даромаде, ки тарафи ғаразнок амал карда гирифтааст ё бояд мувофиқи аҳди иҷрошуда мегирифт, ба он дода шавад, ба фоидаи давлат рӯёнида мешавад.

Моддаи 195. Безътибории аҳдҳои рӯякӣ ва қалбакӣ басташуда

1. Аҳди рӯякӣ, яъне аҳде, ки танҳо рӯякӣ, бидуни нияти барои он бунёд намудани оқибати дахлдори ҳуқуқӣ баста шудааст, эътибор надорад.

2. Аҳди қалбакӣ, яъне аҳде, ки бо мақсади рӯйпӯш намудани аҳди дигар баста шудааст, эътибор надорад. Нисбати аҳде, ки тарафҳо воқеан дар назар дошта буданд, бо назардошти хусусияти аҳд, қоидаҳои ба он дахлдор истифода мешаванд.

Моддаи 196. Безътибории аҳде, ки шахрванди ғайри қобили амал эътирофгардида бастааст

1. Аҳде, ки шахрванди дар натиҷаи бемории рӯҳӣ ғайри қобили амал эътирофгардида бастааст, эътибор надорад.

Ҳар яке аз тарафҳои чунин аҳд вазифадор аст, ки ба тарафи дигар тамоми амволи гирифтаашро дар шакли асл (натура) баргардонад ва дар сурати имконнопазирии дар шакли натура баргардонидани амволи гирифташуда арзиши онро бо пул ҷуброн намояд.

Агар тарафи қобили амал ғайри қобили амал будани тарафи дигарро доништа бошад ё мебоист донад, тарафи қобили амал ғайр аз ин вазифадор аст, ки ба тарафи дигар зиёни воқеии ба он расонидашударо ҷуброн намояд.

2. Ба манфиати шахрванде, ки бо сабаби бемории рӯҳӣ ғайри қобили амал эътироф гардидааст, аҳди бастаи ӯ бо талаби васиаш аз тарафи суд боэътибор эътироф карда мешавад, агар чунин аҳд ба фоидаи он баста шуда бошад.

Моддаи 197. Безътибории аҳде, ки но болиғи то чордаҳсола бастааст

1. Аҳде, ки но болиғ (хурдсол)-и то чордаҳсола нарасида бастааст, эътибор надорад. Нисбати чунин аҳд қоидаҳои дар сарсатрҳои дуҷум ва сеюми қисми 1, моддаи 196 ҳамин Кодекс пешбинигардида татбиқ мешаванд.

2. Агар аҳди бастаи хурдсол ба манфиаташ бошад, суд метавонад бо талаби волидайн, фарзандхондагон ё васии ӯ аҳди бастаашро, ки ба манфиати ӯ аст, боэътибор эътироф намояд.

3. Қоидаҳои ҳамин модда ба аҳдҳои хурди маишӣ ва аҳдҳои дигари хурдсолон, ки онҳо мутобиқи моддаи 29 ҳамин Кодекс ба мустақилона бастани онҳо ҳақ доранд, дахл надорад.

Моддаи 198. Безътибории аҳди шахси ҳуқуқӣ, ки берун аз қобилияти ҳуқуқдорӣ баста аст

Ахдеро, ки шахси ҳуқуқӣ хилофи мақсади фаъолияти дар ҳуччатҳои таъсиси он аниқ маҳдудгардида ё шахси ҳуқуқие бастааст, ки барои машғул шудан ба фаъолияти дахлдор иҷозатнома (литсензия) надорад, агар исбот шуда бошад, ки тарафи дигари аҳд ғайриқонунӣ будани онро медонист ё баръало мебоист донад, бо даъвои ин шахси ҳуқуқӣ, муассис (иштирокчӣ) он ё мақоми давлатии ба фаъолияти шахси ҳуқуқӣ назораткунанда суд метавонад безътибор эътироф намояд.

Моддаи 199. Оқибати маҳдуд кардани ваколат барои бастанӣ аҳд

Агар ваколоти шахс барои бастанӣ аҳд бо шартнома ё ваколоти мақоми шахси ҳуқуқӣ бо ҳуччатҳои таъсиси он дар муқоиса бо ваколатҳои дар ваколатнома ё қонун муайяншуда маҳдуд гардида бошад ё вобаста ба шароити бастанӣ аҳдҳои тибқи қонун яқин донистани он мумкин бошад ва чунин шахс ё мақом аз доираи ин маҳдудиятҳо барояд, суд бо даъвои шахсе, ки маҳдудиятҳо ба манфиати ӯ муқаррар гардидаанд, танҳо дар ҳолате метавонад аҳдро безътибор эътироф намояд, ки тарафи дигари аҳд дар хусуси маҳдудиятҳои мазкур бараъло медонист ё мебоист донад.

Моддаи 200. Безътибории аҳде, ки ноболиғи аз чордах то ҳаҷдахсола бастааст

1. Аҳде, ки ноболиғи аз чордах то ҳаҷдахсола бидуни ризои волидайн, фарзандхондагон ё парасторони худ бастааст, агар чунин ризоят мутобиқи моддаи 27 ҳамин Кодекс зарур бошад, мумкин аст бо даъвои волидайн, фарзандхондагон ё парасторон аз ҷониби суд безътибор дониста шавад. Агар чунин аҳд безътибор дониста шавад, мутобиқан қоидаҳои дар сарсатрҳои дуюм ва сеюми қисми 1, моддаи 196 ҳамин Кодекс пешбинигардида татбиқ мешаванд.

2. Қоидаҳои ҳамин модда ба аҳдҳои ноболиғоне, ки дорои қобилияти пурраи амал гардидаанд (қисми 2 моддаи 22, моддаи 28 ҳамин Кодекс), дахл надоранд (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

Моддаи 201. Безътибории аҳде, ки шахрванди қобилияти амалаш аз ҷониби суд маҳдудгардида бастааст

1. Аҳди ихтиёрдории молу мулкоро, ки шахрванди қобилияти амалаш дар натиҷаи сӯиистеъмоли машрубот ё маводи нашъаовар аз ҷониби суд маҳдудгардида бидуни ризоии парастораш бастааст, суд метавонад бо даъвои парастор безътибор эътироф намояд (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247, аз 18.03.2015 № 1178*).

Агар чунин аҳд безътибор дониста шавад, мутобиқан қоидаҳои дар қисми 1, моддаи 200 ҳамин Кодекс пешбинигардида татбиқ мешаванд.

2. Қоидаҳои ҳамин модда ба аҳдҳои хурди маишиё, ки шахрванди қобилияти амалаш маҳдудкардашуда мутобиқи моддаи 31 ҳамин Кодекс ҳақ дорад, мустақилона бандад, дахл надоранд.

Моддаи 202. Безътибории аҳде, ки шахрванд барои дарки аҳамияти амали худ ё идора кардани он қобилият надошта бастааст

1. Суд метавонад аҳди шахрвандеро, ки қобили амал бошад ҳам, вале дар лаҳзаи бастанӣ он дар ҳолате қарор дошт, ки амалҳои худро дарк намекард ё ба идораи онҳо қобилият надошт, бо даъвои ин шахрванд ё шахси дигаре, ки ҳуқуқ ё манфиати қонунан ҳифзшавандашон дар натиҷаи бастанӣ он халалдор гардидаанд, беътибор донад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № [№ 247](#)*).

2. Агар исбот гардад, ки дар лаҳзаи бастанӣ аҳд шахрванд барои дарки аҳамияти амали худ ё идораи он қодир набуд, суд метавонад аҳди бастанӣ шахрвандеро, ки баъдан ғайри қобили амал эътироф гардидааст, бо даъвои васии ӯ беътибор донад.

3. Агар аҳд дар асоси ҳамин модда беътибор доништа шавад, мутобиқан қоидаҳои бандҳои якум ва дуюми қисми 1 моддаи 196 ҳамин Кодекс пешбинигардида истифода мешаванд (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № [№ 247](#)*).

Моддаи 203. Беътибории аҳде, ки дар натиҷаи гумроҳӣ баста шудааст

1. Суд метавонад аҳди дар натиҷаи гумроҳӣ бастаро, ки аҳамияти муҳим дорад, бо даъвои тарафе, ки дар асари гумроҳӣ амал кардааст, беътибор эътироф намояд.

Гумроҳӣ доир ба табиати аҳд, шабоҳат ё чунин сифатҳои мавзӯи он дорои аҳамияти муҳим мебошанд, ки имкониятҳои аз рӯи таъинот истифода намудани онро хеле кам мекунанд. Гумроҳӣ доир ба сабабҳои аҳд дорои аҳамияти муҳим намебошад (*Қонуни ҚТ аз 2.01.2019 № [1557](#)*).

2. Агар аҳд ҳамчун аҳди бар асари гумроҳӣ басташуда беътибор доништа шавад, мутобиқан қоидаҳои дар қисми 2, моддаи 192 ҳамин Кодекс пешбинигардида татбиқ мешаванд.

Ғайр аз ин, тарафе, ки бо даъвои он аҳд беътибор доништа шудааст, агар исбот кунад, ки гумроҳӣ бо гуноҳи тарафи дигар рӯй додааст, ҳақ дорад аз тарафи дигар ҷуброни зиёни воқеиро талаб намояд. Агар ин исбот нашуда бошад, тарафе, ки бо даъвои он аҳд беътибор доништа шудааст, ҳатто агар гумроҳӣ бар асари вазъияте рух дода бошад, ки ба тарафи гумроҳшуда вобаста нест, вазифадор аст, бо талаби тарафи дигар зиёни воқеии ба он расидаро ҷуброн намояд.

Моддаи 204. Беътибории аҳде, ки бо фиреб, зӯрварӣ, таҳдид, созиши бадқасдонаи намояндаи як тараф бо тарафи дигар ё шароити вазнин баста шудааст

1. Суд метавонад аҳдеро, ки бо фиреб, зӯрварӣ, таҳдид, созиши бадқасдонаи намояндаи як тараф бо тарафи дигар баста шудааст, инчунин аҳдеро, ки шахс бо сабаби шароити вазнин бо шартҳои барояш тамоман бефоида, маҷбуран бастааст ва тарафи дигар аз он истифода намудааст (аҳди асоратовар), бо даъвои ҷабрдида беътибор донад.

2. Агар аҳд бо яке аз асосҳои дар қисми 1 ҳамин модда зикргардида беътибор доништа шавад, тарафи дигар ба ҷабрдида тамоми амволи аз рӯи аҳд гирифтаашро бармегардонад ва агар баргардонидани молу мулк имконнопазир бошад, арзиши онро бо пул ҷуброн менамояд (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № [№ 247](#)*).

Могу мулке, ки чабрдида аз рӯи аҳд аз тарафи дигар гирифтааст, инчунин амволи ба тарафи дигар додаи он, ки бояд ба он ҷуброн карда шавад, ба ғоидаи давлат рӯёнида мешавад. Дар сурати имконнопазирии дар шакли асл (натура) ба ғоидаи давлат додани могу мулк арзиши он бо пул рӯёнида мешавад. Ғайр аз ин тарафи дигар ба чабрдида зиёни воқеии ба он расонидашударо ҷуброн менамояд (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

Моддаи 205. Оқибати беъътибории як қисми аҳд

Агар тахмин кардан мумкин бошад, ки аҳд бидуни дохил кардани қисми беъътибори он ҳам метавонист баста шавад, аз ин қисмҳои дигари аҳд беъътибор намегардад.

Моддаи 206. Мӯҳлати даъво аз рӯи аҳдҳои беъътибор

1. Даъво дар мавриди истифодаи оқибати беъътибории аҳди беъътибор метавонад дар давоми се соли пас аз оғози иҷрои он пешниҳод карда шавад.

2. Даъво дар мавриди беъътибор дониستاني аҳди баҳснок ва истифодаи оқибати беъътибории он дар давоми се соли пас аз қатъ гардидани зӯрварӣ ё таҳдиде, ки аҳд таҳти таъсири он баста шуда буд (қисми 1, моддаи 204) ва ё аз рӯзе, ки даъвогар дар хусуси шароити дигаре, ки асоси беъътибор дониستاني аҳд мебошад, хабар ёфтааст ё мебоист хабар ёбад, пешниҳод карда шуданаш мумкин аст.

БОБИ 8 НАМОЯНДАГӢ. ВАКОЛАТНОМА

Моддаи 207. Намояндагӣ

1. Аҳде, ки як шахс (намоянда) аз номи шахси дигар (вакилкунанда) дар асоси ваколати бо ваколатнома, нишондоди қонун ё санади мақоми ваколатдори давлатӣ ё мақоми ҳокимияти маҳаллӣ асосёфта баста шудааст, ҳуқуқи ўҳдадорихоӣ граждании вакилкунандаро бевосита ба вучуд меорад, тағйир медиҳад ё қатъ мегардонад.

Ваколат инчунин метавонад вобаста ба вазъе зоҳир гардад, ки намоянда дар он амал мекунад (фурӯшанда дар савдои чакана, хазинадор (кассир) ва ғайра).

2. Ашхосе, ки гарчанд ба манфиати дигарон аст, вале аз номи худ амал мекунад (миёнаравони тичоратӣ, мудирони озмун (тендер) ҳангоми муфлисӣ, васиён ҳангоми меросгирӣ ва ғайра), инчунин ашхосе, ки барои анҷоми гуфтушунид дар мавриди аҳдҳои дар оянда имкондошта ваколатдор шудаанд, намоянда намебошанд (*Қонуни аз 23.07.2016 № 1334*).

3. Намоянда аз номи ваколатдиҳанда ба манфиати худ аҳд баста наметавонад. Ў чунин аҳдхоро ба манфиати шахси дигаре, ки ҳамзамон намояндаи ў низ мебошад, ба истисноӣ ҳолатҳои намояндагии тичоратӣ баста наметавонад.

4. Ба воситаи намоянда бастанӣ аҳде, ки бо хусусияти худ метавонад танҳо шахсан баста шавад, инчунин аҳдҳои дигари дар қонун зикргардида роҳ дода намешавад.

Моддаи 208. Аҳд бастанӣ шахси ваколат надошта

1. Дар сурати набудани ваколати амал кардан аз номи шахси дигар ё баромадан аз доираи чунин ваколат, агар шахси дигар (ваколатдиханда) минбаъд чунин аҳдро бевосита маъкул донад, аҳд аз номи шахси анҷомдодаи он ва ба манфиати ӯ суратгирифта эътироф карда мешавад.

2. Аз ҷониби шахси намояндагикунанда минбаъд маъкул дониста шудани аҳд барои ӯ ҳуқуқи ӯҳдадорихоии гражданиро аз рӯи ин аҳд аз лаҳзаи анҷом дода шуданаш ба вучуд меорад, тағйир медиҳад ва қатъ менамояд.

Моддаи 209. Намояндагии тиҷоратӣ

1. Шахсе намояндаи тиҷоратӣ мебошад, ки мунтазам ва мустақилона аз номи соҳибкорон ҳангоми бастании шартнома дар соҳаи фаъолияти соҳибкорӣ намояндагӣ мекунад.

2. Намояндагии тиҷоратии тарафҳои мухталифи аҳд ҳамзамон бо ризоияти ин тарафҳо ва дар ҳолатҳои дигари дар қонун пешбинигардида роҳ дода мешавад. Зимнан намояндаи тиҷоратӣ вазифадор аст, ки супориши гирифтаашро чун соҳибкори муқаррарӣ ғамхорона иҷро кунад.

Намояндаи тиҷоратӣ ҳақ дорад, ки аз тарафҳои шартнома ба ҳиссаҳои баробар пардохтани мукофотпулии шартшуда ва ҷуброни маблағи ҳангоми иҷрои супориш харҷкардаашро, агар дар созишномаи байни онҳо тартиби дигаре пешбинӣ нагардида бошад, талаб намояд.

3. Намояндагии тиҷоратӣ дар асоси шартномае, ки дар шакли хатгӣ баста шуда, нишондодҳоро ба ваколати намоянда дар бар мегирад ва дар сурати набудани чунин нишондодҳо, инчунин дар асоси ваколатнома ба амал бароварда мешавад.

Намояндаи тиҷоратӣ вазифадор аст, ки маълумоти барояш маълумгардидаи аҳдҳои тиҷоратиро пас аз иҷрои супориши гирифтааш низ махфӣ нигоҳ дорад.

4. Хусусиятҳои намояндагии тиҷоратӣ дар соҳаҳои алоҳидаи фаъолияти соҳибкорӣ бо қонун ва санади дигари ҳуқуқӣ муқаррар карда мешаванд (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № 247*).

Моддаи 210. Ваколатнома

1. Ваколатнома аз ҷониби як шахс ба шахси дигар додани ваколати хатгӣ барои намояндагӣ дар назди шахси сеюм дониста мешавад. Ваколатдиханда метавонад ваколатномаро барои аҳд бастании намоянда бевосита ба шахси сеюми дахлдор диҳад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № 247*).

2. Ваколатнома барои бастании аҳде, ки шакли нотариалиро талаб мекунад, ба истисноии ҳолатҳои пешбининамудаи қонун, бояд аз ҷониби нотариус тасдиқ карда шавад.

3. Ба ваколатномаҳои тасдиқкардаи нотариус ваколатномаҳои зайл баробар карда мешаванд:

а) ваколатномаи хизматчиёни ҳарбӣ ва шахси дигари дар госпиталҳо, санаторияҳо ва муассисаҳои дигари ҳарбии таъбири муолиҷашаванда, ки аз ҷониби сардори чунин муассиса, муовини ӯ оид ба қисми тиббӣ, сардухтур ё духтури навбатдор тасдиқ шудааст (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № 247*);

б) ваколатномаи хизматчиёни Ҳарбӣ ва дар маҳалҳои ҷойгиршавии қисмҳо, ҷузъу томҳо, муассисаҳои Ҳарбӣ ва таълимгоҳҳои Ҳарбӣ, ки идораҳои нотариалӣ ва мақомоти дигари анҷомдиҳандаи амалҳои нотариалӣ надоранд, инчунин ваколатномаи коргарону хизматчиён, аъзои оилаҳои онҳо ва аъзои оилаҳои хизматчиёни Ҳарбӣ, ки аз ҷониби командири (сардори)-и ин қисм, ҷузъу том, муассиса ё таълимгоҳ тасдиқ шудаанд;

в) ваколатномаи шахси дар ҷойҳои аз озодӣ маҳрумшудагон қарордошта, ки аз ҷониби сардори маҳбасхонаи дахлдор тасдиқ кардааст (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*);

г) ваколатномаи шахрвандони болиғи қобили амали дар муассисаҳои ҳифзи иҷтимоии аҳоли қарордоштае, ки аз ҷониби маъмурияти ин муассиса ё роҳбари (муовини ӯ) мақоми дахлдори ҳифзи иҷтимоии аҳоли тасдиқ гардидааст.

4. Ваколатнома барои гирифтани музди меҳнат ва пардохтҳои дигари марбут ба муносибатҳои меҳнатӣ, барои гирифтани мукофотпулии муаллифону ихтироъкорон, нафақаю ёрдампулӣ ва стипендияҳо, пасандози шахрвандон дар бонкҳо ва барои гирифтани муросилот, аз ҷумла муросилоти пулӣ ва молу мулкӣ аз ҷониби ташкилоте, ки ваколатдиҳанда дар он кор ё таҳсил мекунад, ташкилоти истифодаи манзилгоҳи маҳали зисти ӯ ва маъмурияти беморхонае, ки дар он ӯ муолиҷа мегардад, тасдиқ шуда метавонад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

Ваколатномае, ки бо телеграф ва ҳамчунин аз тариқи намудҳои дигари алоқа ирсол мегардад, ба шарте, ки ҳуҷҷатҳоро қормандони алоқа фиристанд, аз тарафи мақомоти алоқа тасдиқ карда мешавад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

5. Ваколатнома аз номи шахси ҳуқуқӣ бо имзои роҳбари он ё шахси дигари тибқи ҳуҷҷатҳои таъсиси ба ин кор ваколатдори он ва гузоштани мӯҳри ин ташкилот дода мешавад.

Ваколатнома аз номи шахси ҳуқуқии ба моликияти давлатӣ асосёфта барои гирифтани ё додани пул ва неъматҳои дигари молу мулкӣ инчунин бояд аз ҷониби сармуҳосиби (муҳосиби калон) ин ташкилот имзо карда шавад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

Моддаи 211. Мӯҳлати ваколатнома

1. Мӯҳлати амали ваколатнома зиёда аз се сол буда наметавонад. Агар дар ваколатнома мӯҳлат нишон дода нашуда бошад, он эътибори худро дар давоми як соли пас аз санаи дода шуданаш нигоҳ медорад.

Ваколатномае, ки санаи дода шуданаш зикр наёфтааст, эътибор надорад.

2. Ваколатномаи аз ҷониби нотариус тасдиқшудае, ки барои анҷоми амалҳо дар хориҷа пешбинӣ гардида, дар хусуси мӯҳлати эътибори он ишорае надорад, то аз ҷониби шахси ваколатномаро дода бекор карда шуданаш эътибор дорад.

Моддаи 212. Ба шахси дигар вогузоштани ваколат

1. Шахсе, ки ба ӯ ваколатнома дода шудааст, амалхоеро, ки барои иҷрояшон ваколатдор шудааст, бояд шахсан анҷом диҳад. Агар дар ваколатнома чунин ваколат дода шуда бошад ё шахс барои ҳифзи манфиати шахси ваколатномаро

дода ба ин кор маҷбур бошад, ӯ метавонад ичрои ин амалҳоро ба шахси дигар вогузор намояд.

2. Шахсе, ки ваколаташро ба шахси дигар вогузоштааст, бояд дар ин хусус шахси ваколатнома додари огоҳ сохта, дар бораи шахсе, ки ба ӯ ваколаташро вогузоштааст, маълумоти зарурӣ пешниҳод намояд. Дар сурати ичро накардани ин ӯҳдадорӣ шахси ваколаташро вогузоркарда барои амалҳои шахсе, ки соҳиби ваколат шудааст, ҳамчун амалҳои худ масъулият бар дӯш мегирад.

3. Ваколатномае, ки мувофиқи тартиби ба шахси дигар вогузор намудани ваколат дода шудааст, ба истисноӣ ҳолатҳои дар қисми 4, моддаи 210 ҳамин Кодекс пешбинигардида бояд дар идораи нотариус тасдиқ карда шавад.

4. Мӯҳлати амали ваколатномаи мувофиқи тартиби ба шахси дигар вогузор намудани ваколат додашуда набояд аз мӯҳлати амали ваколатномае, ки дар асоси он дода шудааст, зиёдтар бошад.

Моддаи 213. Қатъи ваколатнома

1. Амали ваколатнома дар ҳолатҳои зерин қатъ мегардад:

а) ичрои амалҳои, ки дар ваколатнома пешбинӣ гардидаанд (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*);

б) гузаштани мӯҳлати ваколатнома;

в) ваколатномаро бекор кардани шахсе, ки онро додааст;

г) даст кашидани шахсе, ки ба ӯ ваколатнома дода шудааст;

д) қатъ гардидани ғайриқобилияти шахси ҳуқуқие, ки аз номи он ваколатнома дода шудааст;

е) қатъ гардидани ғайриқобилияти шахси ҳуқуқие, ки ба он ваколатнома дода шудааст;

ж) вафот кардани шахрванде, ки ваколатнома додааст, ғайриқобили амал, дорои қобилияти маҳдуди амал ё бедарак эътироф гардидани ӯ;

з) вафот кардани шахрванде, ки ба ӯ ваколатнома дода шудааст, ғайриқобили амал, дорои қобилияти маҳдуди амал ё бедарак эътироф гардидани ӯ.

2. Шахсе, ки ваколатнома додааст, метавонад ҳар вақт ваколатнома ё ба шахси дигар вогузор намудани ваколатро бекор кунад ва шахсе, ки ба ӯ ваколатнома дода шудааст, метавонад аз он даст кашад. Созишнома дар бораи даст кашидан аз ин ҳуқуқ эътибор надорад.

3. Бо қатъи ваколатнома ба шахси дигар вогузор намудани ваколат низ беэътибор мегардад.

Моддаи 214. Оқибати қатъи ваколатнома

1. Шахсе, ки ваколатнома дода, минбаъд онро бекор кардааст, вазифадор аст дар хусуси бекор кардани он ба шахсе, ки ваколатнома дода шудааст, инчунин ба шахси сеюми ба ӯ маълуме, ки ваколатнома барои намоёндагӣ дар наздашон дода шудааст, маълум созад. Дар сурати бо сабабҳои дар зербандҳои д) ва ж) қисми 1 моддаи 213 ҳамин Кодекс зикргардида қатъ гардидани ваколатнома,

чунин ӯҳдадорӣ ба зиммаи ворисони ҳуқуқи шахсе гузошта мешавад, ки ваколатномаро додааст (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

2. Ҳуқуку ӯҳдадорихоё, ки дар натиҷаи амали шахси ваколатнома гирифта ба миён омадааст, то лаҳзае ки ин шахс дар хусуси қатъ гардидани он огоҳӣ ёфтааст ё мебоист огоҳӣ ёбад, барои шахси ваколатнома додагӣ ва ворисони ҳуқуқи ӯ нисбати шахси сеюм эътибор доранд. Агар шахси сеюм беътибор будани ваколатномаро доништа бошад ё бояд медонист, ин қоидаҳо истифода намешаванд (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

3. Пас аз беътибор шудани ваколатнома шахсе, ки онро гирифтааст ё ворисони ҳуқуқи ӯ, вазифадоранд, ваколатномаро фавран баргардонанд.

ЗЕРФАСЛИ 4 МҶҲЛАТ. ҲИСОБ КАРДАНИ МҶҲЛАТ. МҶҲЛАТИ ДАЪВО БОБИ 9 МАФҲУМ, НАВЪҲО ВА ҲИСОБ КАРДАНИ МҶҲЛАТ

Моддаи 215. Муайян намудани мҷҳлат

Мҷҳлати дар қонун, санади дигари ҳуқуқӣ ё аҳд муқарраргардида ё аз ҷониби суд таъингардида бо санаи тақвим ё гузаштани давраи вақте муайян мегардад, ки бо сол, моҳ, ҳафта, рӯз ё соат ҳисоб карда мешавад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

Мҷҳлат мумкин аст бо ишора ба ҳодисае, ки бояд ҳатман фаро расад, низ муайян карда мешавад.

Моддаи 216. Оғози мҷҳлати бо давраи вақт муайянгардида

Қараёни мҷҳлати бо давраи вақт муайянгардида дар рӯзи дигари пас аз санаи тақвимӣ ё фаро расидани ҳодисае оғоз меёбад, ки бо он муайян шудааст.

Моддаи 217. Хатми мҷҳлати бо давраи вақт муайянгардида

1. Мҷҳлате, ки бо солҳо ҳисоб карда мешавад, дар моҳу санаи дахлдори соли охири мҷҳлат хотима меёбад.

Нисбати мҷҳлате, ки ним сол муайян шудааст, қоидаҳои барои мҷҳлати бо моҳҳо ҳисобшаванда истифода мешаванд.

2. Ба мҷҳлате, ки бо семоҳаҳои сол ҳисоб карда мешавад, қоидаҳои барои мҷҳлати бо моҳҳо ҳисобшаванда истифода бурда мешаванд. Дар айни замон ҳисоби семоҳа аз аввали сол шурӯъ мешавад.

3. Мҷҳлате, ки бо моҳҳо ҳисоб карда мешавад, дар санаи дахлдори моҳи охири мҷҳлат хатм меёбад.

Мҷҳлате, ки ним моҳ муайян шудааст, ҳамчун мҷҳлати бо рӯз ҳисобкардашаванда шуморида шуда, баробар ба понздаҳ рӯз доништа мешавад.

Агар хатми мҷҳлати бо моҳ ҳисобшаванда ба моҳе рост ояд, ки санаи дахлдор надорад, пас мҷҳлат дар рӯзи охирини ҳамин моҳ хотима меёбад.

4. Мҷҳлате, ки бо ҳафта ҳисоб карда мешавад, дар рӯзи дахлдори ҳафтаи охирини мҷҳлат хотима меёбад.

Моддаи 218. Хатми мӯҳлат дар рӯзи ғайрикорӣ

Агар рӯзи охирини мӯҳлат ба рӯзи ғайрикорӣ рост ояд, рӯзи хатми мӯҳлат рӯзи наздиктарини кории баъди он фаро расида ба ҳисоб меравад.

Моддаи 219. Тартиби иҷрои амал дар рӯзи охирини мӯҳлат

1. Агар барои иҷрои ягон амал мӯҳлат муайян шуда бошад, онро то соати бисту чори рӯзи охирини мӯҳлат анҷом додан мумкин аст.

Вале агар ин амал дар ягон ташкилот бояд анҷом дода шавад, пас мӯҳлат дар ҳамон соате ба охир мерасад, ки иҷрои амали дахлдор дар ин ташкилот мутобиқи тартиби муқарраргардида катъ карда мешавад .

2. Аризаҳои хаттӣ ва огоҳиномаҳои, ки ба ташкилотҳои алоқа то соати бисту чори рӯзи охирини мӯҳлат супорида шудаанд, дар мӯҳлати муайян супоридашуда ба ҳисоб мераванд.

БОБИ 10 МҶҶЛАТИ ДАҶВО

Моддаи 220. Мафҳуми мӯҳлати даъво

1. Мӯҳлати даъво мӯҳлатест, ки дар давоми он талаби даъвои аз сабаби вайрон кардани ҳуқуқи шахс ё манфиати қонунан ҳифзшудааш ба миён омадааст, қонё карда шуданаш мумкин аст.

2. Мӯҳлати даъво ва тартиби ҳисоби он тибқи қонун пешбинӣ гардида, онро бо шартномаи байни тарафҳо тағйир додан мумкин нест.

3. Асоси боздошт ё танаффуси мӯҳлати даъворо ҳамин Кодекс ва дигар қонунҳо муқаррар мекунад.

Моддаи 221. Мӯҳлати умумии даъво

Мӯҳлати умумии даъво се сол муқаррар карда мешавад.

Моддаи 222. Мӯҳлати махсуси даъво

1. Барои навъҳои алоҳидаи даъво қонун метавонад мӯҳлатҳои махсуси даъвои нисбат ба мӯҳлати умумӣ камтар ё бештарро муқаррар намояд.

2. Қоидаҳои моддаҳои 220, 223 - 230 ҳамин Кодекс агар дар қонун тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад, инчунин ба мӯҳлатҳои махсус низ татбиқ мегардад.

Моддаи 223. Татбиқи мӯҳлати даъво

1. Дархостро оиди ҳифзи ҳуқуқи вайронгардида сарфи назар аз гузашти мӯҳлати даъво суд чихати баррасӣ қабул мекунад.

2. Мӯҳлати даъворо суд танҳо тибқи аризаи тарафи иштирокчии баҳс, ки то қабул гардидани қарори суд арз шудааст, татбиқ менамояд.

Гузашти мӯҳлати даъво, ки аз татбиқи он тарафи иштирокчии баҳс арз кардааст, барои радди даъво қарор қабул кардани суд асос шуда метавонад.

Бо гузашти мӯҳлати даъво оид ба талаби асосӣ инчунин мӯҳлати даъво оид ба талаби иловагӣ (дар бораи талаб карда гирифтани ноустуворона, оид ба масъулияти кафил ва ғайра) низ хотима меёбад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № [№ 247](#)*).

Моддаи 224. Баҳисобгирӣ ва оғози чараёни мӯҳлати даъво

1. Тартиби баҳисобгирии мӯҳлати даъво мутобиқи қоидаҳои умумии баҳисобгирии мӯҳлати даъво, ки ҳамин Кодекс пешбинӣ намудааст, муайян карда мешавад.

2. Чараёни мӯҳлати даъво аз рӯзе, ки шахс огоҳ гардидааст ё мебоист аз вайрон гардидани ҳуқуқаш огоҳӣ меёфт, оғоз мегардад. Истисноӣ ин қоидаҳо ҳамин Кодекс ва дигар қонунҳо муқаррар мекунад.

3. Мутобиқи ӯҳдадорихоӣ дорои мӯҳлати иҷро чараёни мӯҳлати иҷроӣ даъво баъди хатми мӯҳлати иҷро оғоз меёбад.

Мутобиқи ӯҳдадорихоӣ, ки мӯҳлати иҷроӣ онҳо муайян нашудааст ё бо лаҳзаи пасталабкунӣ муайян гардидааст, чараёни мӯҳлати даъво аз лаҳзае оғоз меёбад, ки қарздиҳанда ҳуқуқи пешниҳоди талаботи иҷроӣ ӯҳдадориро пайдо мекунад ва агар ба қарздор барои иҷроӣ чунин талаб мӯҳлати имтиёзнок дода шавад, баҳисобгирии мӯҳлати даъво пас аз хатми иҷроӣ мӯҳлати мазкур оғоз меёбад.

4. Дар мавриди ӯҳдадорихоӣ акс (регрессивӣ) чараёни мӯҳлати даъво аз лаҳзаи иҷроӣ ӯҳдадорихоӣ асосӣ оғоз меёбад.

Моддаи 225. Мӯҳлати даъво ҳангоми иваз шудани шахс дар ӯҳдадорӣ

Иваз шудани шахс дар ӯҳдадорӣ боиси тағйир ёфтани мӯҳлати даъво ва тартиби баҳисобгирии он шуда наметавонад.

Моддаи 226. Боздошти чараёни мӯҳлати даъво

1. Чараёни мӯҳлати даъво дар ҳолатҳои зайл боздошта мешаванд:

а) агар барои арзи даъво дар шароити мавҷуда ҳолатҳои факулудда ё ногувор (нерӯӣ бартараф карда нашаванда) ҳалал расонида бошад;

б) агар даъвогар ё ҷавобгар дар ҳайати Қувваҳои Мусаллаҳ дохил шуда бошад, ки ба ҳолати низомӣ (ҳарбӣ) гузаронида шудааст;

в) дар ҳолати дар асоси қонун Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон муайян намудани ба таъхир гузоштани мӯҳлати иҷроӣ ӯҳдадорӣ (мораторий);

г) ҳангоми боздошти амали қонун ё дигар санади ҳуқуқӣ, ки муносибатҳои дахлдорро танзим менамояд;

д) агар шахси ғайри қобили амал намояндаи қонунӣ надошта бошад;

е) дар дигар ҳолатҳо, агар он бо қонунҳои махсус пешбинӣ гардида бошанд.

2. Чараёни мӯҳлати даъво ба шарте боздошта мешавад, ки агар ҳолатҳои дар ҳамин модда зикршуда дар шаш моҳи охири мӯҳлати даъво ба миён омадаанд ё идома доштанд ва агар ин мӯҳлат ба шаш моҳ баробар ё аз шаш моҳ камтар бошад, дар чараёни мӯҳлати даъво боздошта мешавад.

3. Аз рӯзи хотима ёфтани ҳолате, ки барои боздошти мӯҳлати даъво сабаб гардидааст, чараёни мӯҳлати он идома меёбад. Қисми боқимондаи мӯҳлат то шаш моҳ дароз карда мешавад ва агар мӯҳлати даъво баробари шаш моҳ ё аз ин камтар бошад, он гоҳ то мӯҳлати даъво дароз карда мешавад.

Моддаи 227. Канда шудани чараёни мӯҳлати даъво

Чараёни мӯҳлати даъво ҳангоми тартиби муқарраргардида пешниҳод кардани даъво, инчунин ҳангоми аз ҷониби шахси ўҳдадор анҷом додани амале, ки оид ба эътирофи қарз ё дигар ўҳдадорихо далолат мекунад, канда мешавад.

Пас аз канда шудани мӯҳлати даъво чараёни он аз нав оғоз меёбад; вақте, ки то канда шудани мӯҳлат гузаштааст, ба мӯҳлати нав ҳисоб карда намешавад.

Моддаи 228. Чараёни мӯҳлати даъво дар мавриди баррасӣ қарор надодани даъво

Агар суд даъворо бе муҳокима монда бошад, пас чараёни мӯҳлати даъво, ки то арзи даъво оғоз ёфта буд, тибқи тартиби умумӣ идома меёбад.

Агар суд даъворо, ки ба парвандаи ҷиноятӣ арз шудааст, бидуни муҳокима монда бошад, пас чараёни мӯҳлати даъво, ки то арзи даъво оғоз шуда буд, то эътибори қонунӣ пайдо кардани ҳукм, ки мутобиқи он даъво мавриди муҳокима қарор нагирифтааст, боздошта мешавад; вақте, ки дар давоми он мӯҳлати даъво боздошта шуда буд, ба мӯҳлати даъво ҳисоб карда намешавад. Дар айни замон агар қисми боқимондаи мӯҳлат камтар аз шаш моҳ бошад, он то шаш моҳ дароз карда мешавад.

Моддаи 229. Барқарор намудани мӯҳлати даъво

1. Дар ҳолатҳое ки суд сабаби гузаронидани мӯҳлати даъворо вобаста ба шахсияти даъвогар (бемории вазнин, ҳолати очизона, бесаводӣ ва ғайра) узрнок эътироф кунад, ҳуқуқи вайронгардидаи шахрванд бояд ҳифз гардад. Сабабҳои гузаронидани мӯҳлати даъворо ҳангоме узрнок эътироф кардан мумкин аст, ки агар онҳо дар шаш моҳи охири мӯҳлати даъво ҷой доштанд ва агар ин мӯҳлат баробар ба шаш моҳ ё аз шаш моҳ камтар бошад, дар чараёни мӯҳлати даъво.

2. Хориҷ карда шуд (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

Моддаи 230. Иҷрои ўҳдадорӣ пас аз гузашти мӯҳлати даъво

Қарздор ё дигар шахси ўҳдадор, ки ўҳдадориашро баъди хатми мӯҳлати даъво иҷро кардааст, ҳақ надорад ўҳдадорӣ иҷрокардаашро пас талаб намояд, харчанд дар лаҳзаи иҷро шахси мазкур аз гузашти мӯҳлати даъво огоҳ набошад.

Моддаи 231. Талаботе, ки ба онҳо мӯҳлати даъво татбиқ намегардад

Ба талаботи зерин мӯҳлати даъво татбиқ намегардад:

- а) талабот оид ба ҳимояи ҳуқуқи шахсии ғайриамволий ва дигар неъматҳои ғайримоддӣ, ба ғайр аз ҳолатҳои пешбининамудаи қонун;
- б) талаботи амонатгузарон ба бонк оиди пардохти амонат;

в) талабот дар мавриди товони зиёне, ки ба ҳаёт ё саломатии шахрванд расонида шудааст. Аммо талаботе, ки бо гузашти се сол аз лаҳзаи пайдо кардани ҳуқуқ ба товони чунин зиён арз шудааст, барои мӯҳлати гузашта, вале на бештар аз се соли аз рӯзи арзи даъво қонё карда мешавад;

г) талаботи молик ё дигар соҳиби молу мулк оид ба рафъи ҳама гуна вайронкунии ҳуқуқи ӯ, ҳарчанд ин вайронкуниҳо бо маҳрум кардан аз соҳибият алоқаманд намебошанд (моддаи 325);

д) талаботи молик ё дигар ашхос дар бораи беътибор доништани санади мақомоти идораи давлатӣ ва ҳокимиятӣ маҳаллӣ, ки ҳуқуқи шахси зикршударо ба соҳибият истифода ва ихтиёрдорӣ амволи марбути онҳо вайрон мекунад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*);

е) дигар талабот дар ҳолатҳои пешбинишудаи қонун.

ФАСЛИ II ҲУҚУҚИ МОЛИКИЯТ. ДИГАР ҲУҚУҚҲОИ МОЛУ МУЛКӢ

(*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*)

БОБИ 11 МУҚАРРАРОТИ УМУМӢ

Моддаи 232. Мафҳум ва мазмуни ҳуқуқи моликият

1. Ҳуқуқи моликият ҳуқуқи қонунан эътирофгардида ва ҳифзшавандаи субъект оид ба тибқи салоҳдиди худ соҳибӣ, истифода ва ихтиёрдорӣ намудани молу мулкш мебошад.

2. Молик ҳуқуқ дорад молу мулки худро соҳибӣ, истифода ва ихтиёрдорӣ намояд. Ҳуқуқи соҳибият аз имконияти ҳуқуқии таъминшударо ҳақиқатан татбиқ гардидани моликияти ҳуқуқи молу мулк иборат мебошад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

Ҳуқуқи истифодаи молу мулк имконияти қонунан аз молу мулк ба даст овардани хосиятҳои табиӣи фойданоки он ва ҳамчунин аз он фоида гирифтган аст. Фоида метавонад ба тариқи даромад, афзоиши самар, насл ё шаклҳои дигар ба даст ояд.

Ҳуқуқи ихтиёрдорӣ - ин имконияти аз чихати ҳуқуқӣ таъминшудаи муайян намудани тақдир ҳуқуқии молу мулк иборат мебошад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

3. Молик ҳақ дорад мутобиқи салоҳдиди худ нисбати амволаш ҳама гуна амалро раво бинад, аз ҷумла онро ба дигар ашхос фурӯшад, худ молик монаду ҳуқуқхояшро дар мавриди соҳибӣ, истифода ва ихтиёрдорӣ кардани молу мулк ба онҳо вогузорад, молу мулкро ба ичора диҳад ва аз он бо усули дигар истифода барад ё онро ба тарзи дигар ихтиёрдорӣ кунад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

4. Аз ҷониби молик татбиқ намудани ҳуқуқхояш набояд ҳуқуқ ва манфиатҳои қонунан ҳифзшудаи дигар ашхосро вайрон кунад. Вайронкунии ҳуқуқ ва манфиатҳои қонунан ҳифзшудаи молик метавонад ҳамзамон бо дигар шаклҳо дар сӯи истифода аз вазъияти инхисорӣ ва бартаридоштаи молик инъикос гардад.

Молик вазифадор аст барои пешгирии зиёни воқеие, ки ҳангоми татбиқи ҳуқуқҳояш ба саломатии шахрвандон ва муҳити атроф расида метавонад, тадбирҳо андешад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

5. Ҳуқуқи моликият бемӯҳлат мебошад. Ҳуқуқи моликияти молу мулк танҳо дар асоси пешбининамудаи ҳамин Кодекс маҷбуран қатъ шуданаш мумкин аст (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

6. Тибқи ҳолатҳо, шарт ва ҳадди пешбининамудаи санади қонунӣ молик вазифадор аст ба дигар ашхос ихтиёран истифодаи маҳдуди амволи худро воғузорад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

Моддаи 233. Масъулияти нигоҳдошти молу мулк

(*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*)

1. Молик, агар дар санади қонунӣ ё шартнома тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад, масъулияти нигоҳдошти молу мулки худро ба ўҳда дорад ва наметавонад яққониба ин масъулиятро ба зимаи шахси сеюм воғузорад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

2. Агар молу мулк ҳаққонӣ дар назди шахси сеюм қарор дошта бошад, пас хароҷоти онҳо барои нигоҳдошти молу мулки ғайр бояд аз қониби молик пардохта шавад, ба шарте ки дар шартнома ё қонун тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

Ба шахсе, ки молу мулкро бевичдонона ё ғайриқонунӣ соҳибӣ кардааст, хароҷоти нигоҳдошти он пардохта намешавад (моддаи 324 ҳамин Кодекс) (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

Моддаи 234. Таваккали тасодуфан нобуд ё вайрон шудани молу мулк

(*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*)

1. Таваккали тасодуфан нобуд ё вайрон шудани молу мулк, агар дар санади қонунӣ ё шартнома тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад, ба зимаи молик гузошта мешавад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

2. Таваккали тасодуфан нобудшавии тасодуфӣ ё ногаҳон вайрон шудани молу мулки бегона карда шуда, агар дар санади қонунӣ ё шартнома тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад, ҳамзамон бо ҳуқуқдории моликият шудан ба харидор мегузарад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

3. Агар шахси аз тасарруф бароваранда гунаҳкорона мӯҳлати додани молу мулкро гузаронида бошад ё бадастоваранда гунаҳкорона мӯҳлати қабули онро гузаронида бошад, таваккали тасодуфан нобуд ё вайрон шудани молу мулк ба зимаи тарафе гузошта мешавад, ки мӯҳлатро гузаронидааст (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

Моддаи 235. Субъектҳои ҳуқуқи моликият

1. Субъекти ҳуқуқи моликият дар Ҷумҳурии Тоҷикистон давлат, шахрвандони Ҷумҳурии Тоҷикистон, иттиҳодияҳои ҷамъиятӣ, ташкилотҳои динӣ, дигар иттиҳодияҳои шахрвандон ва коллективҳо, воҳидҳои марзию маъмурий, давлатҳои

хориҷӣ, ташкилотҳои байналмилалӣ, дигар шахси ҳуқуқӣ ва воқеии хориҷӣ мебошанд (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

2. Ҷумҳурии Тоҷикистон дахлнопазирии молу мулк ва имконоти татбиқи ҳуқуқи моликияти ҳар як моликро таъмин менамояд (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

3. Қонун навъҳои амволеро, ки танҳо дар моликияти давлатӣ буда метавонанд, муайян менамояд.

Моддаи 236. Шаклҳои моликият

(*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*)

1. Моликият дар Ҷумҳурии Тоҷикистон дар шакли хусусӣ ва оммавӣ (давлатӣ) мавҷуд мебошад.

Дар Ҷумҳурии Тоҷикистон моликияти давлатҳои хориҷӣ, ташкилотҳои байналмилалӣ, шахсони воқеӣ ва ҳуқуқии хориҷӣ метавонад вучуд дошта бошад, ба шарте, ки дар қонун тартиби дигар муқаррар нашуда бошад.

2. Ҷумҳурии Тоҷикистон барои рушди шаклҳои мухталифи моликият шароити зарурии баробар фароҳам меоварад ва ҳимояи онҳоро таъмин мекунад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

Моддаи 237. Мафҳум ва шаклҳои моликияти хусусӣ

1. Моликияти хусусӣ моликияти шахрвандон ё шахси ҳуқуқии ғайридавлатӣ ё иттиҳодияҳои онҳо мебошад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

Моликияти ҷамъиятӣ, аз ҷумла ташкилотҳои динӣ, шакли махсуси моликияти хусусӣ аст (*Қонуни ҚТ аз 18.03.2015 № 1178*).

2. Ба моликияти хусусӣ метавонад ҳама гуна амвол, ба ғайр аз шаклҳои алоҳидаи амвол, ки мутобиқи санади қонунӣ наметавонанд марбут ба шахрвандон ё шахси ҳуқуқӣ бошанд, дохил шавад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

Теъдод ва арзиши молу мулке, ки моликияти хусусӣ мебошад, маҳдуд карда намешавад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

Моддаи 238. Ҳуқуқи моликияти давлатӣ

1. Моликияти давлатӣ дар шакли моликияти ҷумҳуриявӣ ва коммуналӣ баромад мекунад.

2. Моликияти ҷумҳуриявӣ аз ҳазинаи ҷумҳуриявӣ ва молу мулке, ки мутобиқи санади қонунӣ ба шахси ҳуқуқии давлатии ҷумҳуриявӣ вобаста карда шудааст, иборат мебошад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

Маблағҳои бучети ҷумҳурӣ, захираи тиллоию асбӯр ва ҳазинаи алмос, объектҳои моликияти истисноӣ (мутлақ)-и давлатӣ ва дигар амволи давлатӣ, ки ба шахси ҳуқуқии давлатӣ вобаста карда нашудаанд, ҳазинаи давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистонро ташкил медиҳанд (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

3. Моликияти коммуналӣ аз ҳазинаи маҳаллӣ ва молу мулке, ки мутобиқи санади қонунӣ ба шахси ҳуқуқии коммуналӣ вобаста карда шудаанд, иборат мебошад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

Маблағҳои амволи бучети маҳаллӣ ва дигар амволи коммуналӣ, ки ба шахси ҳуқуқии коммуналӣ вобаста карда нашудаанд, ҳазинаи маҳаллиро ташкил медиҳанд.

4. Амволеро, ки таҳти моликияти давлат қарор дорад, ба шахси ҳуқуқии давлатӣ дар асоси ҳуқуқи хоҷагидорӣ ё идораи оперативӣ вобаста кардан мумкин аст.

Моддаи 239. Моликияти истисноии давлатӣ

1. Замин, сарватҳои зеризаминӣ, об, фазои ҳавоӣ ва олами набототу ҳайвонот, дигар боғириҳои табиӣ моликияти истисноии давлатӣ мебошанд.

2. Хусусияти татбиқи ҳуқуқи моликият ба замин ва дигар захираҳои табииро ҳамин Кодекс, қонуни замин ва дигар қонунҳо муқаррар менамоянд.

Моддаи 240. Ҳуқуқи моликият ва дигар ҳуқуқҳои молу мулкӣ ба манзил

(Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247)

Хусусияти татбиқи ҳуқуқи моликият ва дигар ҳуқуқҳои амволиро ба манзил Кодекси манзили Ҷумҳурии Тоҷикистон танзим мекунад.

Моддаи 241. Ҳуқуқи молу мулкӣ ашхосе, ки молик намебошанд

(Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247)

1. Ба ҳуқуқи молу мулкӣ дар баробари ҳуқуқи моликият инҳо дохил мешаванд *(Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247)*:

- а) ҳуқуқи истифодаи замин;
- б) ҳуқуқи хоҷагидорӣ;
- в) ҳуқуқи идораи оперативӣ;

г) дигар ҳуқуқҳои молу мулкӣ *(Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247)*.

2. Ҳуқуқи истифодаи замин имконияти қонунии шахси воқеӣ ё ҳуқуқӣ, яъне истифодабарандаи замин ҷиҳати истифодаи хосиятҳои фоидабахши он вобаста ба мақсади таъиноти он мебошад. Истифодабарандаи замин инчунин ба молики қитъаи замин, ки таҳти истифодааш мебошад, ҳуқуқ дорад.

Асос ва тартиби ҳуқуқдор шудан, тағйир ё қатъ ёфтани ҳуқуқи истифодаи замин, ҳуқуқи ӯҳдадорихои истифодабарандагони замин, аз ҷумла ба шахси дигар вогузор кардани ҳуқуқи истифодаи заминро Кодекси замини Ҷумҳурии Тоҷикистон муқаррар менамоянд.

БОБИ 12 БА ДАСТ ОВАРДАНИ ҲУҚУҚИ МОЛИКИЯТ

Моддаи 242. Асосҳои ба даст овардани ҳуқуқи моликият

1. Ҳуқуқи моликиятро ба моли наве, ки шахс барои худ, бо риояи қонун ва дигар санади ҳуқуқӣ тайёр кардааст ё сохтааст, аз ҷониби ҳамин шахс ба даст оварда мешавад.

Ҳуқуқи моликият ба самара, маҳсулот, даромадеро, ки аз истифодаи молу мулк ба даст омадааст, дар асоси моддаи 149 ҳамин Кодекс соҳиб шудан мумкин аст (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

2. Ҳуқуқи соҳибӣ ба амволеро, ки молик дорад, шахси дигар дар асоси шартномаи хариду фурӯш, иваз, тӯхфа кардан ё дигар аҳдҳои аз ихтиёрдорӣ баровардани молу мулк ба даст оварданиш мумкин аст (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

Дар сурати фавти шахрванд ҳуқуқи моликият ба амволи ӯ тибқи васиятнома ё қонун чун мерос ба дигар ашхос мегузарад.

Дар сурати азнавташқилшавии шахси ҳуқуқӣ ҳуқуқи моликият ба амволаш ба шахси ҳуқуқии он - ворисони ҳуқуқии шахси ҳуқуқии азнавташқилшаванда мегузарад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

Бидуни ихтиёри молик таҳти ихтиёрдории дигар шахс қарор додани молу мулки ӯ ба ғайр аз ҳолатҳои пешбиниамудай ҳамин Кодекс манъ аст (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

Ҳуқуқи моликият ба молу мулке, ки ихтиёран (бо созиш) ё маҷбури нисбати он рӯёниш татбиқ шудааст, бо риояи талаботи қонун ба даст оварда мешавад (*Қонуни ҚТ аз 2.01.2020 № 1657*).

3. Шахс тибқи ҳолатҳо ва тартиби пешбиниамудай ҳамин Кодекс метавонад ба молу мулке, ки соҳиб надорад, ба молу мулке, ки соҳибаш номаълум аст ё ба молу мулке, ки соҳибаш аз он даст кашидааст ё бо дигар асосҳои пешбиниамудай қонун ҳуқуқи моликиятро аз даст додааст, ҳуқуқ пайдо кунад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

4. Аъзои кооперативи манзил, сохтмону манзил, бӯстонсаро, гараж ё дигар кооперативи ғайритижоратии дигар ашхосе, ки ба саҳмгузорӣ ҳақ дошта, саҳми худро барои манзил, бӯстонсаро, гараж ё дигар бинои аз тарафи ҳамин кооператив ба онҳо ҷудокарда пурра пардохтаанд, ба амволи зикргардида ҳуқуқ пайдо мекунанд (*Қонуни ҚТ аз 22.07.2013 № 976*).

Моддаи 243. Ба миён омадани ҳуқуқи моликият ба амволи ғайриманқули аз нав таъсисдодашаванда

Ҳуқуқи моликият ба бино, иншоот ва дигар амволи ғайриманқули аз нав таъсисёбанда, ки бояд аз қайди давлатӣ гузарад, аз лаҳзаи чунин бақайдгирӣ ба миён меояд.

Моддаи 244. Коркард

1. Агар дар шартнома тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад, ҳуқуқи моликият ба амволи нави манқул, ки шахс бо роҳи коркард аз масолеҳи бегонабуда тайёр кардааст, аз тарафи соҳиби масолеҳ ба даст оварда мешавад.

Вале дар сурати аз арзиши масолеҳ хеле баланд будани арзиши коркард ҳуқуқи моликии ӯро ба амволи нав шахсе пайдо мекунад, ки софдилона амал карда, коркардро ба манфиати худ анҷом додааст.

2. Агар дар созишнома тартиби дигаре пешбинӣ нагардида бошад, соҳиби масолеҳ, ки ба маҳсулоти аз он тайёркардашуда ҳуқуқи моликият пайдо кардааст,

вазифадор аст арзиши коркардро ба шахси ин амалро анҷомдода пардозад, дар ҳолати ҳуқуқдор шудани шахс ба моли нав бошад, шахси коркардро анҷомдода вазифадор аст ба соҳиби масолех арзиши онро пардозад.

3. Молики масолех, ки дар натиҷаи амали бевичдононаи шахси коркардро анҷомдода аз он маҳрум шудааст, ҳақ дорад масолехи нав ва ҷуброни зиёни расидаро талаб намояд.

Моддаи 245. Соҳибӣ кардани моле, ки чамъоварии он дастраси умум мебошад

Дар ҳолатҳое ки мутобиқи қонун, бо иҷозати умумие, ки молик додааст ё мутобиқи анъанаҳои маҳаллӣ дар ҷангалзор, обанбор ё дигар минтақа чамъоварии ҳосили мевачот, сайди моҳӣ, сайди ҳайвонот, чамъоварии дигар чизҳо дастраси умум ва дигар амал иҷозат дода шудааст, ҳуқуқи моликиятро ба моли дахлдор шахсе пайдо мекунад, ки онро чамъоварӣ ё шикор кардааст.

Моддаи 246. Сохтмони худсарона

1. Сохтмони худсарона - сохтмони хонаи истиқоматӣ, биною иншоот ё дигар амволи ғайриманкуле мебошад, ки дар қитъаи замини мутобиқи тартиби муқаррарнамудаи қонун ва дигар санади ҳуқуқӣ барои ҷунин мақсад ҷудонашуда ё бидуни гирифтани иҷозати зарурӣ ё ба таври назаррас вайрон кардани меъёру қоидаҳои шахрсозӣ бунёд шудааст (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № [№ 247](#), аз 22.07.2013 № [976](#)*).

2. Шахсе, ки сохтмони худсаронаро анҷом додааст, ба он ҳуқуқи моликии пайдо намекунад. Ӯ ҳуқуқ надорад ҷунин биноро ихтиёрдорӣ кунад, тӯҳфа намояд, ба иҷора супорад ва дигар аҳдҳоро анҷом диҳад.

Иморат бояд аз тарафи шахси онро сохта ё аз ҳисоби ӯ ба ғайр аз ҳолатҳои пешбининамудаи қисми 3 моддаи мазкур, вайрон карда мешавад.

3. Ҳуқуқи моликии шахси сохтмони худсаронаро анҷом дода аз ҷониби суд ба шарте эътироф карда мешавад, агар қитъаи замин мутобиқи тартиби пешбининамудаи қонунгузорию Ҷумҳурии Тоҷикистон ба ин шахс барои сохтмони иморат дода шуда бошад.

Агар нигоҳ доштани сохтмони худсарона ҳуқуқ ва манфиатҳои қонунан ҳифзшавандаи дигар шахсонро вайрон кунад ё ба ҳаёт ва саломатии онҳо ё беҳатарии иншооти дар атрофи ин сохтмон ҷойгиршуда таҳдид намояд, ҳуқуқи моликии ин шахс эътироф карда намешавад (*Қонуни ҚТ аз 22.07.2013 № [976](#)*).

Моддаи 247. Лаҳзаи бавучудони ҳуқуқи соҳибмулкӣ бадастоваранда тибқи шартнома

(*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № [№ 247](#)*)

1. Ҳуқуқи соҳибмулкӣ ашӯи тибқи шартнома бадастовардашуда аз лаҳзаи додани он пайдо мешавад, агар дар қонун ё шартнома тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад.

2. Агар шартнома оид ба бегона кардани молу мулкро ба қайди давлатӣ гирифтани даркор бошад, ҳуқуқи соҳибмулкӣ ба бадастдоварандаи он аз лаҳзаи бақайдгирии он ба вучуд меояд (*Қонуни ҶТ аз 12.05.2007 № № 247*).

Моддаи 248. Супоридани ашӯхо

1. Супоридан, яъне ба бадастдоваранда додани ашӯхо, ҳамчунин ба боркашонанда супоридани ашӯхо барои фиристонидан ё ба ташкилоти алоқа барои бадастдоваранда ирсол додан, фиристонидани ашӯхои дур карда шуда бидуни ӯҳдадории бурдарасонӣ эътироф карда мешавад.

Ашӯ аз лаҳзаи ҳақиқатан ворид шудан ба ихтиёри бадастдоваранда ё шахси таъин кардаи ӯ ба бадастдоваранда супурдашуда ҳисоб мегардад.

2. Агар дар лаҳзаи бастании шартнома оиди дур кардани ашӯхо он дар ихтиёри бадастдоваранда қарор дошта бошад, аз ҳамин лаҳза ашӯ ба ӯ супоридашуда эътироф мегардад.

3. Додани коносамент ё дигар ҳуҷҷати ихтиёрдорӣ намудани мол бо супоридани ашӯ баробар доништа мешавад.

Моддаи 249. Ашӯи бесоҳиб

1. Ашӯе, ки соҳиб надорад ё соҳибаш номаълум аст ё ашӯе, ки соҳибаш аз моликии он даст кашидааст, бесоҳиб доништа мешавад.

2. Агар он мутобиқи қоидаҳои ба даст овардани ҳуқуқи моликият ба ашӯе, ки аз он молик даст кашидааст (моддаи 250), дар бораи ёфтани (моддаҳои 251-252), дар бораи ҳайвоноти беназорат (моддаҳои 254-255) ва ганчина (257) мустасно набошад, ҳуқуқи моликият ба амволи бесоҳиби манқул мумкин аст мутобиқи эътибор (амр)-и давомнокии мӯҳлати ба даст овардани ашӯ (моддаи 258) пайдо карда шавад.

3. Ашӯи ғайриманқули бесоҳиб аз ҷониби мақома, ки амволи ғайриманқулро ба қайди давлатӣ мегирад, тибқи аризаи мақоми дахлдори давлатӣ ба ҳисоб гирифта мешавад.

Пас аз гузаштани ду сол аз рӯзи ба ҳисоб гирифтани ашӯи ғайриманқули бесоҳиб, мақоми ваколатдори идораи амволи давлатӣ метавонад ба суд бо талабот дар мавриди ба моликияти давлатӣ дохилшуда эътироф кардани ин ашӯ муроҷиат кунад.

Ашӯи ғайриманқули бесоҳиб, ки бо қарори суд ба моликияти давлатӣ қабулгардида эътироф нашудааст, метавонад аз тарафи молики онро гузошта аз нав барои соҳибӣ, истифода ва ихтиёрдорӣ қабул гардад ва ё тибқи эътибори давомнокии мӯҳлати ба даст овардани ашӯ (моддаи 258) соҳибӣ карда шавад.

Моддаи 250. Ашӯи манқуле, ки молик аз онҳо даст кашидааст

1. Ашӯи манқуле, ки молик партофтааст ё ба тарзи дигар бо мақсади даст кашидан аз ҳуқуқи моликии ба онҳо вогузоштааст (ашӯи партофташуда), шахси дигар метавонад мутобиқи тартиби пешбининамудаи қисми 2 моддаи мазкур моликияти худ гардонад (*Қонуни ҶТ аз 12.05.2007 № № 247*).

2. Шахсе, ки молик ва истифодабарандаи қитъаи замин, обанбор ё дигар объект мебошад ва дар он ашъи партофташудаи дорои арзиши на камтар аз даҳ нишондиханда барои ҳисобҳо ё ин ки партовҳои партофташудаи металл, маҳсулоти нуқсондор, боқимондаҳои хӯла, хоктӯдаҳои кон ё партове, ки ҳангоми истихроҷи канданиҳои ғоиданок ба вучуд омадаанд, партови истехсолот ё дигар партовҳо мавҷуд аст, ҳуқуқ дорад соҳибмулки ашъо бошад, ба истифодаи он шурӯъ намояд ё дигар амалро анҷом диҳад, ки аз табдилёбии ашъо ба моликияти шахсӣ гувоҳӣ медиҳад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247, аз 03.07.2012 № 850*).

Агар мутобиқи аризаи шахс дигар ашъи партофташуда аз ҷониби суд бесоҳиб эътироф шуда бошад, он моликияти шахсии ашъоро соҳибӣ карда мегардад.

Моддаи 251. Бозёфт

1. Шахсе, ки ашъи гумшударо ёфтааст, вазифадор аст, шахси гумкардаи ашъо ё дигар шахси ба ӯ шиносро, ки ҳуқуқи гирифтани молро доранд, огоҳ созад ва ба ин шахс ашъоро баргардонад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

Агар ашъо дар бино ё нақлиёт ёфт шуда бошад, он бояд ба намояндаи соҳиби ин бино ё воситаи нақлиёт супурда шавад. Шахсе, ки ба ӯ ашъи ёфтшуда супурда шудааст, ҳуқуқ ва ӯҳдадорӣи шахси ашъёфтаро пайдо мекунад.

2. Агар шахсе, ки дорои ҳуқуқи талаб кардани ашъи ёфташударо дорад, номаълум ё маҳалли буди бошад аниқ набошад, шахси ашъёфта вазифадор аст, ба милитсия ё мақоми дахлдори давлат хабар диҳад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

3. Шахси ашъёфта ҳақ дорад, онро худаш нигоҳ дорад, барои нигоҳдошт ба милитсия ё мақомоти маҳаллии ҳокимияти давлатӣ ё шахси муайяннамудаи онҳо супорад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

Ашъи зуд вайроншаванда ё ашъоро, ки хароҷоти нигоҳдоштан нисбат ба арзиши он хеле гаронтар аст, шахси ашъёфта метавонад фурӯшад ва оид ба маблағи фурӯш далели хаттии тасдиқкунанда гирад. Маблағе, ки аз фурӯши ашъи ёфташуда ба даст омадааст, бояд ба шахсе, ки ба гирифтани он ҳақ дорад, баргардонида шавад.

4. Шахси ашъёфта барои гум кардан ё иллатнок кардани ашъо танҳо дар ҳолатҳои ғарзнок ё беэҳтиёгии дағал ва ба андозаи арзиши ашъо масъулият дорад.

Моддаи 252. Пайдо кардани ҳуқуқи молики ба ашъи ёфташуда

1. Агар дар тӯли шаш моҳи арз кардан ба милитсия ё мақоми дахлдори давлатӣ (қисми 2, моддаи 251) оиди ёфтани ашъо шахси ба гирифтани ашъо ҳақдошта муайян нагардад ва аз ҳуқуқи худ ба ашъо ба шахси ашъоро ёфта ё милитса ё мақоми дахлдор арз накунад, шахси ашъёфта ба он ҳуқуқи молики пайдо мекунад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

2. Агар шахси ашъёфта онро соҳибӣ кардан нахоҳад, он ба моликияти давлат мегузарад.

Моддаи 253. Ҷуброни хароҷоти бозёфт ва подоши ёбандаи ашъо

1. Шахсе, ки ашёро ёфта ба шахси ба гирифтани он ваколатдор супоридааст, барои аз \bar{y} ва дар ҳолати ба моликияти давлат гузаштани ашё аз мақоми дахлдори давлатӣ ба чуброни харочоти зарурии вобаста ба нигоҳдошт, баргардонидан ё фурӯши ашё, ҳамчунин чуброни харочоти ёфтани шахси ба гирифтани мол ваколатдор ҳақ дорад.

2. Шахси ашё ёфта ҳақ дорад аз шахсе, ки ба гирифтани ашё ваколатдор шудааст, барои бозёфт то андозаи бист фоизи арзиши ашё подош талаб кунад.

Агар ҳуччат ё ашёи дигари ёфташуда танҳо барои шахси ба гирифтани он ваколатдор дорой арзиш бошад, андозаи подош тибқи созишномаи байни онҳо, дар ҳолати ба созиш наомадан - аз ҷониби суд муайян карда мешавад. Агар шахси ба талаб карда гирифтани ашё ваколатдоршуда ба таври оммавӣ барои баргардонидани ашёи гумшуда мукофот эълон карда бошад, подош мутобиқи шартӣ ба таври оммавӣ эълоншуда пардохта мешавад.

Шахси ашёро ёфта ҳақ дорад, то лаҳзаи пардохти подош ба ғайр аз ҳуччате, ки танҳо аз ҷониби шахси ба талаб карда гирифтани он ваколатдор истифода шуданаш мумкин аст, ашёи ёфташро нигоҳ дорад (моддаи 388).

Агар шахси ашёро ёфта аз бозёфти он иттилоъ надода бошад ё барои пинҳон доштани кӯшиш карда бошад, масъалаи ҳуқуқ ба подош ба миён намеояд.

Моддаи 254. Ҳайвоноти беназорат

1. Шахсе, ки ҳайвоноти беназорат ё бесоҳиб ё дигар ҳайвоноти хонагии бесоҳибро боздоштааст, вазифадор аст онҳоро ба соҳибаш баргардонад ва агар ҳайвонот соҳиб надошта бошад ё ҷои буду боши \bar{y} маълум набошад, дар давоми на дертар аз се рӯзи боздошти онҳо ба милитсия ё мақоми дахлдори давлатӣ, ки барои кофтукови соҳибаш тадбирҳо меандешанд, иттилоъ диҳад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

2. Дар тӯли кофтукови соҳиби ҳайвонот онро шахси боздоранда метавонад худаш нигоҳбонӣ кунад ва истифода барад ё барои нигоҳбонӣ ба дигар шахсе, ки барои ин шароити мусоид дорад, супорад. Мувофиқи хоҳиши шахсе, ки ҳайвоноти беназоратро боздоштааст, ҷустуҷӯи шахси барои нигоҳдошти он шароити зарурӣ доштаро ва ба \bar{y} супоридани ҳайвонотро милитсия ё дигар мақоми дахлдори давлатӣ ҷустуҷӯ мекунад ва месупорад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

3. Шахсе, ки ҳайвоноти беназоратро боздоштааст ва шахсе, ки ба \bar{y} ин ҳайвонот барои нигоҳбонӣ ва истифода супорида шудааст, вазифадоранд онҳоро дуруст нигоҳбонӣ кунанд ва ҳангоми бо гуноҳи онҳо мурдан ва иллатнок шудани ҳайвонот арзиши онро ҳайвонотро медиханд.

Моддаи 255. Ба даст овардани ҳуқуқи моликӣ ба ҳайвоноти беназорат

1. Агар дар давоми шаш моҳи аз арз кардан аз боздошти ҳайвоноти беназорати хонагӣ соҳиби он пайдо нашавад ва аз ҳуқуқи худ ба онҳо арз накунад, ҳуқуқи молики ин ҳайвонот ба шахсе мегузарад, ки он тахти нигоҳбонӣ ва истифодааш қарор дорад.

Дар сурати аз соҳибӣ даст кашидани шахсе, ки ҳайвонот таҳти нигоҳбониаш қарор дорад, он ба моликияти давлат мегузарад ва тибқи тартиби муайяннамудаи мақоми дахлдори давлати истифода мешавад.

2. Дар сурати баъди ба моликияти шахси дигар гузаштани ҳайвонот ҳозир шудани соҳиби аввалини онҳо молик ҳақ дорад, хангоми эҳсоси меҳри ҳайвонот нисбат ба ӯ ё огоҳ шудан аз муносибати бераҳмона ва бевичдононаи молики нав ба ҳайвонот дар асоси шартҳои дар созишномаи бо молики нав басташуда баргардонидани ҳайвонот ва агар ба мувофиқа нарасанд, аз тариқи суд баргардонидани онҳоро талаб кунад.

Моддаи 256. Чуброни харочоти нигоҳбонии ҳайвоноти беназорат ва подош барои онҳо

1. Дар сурати баргардонидани ҳайвоноти беназорати хонагӣ ба молик, шахсе, ки ҳайвонотро боздоштааст ва шахсе, ки ҳайвонот таҳти нигоҳбонӣ ва истифодааш қарор дошт, бо назардошти фоидаи аз истифодаи ҳайвонот ба дастоварда вобаста ба нигоҳбонии ҳайвонот ба чуброни харочоти зарурӣ аз ҷониби молик ҳақ доранд.

2. Шахсе, ки ҳайвоноти хонагии беназоратро боздоштааст, ҳақ дорад, мутобиқи муқаррароти қисми 2, моддаи 253 ҳамин Кодекс аз молики онҳо подош талаб намояд.

Моддаи 257. Ганчина

1. Ганҷ яъне пул, ё чизу чораи қиматноке, ки ба замин гӯр ё ба шакли дигар пинҳон карда шудаанд, ҳисоб карда мешавад. Дар сурати пайдо кардани он ё ёдгориҳои таърихӣ ва фарҳангӣ аз тарафи истифодабарандаи қитъаи замин, соҳиби иморат ва ғайра, ки ба ӯ марбутанд ва инчунин ашхосе, ки ганҷ ва ёдгориҳои таърихӣ ва фарҳангиро ёфтаанд, ўҳдадоранд ба давлат супоранд.

Дар айни замон истифодабарандаи қитъаи замин ё соҳибмулки молу мулке дигар, ки дар он ганчина пинҳон карда шудааст ва шахсе, ки онро ёфтааст, ба гирифтани подош ба андозаи панҷоҳ фоизи арзиши он ҳуқуқ дорад. Подош байни онҳо мутобиқи созишномаи тарафҳо ва дар сурати ба мувофиқа наомаданашон аз тарафи суд тақсим карда мешавад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

2. Шахсе, ки ганчинаи ба ёдгориҳои таърихӣ ва фарҳангӣ алоқамандро ёфтааст, ҳуқуқ дорад то пардохти подош ин молу мулкро нигоҳ дорад (моддаи 388) (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

Моддаи 258. Давомнокии мӯҳлати ба даст овардан

1. Шахс - шахрванд ё шахси ҳуқуқӣ, ки молики ашё намебошад, вале софдилона, кушоду озод ва ба таври давомдор ба мисли амволи худ амволи ғайриманқулно дар тӯли понздаҳ сол соҳибӣ кардааст ё дигар молу мулкро дар тӯли панҷ сол нигоҳ доштааст, ба ин ашё ҳуқуқи моликӣ пайдо мекунад. (Давомнокии мӯҳлати ба даст овардан) (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

Ҳуқуқи моликӣ ба ашёи ғайриманқул ё дигар ашёе, ки бояд ба қайди давлати гирифта шавад, аз лаҳзаи чунин бақайдгузори аз ҷониби шахсе, ки ин молу

мулкро ба ҳукми давомнокии ба даст овардан соҳиб шудааст, ба миён меояд (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

2. То пайдо кардани ҳуқуқи молиқӣ ба амволи бо ҳукми давомнокии мӯҳлат бадастовардашуда шахсе, ки молу мулкро чун моликияти шахсӣ дар ихтиёр дошт, ҳуқуқ дорад, моликияти марбутаашро аз шахси сеюм, ки соҳиби молу мулк намебошанд, инчунин ба ин молу мулк ба ҳукми дигар асосҳои пешбиниамудаи қонун ё шартнома ҳуқуқ надоранд, ҳифз намояд (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

3. Шахсе, ки бо мурури соҳибиаш ҳавола мекунад, метавонад ба мӯҳлати соҳиби худ тамоми мӯҳлати тасарруфи шахсиро, ки ӯ вориси ҳуқуқи он мебошад, низ ҳамроҳ кунад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

4. Ҷараёни мӯҳлати давомнокии ба даст овардан нисбат ба молу мулки дар назди шахси қарордошта, ки мутобиқи моддаҳои 322 ва 326 ҳамин Кодекс онҳоро аз соҳиби ӯ талаб карда гирифтанишон мумкин буд, аз лаҳзаи на барвақттар аз гузашти мӯҳлати даъво мутобиқи талаботи дахлдор оғоз меёбад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

БОБИ 13 ҚАТЪИ ҲУҚУҚИ МОЛИКИЯТ

Моддаи 259. Асосҳо барои қатъи ҳуқуқи моликият

1. Ҳуқуқи моликият ҳангоми аз ҷониби соҳибмулк ба шахси дигар додани молу мулк, рад кардани ҳуқуқи моликият аз ҷониби молик, нобуд ё вайрон шудани молу мулк ва аз даст додани ҳуқуқи моликият ба молу мулк ва дигар ҳолатҳои пешбиниамудаи санади қонунӣ қатъ мегардад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

2. Маҷбуран гирифтани амволи молик ба ғайр аз ҳолатҳои зайл манъ аст:

а) аз ҳисоби молу мулк ситонидани пардохт мутобиқи ўҳдадорихои молик (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*);

б) маҷбуран гирифтани молу мулке, ки дар асоси санади қонунгузорӣ ба шахси мазкур тааллуқ надорад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*);

в) реквизиция;

г) мусодира;

д) гирифтани амволи ғайриманқул вобаста ба кашида гирифтани қитъаи замин;

е) харидории сарватҳои фарҳангӣ ё таърихӣ бесарусомон нигоҳдошташаванда;

ж) дар дигар ҳолатҳои пешбиниамудаи ҳамин Кодекс.

3. Тибқи ҳолатҳо, шарт ва тартиби пешбиниамудаи санади қонунӣ оид ба хусусигардонӣ, молу мулке, ки тахти моликияти давлатӣ мебошанд, ба моликияти хусусии шаҳрвандон ва шахси ҳуқуқӣ дода мешаванд (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

4. Дар ҳолати қабули Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон дар хусуси ба моликияти давлатӣ гардонидани амволи хусусии шаҳрвандон ва шахси ҳуқуқӣ

(милликунонӣ) зиёни расида мутобиқи тартиби муқаррарнамудаи қонунҳо пардохта мешавад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № [№ 247](#)*).

Моддаи 260. Даст кашидан аз ҳуқуқи моликият

Шаҳрванд ё шахси ҳуқуқӣ аз ҳуқуқи соҳибӣ намудани амволи худ бо эълон кардани ин ё бо амали дигар, ки аз ошкоро барканор гардидани ӯ аз соҳибӣ, истифода ва ихтиёрдории молу мулк бидуни нияти нигоҳ доштани ягон ҳуқуқ ба молу мулк гувоҳӣ медиҳад, метавонад даст кашад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № [№ 247](#)*).

Даст кашидан аз молиқӣ то лаҳзаи ба ин молу мулк ҳуқуқдор гаштани шахси дахлдор боиси қатъи ҳуқуқи ӯҳдадорихои молик нисбат ба амволи дахлдор намегардад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № [№ 247](#)*).

Моддаи 261. Аз ҳисоби молу мулк ситонидани қарзи молик

(*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № [№ 247](#)*)

1. Қарзи молик, агар дар қонун ва шартнома тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад, дар асоси қарори суд аз амволи ӯ рӯёнида мешавад.

2. Ҳуқуқи молике, ки қарзаш аз амволи ӯ рӯёнида мешавад, аз лаҳзаи ба ин молу мулк ҳуқуқдор гаштани шахси дигар, барҳам мехӯрад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № [№ 247](#)*).

Моддаи 262. Қатъи ҳуқуқи моликии шахс ба молу мулке, ки аз они ӯ буда наметавонад

(*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № [№ 247](#)*)

1. Агар дар асосҳои иҷозатдодаи қонун шахс соҳиби молу мулке шуда бошад, ки аз рӯи қонун аз они ӯ буда наметавонад, ин молу мулк дар давоми як соли ҳуқуқдор гаштани ӯ ба молу мулк, агар қонун мӯҳлати дигареро муқаррар накарда бошад, бояд аз он даст кашад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № [№ 247](#)*).

2. Агар молик дар мӯҳлати муайяннамудаи қисми 1 ҳамин модда аз молу мулк даст кашад, он бо назардошти хусусият ва таъиноташ бо қарори суд, ки мутобиқи аризаи дахлдори мақоми давлатӣ бароварда шудааст, бояд ба таври маҷбурӣ фурӯхта, маблағи он ба молик дода шавад ё молу мулк ба моликияти давлат гузаронида арзиши муайяннамудаи суд ба молики аввал пардохта шавад. Дар ин сураат хароҷоти вобаста ба гирифтани молу мулк рӯёнида мешавад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № [№ 247](#)*).

3. Агар тахти моликияти шаҳрванд ё шахси юридикӣ дар асоси иҷозати қонун молу мулке қарор гирад, ки барои хариданаш иҷозати махсус зарур аст, вале барои додани он ба молик рад шудааст, ин молу мулк мутобиқи тартиби барои молу мулк муқарраршуда, ки наметавонад ба молики мазкур тааллуқ дошта бошад, аз ӯ гирифта мешавад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № [№ 247](#)*).

Моддаи 263. Қатъи ҳуқуқи молиқӣ ба амволи ғайриманқул бинобар гирифтани замин ва дигар захираҳои табиӣ

1. Ҳуқуқи молиқӣ ба амволи ғайриманқул вобаста ба қарори мақоми давлатӣ, ки мақсади бевосита гирифтани молу мулкро аз молиқ надорад, аз ҷумла қарори гирифтани замин, ки дар он хонаи молиқ, дигар иморату иншоот ва дарахтзор воқеъ аст, танҳо тибқи ҳолати тартиби муқаррарнамудаи санади қонунӣ қатъ гардида, ба молиқ амволи баробарарзиш дода, дигар хароҷоти ӯ ҷуброн карда ё тамоми зиёне ки вобаста ба қатъи ҳуқуқи молиқиаш ба ӯ расидааст пурра баргардонидани мешавад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

2. Ҳангоми норозӣ будани молиқ аз қароре, ки боиси қатъи ҳуқуқи молиқиаш мегардад, он то замони бо тартиби судӣ яктарафа шудани баҳс татбиқ карда намешавад. Ҳангоми баррасии баҳс инчунин ҳамаи масъалаҳои пардохтани товони зиёни расонидашуда ба молиқ ҳаллу фасл мегарданд.

3. Қоидаҳои моддаи мазкур мувофиқан ҳангоми қатъи ҳуқуқи молиқӣ ба амволи ғайриманқул вобаста баҳалу фасли қарори мақоми давлатӣ дар мавриди гирифтани қитъаи кӯҳӣ, қитъаҳои акваторӣ ва дигар қитъаҳо, ки дар он молу мулк воқеъ аст, татбиқ мегардад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

Моддаи 264. Харидории сарватҳои фарҳангии бенизом нигоҳбонишуда

Агар молиқи сарватҳои фарҳангие, ки мутобиқи қонунҳо ба ҷумлаи сарватҳои хеле пуарарзиш ва аз тарафи қонун ҳифзшуда дохил гардидаанд ин сарватҳоро бенизом нигоҳбонӣ кунад ва аз ин ба онҳо ҳавфи беаҳамият шудан таҳдид намояд, чунин сарватҳоро давлат тибқи қарори суд метавонад аз ӯ харида гирад ё дар савдои оммавӣ ба фурӯш монад.

Ҳангоми харида гирифтани сарватҳои фарҳангӣ ба молиқ арзиши он ба андозаи муқаррарнамудаи созишномаи тарафҳо ва дар сурати баҳс ба андозаи муайяннамудаи суд пардохта мешавад. Ҳангоми фурӯш аз тариқи савдои оммавӣ ба фурӯш рафтани онҳо ба молиқ ба ҷуз хароҷоти савдои оммавӣ тамоми маблағи боқимонда пардохта мешавад.

Моддаи 265. Нархгузории молу мулк ҳангоми қатъи ҳуқуқи молиқӣ

(*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*)

Ҳангоми қатъи ҳуқуқи молиқӣ молу мулк бо назардошти арзиши бозории он нархгузорӣ мешавад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

Моддаи 266. Реквизитсия

1. Дар ҳолатҳои офати табиӣ, садама, касалиҳои сироятӣ (эпидемия), муромурии ҳайвонот (эпизоотия) ва дигар ҳолатҳои мустасно ғавқулода молу мулк тибқи қарори мақомоти ваколатдори давлатӣ метавонад аз молиқ мутобиқи тартиб ва шартҳои муқаррарнамудаи қонун ба манфиати ҷомеа реквизитсия карда ба ӯ арзиши молу мулк пардохта шавад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

2. Оиди нархе, ки мутобиқи он ба молиқ арзиши амволи реквизитсияшуда пардохта мешавад, ба суд эътироз кардан мумкин аст.

3. Шахсе, ки амволи ӯ реквизитсия шудааст, ҳақ дорад, баъди қатъи ҳолат, ки вобаста ба он амволаш реквизитсия анҷом дода шуда буд, баргардонидани амволи осеб надидаашро талаб намояд ва дар ҳолати радди он ба суд муроҷиат кунад.

Моддаи 267. Мусодира

1. Дар ҳолатҳои пешбиниамудаи қонун амволи моликро мутобиқи қарори суд ҳамчун чораи ҷазо барои содир намудани гуноҳ ё дигар ҳуқуқвайронкунӣ мусодира кардан мумкин аст (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № [№ 247](#)*).

2. Дар ҳолатҳои пешбиниамудаи қонун, мусодираро тибқи тартиби маъмури анҷом додан мумкин аст. Оид ба қарор дар мавриди мусодира, ки тибқи тартиби маъмури қабул шудааст, ба суд эътироз кардан мумкин аст.

Моддаи 268. Миллиқунонӣ

Бо роҳи миллиқунонӣ аз моликии шахрвандон ва шахси ҳуқуқӣ ба моликияти давлат даровардани молу мулк танҳо дар асоси қонунҳои мутобиқи Конститутсия қабулгардида оид ба миллиқунонии ин молу мулк ва пардохти арзиши молу мулк ва ҷуброни дигар зиёне, ки вобаста ба милли қунондан ба молик ворид гардидааст, иҷозат дода мешавад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № [№ 247](#)*).

Моддаи 269. Қатъи ҳуқуқи амвол, ки ба молик тааллуқ надорад

Ҳуқуқи молу мулкӣ, ки ба молик тааллуқ надоранд, мутобиқи тартиби муайяннамудаи қисмҳои 1, 2 моддаи 259 ҳамин Кодекс, инчунин бо қарори молик ва бо тартиби муқаррарнамудаи санади қунонӣ, оинномаи шахси ҳуқуқӣ ё шартномаи молик бо соҳиби молу мулк қатъ мегардад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № [№ 247](#)*).

БОБИ 14 Хориҷ карда шуд

(Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № [№ 247](#))

Моддаи 270. Хориҷ карда шуд

(Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № [№ 247](#))

Моддаи 271. Хориҷ карда шуд

(Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № [№ 247](#))

Моддаи 272. Хориҷ карда шуд

(Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № [№ 247](#))

Моддаи 273. Хориҷ карда шуд

(Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № [№ 247](#))

БОБИ 15 Хориҷ карда шуд

(Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № [№ 247](#))

Моддаи 274. Хориҷ карда шуд

(Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № [№ 247](#))

Моддаи 275. Хориҷ карда шуд

(Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247)

Моддаи 276. Хориҷ карда шуд

(Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247)

Моддаи 277. Хориҷ карда шуд

(Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247)

Моддаи 278. Хориҷ карда шуд

(Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247)

Моддаи 279. Хориҷ карда шуд

(Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247)

Моддаи 280. Хориҷ карда шуд

(Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247)

Моддаи 281. Хориҷ карда шуд

(Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247)

Моддаи 282. Хориҷ карда шуд

(Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247)

Моддаи 283. Хориҷ карда шуд

(Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247)

БОБИ 16 Хориҷ карда шуд

(Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247)

1. Хориҷ карда шуд

(Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247)

Моддаи 284. Хориҷ карда шуд

(Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247)

Моддаи 285. Хориҷ карда шуд

(Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247)

Моддаи 286. Хориҷ карда шуд

(Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247)

Моддаи 287. Хориҷ карда шуд

(Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247)

Моддаи 288. Хорич карда шуд

(Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247)

Моддаи 289. Хорич карда шуд

(Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247)

2. Хорич карда шуд

(Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247)

Моддаи 290. Хорич карда шуд

(Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247)

Моддаи 291. Хорич карда шуд

(Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247)

БОБИ 17 МОЛИКИЯТИ УМУМӢ ВА НАВЪҲОИ ОН

Моддаи 292. Мафҳум ва асосҳои пайдоиши моликияти умумӣ

1. Молу мулке, ки таҳти моликияти ду ё якчанд шахс қарор дорад, ҳуқуқи моликияти умумии онҳо мебошад *(Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247)*.

2. Молу мулк метавонад бо муайян намудани саҳми ҳар яке аз молик ба ҳуқуқи моликият (моликияти ҳиссагӣ) ё бидуни муайян намудани чунин саҳм (моликияти якҷоя) таҳти моликияти умумӣ қарор гирад *(Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247)*.

3. Моликияти умумӣ ба молу мулк ҳиссагӣ мебошад, ба истиснои ҳолатҳое, ки қонун ба ин молу мулк ташкил намудани моликияти умумиро иҷозат медиҳад *(Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247)*.

4. Молу мулк дар сурати моликияти ду ё чанд шахс шудани он бидуни тағйир додани таъинот тақсим кардани он имконнопазир аст (чизи тақсимнашаванда) ё аз рӯи қонун онро тақсим кардан мумкин намебошад, умумӣ мегардад *(Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247)*.

Амволи тақсимшаванда дар ҳолатҳои пешбиниамудаи қонун ё шартнома моликияти умумӣ мешавад.

5. Мутобиқи созишномаи иштирокчиёни моликияти якҷоя, дар сурати ба мувофиқа нарасидан бошад, бо қарори суд доир ба амволи умумӣ моликияти ҳиссагӣ доштани ин шахсан муқаррар кардан мумкин аст.

Моддаи 293. Муайян намудани ҳисса дар ҳуқуқи моликияти ҳиссагӣ

1. Агар андозаи ҳиссаи иштирокчиёни моликияти саҳмӣ дар асоси қонун муқаррар ва бо созишномаи ҳамаи иштирокчиёни он муайян нашуда бошад, ҳисса баробар ҳисобида мешавад.

2. Бо созишномаи байни ҳамаи иштирокчиёни моликияти ҳиссагӣ тартиби муқаррар кардан ва тағйир додани ҳиссаи ҳар кадоми онҳо дар ташкил, харидорӣ ва афзун гардонидани амволи умумӣ муайян кардан мумкин аст.

3. Иштирокчии моликияти ҳиссагӣ, ки аз ҳисоби худ, бо риояи тартиби муқарраргардидаи истифодаи моликияти умумӣ онро ба таври ҷудонашаванда беҳбуд бахшидааст, ба андозаи дахлдор зиёд кардани ҳиссаи худ ҳақ дорад.

Беҳбуди ҷудонашавандаи амволи умумӣ, агар дар созишномаи иштирокчиёни моликияти ҳиссагӣ тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад, ба моликияти иштирокчии мегузарад, ки ин беҳбудиро анҷом додааст.

Моддаи 294. Ихтиёрдорӣ мому мулке, ки таҳти моликияти ҳиссагӣ қарор дорад

(Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247)

1. Ихтиёрдорӣ амволи таҳти моликияти ҳиссагӣ қарордошта мутобиқи шартномаи байни ҳамаи иштирокчиёни он ба амал бароварда мешавад.

2. Иштирокчии моликияти ҳиссагӣ ҳақ дорад, мутобиқи салоҳдиди худ ҳиссаи худро фурушад, тӯхфа намояд, васият кунад, ҳиссаи худро ба гарав монад ё бо риояи коидаҳои бамуз, ки моддаи 298 ҳамин Кодекс пешбинӣ намудааст, бегона кунад, ё бо тарзи дигар муносибат намояд.

Моддаи 295. Соҳибӣ ва истифода кардани мому мулке, ки таҳти моликияти ҳиссагӣ қарор дорад

(Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247)

1. Мому мулке, ки таҳти моликияти ҳиссагӣ қарор дорад, тибқи созиши ҳамаи иштирокчиён ва дар сурати муяссар нагардидани созиш бо тартиби муайяннамудаи суд соҳибӣ ва истифода карда мешавад *(Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247)*.

2. Иштирокчии моликияти ҳиссагӣ ҳақ дорад, аз қисми амволи умумӣ ба андозаи ҳиссааш барои соҳибӣ ва истифода ба ихтиёраш вогузошта шудан ва дар ҳолати имконнопазирии он аз дигар иштирокчиён, ки ҳиссаи марбутаашро соҳибӣ ва истифода мебаранд, ҷубронпулии дахлдорро талаб намояд.

Моддаи 296. Самара, маҳсулот ва даромади истифодаи амволи моликияти ҳиссагии бадастомада

Самара, маҳсулот ва даромад аз истифодаи амволи моликияти ҳиссагӣ ба таркиби амволи умумӣ дохил мешаванд. Тақсимооти баъдии самара, маҳсулот ва даромад байни иштирокчиёни моликияти ҳиссагӣ, агар созишномаи байни онҳо тартиби дигарро пешбинӣ накарда бошад, баробар ба андозаи саҳм сурат мегирад.

Моддаи 297. Харочоти ниғаҳдошти амволи таҳти моликияти ҳиссагӣ қарордошта

1. Ҳар як иштирокчии моликияти ҳиссагӣ вазифадор аст ба андозаи ҳиссаи худ дар пардохти андоз, бочу хироч ва дигар пардохтҳо оид ба амволи умумӣ,

инчунин оид ба харочоти ниғаҳдошт ва муҳофизати онҳо, агар дар қонун ё шартномаҳо тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад, иштирок намояд.

2. Харочоте, ки зарурӣ намебошанд ва аз ҷониби яке аз иштирокчиён бидуни ризоияти дигарон масраф шудааст, ба ҳисоби худӣ ӯ вогузошта мешавад. Бахсхое, ки зимни он ба миён меоянд, бо тартиби судӣ ҳал карда мешаванд.

Моддаи 298. Ҳуқуқи афзалиятноки хариди ҳисса дар доираи ҳуқуқи моликияти умумӣ

1. Ҳангоми фуруши ҳиссагӣ дар доираи ҳуқуқи моликияти умумӣ ба шахси ғайр иштирокчиёни боқимондаи моликияти ҳиссагӣ барои харидани ҳиссаи фуруш мутобиқи нархе, ки он фурухта мешавад ва дигар шартҳои баробар, ба ғайр аз фуруш дар савдои оммавӣ, ҳуқуқи афзалиятнок доранд.

Савдои оммавӣ барои фуруши ҳисса дар доираи ҳуқуқи моликияти умумӣ, ҳангоми розӣ набудани ҳамаи иштирокчиёни моликияти ҳиссагӣ метавонад дар ҳолатҳои пешбиниамудай қисми 2, моддаи 303 ҳамин Кодекс ва дигар ҳолатҳои пешбиниамудай Қонун доир карда шавад.

2. Фурушандаи ҳисса вазифадор аст, дигар иштирокчиёни моликияти ҳиссагиро аз нияти худ, ки ҳиссаашро ба шахси ғайр фурухтанист, хатти огоҳ сохта, нарх ва дигар шартҳои фурушро ишора намояд. Агар дигар иштирокчиёни моликияти ҳиссагӣ аз харидорӣ даст кашанд ё ҳиссаи фурухташавандаро дар доираи моликият ба амволи ғайриманкул дар давоми як моҳ ва дар муносибат бо дигар молу мулк дар давоми даҳ рӯз аз лаҳзаи огоҳӣ ба даст наоранд, фурушанда ҳақ дорад, ҳиссаи худро ба ҳар кадом шахсе фурушад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

3. Ҳангоми фуруши ҳисса бо вайрон кардани ҳуқуқи афзалиятнок ҳар кадом иштирокчиёни моликияти ҳиссагӣ ҳақ дорад, дар давоми се моҳ ба суд дар мавриди ба ӯ гузаронидани ҳуқуқ ва ӯҳдадорихоӣ харидор талабот арз намояд.

4. Қоидаҳои моддаи мазкур, инчунин ҳангоми ба каси дигар додани ҳисса аз рӯи шартномаи мубодила низ татбиқ мегардад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

Моддаи 299. Лаҳзаи гузаштани ҳиссаи ҳуқуқи моликияти умумӣ ба шахсе, ки онро тибқи шартнома харидааст

Агар дар шартномаи байни тарафҳо тартиби дигаре пешбинӣ нагардида бошад, ҳиссаи ҳуқуқи моликияти умумӣ тибқи шартнома аз лаҳзаи бастанӣ шартнома ба харидор мегузарад.

Лаҳзаи гузариши ҳиссаи ҳуқуқи моликияти умумӣ тибқи шартнома, ки бояд ба қайди давлатӣ гирифта шавад, мутобиқи қисми 2, моддаи 247 ҳамин Кодекс муайян карда мешавад.

Моддаи 300. Тақсими амволи моликияти ҳиссагӣ ва аз он ҷудо намудани ҳисса

1. Молу мулке, ки таҳти моликияти ҳиссагӣ қарор дорад, мутобиқи шартнома байни иштирокчиёни он тақсим шуданаш мумкин аст (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

2. Иштирокчии моликияти ҳиссагӣ ҳақ дорад аз амволи умумӣ чудо кардани ҳиссаи худро талаб намояд.

3. Ҳангоми ба мувофиқа наомадани иштирокчиёни моликияти ҳиссагӣ оид ба усул ва шартҳои тақсими амволи умумӣ ё чудо кардани ҳиссаи яке аз онҳо иштирокчии амволи ҳиссагӣ ҳақ дорад дар шакли асл (натура) чудо кардани ҳиссаи худро аз тариқи суд талаб намояд.

Агар дар шакли асл (натура) чудо кардани ҳиссаро қонун иҷозат надихад ё аз сабаби расидани зиёни воқеии беандоза ба молу мулк имконнопазир бошад, молики чудошаванда ҳақ дорад, ки арзиши ҳиссаи ӯ аз ҷониби дигар иштирокчиёни моликияти ҳиссагӣ пардохта шавад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

4. Фарқи арзиши молу мулке, ки дар шакли асл (натура) дар асоси ҳамин модда ба иштирокчии моликияти ҳиссагӣ ба ивази ҳиссаи ӯ дар доираи ҳуқуқи моликияти ҳиссагӣ дода мешавад, бояд бо маблағи муайян пушонидани ё бо роҳи дигар ҷуброн карда шавад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

Ҷубронпулӣ ба иштирокчии моликияти ҳиссагӣ ба ивази чудо кардани ҳисса дар шакли асл (натура) аз ҷониби дигар моликони бо додани розигии ӯ дода мешавад. Дар ҳолате ки ҳиссаи молик ночиз буда, онро ба таври воқеӣ дар асл чудо кардан имконнопазир аст, барои истифодаи амволи умумӣ дорои манфиати назаррас намебошад, суд метавонад бидуни розигии ин молик низ дигар иштирокчиёни моликияти ҳиссагиро вазифадор намояд, ки ҳаққи ӯро ҷуброн кунанд.

5. Молик баъди гирифтани ҷубронпулӣ мутобиқи ҳамин модда ҳуқуқи худро ба ҳиссаи моликияти умумӣ гум мекунад.

Моддаи 301. Соҳибӣ, истифода ва ихтиёрдории молу мулке, ки таҳти моликияти якҷоя қарор дорад

(*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*)

1. Иштирокчиёни моликияти якҷоя, агар дар шартномаи байни онҳо тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад, молу мулки умумиро ахлона соҳибӣ ва истифода мекунанд.

2. Амволи таҳти моликияти якҷоя қарордошта бо розигии ҳамаи иштирокчиён, сарфи назар аз он ки кадоме аз иштирокчиён оиди ихтиёрдории молу мулк аҳдҳо анҷом додааст, ихтиёрдорӣ карда мешавад.

3. Ҳар як иштирокчии молу мулки якҷоя ҳақ дорад оид ба ихтиёрдории молу мулки умумӣ, агар дар шартномаи ҳамаи иштирокчиён тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад, аҳдҳоро анҷом диҳад. Аҳди ихтиёрдорӣ кардани молу мулки умумӣ, ки яке аз иштирокчиёни моликияти якҷоя анҷом додааст, метавонад бо талаби иштирокчиёни дигар бинобар ваколати зарурӣ надоштани иштирокчӣ, ки аҳдҳоро анҷом додааст, танҳо дар сурати исбот гардидани он, ки тарафи дигари аҳд медонист ё бояд пешакӣ аз ин огоҳ мебуд, ғайриқонунӣ ҳисобида шавад(моддаи 199).

4. Қисмҳои 1-3 ҳамин модда ҳангоме татбиқ мегарданд, ки агар Кодекси мазкур ва дигар қонунҳо барои навъҳои алоҳидаи моликияти якҷоя тартиби дигаре муқаррар накарда бошанд.

Моддаи 302. Тақсими амволи моликияти якҷоя ва аз он чудо намудани ҳисса

1. Молу мулки умумиро байни иштирокчиёни моликияти якҷоя тақсим кардан, инчунин аз он чудо кардани ҳиссаи яке аз онҳо бо шарт мумкин аст, ки пешакӣ ҳиссаи ҳар як иштирокчи дар ҳуқуқ ба молу мулки умумӣ муайян карда шавад.

2. Ҳангоми тақсими молу мулки умумӣ ва аз он чудо кардани ҳисса, агар бо қонун ё шартномаи тарафҳо тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад, ҳиссаи онҳо баробар доништа мешавад.

3. Асос ва тартиби тақсими молу мулки умумӣ ва аз он чудо кардани ҳисса мутобиқи қоидаҳои муайяннамудаи моддаи 300 ҳамин Кодекс муқаррар мегардад, зеро барои намудҳои алоҳидаи моликияти умумӣ Кодекси мазкур, дигар қонунҳо тартиби дигаре пешбинӣ накардаанд ва он аз моҳияти муносибати иштирокчиёни моликияти умумӣ барнамеояд.

Моддаи 303. Аз ҳиссаи саҳм дар молу мулки умумӣ нигаронидани рӯёниш

1. Кредитори иштирокчи моликияти ҳиссагӣ ё умумӣ ҳангоми нокифоя будани дигар молу мулки он ҳақ дорад оиди чудо кардани ҳиссаи қарздор аз молу мулки умумӣ барои нигаронидани рӯёниш аз он, талабот пешниҳод кунад.

2. Агар дар чунин ҳолатҳо чудо кардани ҳисса дар шакли асл (натура) ғайриимкон бошад ё аъзоёни дигари моликияти ҳиссагӣ ё умумӣ ба он эътироз кунанд, кредитор ҳақ дорад аз қарздор талаб намояд, ки ҳиссаи худро ба дигар иштирокчиёни моликияти умумӣ бо нархи баробар ба арзиши бозории ин саҳм фурӯшад ва маблағи аз фурӯш бадастомадаро барои адои қарз супорад.

Дар сурати аз харидани саҳми қарздор рад намудани аъзоёни дигари моликияти умумӣ кредитор ҳақ дорад тибқи тартиби судӣ талаб намояд, ки ба саҳми кредитор дар моликияти умумӣ рӯёниш нигаронида шавад.

Моддаи 304. Моликияти умумии якҷояи зану шавҳар (ҳамсарон)

1. Молу мулке, ки зану шавҳар дар давоми ҳамзистӣ чамъ овардаанд, агар қонун ё шартномаи байни онҳо тартиби дигари низоми ин молу мулкро муайян накарда бошад, моликияти умумии якҷояи онҳо ба ҳисоб меравад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

2. Молу мулке, ки қабл аз никоҳ ба ҳар кадоме аз онҳо тааллуқ дошт, инчунин молу мулке, ки яке аз онҳо ҳангоми никоҳ чун тӯҳфа ё чун мерос гирифтааст, моликияти шахсии ӯ ба шумор меравад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

Амволи истифодаи шахсӣ (либос, пойафзол ва ғайра), ба ғайр аз ҷавоҳирот ва дигар асбобу анҷоми зебу зинат, ҳарчанд дар давраи зановшӣ аз ҳисоби маблағи умумии онҳо харидорӣ шудаанд, моликияти он ҳамсаре ба ҳисоб меравад, ки онро истифода бурдааст.

Молу мулки ҳар як ҳамсар, агар муайян карда шавад, ки дар давоми ҳамсарӣ аз ҳисоби молу мулки умумии онҳо ё молу мулки шахсии ҳамсари дигар маблағгузорӣ шудааст, ки арзиши онро хеле баланд кардааст (таъмири асосӣ, азнавсозӣ, азнавтаҷҳизонӣ ва ғайра), моликияти умумии якҷояи онҳо эътироф карда шавад. Агар дар шартномаи байни зану шавҳар тартиби дигаре пешбинӣ гардида бошад, ин қоида татбиқ намегардад.

3. Мутобиқи ўҳдадорихои яке аз ҳамсарон ба молу мулке, ки дар моликияти ў мебошад, инчунин ба саҳми ў дар молу мулки умумии зану шавҳар, ки ҳангоми тақсим аз онҳо ў шуданаш мумкин аст, рўёниш нигаронида мешавад.

4. Тартиби муайян намудани саҳми ҳамсарон дар молу мулки умумӣ ҳангоми тақсими он ва тартиби чунин тақсимотро Кодекси оилаи Ҷумҳурии Тоҷикистон ва дигар қонунҳо муқаррар менамоянд.

Моддаи 305. Моликияти хоҷагии деҳқонӣ (фермерӣ)

1. Молу мулки хоҷагии деҳқонӣ (фермерӣ) дар доираи ҳуқуқи моликияти якҷояи аъзоёни он мебошад, агар тибқи қонун ё шартномаи байни онҳо тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад.

2. Ниҳолзори қитъаи замин, иморатҳои хоҷагӣ ва дигар иморат, иншоотҳои мелиоративӣ ва дигар иншоотҳо, ҳайвоноти маҳсулдиҳанда ва қорӣ, парранда, техникаи кишоварзӣ ва дигар техникаю таҷҳизот, воситаҳои нақлиёт, асбобу анҷом ва дигар молу мулк, ки аз маблағи умумии аъзоёни он ба даст оварда шудааст, таҳти моликияти якҷояи аъзоёни хоҷагии деҳқонӣ (фермерӣ) ба ҳисоб мераванд.

3. Самара, маҳсулот ва даромаде, ки дар натиҷаи фаъолияти хоҷагии деҳқонӣ (фермерӣ) ба даст омадааст, молу мулки умумии аъзоёни хоҷагии деҳқонӣ (фермерӣ) буда, мутобиқи созишномаи байни онҳо истифода мегардад.

Моддаи 306. Тақсими молу мулки хоҷагии деҳқонӣ (фермерӣ)

1. Ҳангоми қатъи фаъолияти хоҷагии деҳқонӣ (фермерӣ) вобаста ба хориҷ шудани ҳама аъзоёни он ё бо асосҳои дигар молу мулки умумӣ бояд тибқи тартиби пешбиниамудаи моддаҳои 300 ва 302 ҳамин Кодекс тақсим карда шавад.

2. Воситаҳои истехсолот, ки марбути хоҷагии деҳқонӣ (фермерӣ) аст, ҳангоми аз хоҷагӣ хориҷ шудани яке аз узви он тақсим карда намешавад.

Шахсе, ки аз хоҷагӣ баромадааст, барои гирифтани ҷубронпулии баробар ба саҳми ў дар моликияти умумӣ ба ин молу мулк ҳуқуқ дорад.

3. Дар ҳолатҳои пешбиниамудаи қисмҳои 1 ва 2 ҳамин модда, агар мутобиқи созишномаи байни онҳо тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад, саҳми аъзоёни хоҷагии деҳқонӣ (фермерӣ) дар ҳуқуқи моликияти якҷояи молу мулки чунин хоҷагӣ баробар ҳисобида мешавад.

Моддаи 307. Низоми ҳуқуқии молу мулк ҳангоми азнавтаҷҳизонии хоҷагии деҳқонӣ (фермерӣ) ва ширкати хоҷагидорӣ ё кооперативӣ

1. Аъзоёни хоҷағҳои деҳқонӣ (фермерӣ) дар заминаи молу мулки хоҷагӣ метавонанд ширкати хоҷагидорӣ ё кооператив таъсис диҳанд. Чунин хоҷагии

деҳқонӣ (фермерӣ) азнавташкилшуда чун шахси ҳуқуқӣ ба молу мулке, ки онро ҳамчун сахм ва дигар пардохт аъзоёни хоҷагиҳои деҳқонӣ додааст, инчунин молу мулке, ки дар натиҷаи ғайриқонунии он ва дар асосҳои дигаре, ки ҳилофи қонун намебошанд, ба даст оварда шудааст, дар ҳуқуқи моликияти он мебошад (*Қонуни ҚТ аз 22.07.2013 № 976*).

2. Андозаи сахми аъзои хоҷагии деҳқонӣ (фермерӣ), ки иштирокчии ширкати хоҷагидорӣ ё узви кооператив мебошанд, бо назардошти сахми онҳо дар доираи ҳуқуқи моликияти умумӣ ба молу мулки хоҷагии деҳқонӣ (фермерӣ) тибқи тартиби пешбининамудай қисми 3 моддаи 306 хамин Кодекс муқаррар карда мешавад.

БОБИ 18 ҲУҚУҚИ МАҲДУДИ МОЛУ МУЛК

1. Ҳуқуқи пешбурди хоҷагидорӣ

Моддаи 308. Ҳуқуқи пешбурди хоҷагидорӣ

Корхонаи воҳиди давлатии ҷумҳуриявӣ ё коммуналӣ, ки ба он молу мулк ба ҳуқуқи пешбурди хоҷагидорӣ тааллуқ дорад, ин молу мулкро дар доираи муайяннамудай Кодекси мазкур соҳибӣ, истифода ва ихтиёрдорӣ менамояд (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № 247*).

Моддаи 309. Объекти ҳуқуқи пешбурди хоҷагидорӣ

Объекти ҳуқуқи пешбурди хоҷагидорӣ, агар қонунҳо тартиби дигареро пешбинӣ накарда бошанд, ҳама гуна молу мулк буда метавонад.

Моддаи 310. Ба даст овардан ва қатъи ҳуқуқи пешбурди хоҷагидорӣ

1. Ҳуқуқи пешбурди хоҷагидорӣ ба молу мулке, ки моликаш дар мавриди ба ихтиёри корхонаи қаблан таъсисёфтаи давлатӣ додани он қарор қабул кардааст, агар дар қонунҳо ё қарори молик тартиби дигаре пешбинӣ нагардида бошад, аз ҷониби ин корхона, аз лаҳзаи ба баланси мустақимаш гузаронидани молу мулк пайдо мешавад.

2. Самара, маҳсулот ва даромад аз истифодаи молу мулк, ки корхона мутобиқи шартнома ё дар асосҳои дигар ба даст овардааст, мувофиқи тартиби муқаррарнамудай қонунҳо барои ба даст овардани ҳуқуқи моликият ба хоҷагидории корхона дохил мешавад.

3. Ҳуқуқи пешбурди хоҷагидорӣ ба молу мулк бо асос ва тартиби пешбининамудай қонунҳо барои қатъи ҳуқуқи моликият, инчунин дар ҳолати қонунан мусодира намудани молу мулкии корхона бо қарори молик қатъ мегардад.

Моддаи 311. Ҳуқуқи молик нисбати молу мулки тахти пешбурди хоҷагидорӣ қарор дошта

1. Молики молу мулки тахти пешбурди хоҷагидорӣ қарордошта, мутобиқи қонун масъалаҳои таъсиси корхона, муайян намудани мақсаду мароми ғайриқонунии он, азнавташкилкунӣ ва барҳам додани онро ҳал намуда, роҳбари корхонаро

таъин менамояд, мутобиқи мақсад истифода ва ҳифз шудани молу мулки марбути корхонаро таҳти назорат мегирад.

2. Молик ба гирифтани як қисми фоида аз истифодаи амволи таҳти пешбурди хочагидории корхона қарордошта ҳуқуқ дорад.

Моддаи 312. Шартҳои амали гардонидани ҳуқуқҳои молу мулки корхонаи воҳиди давлатӣ

(Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № [№ 247](#))

1. Корхонаи воҳиди давлатӣ, ки дар асоси ҳуқуқи хочагидорӣ фаъолият мекунад, ҳақ надорад бидуни розигии молик ё мақоми давлатии аз ҷониби он ваколатдоршуда шаклҳои зерини фаъолияти соҳибкориро анҷом диҳад *(Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № [№ 247](#))*:

а) биною иншоот, таҷҳизот ва дигар фондҳои асосии корхонаро фурӯшад ё ба ихтиёри дигар ашхос супорад, иваз намояд, ба иҷораи дарозмуддат (беш аз се сол), муваққатан ба истифодаи бепул диҳад;

Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон метавонад рӯйхати биною иншоот, таҷҳизот ва дигар фондҳои асосии корхонаҳои давлатиро, ки иҷораашон новобаста аз мӯҳлати иҷора дар мувофиқа бо мақомоти ваколатдори давлатӣ амалӣ мегардад, муайян намояд *(Қонуни ҚТ аз 29.04.2006 № [№ 180](#))*;

б) филиалҳо ва корхонаҳои фаръӣ созад, яқоя бо соҳибкорони хусусӣ корхонаҳо ва истеҳсолоти муштарак таъсис диҳад, сармоияи истеҳсолӣ ва пулии худро дар онҳо гузорад *(Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № [№ 247](#))*;

в) ба соҳибкорони хусусӣ қарз диҳад, ки фоизи он аз андозаи фоизи кредити тасдиқнамудаи Бонки миллии Тоҷикистон поинтар бошад.

2. Корхонаи воҳиди давлатӣ, агар дар қонунҳо тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад, метавонад мустақилона молу мулки манқули дар асоси ҳуқуқи хочагидорӣ ба он вобаста шударо ихтиёрдорӣ кунад *(Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № [№ 247](#))*.

2. Ҳуқуқи идораи оперативӣ

Моддаи 313. Ҳуқуқи идораи оперативӣ

1. Корхонаи махсуси (казонии) давлатӣ, инчунин муассиса ба молу мулки дар ихтиёраш гузашташуда дар доираи муайяннамудаи қонун, мутобиқи мақсади фаъолияти хеш супоришҳои молик ва таъиноти молу мулк ҳуқуқи соҳибӣ истифода ва ихтиёрдориро доранд *(Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № [№ 247](#))*.

2. Молики молу мулке, ки ба ихтиёри корхонаи давлатӣ ё муассиса дода шудааст, ҳақ дорад амволи зиёдатӣ, таҳти истифода қарор надошта ва ё мутобиқи мақсад истифоданашударо пас гирад ва мутобиқи салоҳдиди худ истифода барад.

Моддаи 314. Ихтиёрдории амволи корхонаи махсуси давлатӣ

(Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № [№ 247](#))

1. Корхонаи махсуси давлатӣ танҳо бо розигии молики ин молу мулк ҳақ дорад молу мулкро бегона кунад ё бо молу мулки марбутааш бо усули дигар муносибат кунад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

Корхонаи махсуси давлатӣ маҳсулоти истехсолкардаашро, агар қонун ё дигар санади ҳуқуқӣ тартиби дигаре пешбинӣ накарда бошанд, мустақилона мефурӯшад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

2. Тартиби тақсими даромади корхонаи махсуси давлатро молики молу мулки он муайян мекунад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

Моддаи 315. Иштиёрдории амволи муассиса

1. Муассиса ҳақ надорад амволи ба иштиёраш гузошташуда ё аз ҳисоби маблағи мутобиқи харҷномаи (сметаи) барои хариданаш ҷудокардашударо, фурӯшад, ё онро бо усули дигар соҳибӣ намояд.

2. Агар мутобиқи санади таъсисоти ба муассиса иҷозат дода шуда бошад, ки бо фаъолияти даромаднок машғул шавад, дар он сурат даромад ва амволи аз ин даромад бадастовардашуда пурра ба иштиёри муассиса гузашта, дар баланси алоҳида ба ҳисоб гирифта мешавад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

Моддаи 316. Ба даст овардан ва қатъ намудани ҳуқуқи идораи оперативии молу мулк

(*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*)

1. Ҳуқуқи идораи оперативии молу мулке, ки соҳибмулк онҳоро ба корхонаи махсуси (казонии) давлатӣ ё муассиса вобаста намудааст, агар дар қонун ё санади дигари меъёрии ҳуқуқӣ ё қарори соҳибмулк тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад, аз лаҳзаи ба ин корхона ё муассиса супоридани он ба миён меояд.

2. Самара, маҳсулот ва даромад аз истифодаи молу мулки тахти идораи оперативӣ қарор дошта, инчунин молу мулке, ки корхонаи махсуси (казонии) давлатӣ ё муассиса мувофиқи шартнома ё дигар асосҳо ба даст овардааст, тибқи тартиби муайянкардаи ҳамин Кодекс ва дигар санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ оид ба даст овардани моликият ба ҳуқуқи оперативии идоракунии корхона дохил мешавад.

3. Ҳуқуқи идораи оперативии молу мулк мутобиқи асос ва тартиби пешбиниамудаи ҳамин Кодекс ва дигар санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ оид ба қатъ намудани ҳуқуқи моликият, инчунин дар ҳолатҳои бо қарори соҳибмулк ба таври қонунӣ пас гирифтани молу мулк аз корхонаи махсуси давлатӣ ё муассиса қатъ мегардад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

Моддаи 317. Ҳуқуқи молик ба пас гирифтани ва азнавтасимкунии молу мулке, ки ба идораи оперативӣ дода шудааст

Молике, ки молу мулки ба иштиёри муассиса ё корхонаи махсуси давлатӣ додааст, ҳақ дорад онро пас гирад ё байни дигар шахси ҳуқуқии таъсисдодааш, агар дар санади қонунӣ тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад, бо салоҳдиди худ аз нав тақсим кунад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

Моддаи 318. Ба молу мулки ба идораи оперативӣ додашуда нигаронидани рӯёниш

1. Рӯёниш аз молу мулке, ки таҳти идораи оперативии муассиса ё корхонаи махсуси давлатӣ қарор дорад, дар асоси тартиби умумӣ мутобиқи қонунҳо, агар ҳамин Кодекс ва санади қонунӣ тартиби дигарро пешбинӣ накарда бошанд, анҷом дода мешавад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

2. Агар муассиса аз ғаёлияти хоҷагӣ даромад ба даст оварда бошад, рӯёниш аз амволи вобастакардаи молик, ки таҳти идораи оперативӣ қарор дорад, пас аз ситонидани пардохт аз даромаде, ки аз ғаёлияти хоҷагӣ гирифтааст ва молу мулке, ки аз ҳисоби даромад ба даст овардааст, анҷом дода мешавад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

3. Муассиса ва корхонаи давлатӣ мутобиқи ўҳдадорихояшон оиди маблағи дар ихтиёрашон қарордошта ҷавобгар мешаванд.

Дар сурати нокифоя будани маблағи муассиса ё корхонаи давлатӣ масъулияти ўҳдадорихо ба зиммаи молики муассиса ё корхонаи давлатӣ гузошта мешавад.

Моддаи 319. Нигоҳ доштани ҳуқуқ ба молу мулк ҳангоми ба дигар молик гузаштани корхона ё муассиса

1. Ҳангоми чун комплекси молу мулкӣ гузаштани ҳуқуқи соҳибмулкӣ корхонаи воҳиди давлатии ҷумҳуриявӣ ё коммуналӣ ба соҳибмулкӣ дигари давлатӣ ё коммуналӣ, чунин корхона ҳуқуқи пешбурди хоҷагидориро ба молу мулки худ нигоҳ медорад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

2. Ҳангоми ба дигар шахс гузаштани ҳуқуқи моликият ба муассиса ин муассиса ҳуқуқи идораи оперативиро ба молу мулки худ нигоҳ медорад.

3. Ҳуқуқҳои дигари ашёӣ

Моддаи 320. Ҳуқуқҳои маҳдуди ашёӣ ба соҳибӣ, истифода ва ихтиёрдорӣ кардани ашё

Ҳуқуқҳои маҳдуди ашёӣ ба соҳибӣ, истифода ва ихтиёрдорӣ кардани ашё, инчунин дар натиҷаи ўҳдадорихои шартномавӣ, ба монанди шартномаи кирои ашё, ичора, қарз ва дигар ҳолатҳои пешбиниамудаи қонун ба миён меоянд.

БОБИ 19 ҲИФЗИ ҲУҚУҚИ МОЛИКИЯТ ВА ДИГАР ҲУҚУҚҲОИ АШЁӢ

Моддаи 321. Эътирофи ҳуқуқи моликият

Молик ҳақ дорад эътирофи ҳуқуқи моликияташро талаб намояд.

Моддаи 322. Талаб карда гирифтани молу мулк аз ба дастоварандаи ғайриқонунӣ

Молик ҳуқуқ дорад аз ба дастоварандаи ғайриқонунӣ молу мулкашро талаб карда гирад.

Моддаи 323. Талаб карда гирифтани молу мулк аз ба дастоварандаи бовичдон

1. Агар молу мулки музднок аз шахсе ба даст оварда шуда бошад, ки ҳуқуқи бегона кардани онро надошт ва ба дастдароваранда аз ин огоҳ набуд ва огоҳ буда ҳам наметавонист (бадастоварандаи бовичдон), ин молу мулкро молик ё шахсе, ки молик барои соҳибӣ дода гум карда бошад ё аз яки онҳо дуздида шуда бошад ё бо усули дигар, бидуни ихтиёри онҳо аз тасарруфашон баромада бошад, молик ҳақ дорад онро аз бадастоваранда талаб карда гирад.

2. Агар молу мулк аз шахсе, ки ба бегона кардани он ҳуқуқ надошт, бе пул гирифта шуда бошад, молик дар ҳама ҳолат ба талаб карда гирифтани молу мулк ҳақ дорад.

3. Аз бадастдароварандаи бовичдон талаб карда гирифтани пул, инчунин қоғазҳои қиматноки манзурӣ мумкин нест.

Моддаи 324. Ҳисоббаробаркунии ҳангоми баргардонидани молу мулк аз бадастдароварандаи ғайриқонунӣ

Ҳангоми талаб карда гирифтани молу мулк аз ба дастдароварандаи ғайриқонунии ғайр молик инчунин ҳақ дорад аз шахсе, ки медонист ё бояд медонист, ки соҳибии ӯ ғайриқонунӣ мебошад (ба дастдароварандаи бевичдон) баргардонидан ё чуброни ҳамаи даромадеро, ки ин шахс ба даст овардааст ё мебоист дар тамоми давраи соҳибияш ба даст орад, талаб намояд; бадастдароварандаи бовичдон бошад, тамоми даромадеро, ки ӯ ба даст овардааст ё мебоист аз лаҳзае, ки ӯ огоҳ гардид ё мебоист аз соҳибияти ғайриқонуниаш ё дар мавриди даъвои молик дар мавриди баргардонидани молу мулк огоҳинома гирифта буд, талаб намояд.

Ба дастдароварандаи бовичдон дар навбати худ ҳақ дорад аз молик чуброни хароҷоти заруриашро нисбати молу мулк аз вақте, ки ба молик пардохтани даромад аз молу мулк ба ҳисоб рафтааст, талаб намояд.

Ба дастдароварандаи бовичдон инчунин ҳақ дорад беҳбудии анҷомдодаашро, агар чудо карда гирифта онҳо бидуни ворид намудани зиён ба молу мулк имконпазир бошад, дар ихтиёри худ нигоҳ дорад. Агар чунин тарзи чудо карда гирифтани беҳбудии имконнопазир бошад, соҳибӣ бовичдон ҳақ дорад чуброни хароҷоти барои беҳбудӣ масрафшударо, вале на бештар аз арзиши аз нархи зиёдкардашудаи молу мулк талаб намояд.

Моддаи 325. Ҳифзи ҳуқуқи молик аз вайронкуниҳое, ки ба маҳрум кардан аз соҳибӣ алоқаманд намебошанд

Молик метавонад рафъи ҳама гуна вайронкуниҳои ҳуқуқашро талаб намояд, ҳарчанд ин вайронкуниҳо ба маҳрум кардан аз ҳуқуқи соҳибӣ алоқаманд намебошанд.

Моддаи 326. Ҳифзи ҳуқуқи соҳибӣ, ки молик намебошад

Ҳуқуқҳои пешбининамудаи моддаҳои 322-325 ҳамин Кодекс инчунин ба шахсе тааллуқ доранд, ки ҳарчанд молик набошад ҳам, дар асоси соҳибияти умрбоди меросӣ, пешбурди хоҷагидорӣ, идораи оперативӣ ё дигар асосҳои пешбининамудаи қонун ё шартнома молу мулкро соҳибӣ мекунад.

Ин шахс ҳуқуқ дорад молу мулки дар ихтиёраш бударо аз молик низ ҳифз кунад.

Моддаи 327. Безътибории санади мақомоти ҳокимияти давлатӣ, мақомоти маҳаллии ҳокимияти давлатӣ, мақомоти худидоракунии маҳаллӣ ва шахсони мансабдоре, ки ҳуқуқи соҳибмулк ва дигар ҳуқуқҳои ашёро вайрон мекунад

(Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247)

1. Агар дар натиҷаи аз ҷониби мақомоти ҳокимияти давлатӣ, мақомоти маҳаллии ҳокимияти давлатӣ ва мақомоти худидоракунии маҳаллӣ ё шахси мансабдор баровардани санади меъёрӣ ё инфиродӣ, ки ба қонунҳо мутобиқ нестанд ва ҳуқуқи молик ва дигар ашхосро оид ба соҳибӣ, истифода ва ихтиёрдорӣ қардани молу мулки марбуташон вайрон мекунад, чунин санад тибқи тартиби судӣ мутобиқи эътирози молик ё шахсе, ки ҳуқуқаш вайрон шудааст, безътибор доништа мешавад.

2. Товони зиёне, ки дар натиҷаи қабули чунин аснод ба молик расидааст, аз ҷониби мақомоти ҳокимияти давлатӣ ва мақомоти маҳаллии ҳокимияти давлатӣ, мақомоти худидоракунии маҳаллӣ бояд аз ҳисоби бҷети дахлдор пурра пардохта шавад *(Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247)*.

ФАСЛИ Ш ҲУҚУҚИ ҶАДАДОРӢ

ЗЕРФАСЛИ 1 МУҚАРРАРОТИ УМУМӢ ОИД БА ҶАДАДОРИҶО

БОБИ 20 МАҶҶУМ, АСОСҶОИ БА МИЁН ОМАДАНИ ҶАДАДОРИӢ ВА ТАРАҶҶОИ ҶАДАДОРИӢ

Моддаи 328. МаҷҶуми ҷададорӣ ва асосҳои ба миён омадани он

1. Аз рӯи ҷададорӣ як шахс (қарздор) бояд ба ғоидаи шахси дигар (кредитор) амали муайянеро анҷом диҳад. Масалан, амволашро ба ӯ диҳад, корро иҷро кунад, пул супорад ва ғайра ё аз иҷрои ягон амал худдорӣ намояд. Кредитор бошад, ҳақ дорад аз қарздор иҷрои ҷададорихояшро талаб намояд.

2. Ҷададорӣ аз шартномаҳо, дар натиҷаи расонидани зарар ва дар асосҳои дигари дар санадҳои қонунӣ нишондодашуда, бармеояд.

Моддаи 329. Тарафҳои ҷададорӣ

1. Дар ҷададорӣ ба сифати ҳар кадом тарафи он - кредитор ё қарздорметавонанд як ё ҳамзамон якҷанд шахс иштирок намоянд.

Талаботи кредитор ба яке аз ашхосе, ки дар ҷададорӣ аз ҷониби қарздор иштирок мекунад, ба монанди гузашти мӯҳлати даъво мутобиқи талаб вобаста ба он шахс безътибор аст, худ аз худ талаботи ӯ ба шахси дигар дахл надоранд *(Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247)*.

2. Агар ҳар кадоме аз тарафҳо мутобиқи шартнома ба манфиати ҷониби дигар ҷададор бошанд, он тараф барояшон қарздори тарафи дигар ҳисобида шуда

вазифадор аст ба манфиати тарафи дигар амале анҷом диҳад ва ҳамзамон кредиторон он ҳисоб меёбад, ки ҳуқуқ дорад аз тарафи дигар талаб намояд.

3. Ҷаҳдадорӣ барои ашхосе, ки дар он ҳамаҷун тарафҳо иштирок надоранд (шахси сеюм) масъулияте ба вуҷуд намеоварад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

Дар ҳолатҳои пешбининамудаи қонун ё дигар санади ҳуқуқӣ ё созишномаи тарафҳо ҷаҳдадорӣ метавонад барои шахси сеюм дар муносибат ба як ё ҳама ду тараф ҳуқуқи ҷаҳдадорӣ ба вуҷуд орад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

4. Кредиторе, ки талаботи ӯ ба қарздор бо гарав, нигоҳ доштан ё дигар усулҳои, ки афзалиятро дар назди дигар кредиторон оид ба таъмини талаботи худ аз ҳисоби молу мулкӣ муайяни қарздор ё шахси сеюм медиҳад, таъмин шудааст, кредиторон таъминшуда мебошад (*Қонуни ҚТ аз 2.01.2019 № 1557*).

БОБИ 21 ИҶРОИ ҶАҶДАДОРИҶО

Моддаи 330. Муқаррароти умумӣ

Ҷаҳдадорӣ бояд ба таври дахлдор мутобиқи шартҳои ҷаҳдадорӣ ва талаботи қонун, дигар санади ҳуқуқӣ иҷро карда шаванд ва ҳамаҷоми набудани ҷунин шарт ва талабот мутобиқи анъанаҳои муомилоти қорӣ ё талаботи муқаррарии пешниҳодгардида анҷом дода шаванд (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

Моддаи 331. Номумкин будани радди яктарафаи иҷрои ҷаҳдадорӣ

Радди яктарафаи иҷрои ҷаҳдадорӣ ва яктарафа тағйир додани шартҳои он, ба ғайр аз ҳолатҳои пешбининамудаи қонун ё шартнома иҷозат дода намешавад. Радди яктарафаи иҷрои ҷаҳдадорӣ, ки ба ба амал баровардани фаъолияти соҳибқорони тарафҳо алоқаманд аст, инҷунин яктарафа тағйир додани шартҳои ҷунин ҷаҳдадорӣ танҳо дар ҳолатҳои пешбининамудаи шартнома, агар дар қонун ё моҳияти ҷаҳдадорӣ тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад, иҷозат дода мешавад.

Моддаи 332. Иҷрои қисм ба қисми ҷаҳдадорӣ

Кредитор ҳақ дорад иҷрои қисм ба қисми ҷаҳдадориро қабул накунад, ба шарт ки дар қонун, санади дигари ҳуқуқӣ, шартҳои ҷаҳдадорӣ тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад ва аз анъанаҳои муомилоти қорӣ ва ё аз моҳияти ҷаҳдадорӣ барнаояд (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

Моддаи 333. Иҷрои ҷаҳдадорӣ ба шахси матлуб

Агар дар созишномаи тарафҳо тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад ё аз анъанаҳои муомилоти қорӣ ё моҳияти ҷаҳдадорӣ барнаояд, қарздор ҳамаҷоми иҷрои ҷаҳдадорӣ ҳақ дорад дар мавриди он, ки ҷаҳдадориро маҳз кредитор ё шахси вақолатдори ӯ қабул мекунад, далел талаб намояд ва барои пешниҳод накардани ҷунин талабот тавакқали оқибати онро ба ҷаҳда дорад.

Моддаи 334. Иҷрои ҷаҳдадорӣ аз ҷониби шахси сеюм

1. Агар аз қонун, дигар санади ҳуқуқӣ, шартҳои ҷаҳдадорӣ ё моҳияти он аз ҷониби қарздор вазифаи шахсан иҷро намудани ҷаҳдадорӣ барнаояд қарздор иҷрои

ӯҳдадориро ба зиммаи шахси сеюм вогузошта метавонад. Дар ин ҳолат кредитор ичрои ӯҳдадориро, ки ба ҷои қарздор шахси сеюм пешниҳод кардааст, бояд қабул кунад (*Қонуни ҶТ аз 12.05.2007 № № 247*).

2. Шахси сеюм, тахти хатари аз даст додани ҳуқуқи худ ба молу мулки қарздор (ҳуқуқи ичора, гарав ва ғайра) бо сабаби талаб намудани рӯёниш аз ҷониби кредитор аз ин молу мулк метавонад аз ҳисоби худ бидуни иҷозати қарздор талаби кредиторро қонё гардонад. Дар ин ҳолат мутобиқи моддаҳои 411-416 ҳамин Кодекс ҳуқуқи кредитор оид ба ӯҳдадорӣ ба шахси сеюм мегузарад.

Моддаи 335. Мӯҳлати ичрои ӯҳдадорӣ

1. Агар ӯҳдадорӣ рӯзи ичро ё давраи мӯҳлатеро, ки дар ҷараёни он ӯҳдадорӣ бояд ичро шавад, пешбинӣ намуда бошад ё имкон медиҳад, ки муайян карда шавад, ӯҳдадорӣ бояд дар ҳамон рӯз ё дар ҳар давраи ҳамон мӯҳлат ичро карда шавад.

2. Дар ҳолатҳое, ки ӯҳдадорӣ мӯҳлати ичроро пешбинӣ накунад ва дар он шарти муайян кардани ин мӯҳлат ғайриимкон бошад бояд дар мӯҳлати оқилонаи баъди ба миён омадани ӯҳдадорӣ, ичро карда шавад.

Ҷҳдадорие, ки дар мӯҳлати муносиб ичро карда нашудааст, ҳамчунин ӯҳдадорие, ки мӯҳлати ичрои он бо лаҳзаи пасталабӣ муайян шудааст, агар дар мӯҳлати дигар ичро кардани ӯҳдадорӣ аз қонун, санади ҳуқуқии дигар, шарти ӯҳдадорӣ, анъанаҳои муомилоти қорӣ ё моҳияти ӯҳдадорӣ барнаояд, қарздор вазифадор аст дар давоми ҳафт рӯз ичрои ӯҳдадориро талаб кардани кредитор ичро намояд (*Қонуни ҶТ аз 12.05.2007 № № 247*).

Моддаи 336. Талаби ичрои мунтазам

Ҷҳдадорие, ки ичрояш дар мӯҳлати тулонӣ пешбинӣ шудааст, агар дар қонунҳо ё шартҳои ӯҳдадорӣ тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад ё аз анъанаҳои муомилоти қорӣ ё моҳияти ӯҳдадорӣ барнаояд, бояд ба таври мунтазам, бо назардошти давраи барои ичрои ҷунин ӯҳдадорӣ мувофиқ (рӯз, даҳа, моҳ, семоҳа ва ғайра) ичро карда шаванд.

Моддаи 337. Ичрои ӯҳдадорӣ пеш аз мӯҳлат

Агар дар қонун, санади дигари ҳуқуқӣ, ё шартҳои ӯҳдадорӣ тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад ё аз моҳияти он барнаояд, қарздор ҳақ дорад ӯҳдадории худро то фаро расидани мӯҳлат ичро намояд. Вале ичрои пеш аз мӯҳлати ӯҳдадорӣ, ки бо фаъолияти соҳибқории тарафҳои он алоқаманд мебошад, танҳо дар сурате иҷозат дода мешавад, ки имконияти пеш аз мӯҳлат ичро намудани ӯҳдадориро қонун, дигар санади ҳуқуқӣ ё шарти ӯҳдадорӣ пешбинӣ намуда бошанд ё аз анъанаҳои муомилоти қорӣ ё моҳияти ӯҳдадорӣ бармеояд (*Қонуни ҶТ аз 12.05.2007 № № 247*).

Моддаи 338. Иттилоот оид ба ҷараёни ичрои ӯҳдадорӣ

Дар қонунҳо ё шартҳои ӯҳдадорӣ вазифаи қарздор дар мавриди ичрои ӯҳдадорӣ ба кредитор ё шахси муайяннамудаи ӯ хабар додан мумкин аст, пешбинӣ карда шавад.

Моддаи 339. Ҷои иҷрои ӯҳдадорӣ

1. Ҷӯҳдадорӣ бояд дар ҷое, ки бо созишномаи тарафҳо муайян карда шудааст ё аз анъанаи муомилоти қорӣ ё моҳияти ӯҳдадорӣ бармеояд, иҷро карда шавад.

2. Агар ҷои иҷрои ӯҳдадорӣ муайян нагардида бошад, он бояд ба тариқи зайл иҷро карда шавад:

а) аз рӯи ӯҳдадории додани амволи ғайриманқул - дар ҷои мавҷудияти амвол;

б) аз рӯи ӯҳдадории додани мол ё дигар молу мулк, ки интиқоли онро пешбинӣ мекунад - дар ҷои супоридани молу мулк ба боркашони яқум чиҳати расонидани он ба кредитор (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*);

в) аз рӯи дигар ӯҳдадориҳои қарздор чиҳати додани мол ё дигар молу мулк - дар ҷои тайёр намудани он ё нигоҳдошти молу мулк, ба шарте, ки ин маҳал дар рӯзи ӯҳдадоршудан ба кредитор маълум бошад;

г) аз рӯи ӯҳдадории пулӣ - дар ҷои истиқомати кредитор ё агар кредитор шахси ҳуқуқӣ бошад, дар ҷои ҷойгиршавии он дар лаҳзаи ба миён омадани ӯҳдадорӣ; агар кредитор то лаҳзаи иҷрои ӯҳдадорӣ ҷои истиқомат ё буду бошашро иваз карда, қарздорро аз ин огоҳонида бошад, пас дар ҷои нави истиқомат ё буду боши кредитор ва аз ҳисоби кредитор баровардани ҳамаи хароҷоти вобаста ба ивази ҷои иҷро;

д) аз рӯи ӯҳдадориҳои дигар - дар ҷои зисти қарздор ва агар қарздор шахси ҳуқуқӣ бошад - дар ҷои буду боши он.

Моддаи 340. Иҷрои ӯҳдадориҳои пулӣ

(*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*)

1. Истифодаи асъори хориҷӣ, инчунин ҳуҷҷати пардохт бо асъори хориҷӣ ҳангоми анҷом додани ҳисоббаробаркунӣ дар қаламрави Ҷумҳурии Тоҷикистон мутобиқи ӯҳдадориҳо мувофиқи ҳолат, тартиб ва шартҳои муайяннамудаи қонун иҷозат дода мешавад.

2. Ҷӯҳдадории пулӣ бояд бо пули миллӣ ифода ва пардохт карда шавад.

3. Дар ҳолати мавҷуд будани шубҳа оид ба маҳалли иҷрои ӯҳдадории пулӣ, ӯҳдадорӣ бояд дар маҳалли ҷойгиршавии кредитор (маҳали зисти шахси воқеӣ ё маҳалли ҷойгиршавии шахси ҳуқуқӣ) ба иҷро расад.

4. Агар дар маҳал ё мамлакате, ки маблағ пардохта мешавад, кредитор суратҳисоби бонкӣ барои гузаронидани маблағ дошта бошад, қарздор ҳақ дорад дар мавриди эътироз надоштани кредитор ӯҳдадории пулии худро бо роҳи ба ин суратҳисоб гузаронидани маблағ иҷро намояд.

5. Агар то фаро расидани мӯҳлати пардохт арзиши (қурби) воҳидии пул боло рафта ё паст шуда ё ин ки асъор тағйир ёфта бошад, қарздор аз рӯи нархе (қурбе) маблағро пардохт менамояд, ки ба мӯҳлати ба вучуд омадани ӯҳдадорӣ мувофиқ бошад, агар дар Кодекси мазкур ё шартнома тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад. Ҳангоми дигар шудани асъор муносибатҳои мубодилавӣ бояд бо нархи (қурби) дар рӯзи тағйирёбии асъор мавҷудбудаи воҳидҳои пулӣ анҷом дода шаванд (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

Моддаи 341. Зиёд кардани маблағе, ки барои таъминоти шахрванд пардохта мешавад

Маблағе, ки аз рӯи ӯҳдадории пулӣ бевосита барои таъмини шахрванд чихати чуброни зиёни ба ҳаёт ва саломатиаш расида пардохта мешавад, тибқи шартномаи таъминоти умрбод ва дигар ҳолатҳо бо зиёд шудани нишондиханда барои ҳисобҳои муқаррарнамудаи қонун мутаносибан меафзояд (*Қонуни ҚТ аз 03.07.2012 № 850*).

Моддаи 342. Навбати пардохти талаб аз рӯи ӯҳдадории пулӣ

Маблағи пардохтшуда, ки барои иҷрои пурраи ӯҳдадории пулӣ нокифоя мебошад, хангоми мавҷуд набудани созишномаи дигар, пеш аз ҳама барои пӯшонидани хароҷоти кредитор оиди гирифтани иҷро, сипас барои пӯшонидани маблағи асосии қарз, сипас - фоизи он равона карда мешавад.

Моддаи 343. Иҷрои ӯҳдадории альтернативӣ

Қарздоре, ки вазифадор аст ба кредитор ин ё он молу мулкро диҳад, аз ду ё якчанд амал якеро анҷом диҳад, агар аз қонун, санади дигари ҳуқуқӣ ё шарти ӯҳдадорӣ тартиби дигаре барнаояд, ҳуқуқи интиҳоб карданро дорад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № 247*).

Моддаи 344. Иҷрои ӯҳдадорие, ки дар он якчанд кредитор ё якчанд қарздор иштирок доранд

Агар дар ӯҳдадорӣ якчанд кредитор ё якчанд қарздор иштирок намоянд, пас ҳар яке аз кредитор ҳақ дорад иҷрои ӯҳдадориро талаб намояд ва ҳар кадоме аз қарздор вазифадор аст ӯҳдадориро баробар ба саҳми дигарон ба андозае иҷро кунад, ки аз қонун, дигар санади ҳуқуқӣ ё шарти ӯҳдадорӣ тартиби дигаре барнаояд (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № 247*).

Моддаи 345. Ҷӯҳдадориҳои муштарак

1. Ҷӯҳдадории (ҷавобгарии) муштарак ё талаби муштарак хангоме ба миён меояд, ки агар ӯҳдадории муштарак ё талаби муштарак дар созишнома ё дар қонун, аз ҷумла дар қисмати тақсимопазирии мавзӯи ӯҳдадорӣ муқаррар шуда бошад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № 247, аз 2.01.2019 № 1557*).

2. Ҷӯҳдадории якчанд қарздор оид ба ӯҳдадорие, ки ба фаъолияти соҳибкорӣ алоқаманд аст, ҳамчунин талаби якчанд кредиторон дар ҷунин ӯҳдадорӣ, агар дар қонун, санади дигари меъёрӣ ё шартҳои ӯҳдадорӣ тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад, ӯҳдадории муштарак мебошад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № 247*).

Моддаи 346. Ҳуқуқи кредитор хангоми ӯҳдадории муштарак

1. Хангоми ӯҳдадории муштарак қарздорон кредитор ҳақ дорад иҷрои онро аз ҳамаи қарздорон дар якҷоягӣ ё аз ҳар кадоми онҳо дар алоҳидагӣ, аз ҷумла ба таври пурра ё оид ба як қисми қарз, талаб намояд.

2. Кредиторе, ки аз ҷониби яке аз қарздорони муштарак талаби худро пурра қонеъ накардааст, ҳақ дорад иҷрои қисми қонеънашударо аз дигар қарздорони

муштарак талаб намояд. Қарздорони муштарак то лаҳзаи пурра ичро намудани ӯҳдадорӣ масъул боқӣ мемонанд.

Моддаи 347. Эътироз муқобили талаботи кредитор ҳангоми ӯҳдадории муштарак

Дар ҳолати ӯҳдадории муштарак қарздор ҳуқуқ надорад ба муқобили талаби кредитор, ки чунин муносибат байни дигар қарздорон бо кредитор асос ёфтааст ва қарздори мазкур дар он иштирок надорад, эътироз баён кунад.

Моддаи 348. Ичрои ӯҳдадории муштарак аз ҷониби яке аз қарздорон

1. Аз ҷониби яке аз қарздорон пурра ичро намудани ӯҳдадории муштарак қарздорони дигарро аз ичрои ӯҳдадорӣ дар назди кредитор озод мекунад.

2. Агар аз муносибати байни қарздорони муштарак тартиби дигаре барнаояд:

а) қарздоре, ки ӯҳдадории муштаракро ичро кардааст ҳақ дорад нисбат ба дигар қарздорон талаби пастдошт регрессӣ, бо ҳиссаи баробар, бо аз ҳисоб баровардани ҳиссаи худ, пешниҳод намояд.

б) қисми напардохтаи яке аз қарздорони муштарак ба қарздоре, ки ӯҳдадории муштаракро ичро кардааст, ба таври баробар ба зиммаи ҳамон қарздор ва қарздорони дигар гузошта мешавад.

3. Қоидаҳои ҳамин модда мутаносибан ҳангоми қатъи ӯҳдадории муштарак бо баҳисобгирии даъвои мутақобилаи яке аз қарздорон татбиқ мегарданд.

Моддаи 349. Талаботи муштарак

1. Ҳангоми талаби муштарак ҳар кадоме аз кредиторони муштарак ҳақ дорад ба қарздор дар ҳаҷми пурра талаб пешниҳод кунад.

То пешниҳод гардидани талаб аз ҷониби яке аз кредиторони муштарак қарздор ҳақ дорад мутобиқи салоҳиди худ ӯҳдадории ҳар кадоме аз онҳоро ичро кунад.

2. Қарздор ҳақ надорад ба муқобили талаби яке аз кредиторони муштарак, ки ба чунин муносибати қарздор бо дигар кредиторони муштарак асос ёфтааст ва дар он кредитори мазкур иштирок надорад, эътироз намояд.

3. Аз ҷониби қарздор пурра ичро намудани ӯҳдадории яке аз кредиторони муштарак ӯро аз ичрои ӯҳдадории кредиторони боқимонда озод мекунад.

4. Кредитори муштарак, ки ичрои ӯҳдадории қарздорро қабул кардааст, вазифадор аст қарзи ба дигар кредиторон тааллуқдоштаро, агар аз муносибати байни онҳо тартиби дигаре барнаояд, ба андозаи баробар чуброн намояд.

Моддаи 350. Ичрои ӯҳдадориҳои иловагӣ

(Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247)

Мутобиқи санади қонунӣ ё шартҳои ӯҳдадории байни кредитору қарздор пешбинӣ шуданаш мумкин аст, ки ҳангоми аз тарафи қарздори асосӣ қонён нанамудани талаби кредитор оид ба ичрои ӯҳдадорӣ, чунин талаби дар қисмати

ичронашуда ба қарздори дигар (қарздори иловагӣ) арз карда мешавад (*Қонуни ҶТ аз 12.05.2007 № 247*).

Моддаи 351. Тасдиқи иҷрои ӯҳдадорӣ

1. Кредитор иҷрои ӯҳдадориро қабул намуда, вазифадор аст бо талаби қарздор ба ӯ оид ба пурра ё қисман иҷро шудани ӯҳдадори забонхат диҳад.

Агар қарздор ба кредитор барои тасдиқи ӯҳдадорӣ хучҷати қарздориро дода бошад, пас кредитор иҷрои ӯҳдадориро қабул намуда, бояд хучҷатро ба қарздор баргардонад. Ҳангоми имконнопазирии баргардонидани он кредитор вазифадор аст дар маврид дар забонхати додааш ба он ишора кунад.

Забонхатро бо сабт дар хучҷати қарздорӣ, ки ба қарздор баргардонида мешавад, иваз намудан мумкин аст.

2. Дар ихтиёри қарздор қарор доштани хучҷати қарздорӣ қатъи ӯҳдадориро, то лаҳзаи исбот нагардидани тартиби дигар, тасдиқ мекунад.

3. Ҳангоми аз тарафи кредитор надодани забонхати иҷрои ӯҳдадории анҷомдодашуда, баргардонидани хучҷат ё сабти имконнопазирии баргардонидани он дар забонхат қарздор ҳақ дорад иҷроро ба таъхир гузорад. Дар ин ҳолат кредитор мӯҳлатро гузаронида ҳисобида мешавад.

Моддаи 352. Иҷрои ӯҳдадорӣ бо усули ба депозит гузаронидани қарз

1. Қарздор ҳақ дорад пули қарз гирифтааш ё қоғазҳои қиматнокашро ба депозити нотариус ва дар ҳолатҳои муқаррарнамудаи суд ба депозити суд гузаронад, ба шарте ки қарздор бо сабабҳои зайл ӯҳдадориро иҷро карда натавонад:

а) агар дар маҳалле, ки ӯҳдадорӣ иҷро мегардад, кредитор ё шахси ба қабули иҷрои ӯҳдадорӣ ваколатдоршудаи он ҳузур надошта бошад;

б) ғайри қобили амал будани кредитор ва набудани намояндаи он;

в) баръало аён набудани он, ки кадом шахс оид ба ӯҳдадорӣ кредитор мебошад, аз ҷумла вобаста ба баҳси байни кредитор ва дигар ашхос дар ҳамин маврид;

г) саркашӣ намудани кредитор аз қабули иҷрои ӯҳдадорӣ ё ба тарзи дигар гузаронидани мӯҳлат аз ҷониби он.

1. Ба депозити нотариус ё суд гузаронидани маблағ ё қоғазҳои қиматнок иҷрои ӯҳдадорӣ ҳисобида мешавад.

Нотариус ё суде, ки ба депозиташон маблағи пулӣ ё қоғазҳои қиматнок гузаронида шудааст, дар ин ибора кредиторро огоҳ менамоянд.

Моддаи 353. Иҷрои мутақобилаи ӯҳдадорӣ

1. Иҷрои мутақобила аз ҷониби яке аз тарафҳо иҷро намудани ӯҳдадорие ба ҳисоб меравад, ки мутақобилаи шартнома шартҳои иҷрои ӯҳдадорӣ аз ҷониби тарафи дигар гузошта шудааст.

2. Дар ҳолати аз тарафи вазифадоршуда пешниҳод нагардидани иҷрои ӯҳдадории шартшуда ё мавҷуд будани ӯҳдадорие, ки ошкоро аз иҷро нашудани он

дар мӯхлати муайян гувоҳӣ медиҳад, тарафи мутақобила иҷрои ӯҳдадориро ба зимадор ҳақ дорад иҷрои ӯҳдадорӣ худро боздорад ё аз иҷрои он даст кашад ва товони зиёро талаб намояд.

Агар шарт иҷрои ӯҳдадорӣ дар шартнома зикршуда дар ҳаҷми пурра иҷро нашуда бошад, тарафи мутақобилаи иҷрои ӯҳдадорӣ ба зимма дошта ҳақ дорад иҷрои ӯҳдадориашро боздорад ё аз иҷрои қисми он рад кунад, ки баробар ба ҳаҷми иҷрои пешниҳоднашудаи он аст.

3. Агар иҷрои мутақобилаи ӯҳдадорӣ ҷой дошта бошад, сарфи назар аз пешниҳод накардани шарт иҷрои ӯҳдадорӣ дар шартнома зикргардида аз тарафи дигар, тарафи дигар вазифадор аст чунин иҷрои ӯҳдадориро пешниҳод кунад.

4. Агар дар шартнома ё қонун тартиби дигаре муайян нашуда бошад, қоидаҳои пешбиниамудай қисми 2 ва 3 ҳамин модда татбиқ карда мешавад.

БОБИ 22 ТАЪМИНИ ИҶРОИ ӮҲДАДОРӢ

1. МУҚАРРАРОТИ УМУМӢ

Моддаи 354. Усулҳои таъмини иҷрои ӯҳдадорӣ

1. Иҷрои ӯҳдадорӣ ба воситаи ноустуворона, гарав, нигоҳ доштани молу мулки қарздор, замонат, кафолати бонкӣ, байъона ва дигар усулҳои пешбиниамудай қонун ё шартнома таъмин карда шуданаш мумкин аст (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № 247*).

2. Безътибории созишнома оид ба таъмини иҷрои ӯҳдадорӣ боиси безътибор гардидани ин ӯҳдадорӣ (ӯҳдадорӣ асосӣ) шуда наметавонад.

3. Агар дар қонун тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад, безътибори ӯҳдадорӣ асосӣ боиси безътибор гардидани ӯҳдадорӣ таъминкунандаи он мегардад.

4. Дар ҳолати ба таъминот супоридани молу мулк аз ҷониби шахсе, ки ин ҳуқуқро надошт, чунин таъминот нисбати ҳамин молу мулк:

а) қатъ мегардад, агар кредитор медонист ё мебоист донад, ки таъминот аз ҷониби шахси ваколатдорнашуда пешниҳод шудааст. Дар баробари ин, кредитор пас аз эътибори қонунӣ пайдо намудани ҳалномаи суд оид ба гирифтани чунин молу мулк ҳуқуқи талаб кардани иҷрои пеш аз мӯхлати ӯҳдадориҳо ва ё иваз кардани мавзӯи таъминотро дорад;

б) то иҷрои ӯҳдадорӣ таъминшуда нигоҳ дошта мешавад, агар кредитор намедонист ё намебоист донад, ки молу мулк аз ҷониби шахси ваколатдорнашуда (кредитори бовичдон) пешниҳод шудааст. Дар ин маврид молик дар назди кредитор танҳо бо молу мулки зикршуда ҷавоб медиҳад.

Дар Феҳристи ягонаи давлатии ӯҳдадориҳои таъминшуда мавҷуд набудани маълумот дар бораи ҳуқуқи шахси дигар ба молу мулк барои бовичдон эътироф кардани кредитор асос дониста мешавад, ба истиснои ҳолатҳои, ки ин молу мулкро молик ё шахсе, ки молик барои соҳибӣ додааст, гум карда бошад ё аз яке аз онҳо дуздида шуда бошад ё бо усули дигар бе ихтиёри онҳо аз соҳибиашон баромада бошад (*Қонуни ҚТ аз 2.01.2019 № 1557*).

2.НОУСТУВОРОНА

(Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № [№ 247](#))

Моддаи 355. Мафҳуми ноустуворона

(Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № [№ 247](#))

1. Ноустуворона (ҷарима, пеня) маблағе мебошад, ки тибқи қонун ё шартнома муайян гардидааст ва қарздор вазифадор аст ҳангоми иҷро накардан ё иҷрои номатлуби ўҳдадорӣ, аз ҷумла дар ҳолати гузаронидани мўҳлати иҷро, онро ба кредитор пардозад. Тибқи талаби пардохти ноустуворона кредитор ба исботи зиёни ба ӯ расонидашуда вазифадор намебошад.

2. Андозаи ноустуворона дар маблағи пули аниқ ё дар фоиз ба маблағи иҷрокарданашуда ё ин ки ба таври номатлуб иҷрокарданашуда муайян карда мешавад *(Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № [№ 247](#))*.

Моддаи 356. Шакли созишнома оид ба ноустуворона

(Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № [№ 247](#))

Созишнома оиди ба ноустуворон сарфи назар аз шакли ўҳдадории асосӣ, бояд ба тарзи хаттӣ баста шавад *(Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № [№ 247](#))*.

Риоя накардани ин талаб боиси ғайриқонунӣ шудани созишнома оид ба ноустуворона мегардад *(Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № [№ 247](#))*.

Моддаи 357. Ноустуворонаи қонунӣ

1. Кредитор ҳақ дорад пардохти ноустуворонаи муайяннамудаи қонун (ноустуворонаи қонунӣ) -ро сарфи назар аз он ки дар созишнома ўҳдадории пардохти он пешбинӣ шудааст ё на, талаб намояд.

2. Андозаи ноустуворонаи қонунӣ, агар қонун онро манъ накунад, бо созишномаи тарафҳо зиёд карда шуданаш мумкин аст.

Моддаи 358. Кам кардани ноустуворона

Агар ноустуворонаи пардохтшаванда ошкоро ба оқибати вайрон кардани ўҳдадорӣ баробар набошад, суд ҳақ дорад ноустуворонаро кам кунад.

Қоидаҳои ҳамин модда ба ҳуқуқи қарздор чиҳати кам кардани андозаи масъулияти ӯ дар асоси моддаи 435 ҳамин Кодекс ва ҳуқуқи кредитор барои рӯёнидани товони зиён дар ҳолатҳои пешбиниамудаи моддаи 424 ҳамин Кодекс дахл надоранд.

3. ГАРАВ

Моддаи 359. Мафҳум ва асосҳои ба миён омадани гарав

1. Гарав - усули таъмини иҷрои ўҳдадорӣ, ки тибқи он кредитор дар ўҳдадории бо гарав таъминшуда (гаравгир) ҳангоми аз ҷониби қарздор иҷро нашудани ҷунин ўҳдадорӣ, барои қонест намудани талаботаш, аз арзиши молу мулки ба гаравгузоштаи шахсе, ки ин молу мулк ба ӯ тааллуқ дорад (гаравдех)

нисбат ба дигар кредиторон ҳуқуқи афзалиятнокро доро мебошад, ба истиснои ҳолатҳои дар қонун муқарраршуда (*Қонуни ҚТ аз 2.01.2019 № 1557*).

2. Ба гарав гузоштани корхона, бино, иншоот, манзил (квартира ва дигар молу мулки ғайри манқул (ипотека) бо қонуни ипотека танзим карда мешавад. Қоидаҳои умумӣ оид ба гарав, ки дар ҳамин Кодекс зикр шудаанд, дар ҳолате татбиқ карда мешаванд, ки дар ҳамин Кодекс ё қонун дар бораи ипотека ва инчунин қоидаҳои дигаре муқаррар нагардида бошанд (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № 247*).

3. Гарав дар асоси шартнома ба миён меояд. Гарав инчунин дар асоси қонун, ҳангоми фарорасидани ҳолатҳои муайяннамудаи он ба миён меояд, ба шарте ки агар дар қонун пешбинӣ гардида бошад, ки кадом молу мулк ва барои таъмини иҷрои кадом ӯҳдадорӣ ба гарав монда шудани он пешбинӣ шуда бошад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № 247*).

Қоидаҳои ҳамин Кодекс оид ба гарав, ки дар асоси шартнома ба миён меоянд, мувофиқан нисбат ба гараве татбиқ мегардад, ки дар асоси қонун ба миён омадааст, ба шарте ки дар қонун тартиби дигаре муайян нашуда бошад.

Моддаи 360. Мавзӯи гарав

(*Қонуни ҚТ аз 2.01.2019 № 1557*)

1. Мавзӯи гарав ҳама гуна молу мулк, аз ҷумла мол ва ҳуқуқи молу мулкӣ (талабот), ба истиснои молу мулке, ки аз муомилот барварда шудаанд (қисми 2 моддаи 141 ҳамин Кодекс) талаботе, ки бо шахсияти қарздор саҳт алоқаманд аст, аз ҷумла талабот оид ба алимент, товони зиёне, ки ба ҳаёт ва саломатӣ расонида шудааст ва дигар ҳуқуқҳои буда метавонад, ки гузашт кардани онҳо ба дигар ашхос тибқи санади қонунӣ манъ шудааст (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № 247, аз 2.01.2019 № 1557*).

2. Ҳуқуқи гаравро бо шартнома ба молу мулке, ки минбаъд ба моликияти гаравдеҳ ё хоҷагидорӣ ӯ ворид мешавад, низ татбиқ кардан мумкин аст.

3. Гарави навъҳои алоҳидаи молу мулк, аз ҷумла молу мулки шахрвандоне, ки аз ҳисоби он ситонидан иҷозат дода намешавад, тибқи санади қонунӣ манъ ё маҳдуд карда шуданашон мумкин аст (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № 247*).

4. Хориҷ карда шуд (*Қонуни ҚТ аз 1.03.2005 № 85*).

5. Гарави қоғазҳои қиматноки ҷамъиятҳои саҳомӣ, аз ҷумла бонкҳо, дигар субъектҳои хоҷагӣ бо назардошти санади қонунӣ оид ба қоғазҳои қиматнок дода мешавад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № 247*).

Моддаи 361. Талаботе, ки бо гарав таъмин карда мешавад

1. Агар дар шартнома ё санади қонунӣ тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад, гарав талаботро танҳо дар ҳаҷме таъмин мекунад, ки он дар лаҳзаи воқеан қонун намудани он мавҷуд аст, аз ҷумла фоизҳо, ҷуброни зиёне, ки аз гузаронидани мӯҳлат расидааст, ноустуворона (ҷарима, пеня), хароҷоти зарурӣ барои ниғаҳдошти молу мулки ба гарав гузошта шуда, инчунин товони зиёне, ки ситонида мешавад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № 247*).

2. Гарав нисбати талаботе, ки метавонад дар оянда пеш ояд муқаррар шуданаш мумкин аст, ба шарте, ки тарафҳо оиди андозаи ба гарав таъмин намудани чунин ӯҳдадорӣ ба мувофиқа расанд.

Моддаи 362. Навъҳои гарав

1. Гарав мумкин аст дар навъҳои ипотека, гарави додашуда (заклад), гарави ҳуқуқ, гарави воситаҳои пулӣ ва гарави молу мулк дар гаравхона (ломбард) баромад намояд (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

2. Ипотека - навъи гаравест, ки молу мулки ба гарав гузошташуда тасарруфӣ ва истифодаи гаравдеҳ ё шахси сеюм боқӣ мемонад.

Мавзӯи ипотека корхонаҳо, иморатҳо, бино, иншоот, манзил (квартира)-ҳои дар биноҳои бисёрхӯчрагӣ, объектҳои кайҳонӣ, ва дигар молу мулкие, ки аз муомилоти граждани гирифта нашудааст, буда метавонанд (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247, аз 2.01.2019 № 1557*).

Самараи чудошаванда танҳо дар ҳолатҳои мавзӯи ипотека буда метавонад, ки он аз лаҳзаи чудо намудан объекти ҳуқуқи шахси сеюм нагардад. Ипотекаи корхона, иморат, бино, иншоот, манзил (квартира)-ҳои дар бинои бисёрхӯчра, воситаҳои нақлиёт ва объектҳои кайҳонӣ бояд дар мақомоти дахлдор объектҳо ба қайд гирифта шаванд (*Қонуни ҚТ аз 2.01.2019 № 1557*).

3. Гарави додашуда (заклад) - навъи гараве мебошад, ки ҳангоми он молу мулки ба гарав гузошташуда аз ҷониби гаравдеҳ ба соҳибии гаравгир дода мешавад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

Бо розигии гаравгир мавзӯи гарав метавонад дар ихтиёри гаравдеҳ тахти кулф ва мӯҳри гаравгир вогузошта шавад. Мавзӯи гаравро дар ихтиёри гаравдеҳ бо сабти аломате, ки тахти гарав будани онро тасдиқ мекунад (гарави устувор) вогузоштан мумкин аст (*Қонуни ҚТ аз 2.01.2019 № 1557*).

4. Ҳангоми гарави ҳуқуқ мавзӯи гарав ҳуқуқи молу мулкие мебошад, ки метавонад аз соҳибӣ бароварда шавад, аз ҷумла ҳуқуқи иҷораи корхона, иморат, бино, иншоот, ҳуқуқи сахм дар молу мулки ширкати хоҷагидорӣ, талаби қарзӣ, ҳуқуқҳои молу мулкии муаллифӣ, ихтироёкорӣ ва дигар ҳуқуқҳои молу мулкӣ (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247, аз 2.01.2019 № 1557*).

Хориҷ карда шуд (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

Ҳуқуқи ба мӯҳлат танҳо то лаҳзаи гузаштани мӯҳлати амали он мавзӯи гарав буда метавонад (*Қонуни ҚТ аз 2.01.2019 № 1557*).

Агар ҳуқуқи ба гарав гузошташуда бо ҳуччат тасдиқ карда шавад, шартномаи гарав мумкин аст бо додани ҳуччати муқарраркунандаи ҳуқуқ ба расмият дароварда шавад (*Қонуни ҚТ аз 2.01.2019 № 1557*).

5. Ҳангоми ба гарав гузаштани ҳуқуқи молу мулке, ки бо қоғази қиматнок тасдиқ карда шудааст, он ба гаравгир супурда мешавад ё агар дар шартнома тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад, ба депозити бонк ё идораи нотариалӣ гузаронда мешавад.

6. Гарави маблағҳои пулӣ бо роҳи ба соҳибии гаравгир додани онҳо сурат мегирад, агар дар қонун ё шартнома тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

Моддаи 363. Гарави молу мулке, ки тахти моликияти умумӣ қарор дорад

Молу мулке, ки моликияти умумӣ мебошад, танҳо бо розигии ҳамаи моликон ба гарав гузошта шуданаш мумкин аст. Ҳуқуқ ба ҳисса дар молу мулки умумӣ метавонад мавзӯи мустақили гарав бошад (*Қонуни ҚТ аз 2.01.2019 № 1557*).

Моддаи 364. Гаравдеҳ

1. Гаравдеҳ метавонад ҳам худи қарздор ва ҳам шахси сеюм бошад.

2. Гаравдеҳи ашё молики он ё шахсе буда метавонанд, ки ҳуқуқи хоҷагидорӣ ашёро дорад.

Шахсе, ки ашё тибқи ҳуқуқи хоҷагидорӣ ба ӯ тааллуқ дорад, дар ҳолатҳои пешбининамудаи қисми 2 моддаи 312 ҳамин Кодекс ҳақ дорад онро бидуни розигии молик ба гарав гузорад.

3. Ба гаравдеҳи ҳуқуқ шахсе буда метавонад, ки ҳуқуқи ба гарав гузоранда ба ӯ тааллуқ дорад.

Ба гарав гузоштани ҳуқуқи ичора ё дигар ҳуқуқ ба молу мулки бегона бидуни иҷозати молики он ё шахсе, ки ҳуқуқи хоҷагидориро дорад, роҳ дода намешавад, агар дар қонун ё шартнома бегона кардани ин ҳуқуқ бе розигии ин ашхос манъ карда шуда бошад.

Моддаи 365. Гаравгир

Мутобиқи ҳамин Кодекс, ки муносибати гаравро танзим менамояд, ҳам шаҳрвандон ва ҳам шахси ҳуқуқӣ гаравгир буда метавонанд (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № 247*).

Моддаи 366. Суғуртаи молу мулки ба гарав гузошташуда

(*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № 247*)

1. Мутобиқи шартнома ё қонун вазифаи суғурта кардани молу мулки ба гарав гузошташударо ба зиммаи шахсони зерин вогузоштан мумкин аст:

- ба зиммаи гаравгир ба шарте, ки молу мулки ба гарав гузошташуда ба ихтиёраш дода шуда бошад;

- ба зиммаи гаравдеҳ ба шарте, ки молу мулки ба гарав гузошташуда тахти истифодаи ӯ қарор дошта бошад.

2. Агар шартномаи гарав ба зиммаи гаравдеҳ вазифаи суғуртаи молу мулки ба гарав гузошташударо вогузорад, гарав ба ҳама гуна ҳуқуқи гаравдеҳ аз рӯи ҳамин суғуртаннома паҳн мегардад ва нигоҳдорандаи гарав барои қонест гардонидани талаботи таъминшудааш аз ҳама гуна маблағи минбаъдаи руёнидани суғурта, новобаста ба суғуртақунонда ва бе розигии гаравдеҳ ҳуқуқи имтиёзнок дорад.

3. Ҳангоми фаро расидани ҳодисаи суғурта ҳуқуқи талабкунӣ аз рӯи шартномаи суғуртаи молу мулки ба гаравгузоштаи гаравдеҳ танҳо дар сурати аз ҳуқуқи худ мутобиқи қисми 2 ҳамин модда даст кашидани гарвагир ба миён меояд.

Агар маблағи пардохти суғурта аз маблағи ӯҳдадорие, ки бо гарав таъмин гардидааст, бештар бошад, нигоҳдорандаи гарав ӯҳдадор аст дар давоми се рӯзи

бонкӣ аз лаҳзаи гирифтани он фарқияти маблағро ба ҳисоби гаравдеҳ гузаронад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

Моддаи 367. Гарави насупоридан ва супоридани молу мулк ба гаравгир

1. Молу мулки ба гарав гузошташуда, дар назди гаравдеҳ боқи мемонад, агар дар қонун ё шартнома тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад (*Қонуни ҚТ аз 1.03.2005 № 85*).

Молу мулке, ки тахти ипотека қарор дорад, ба гаравгир дода намешавад.

2. Мавзӯи ба гарав гузошташуда мумкин аст дар назди гаравдеҳ бояд зери қулф ва мӯҳри гаравгир вогузошта шавад (*Қонуни ҚТ аз 2.01.2019 № 1557*).

Мавзӯи ба гарав гузошташударо метавон дар назди гаравгир бо сабти нишона гузошт, ки ба гарав гузоштани молу мулк далолат мекунад (гарави қатъӣ) (*Қонуни ҚТ аз 2.01.2019 № 1557*).

3. Мавзӯи гарав, ки аз тарафи гаравдеҳ муваққатан барои соҳибӣ ё истифода ба шахси сеюм дода шудааст, дар назди гаравдеҳ қарордошта ба ҳисоб меравад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247, аз 2.01.2019 № 1557*).

4. Мавзӯи гарав метавонад аз чониби гаравгир муваққатан барои соҳибӣ ё истифода ба шахси сеюм дода шавад. Дар ин маврид мавзӯи гарав дар назди гаравгир қарордошта ба ҳисоб меравад (*Қонуни ҚТ аз 2.01.2019 № 1557*).

5. Ҳангоми ба гарав гузоштани ҳуқуқи молу мулке, ки бо қоғази қиматнок собит шудааст, агар дар шартнома тартиби дигаре пешбинӣ нагардида бошад, ба гаравгир ё депозити нотариус дода мешавад.

Моддаи 368. Шартномаи гарав, шакл ва бақайдгирии он

(*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*)

1. Дар шартномаи гарав бояд мавзӯи гарав, моҳият, андоза ва мӯҳлати иҷрои ӯҳдадорӣ, ки бо гарав таъмин шудааст, баён гардад. Дар он инчунин бояд ифода гардад, ки молу мулки ба гарав гузошташуда дар назди кадоме аз тарафҳо қарор дорад (*Қонуни ҚТ аз 2.01.2019 № 1557*).

2. Шартномаи гарав бояд дар шакли хаттӣ баста шавад. Шартномаҳои омехтае, ки мутобиқи қисми 3 моддаи 453 Кодекси мазкур баста шудаанд ва унсурҳои шартномаи гаравро дар бар гирифтаанд, бояд ба талаботи моддаи мазкур мувофиқат намоянд (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

Шартнома оид ба ипотека, инчунин шартнома дар бораи гарави молу мулки манқул ё ҳуқуқ ба молу мулк ҷихати таъмини ӯҳдадорӣ аз рӯи шартнома, ки дар идораи нотариалӣ тасдиқ шуданаш зарур аст, бояд аз чониби идораи нотариалӣ тасдиқ карда шавад.

3. Шартномаи ипотека бояд мутобиқи тартиби ба қайд гирифтани аҳдҳои барои молу мулки дахлдор муқарраргардида ба қайд гирифта шавад. Тартиби ба қайд гирифтани гарави молу мулки манқулро қонун муқаррар менамояд (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

4. Риоя накардани қоидаҳои дар қисмҳои 2 ва 3 ҳамин модда зикршуда шартномаи гаравро безътибор мегардонад.

Моддаи 369. Могу мулке, ки ба он ҳуқуқи гаравгир паҳн мегардад

1. Агар дар шартнома тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад, ҳуқуқи гаравгир (ҳуқуқи гарав) ба ашъе, ки мавзӯи гарав қарор дорад, ба марбутияти он паҳн мегардад, агар дар шартнома тарзи дигар пешбинӣ нашуда бошад (*Қонуни ҚТ аз 2.01.2019 № 1557*).

Ҳуқуқи гарав ба самара, маҳсулот ва даромаде, ки дар натиҷаи истифодаи могу мулки ба гарав гузошташуда ба даст оварда шудааст, татбиқ мегардад, агар шартнома ҳолатҳои дигареро пешбинӣ накарда бошад (*Қонуни ҚТ аз 2.01.2019 № 1557*).

2. Ҳангоми ипотекаи корхона ё дигар комплекси могу мулки дар маҷмӯъ ҳуқуқи гарав ба тамоми амволи ба он дохилшаванда могу мулки манқул ва ғайриманқул, масалан ҳуқуқи талаб ва ҳуқуқи истисно, аз ҷумла ҳуқуқе, ки дар давраи ипотека ба даст оварда шудааст, агар дар қонун ё шартнома тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад, паҳн мегардад.

3. Мутобиқи шартномаи гарав ва нисбат ба гараве, ки аз асоси қонун бармеояд, мумкин аст гарави ашъе ва ҳуқуқи могу мулкиро, ки гаравдеҳ дар оянда ба даст меорад, дар қонун пешбинӣ карда шавад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № 247*).

Моддаи 370. Ба миён омадани ҳуқуқи гарав

(*Қонуни ҚТ аз 2.01.2019 № 1557*)

1. Ҳуқуқи гарав ҳангоми дар як вақт мавҷуд будани шартҳои зерин ба миён меояд:

- соҳиб будани гаравдеҳ ба ҳуқуқи моликият ё дигар ҳуқуқи ашъӣ ба мавзӯи гарав ва ё ҳуқуқи дигари могу мулки;

- мавҷуд будани шартнома дар бораи гарав мутобиқи талаботи моддаи 368 Кодекси мазкур ё дигар асосҳои пешбининамудаи қонунгузори Чумҳурии Тоҷикистон.

2. Агар дар шартномаи гарав тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад, ҳуқуқи гарав нисбат ба гарави могу мулке, ки бояд ба гаравгир супорида шавад, аз лаҳзаи супоридани ин могу мулк ба миён меояд.

3. Ҳуқуқи гарав ба молҳои дар муомилотбуда мутобиқи қоидаҳои қисми 2 моддаи 386 Кодекси мазкур ба миён меояд.

4. Ҳуқуқи гарав ба могу мулке, ки гаравдеҳ дар оянда ба даст меорад, аз лаҳзаи ба даст овардани ҳуқуқи дахлдор ё ворид шудани ашъи дахлдор ба моликияти гаравдеҳ ба миён меояд (*Қонуни ҚТ аз 2.01.2019 № 1557*).

Моддаи 371. Гарави минбаъда ва муайян кардани навбати гаравгирон

(*Қонуни ҚТ аз 2.01.2019 № 1557*)

1. Могу мулке, ки аз рӯи шартномаи гарав ҷиҳати таъмини иҷрои як ўҳдадорӣ (гарави ибтидоӣ) ба гарав гузошта шудааст, метавонад барои таъмини иҷрои ўҳдадории дигар (гарави минбаъда) ба гарав гузошта шавад.

2. Гарави минбаъда, агар бо шартномаҳои ибтидоии гарави ҳамон молу мулк манъ нашуда бошад, ба истисноии ҳолатҳои пешбининамудаи қонун иҷозат дода мешавад.

3. Навбати гаравгирон ба ҳамон як молу мулки мавзӯи гарав аз рӯи санаи дар Феҳристи ягонаи давлатии ӯҳдадорихои таъминшуда ё Феҳристи ягонаи давлатии молу мулки ғайриманкул ва ҳуқуқҳо ба он бақайдгирифташуда, ба истисноии ҳолатҳои пешбининамудаи қонун муқаррар карда мешавад.

4. Гаравгире, ки дар навбат бартарӣ дорад, кредитори таъминшудаи ибтидоӣ номида мешавад. Гаравгирони дигар кредиторони таъминшудаи минбаъда мебошанд.

5. Гаравдеҳ ӯҳдадор аст ба ҳар як гаравгири минбаъда оид ба ҳамаи гаравҳои молу мулки мазкур, ки дар қисми 1 моддаи 368 Кодекси мазкур пешбинӣ шудааст, маълумот диҳад ва ӯ барои зиёне, ки ба гаравгирон бинобар иҷро накардани ин ӯҳдадорӣ расонидааст, ба истисноии ҳолатҳои пешбининамудаи қонун ҷавобгар мебошад.

6. Талаботи гаравгири минбаъда аз арзиши мавзӯи ба гарав гузошташуда баъди қоненъ гардонидани талаботи кредиторони таъминшудаи ибтидоӣ қоненъ карда мешавад.

7. Навбати қоненъ гардонидани талабот мумкин аст бо созишномаи хаттии кредиторони таъминшуда тағйир дода шавад (*Қонуни ҚТ аз 2.01.2019 № 1557*).

Моддаи 372. Нигоҳубин ва эҳтиёти молу мулки ба гарав гузошташуда

1. Гаравдеҳ ё гаравгир вобаста ба он ки амволи гарав дар дасти кадоми аз онҳо қарор дорад (моддаи 367), агар дар қонун ё шартнома тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад, вазифадор аст:

а) молу мулки гаравро аз ҳисоби гаравдеҳ бо арзиши пуррааш аз хавфи гум шудан ё осеб дидан суғурта намояд ва агар арзиши пурраи молу мулк аз андозаи талаботи бо гарав таъмингардида зиёд шавад, ба маблағи на камтар аз андозаи талаб суғурта кунад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № 247*);

б) барои эҳтиёт кардани молу мулк ки ба гарав гузошташро, аз ҷумла барои ҳимояи он аз сӯиқасд ва талабҳои ҷониби шахси сеюм тадбирҳои зарурӣ андешид (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № 247*);

в) тарафи дигарро дар мавриди омадани хавфи гумшавӣ ё осеб дидани молу мулки ба гарав гузошта шуда ғавран огоҳ созад.

2. Гаравгир ва гаравдеҳ ҳақ доранд тибқи ҳуҷҷат ва воқеан мавҷуд будани молу мулк, миқдор, вазъ ва шароити нигоҳдошти молу мулки ба гарав гузошташро, ки дар ихтиёри тарафи дигар аст, тафтиш кунанд.

3. Ҳангоми аз ҷониби гаравгир дағалона вайрон кардани ӯҳдадорихое, ки дар қисми 1 ҳамин модда зикр ёфтаанд ва ин ба молу мулки ба гарав гузошташуда хавфи гумшавӣ ё осеб таҳдид мекунад, гаравдеҳ ҳақ дорад қатъи пеш аз мӯҳлати гаравро талаб намояд.

Моддаи 373. Оқибатҳои гум кардан ё осеб дидани молу мулки ба гарав гузошташуда

1. Гаравдеҳ, агар дар шартномаи гарав тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад, таваккали ногаҳон нобуд гардидан ё ногаҳон осеб дидани молу мулки ба гарав гузошташударо ба ўҳда дорад.

2. Агар гаравгир мутобиқи моддаи 432 ҳамин Кодекс аз ҷавобгарӣ озод шуданашро исбот карда натавонад, барои пурра ё қисман гум шудан ё осеб дидани молу мулки ҳамчун мавзӯи гарав ба ӯ супоридашуда, ҷавобгар мебошад (*Қонуни ҚТ аз 2.01.2019 № 1557*).

Гаравгир барои гум кардани молу мулки гарав ба андозаи арзиши воқеии он ва барои осеб расидан ба андозаи маблағе, ки арзиши он поин фаромадааст, сарфи назар аз он ки ҳангоми супоридани он ба гаравдеҳ чӣ қадар нархгузорӣ шуда буд, ҷавобгар мебошад.

Агар дар натиҷаи осеб мавзӯи гарав он қадар тағйир ёфта бошад, ки мутобиқи таъиноти аслиаш истифода бурдани он имконнопазир аст, гаравдеҳ ҳақ дорад аз он даст кашад ва барои аз даст додани он товон талаб кунад (*Қонуни ҚТ аз 2.01.2019 № 1557*).

Дар шартнома ўҳдадорӣ гаравгир оид ба ҷуброни дигар зиёне, ки дар натиҷаи гум шудан ё осеб дидани молу мулки гарав ба гаравдеҳ ворид мегардад, пешбинӣ шуданаш мумкин аст.

Гаравдиханда, ки доир ба ўҳдадорие, ки бо гарав таъмин шудааст қарздор мебошад, ҳақ дорад талаби гаравгирро оид ба пардохти товони зиёне, ки аз сабаби гум шудан ё осеб дидани предмети гарав расонида шудааст, ба ҳисоби ўҳдадорӣ бо гарав таъминшуда ба ҳисоб гирад.

Моддаи 374. Иваз ва барқарор намудани мавзӯи гарав

(*Қонуни ҚТ аз 2.01.2019 № 1557*)

1. Иваз намудани мавзӯи гарав, агар дар шартнома ё қонун тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад, бо розигии гаравгир иҷозат дода мешавад (*Қонуни ҚТ аз 2.01.2019 № 1557*).

2. Агар мавзӯи гарав нобуд шуда ё осеб дида бошад ё ҳуқуқи моликият ба он ё ҳуқуқи пешбурди хоҷагидорӣ он дар асоси пешбининамуддаи қонун қатъ гардида бошад, гаравдеҳ ҳақ дорад дар мўҳлати мусоид мавзӯи гаравро барқарор кунад ё, онро бо амволи баробарарзиш иваз намояд, ба шарт ки дар шартнома тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад (*Қонуни ҚТ аз 2.01.2019 № 1557*).

Моддаи 375. Истифода ва ихтиёрдорӣ мавзӯи гарав

(*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № 247, аз 2.01.2019 № 1557*)

1. Агар дар шартнома тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад ё аз моҳияти гарав барнаояд, гаравдеҳ ҳақ дорад мавзӯи гаравро тибқи таъиноташ истифода барад, аз ҷумла аз самара ва даромади он баҳравар гардад (*Қонуни ҚТ аз 2.01.2019 № 1557*).

2. Агар дар қонун ё шартнома тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад ва аз моҳияти гарав барнаояд, гаравдеҳ танҳо бо розигии гаравгиранда ҳақ дорад мавзӯи гаравро бегона кунад, онро ба иҷора диҳад ё ба дигар шахс ба

истифодаи бемузд супорад ё онро бо усули дигар ихтиёрдорӣ намояд (*Қонуни ҶТ аз 2.01.2019 № 1557*).

Шартномае, ки ҳуқуқи гаравдихандаро барои васият намудани молу мулки гарав гузошташудааш маҳдуд месозад, тамоман эътибор надорад.

3. Гаравгир ҳақ дорад танҳо дар ҳолатҳои пешбиниамудаи шартнома аз молу мулки ба гарав супурдашуда истифода барад ва мунтазам ба гаравдиханда оид ба истифодаи он ҳисобот диҳад. Мутобиқи шартнома гаравдеҳ мумкин аст вазифадор карда шавад, ки самара ва даромад аз молу мулки гарав гузошташударо ба мақсади иҷрои ӯҳдадории асосӣ ё ба манфиати гаравдеҳ истифода намояд.

Моддаи 376. Аз ҷониби гаравгир ҳифз намудани ҳуқуқҳои худ оиди мавзӯи гарав

(*Қонуни ҶТ аз 2.01.2019 № 1557*)

1. Гаравгир, ки молу мулки ба гарав гузошташударо дар ихтиёр дорад ё мебоист дар ихтиёраш қарор дошта бошад, ба талаб карда гирифтани он аз соҳиби ғайриқонунии шахси бегона, аз ҷумла аз тасарруфи гаравдеҳ (моддаҳои 322, 323, 326), ҳуқуқ дорад.

2. Дар ҳолате, ки тибқи шартҳои шартнома ба гаравгир ҳуқуқ дода шудааст аз молу мулки ба гарав гузошташудаи дар ихтиёраш қарор дошта истифода барад, ӯ метавонад аз шахси дигар, аз ҷумла аз гаравдеҳ рафъи ҳама гуна вайрон кардани ҳуқуқҳои ӯро талаб намояд, ҳарчанд ин вайронкуниҳо бо маҳрум сохтан аз соҳибияти молу мулки алоқаманд набошанд ҳам (моддаҳои 325, 326) (*Қонуни ҶТ аз 12.05.2007 № 247*).

Моддаи 377. Асоси рӯёниш аз амволи ба гарав гузошташуда

1. Рӯёниш аз амволи ба гарав гузошташуда чиҳати қонё намудани талаботи гаравгир (кредитор) дар сурати иҷро накардан ё иҷрои номатлуби ӯҳдадории ба гарав таъминшуда аз тарафи гаравдеҳ вобаста ба ҳолатҳое, ки барои онҳо ӯ ҷавобгар намебошад, ситонидан мумкин аст.

2. Агар роҳ додан ба вайронкунии ӯҳдадории ба гарав таъминшудаи қарздор хеле ночиз бошад ва андозаи талаботи гаравгир дар натиҷаи он ба арзиши молу мулки ба гарав гузошташуда тамоман номутаносиб гардад, талаби ситонидани молу мулки ба гарав гузошташуда метавонад рад карда шавад. Вайронкунии роҳдодаи қарздор хеле ночиз ва андозаи талаботи гаравгир ба арзиши молу мулки ба гарав гузошташуда тамоман номутаносиб доништа мешавад, агар андозаи талаботи гаравгир на зиёда аз 10 фоизи ӯҳдадориҳои ба гарав таъминшударо ташкил диҳад (*Қонуни ҶТ аз 2.01.2020 № 1657*).

Моддаи 378. Рӯёнидан аз ҳисоби мавзӯи гарав

(*Қонуни ҶТ аз 2.01.2019 № 1557*)

Тартиб ва шартҳои рӯёнидан аз ҳисоби мавзӯи гарав бо қонун муқаррар карда мешаванд (*Қонуни ҶТ аз 2.01.2019 № 1557*).

Моддаи 379. Фурӯши молу мулки ба гарав гузошташуда

(Қонуни ҚТ аз 2.01.2019 № 1557)

Тартиб ва шартҳои фурӯши мавзӯи гарав бо қонун муқаррар карда мешаванд *(Қонуни ҚТ аз 2.01.2019 № 1557)*.

Моддаи 380. Пеш аз мӯҳлати иҷро намудани ӯҳдадорие, ки бо гарав таъмин шудааст ва рӯёниш аз молу мулки ба гарав гузошташуда

1. Гаравгир дар ҳолатҳои зайл барои пеш аз мӯҳлат иҷро намудани ӯҳдадории бо гарав таъминшуда ҳақ дорад:

а) агар мавзӯи гарав аз ихтиёри гаравдеҳ баромада бошад, ки дар он ҷо монда шуда буд, ҳилофи шартҳои шартнома бошад *(Қонуни ҚТ аз 2.01.2019 № 1557)*;

б) аз ҷониби гаравдеҳ вайрон карда шудани қоидаҳои иваз намудани предмети гарав (моддаи 374);

в) гум кардани мавзӯи гарав, мутобиқи ҳолатҳое, ки барои он гаравгир ҷавобгар намебошад, агар гаравдеҳ аз ҳуқуқи пешбиниамудай қисми 2 моддаи 374 ҳамин Кодекс истифода набурда бошад *(Қонуни ҚТ аз 2.01.2019 № 1557)*;

г) агар арзиши мавзӯи гарав хеле паст шавад ва гаравдеҳ талаботи иваз намудани мавзӯи гаравро, иҷро накунад *(Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № 247, аз 2.01.2019 № 1557)*;

д) дар ҳолатҳои дигари пешбиниамудай қонун ё шартнома *(Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № 247)*.

2. Гаравгир ҳақ дорад иҷрои пеш аз мӯҳлати ӯҳдадории бо гарав таъминшударо талаб кунад ва агар талаби ӯ қонун қарор надиҳад, дар ҳолатҳои зайл рӯёниширо аз мавзӯи гарав истифода барад *(Қонуни ҚТ аз 2.01.2019 № 1557)*:

а) ҳангоми аз ҷониби гаравдеҳ иҷро нашудани вазифаҳои пешбиниамудай зербандҳои а) ва б) қисми 1 ва қисми 2 моддаи 372 ҳамин Кодекс *(Қонуни ҚТ аз 2.01.2019 № 1557)*;

б) дар сурати аз ҷониби гаравдеҳ вайрон кардани қоидаҳои ихтиёрдорӣ молу мулки ба гарав гузошташуда (қисми 2 моддаи 375) *(Қонуни ҚТ аз 2.01.2019 № 1557)*.

Моддаи 381. Қатъи гарав

1. Гарав дар ҳолатҳои зайл қатъ мегардад:

а) бо қатъи ӯҳдадории бо гарав таъминшуда;

б) тибқи талаби гаравдеҳ, ҳангоми мавҷуд будани ҳолатҳои пешбиниамудай қисми 3 моддаи 372 ҳамин Кодекс;

в) дар сурати нобуд шудани ашё ба гарав гузошташуда ё қатъи ҳуқуқи ба гарав, агар гаравдеҳ аз ҳуқуқҳои пешбиниамудай қисми 2 моддаи 374 ҳамин Кодекс истифода набурда бошад;

г) ҳангоми фурӯши молу мулки ба гарав гузошташуда *(Қонуни ҚТ аз 2.01.2019 № 1557)*;

д) бо асосҳои дигари пешбиниамудай қонун ё шартнома (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

2. Қатъи гарав бояд дар феҳрасте сабт гардад, ки дар он шартномаи гарав ба қайд гирифта шуда буд.

3. Ҳангоми қатъи гарав дар натиҷаи иҷро намудани ўҳдадорӣ бо гарав таъминшуда ё мувофиқи талаби гаравдеҳ (қисми 3 моддаи 372) гаравгир, ки ашъи ба гарав гузошташуда дар ихтиёраш буд, бояд фавран онро ба гаравдеҳ баргардонад.

Моддаи 382. Нигоҳ доштани гарав ҳангоми ба шахси дигар гузаштани ҳуқуқи ба гарав гузошташуда

1. Дар сурати гузаштани ҳуқуқи моликият ба молу мулки ба гарав гузошташуда ё ҳуқуқи хоҷагидорӣ он аз гаравдеҳ ба шахси дигар дар натиҷаи бо музд ё бемузд бегона кардани ин молу мулк, ё ин ки тибқи тартиби ворисии умумии (универсалии) ҳуқуқ, ҳуқуқи гарав қобили эътибор аст, ба истисноӣ ҳолатҳое, ки кредитор барои гузаштани ҳуқуқи моликият ба молу мулки ба гарав гузошташуда бе нигоҳ доштани гарав розӣ мебошад.

Ба ҳамаи молу мулке, ки гаравдеҳ дар натиҷаи бегона кардани молу мулки ба гарав гузошташуда ба даст овардааст, ҳуқуқи гаравии гаравгир татбиқ мегардад, агар дар қонун ва шартнома ҳолати дигар пешбинӣ нашуда бошад.

Дар мавриди нигоҳ доштани гарав, вориси гаравдеҳ чои гаравдеҳро ишғол менамояд ва тамоми ўҳдадориҳои гаравдеҳро ба зимма мегирад, агар дар созишнома бо гаравгир тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад (*Қонуни ҚТ аз 2.01.2019 № 1557*).

2. Агар амволи гаравдеҳ, ки мавзӯи гарав мебошад, тибқи тартиби вориси ҳуқуқи ба якҷанд шахс гузашта бошад, ҳар як ворис (бадастоварандагони амвол) оқибатҳоро, ки аз натиҷаи бо гарав таъмин намудани ўҳдадорӣ бармеоянд, ба андозаи баробар ба мисли амволи зикргардидаи ба онҳо гузашта, ба зимма доранд. Аммо ҳангоме, ки мавзӯи гарав тақсимнашаванда аст ё бо асосҳои дигар тахти моликияти умумии ворисони умумӣ мебошад, онҳо ба гаравдеҳони муштарак табдил меёбанд (*Қонуни ҚТ аз 2.01.2019 № 1557*).

Моддаи 383. Оқибати маҷбуран гирифтани молу мулки ба гарав гузошташуда

(*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*)

Агар ҳуқуқи моликияти гаравдеҳ ба молу мулке, ки мавзӯи гарав қарор дорад дар натиҷаи гирифтани (харидаи гирифтани) барои эҳтиёҷоти давлатӣ, реквизиция ё милликунонӣ тибқи тартиби пешбиниамудай қонун қатъ гардад ва ба гаравдеҳ молу мулки дигар дода шавад ё ҷуброни дахлдор сурат гирад, ҳуқуқи гарав ба молу мулке, ки ба ивази он дода мешавад татбиқ гардида, мувофиқан гаравгир барои қонё намудани талаботи худ аз маблағи барои ҷуброни гаравдеҳ додешаванда ҳуқуқи афзалиятнок пайдо мекунад. Гаравгир инчунин ҳақ дорад иҷроӣ пеш аз мўҳлати ўҳдадорӣ бо гарав таъминшудааро талаб намояд (*Қонуни ҚТ аз 2.01.2019 № 1557*).

Моддаи 384. Гузашт кардани ҳуқуқ оид ба шартномаи гарав

1. Гаравгир ҳақ дорад ҳуқуқи худро оид ба шартномаи гарав бо риояи қоидаҳои додани ҳуқуқи кредитор, бо роҳи гузашти талабот (моддаҳои 411-419) ба дигар шахс диҳад.

2. Аз ҷониби гаравгир гузашт кардани ҳуқуқи худ оид ба шартномаи гарав ба шахси дигар ҳангоме қобили эътибор аст, ки агар ба ҳамон шахс ҳуқуқи талабот ба қарздор оид ба ўҳдадорӣ асосии бо гарав таъминшуда низ гузашт карда шуда бошад.

3. Агар амали дигаре исбот нашуда бошад, гузашти ҳуқуқ оид ба шартнома дар мавриди ипотека инчунин маънои гузашти ҳуқуқ ба ўҳдадорӣ бо ипотека таъминшударо дорад.

Моддаи 385. Гузаронидани қарзи ўҳдадорие, ки бо гарав таъмин шудааст

Бо гузаронидани қарзи ўҳдадорӣ бо гарав таъминшуда ба шахси дигар, агар гаравдеҳ ба кредитор дар мавриди ба зимма гирифтани масъулияти қарздори нав розигӣ надода бошад, гарав қатъ мегардад.

Моддаи 386. Ба гарав гузоштани моли дар муомилот буда

1. Моли дар муомилотбудаи ба гарав гузошташуда моле эътироф карда мешавад, ки дар ихтиёри гаравдеҳ буда, ба ӯ ҳуқуқ дода шудааст таркиб ва шакли табиӣ молу мулки ба гарав гузошташударо (захираҳои мол, ашё, мавод, маҳсулоти нимтайёр, маҳсулоти тайёр ва ғайра) тағйир диҳад ба шарт, ки арзиши умумии онҳо аз арзиши дар шартнома муайяншудаи ин амволи гарав камтар нагардад.

Агар дар шартнома тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад, арзиши моли ба муомилот гузошташударо, баробари андозаи қисми ўҳдадорӣ бо гарав таъминшуда кам кардан мумкин аст.

2. Моли дар муомилотбуда, ки аз ҷониби гаравдеҳ бегона карда шудааст, аз лаҳзаи ба соҳибмулкӣ, пешбурди хоҷагидорӣ ё идораи оперативии бадастоваранда гузаштанаш дигар мавзӯи гарав шуда наметавонад. То рӯзи пурра кардани мавзӯи гарав, ки моли дар муомилотбуда аз ҷумлаи он аст, маблағи аз фурӯши ин мол ба дастамада ба сифати мавзӯи гарав ҳисоб карда мешавад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247, аз 2.01.2019 № 1557*).

Моли дар муомилотбудае, ки гаравдеҳ онро аз рӯи шартҳои шартномаи гарави моли дар муомилотбуда харидааст, аз лаҳзаи бо ҳуқуқи моликият ё ҳуқуқи дигари ашёи ба ихтиёри гаравдеҳ гузаштанаш мавзӯи гарав қарор мегирад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247, аз 2.01.2019 № 1557*).

3. Гаравдеҳи моли дар муомилотбуда бояд дафтари сабти гаравҳоро дошта бошад, ки дар он шарт ба гарав гузоштани мол, дигар амале, ки боиси тағйир додани таркиб ва ё шакли табиӣ моли ба гарав гузошташуда гардидаанд, аз ҷумла қоркарди онро дар рӯзи охири амалиёт инъикос намояд.

4. Ҳангоми аз ҷониби гаравдеҳ вайрон карда шудани шарт ба гарав гузоштани моли дар муомилотбуда гаравгир ҳақ дорад ба рӯи он нишонаву мӯҳри

худро гузошта, то бартараф намудани норасоихо, амалиётро бо ин молу мулк боздорад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

Моддаи 387. Ба гарав гузоштани мол дар гаравхона (ломбард)

1. Аз шахрвандон ба гарав қабул кардани амволи манкуле, ки барои истеъмоли шахсӣ, кандани қарзи кӯтоҳмуддат таъин шудаанд, ба сифати фаъолияти соҳибкорӣ аз ҷониби ташкилотҳои махсусгардонидашудагаравхона (ломбард)-ҳо, ки ба ин фаъолият иҷозатнома (лицензия) доранд, анҷом дода шуданаш мумкин аст.

2. Шартномаи ба гарав гузоштани мол дар гаравхона (ломбард) бо додани чипта (билет) -и гарав аз тарафи гаравхона (ломбард) ба расмӣ дароварда мешавад.

3. Молҳои багаравгузошта ба гаравхона (ломбард) супорида мешаванд. Гаравхона (ломбард) вазифадор аст моли ба гарав гирифтаашро ба манфиати гаравдеҳ аз ҳисоби худ, бо арзиши пуррааш мутобиқи нархи чунин мол ва чунин сифат, ки одатан дар муассисаҳои савдо ҳангоми ба гарав гирифтани муайян карда мешавад, суғурта намояд.

Гаравхона (ломбард) ҳақ надорад моли ба гарав гузошташударо истифода ва ихтиёрдорӣ намояд.

4. Гаравхона (ломбард) барои гум ё осеб дидани моли ба гарав гузошташуда, агар исбот карда натавонад, ки гум ё осеб ёфтани мол ба қувваи рафънопазир вобаста аст, масъулият дорад.

5. Ҳангоми дар муҳлати муайяншуда барнагардонидани қарзи моли ба гаравхона (ломбард) супурда, гарави он аст, ки гаравхона (ломбард) ҳақ дорад дар асоси иҷроарақои нотариус бо гузоштани як моҳи имтиёзнок, ин молро бо тартиби барои фурӯши амволи ба гарав гузошташуда (қисмҳои 3, 4, 6 ва 7 моддаи 379) муқарраргардида фурӯшад. Пас аз ин талаботи гаравхона (ломбард) нисбати гаравдеҳ (қарздор), ҳарчанд маблағи фурӯши моли ба гарав гузошташуда барои пурра қонеъ намудани талабот нокифоя бошад ҳам қонеъ гашта ҳисоб мешавад.

6. Қоидаҳои ба шахрвандон мувофиқи амволи ба гарав гузошташон қарздодани гаравхона (ломбард) -ро мутобиқи ҳамин Кодекс қонун муайян мекунанд.

7. Шартҳои шартномаи дар гаравхона (ломбард) гарав гузоштани мол, ки ҳуқуқи гаравдеҳро дар муқоиса ба ҳуқуқҳои додаи ҳамин Кодекс ё дигар қонунҳо маҳдуд месозад, эътибор надоранд. Бар ивази чунин шартҳо муқаррароти дахлдори қонун татбиқ карда мешаванд.

§4. НИГОҲ ДОШТАН

Моддаи 388. Асосҳо барои нигоҳ доштан

1. Бо нигоҳ доштани мол ҳамчунин талаботе қонеъ гардонидани мешавад, ки бо пардохти мол ё ҷуброни хароҷоти он ва зиёнҳои дигари аз ӯҳдадорӣ барояндае, ки тарафҳои ин ӯҳдадорӣ ҳамчун соҳибкор баромад мекунанд, алоқаманд нестанд (*Қонуни ҚТ аз 2.01.2019 № 1557*).

2. Кредитор, сарфи назар аз он, ки баъди соҳиб шуданаш ба ин мол шахси сеюм ба он ҳуқуқ пайдо кардааст, молро нигоҳ дошта метавонад.

3. Агар дар шартнома тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад, қоидаҳои моддаи мазкур татбиқ мегарданд.

Моддаи 389. Қонё намудани талабот аз ҳисоби ашёи нигоҳдошташуда

(Қонуни ҚТ аз 2.01.2019 № 1557)

Талаботи кредиторе, ки бо нигоҳдории ашё таъмин шудааст, аз ҳисоби арзиши он бо бартарӣ аз тамоми талаботи боқимондае, ки иҷрои онҳо бо ҳуди ҳамин ашё таъмин шудааст, қонё гардонида мешавад *(Қонуни ҚТ аз 2.01.2019 № 1557)*.

§5. ЗАМОНАТ

Моддаи 390. Шартномаи замонат

1. Тибқи шартномаи замонат зомин ӯҳдадор мешавад, ки дар назди кредитори дигар шахс барои пурра ё қисман иҷро намудани ӯҳдадориҳои он ҷавобгар бошад.

2. Шартномаи замонат инчунин ҷиҳати таъмини ӯҳдадории минъбада, низ баста шуданаш мумкин аст.

Танҳо талаботи ҳаққонӣ метавонад бо замонат таъмин карда шавад.

Моддаи 391. Шакли шартномаи замонат

Шартномаи замонат бояд хаттӣ тартиб дода шавад. Дар сурати ба тарзи хаттӣ тартиб надодани он шартномаи замонат безътибор мегардад.

Моддаи 392. Масъулияти зомин

1. Ҳангоми иҷро нанамудан ё иҷрои номатлуби бо замонат таъмин кардани ӯҳдадорӣ зомин ва қарздор, агар қонун ва ё шартномаи замонат масъулияти субсидарии зоминро пешбинӣ накарда бошанд, дар назди кредитор муштарак ҷавобгар мебошанд.

2. Агар дар шартномаи замонат тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад, зомин дар назди кредитор баробари қарздор, аз ҷумла дар пардохти фоиз, ҷуброни харочоти судӣ оид ба руёнидани қарз ва дигар зиёни ба кредитор дар натиҷаи ӯҳдадориро иҷро нанамудан ё номатлуб иҷро кардани қарздор расидааст, ҷавобгар мебошад.

3. Ашхосе, ки якҷоя замонат додаанд, агар дар шартномаи замонат тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад, дар назди кредитор якҷоя ҷавобгаранд.

4. Агар замонати аз ҷониби қарздор иҷро кардани ӯҳдадориро бонк ё дигар муассисаи кредитӣ, шахси суғуртакунанда ё дигар шахсе, ки зоминро ба сифати фаъолияти касбии соҳибкорӣ анҷом медиҳад, ба ӯҳда гирифта, агар дар шартҳои шартнома тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад, зомин дар назди кредитор дар доираи маблағи дар замонатнома зикршуда масъулият дорад.

Моддаи 393. Ҳуқуқи зомин ҷиҳати эътирози талаботи кредитор

1. Агар аз шартномаи замонат тартиби дигаре барнаояд, кафил ҳақ дорад ба кредитор оид ба талаботаш, ки нисбат ба он қарздор метавонист арз кунад, эътироз намояд.

Зомин ҳатто дар ҳолате, ки қарздор аз эътироз даст кашидааст ё қарзи худро эътироф кардааст, ҳуқуқи эътироз қарданро нигоҳ медорад.

2. Зомин то қонё намудани талаботи кредитор ӯҳдадор аст қарздорро аз ин огоҳ намояд ва агар нисбат ба зомин даъво пешниҳод шуда бошад, қарздорро ба муҳокимаи парванда ҷалб намояд.

3. Агар зомин ӯҳдадориҳои дар қисми 2 ҳамин модда нишондодашударо иҷро накарда бошад, қарздор ҳақ дорад ба муқобили талаботи акс (регресивӣ)-и зомин, ки ӯ ба муқобили кредитор дошт, эътироз намояд.

Моддаи 394. Ҳуқуқи зомине, ки ӯҳдадориашро иҷро кардааст

1. Ба зомини ӯҳдадориашро иҷронамуда ҳуқуқи кредитор оид ба ин ӯҳдадорӣ ва ҳуқуқи марбути кредитор ҳамчун гаравгир, дар он ҳаҷме, ки зомин талаботи кредиторро қонё намудааст, мегузарад. Зомин ҳамчунин ҳақ дорад аз қарздор пардохти фоизи маблағи ба кредитор додашуда ва ҷуброни дигар зиёнеро талаб намояд, ки бинобар масъулияти назди қарздор расидааст.

2. Ҳангоми аз ҷониби зомин иҷро гардидани ӯҳдадорӣ кредитор бояд ба қарздор аснодери супорад, ки ин талаботро ба қарздор тасдиқ мекунад, инчунин ӯро ҳуқуқдор созад, ки ин талаботро таъмин мекунад.

3. Агар дар қонун, дигар санади ҳуқуқӣ ё шартномаи байни зомин ва қарздор тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад ва аз муносибати байни онҳо барнаояд, қоидаҳои муайяннамудаи моддаи мазкур, татбиқ карда мешавад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

Моддаи 395. Огоҳонидани зомин дар мавриди аз ҷониби қарздор иҷро шудани ӯҳдадорӣ

Қарздоре, ки ӯҳдадории бо замонат таъминшударо иҷро кардааст, вазифадор аст фавран зоминро аз ин огоҳ созад. Дар акси ҳол, зомине ки ӯҳдадориҳоиашро дар навбати худ иҷро кардааст, ҳақ дорад аз кредитор маблағи беасос гирифтаашро рӯёнад ё ба қарздор талаботи акс (регресивӣ) арз намояд. Дар ҳолати ба қарздор арз намудани талаботи акс (регресивӣ) қарздор ҳақ дорад аз кредитор танҳо маблағи беасос гирифтаашро рӯёнад.

Моддаи 396. Қатъи зоминат

1. Замонат бо қатъи ӯҳдадории таъминнамудааш, инчунин дар ҳолати тағйир ёфтани ин ӯҳдадорӣ, ки боиси афзудани масъулият ё бидуни розигии зомин ба ӯ дигар оқибатҳои номусоид меоранд, қатъ мегардад.

2. Агар зомин ба кредитор дар мавриди ҷавобгарӣ оид ба масъулияти қарздори нав розигӣ надода бошад, зоминат ҳангоми ба шахси дигар гузаронидани қарзи бо замонат таъминшудаи ӯҳдадорӣ, қатъ мегардад.

3. Замонат ҳангоме, ки кредитор қабули иҷрои дурусти пешниҳоднамудаи қарздор ё зоминро рад мекунад, қатъ мегардад.

4. Замонат бо гузашти мӯҳлати дар шартномаи замонат зикршуда, ки барои ҳамин мӯҳлат дода шудааст, қатъ мегардад. Агар мӯҳлат муайян нашуда бошад он ҳангоме қатъ мегардад, ки кредитор дар ҷараёни як сол аз рӯзи фаро расидани иҷрои ӯҳдадории бо замонат таъминшуда ба зомин арзи даъво накарда бошад. Ҳангоме, ки мӯҳлати иҷрои ӯҳдадории асосӣ муайян карда нашудааст ва муайян шуданаш ҳам номумкин аст ё бо лаҳзаи пасталабкунӣ муайян карда шуда бошад, агар кредитор ба зомин дар тӯли ду сол аз рӯзи бастании шартномаи замонат арзи даъво накарда бошад, замонат қатъ мегардад.

§6. КАФОЛАТ

Моддаи 397. Мафҳуми кафолат

1. Дар асоси кафолат бонк, дигар муассисаи кредитӣ ё ташкилоти суғурта (кафил) бо хоҳиши шахси дигар (принсипал) ба кредитори принсипал (бенефитсиар) мутобиқи шартҳои ӯҳдадории бо кафолат таъминшуда, бо пешниҳоди талабномаи бенефитсиар оид ба пардохти маблағ ӯҳдадории хаттӣ медиҳанд.

2. Шартнома дар бораи додани кафолат байни субъектҳои, ки дар қисми 1 ҳамин модда зикр шудаанд ва принсипал дар шакли хаттӣ баста мешавад. Риоя накардани шакли хаттӣ шартномаи кафолат онро беъэтибор мегардонад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

3. Дар кафолатнома бояд шахсе, ки бо хоҳиши ӯ кафолат дода мешавад, маблағ ва мӯҳлати кафолат, номи кредитор оид ба кафолат, ӯҳдадорие, ки таъмин карда мешавад, шартҳои пешниҳоди талабот, мӯҳлати иҷрои кафолат, масъулияти кафил ва дигар шартҳои зарурӣ зикр карда шуда бошад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

Моддаи 398. Бо кафолат таъмин намудани ӯҳдадории принсипал

1. Кафолат аз ҷониби принсипал иҷрои матлуби ӯҳдадориашро нисбат ба бенефитсиар (ӯҳдадории асосӣ) таъмин мекунад.

2. Принсипал ба кафил барои додани кафолат подош медиҳад. Андозаи подош бо мувофиқаи тарафҳои шартнома муайян карда мешавад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

Моддаи 399. Мустақилияти кафолат аз ӯҳдадории асосӣ

ӯҳдадории пешбининамудаи кафолати кафил назди бенефитсиар дар муносибати байни онҳо ба ӯҳдадории асосие вобаста намебошад, ки ҷиҳати иҷрои он дода шудааст, ҳатто агар дар кафолат нисбати ин ӯҳдадорӣ ишора шуда бошад ҳам, вобаста намебошад.

Моддаи 400. Бебозхост будани кафолат

Агар дар кафолат тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад, он аз ҷониби кафил бозхост карда намешавад.

Моддаи 401. Гузаранда набудани ҳуқуқи кафолат

Бенефитсиар метавонад ҳуқуқҳои худро барои гирифтани пардохт аз кафил дар сурати қонё гардонидани талаботи бенефитсиар аз рӯи кафолат гузафт намояд, ба гарав гузорад ё ба тариқи дигар ихтиёрдорӣ намояд (*Қонуни ҚТ аз 2.01.2019 № 1557*).

Агар дар кафолат тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад, ҳуқуқи тибқи кафолат ба бенефитсиар марбути талабот ба кафил, ба дигар шахс вогузофта намешавад.

Моддаи 402. Эътибор пайдо кардани кафолат

Агар дар кафолат тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад, кафолат аз рӯзи додашуданаш эътибор пайдо мекунад.

Моддаи 403. Пешниҳоди талабномаи кафолат

1. Талабномаи бенефитсиар дар мавриди пардохти маблағи кафолат бояд ба кафил, бо замимаи санади дар кафолат зикргардида пешниҳод карда шавад. Дар талабнома ё замимаи он бенефитсиар бояд зикр кунад, ки аз ҷониби принципал риоя накардани ўҳдадорӣ асосӣ, ки ҷиҳати таъмини он кафолат дода шудааст, аз ҷӣ иборат аст (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

2. Талабномаи бенефитсиар ба кафил бояд то қатъи мўҳлати дар кафолат муайяншуда, ки барои ҳамон мўҳлат дода шудааст, пешниҳод гардад.

Моддаи 404. Ўҳдадорӣ кафил ҳангоми баррасии талабномаи бенефитсиар

1. Ҳангоми гирифтани талабномаи бенефитсиар кафил вазифадор аст фавран аз ин принципалро огоҳ намояд ва ба ў нусхаи талабномаро бо ҳамаи санади марбут ба он диҳад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

2. Кафил бояд талабномаи бенефитсиарро бо ҳама санади замимагардида дар мўҳлати мувофиқ баррасӣ намуда, барои муайян кардани он, ки ин талабнома ва санади замиماشуда ба шартҳои кафолат мутобиқанд, ғамхорӣ оқилона зоҳир намояд (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

Моддаи 405. Иҷрои талабномаи бенефитсиарро рад намудани кафил

1. Агар талабномаи бенефитсиар ё санади ба он замиماشуда ба шартҳои кафолат мутобиқ набошанд ё ба кафил пас аз хотимаи мўҳлати дар кафолат муайяншуда пешниҳод гардида бошанд, кафил қонё намудани талабномаи бенефитсиарро рад мекунад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

Кафил бояд бенефитсиарро аз қонё накардани ин талабнома фавран огоҳ созад.

2. Агар то қонё намудани талабномаи бенефитсиар ба кафил маълум гардида бошад, ки ўҳдадорӣ асосӣ бо кафолат таъминшуда пурра ё як қисми дахлдори он иҷро шудааст, аз рӯи дигар асосҳо қатъ ёфтааст ё худ беэътибор мебошад, ў бояд аз ин бенефитсиар ва принципалро фавран огоҳ созад.

Агар баъди ҷунин огоҳсозӣ кафил талабномаи такрорӣ бенефитсиарро гирифта бошад, бояд онро қонё гардонад.

Моддаи 406. Ҳадди ӯҳдадориҳои кафил

1. Ҷӯҳдадориҳои пешбиниамӯдаи кафил дар назди бенефитсиар бо пардохти маблағе, ки ба он кафолат дода шӯдааст, маҳдӯд карда мешавад.

2. Масъулияти кафил дар назди бенефитсиар барои иҷро накардан ё иҷрои номатлуби ӯҳдадориҳои бо кафолат таъминшӯда аз ҷониби кафил, агар дар кафолат тартиби дигаре пешбини нашӯда бошад, бо маблағи кафолат додашӯда маҳдӯд карда намешавад.

Моддаи 407. Қатъи кафолат

1. Ҷӯҳдадориҳои кафил дар назди бенефитсиар оид ба кафолат дар ҳолатҳои зайл қатъ мегардад:

а) ба бенефитсиар пардохтани маблағе, ки ба он кафолат дода шӯдааст;

б) бо хотима мӯҳлати дар кафолат муайяншӯда, ки барои ҳамон мӯҳлат дода шӯдааст;

в) дар натиҷаи даст кашидани бенефитсиар аз ҳуқуқи худ оид ба кафолат ва ба кафил баргардонидани ин ҳуқуқ;

г) дар натиҷаи аз ҳуқуқи оид ба кафолат бенефитсиар даст кашидан бо усули изҳороти хаттӣ дар мавриди аз ӯҳдадорӣ озод кардани кафил.

Қатъи ӯҳдадориҳои кафил бошад асосҳои дар зербандҳои а), б) ва г) ҳамин қисм зикргардида ба он вобаста намебошад, ки оё кафолат ба ӯ баргардонида шӯдааст.

2. Кафиле, ки барояш қатъи кафолат маълум шӯдааст, бояд феврал аз ин принсипалро огоҳ созад.

Моддаи 408. Талаботи акси кафил ба принсипал

1. Ҳуқуқи кафил дар мавриди аз принсипал мутобиқи тартиби даъвои акс (регрессивӣ) талаб кардани ҷуброни маблағе, ки ба бенефитсиар дар асоси кафолат дода шӯдааст, тибқи созишномаи кафил бо принсипал, ки ҷиҳати иҷрои он кафолат дода шӯда буд, муайян мегардад.

2. Агар дар шартнома тартиби дигаре пешбини нашӯда бошад, кафил ҳақ надорад аз принсипал ҷуброни маблағеро, ки ба бенефитсиар бидуни риояи шартӣ кафолат ё бо вайрон кардани ӯҳдадориҳои кафил дар назди бенефитсиар пардохта шӯдааст, талаб намояд.

7. БАЙЪОНА

Моддаи 409. Мафҳуми байъона. Шакли шартномаи байъона

1. Байъона маблағе эътироф карда мешавад, ки як тарафи имзокунандаи шартнома мутобиқи маблағи тибқи шартнома пардохташаванда барои исботи бастании шартнома ва таъмини иҷрои он ба ҳисоби тарафи дигар мегузаронад.

2. Шартнома дар бораи байъона, сарфи назар аз маблағи байъ, бояд дар шакли хаттӣ баста шавад.

3. Ҳангоми шубҳа кардан ба он, ки оё маблағи аз ҷониби дигар ба ҳисоби шартномаи пардохт гузаронидашӯда байъона аст ё на, аз ҷумла дар натиҷаи риоя

накардани қоидаҳои муайяннамудаи қисми 2 ҳамин модда, ин маблағ, агар тартиби дигаре исбот нашуда бошад, ба сифати пешардохт эътироф карда мешавад.

Моддаи 410. Оқибати қатъ ёфтани ва иҷро накардани ўҳдадорию бо байъона таъминшуда

1. Агар ўҳдадорӣ то оғози иҷрояш бо созишномаи тарафҳо ё дар натиҷаи имконнопазирии иҷро (моддаи 448) қатъ ёбад, байъона бояд баргардонида шавад.

2. Агар барои иҷро нашудани шартнома тарафе, ки байъона додааст масъулияг дошта бошад, байъона дар ихтиёри тарафи дигар мемонад. Агар барои иҷро нашудани шартнома тарафе ҷавобгар бошад, ки байъона гирифтааст, он бояд ба тарафи дигар маблағи дукаратаи байъонаро супорад.

Бар зами ин тарафе, ки барои иҷро нашудани шартнома ҷавобгар аст, агар дар шартнома тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад, бояд ба тарафи дигар товони зиёро бо баҳисобирии маблағи байъона пардозад.

БОБИ 23 ИВАЗ ШУДАНИ ШАХС ДАР ЎҲДАДОРӢ

1. ГУЗАШТАНИ ҲУҚУҚИ КРЕДИТОР БА ШАХСИ ДИГАР

Моддаи 411. Асос ва тартиби гузаштани ҳуқуқи кредитор ба шахси дигар

1. Ҳуқуқе (талаботе), ки дар асоси ўҳдадорӣ ба кредитор тааллуқ дорад тибқи аҳд ба дигар шахс (гузашт кардани талабот) дода шуданиш мумкин аст ё дар асоси қонун метавонад ба дигар шахс гузарад.

Қоидаҳои гузаштани ҳуқуқи кредитор ба шахси дигар дар мавриди талаботи акс (регрессивӣ) татбиқ карда намешаванд.

2. Агар дар қонун ё шартнома тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад, барои гузаштани ҳуқуқи кредитор ба шахси дигар, розигии қарздор талаб карда намешавад.

Дар ҳолати гарав, гузашти ҳуқуқ (талабот) ё ба тариқи дигар додани он ба якчанд шахсон, навбати қонсгардонии талаботи онҳо мутобиқи қонунгузорию Ҷумҳурии Тоҷикистон муайян карда мешавад (*Қонуни ҚТ аз 2.01.2019 № 1557*).

3. Агар қарздор ба таври хаттӣ дар мавриди амали анҷомдодашудаи ба шахси дигар гузаштани ҳуқуқи кредитор огоҳ нашуда бошад, кредитори нав вобаста ба ин таваккали сар задани оқибати номусоидро ба ўҳда мегирад. Дар чунин ҳолат иҷрои ўҳдадорию кредитори ибтидоӣ иҷрои ўҳдадорию кредитори муносиб эътироф карда мешавад.

Моддаи 412. Ҳуқуқҳое, ки ба дигар шахс гузашта наметавонанд

Ба дигар шахс гузаштани ҳуқуқи кредитор, ки ба таври ногузастанӣ ба шахсияти ӯ алоқаманд мебошад, аз ҷумла талабот оид ба алимент ва ҷуброни зиёне, ки ба ҳаёт ва саломатӣ расидааст, иҷозат дода намешавад.

Моддаи 413. Андозаи ҳуқуқи кредитор, ки ба шахси дигар мегузарад

Агар дар қонун ё шартнома тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад, ҳуқуқи кредитори ибтидоӣ ба кредитори нав дар ҳаҷм ва мутобиқи шарте мегузарад, ки то лаҳзаи гузаштани ҳуқуқ мавҷуд буд. Аз ҷумла ба кредитори нав ҳуқуқе, ки иҷроӣ ӯҳдадориро таъмин мекунад, ҳамчунин дигар ҳуқуқҳои вобаста ба талабот, аз ҷумла ҳуқуқ ба фоизҳои пардохтнашуда низ мегузарад.

Моддаи 414. Далелҳои ҳуқуқи кредитори нав

1. Қарздор ҳақ дорад то аз ҷониби кредитори нав пешниҳод кардани далелҳои оид ба гузаштани ҳуқуқи талабот ӯҳдадориашро нисбати ин шахс иҷро накунад.

2. Кредитори талаботашро ба шахси дигар гузашткарда вазифадор аст ба ӯ санади тасдиқкунандаи ҳуқуқи талаботашро диҳад ва маълумоти барои татбиқи ӯҳдадорӣ муҳимро ба ӯ расонад.

Моддаи 415. Эътирози қарздор нисбати талаботи кредитори нав

Қарздор ҳақ дорад ба муқобили талаботи кредитори нав эътирозро, ки ба ӯ нисбат ба кредитори ибтидоӣ то лаҳзаи гирифтани огоҳинома оид ба гузаштани ҳуқуқи ӯҳдадорӣ ба кредитори нав дошт, арз намояд.

Моддаи 416. Дар асоси қонун ба шахси дигар гузаштани ҳуқуқи кредитор

Ҳуқуқи кредитор оид ба ӯҳдадорӣ ба шахси дигар дар асоси қонун ва фаро расидани ҳолатҳои дар он нишондодашуда мегузарад:

- а) дар натиҷаи гузаштани ҳуқуқҳои умумии вориси ҳуқуқи кредитор;
- б) бо қарори суд дар мавриди ба дигар шахс гузаронидани ҳуқуқи кредитор, дар сурате ки имконияти ҷунин гузаронидан дар қонун пешбинӣ гардида бошад;
- в) дар натиҷаи иҷро намудани ӯҳдадорӣ қарздор аз ҷониби зомин ё гаравдех, ки аз рӯи ин ӯҳдадорӣ қарздор намебошанд;
- г) ҳангоми суброгация кардани ҳуқуқи кредитор аз тарафи суғуртакунанда ба қарздоре, ки барои фаро расидани ходисаи суғурта масъулият дорад;
- д) дар дигар ҳолатҳои пешбиниамудаи қонун.

Моддаи 417. Шарти гузашт кардани талабот

1. Ба дигар шахс гузашт кардани талабот аз ҷониби кредитор дар ҳолате, ки он ҳилофи қонун, дигар санади ҳуқуқӣ ё шартнома набошад, иҷозат дода мешавад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

2. Гузашт кардани талабот аз рӯи ӯҳдадорӣ, ҳангоме ки шахсияти кредитор барои қарздор дорои аҳамияти назаррас мебошад: бидуни розигии қарздор, иҷозат дода намешавад.

3. Бе розигии қарздор гузашт кардани талабот аз рӯи ӯҳдадорӣ дар қисми 2 моддаи мазкур пешбинишуда ӯро аз иҷроӣ ин талабот, ки ба ин шахс гузашт карда шудааст, озод наменамояд (*Қонуни ҚТ аз 2.01.2019 № 1557*).

Моддаи 418. Шакли гузашт кардани талабот

1. Талаботе, ки ба аҳди оддии хаттӣ ё нотариалӣ асос ёфтааст, бояд ба тарзи дахлдори хаттӣ гузашт карда шавад.

2. Агар дар қонун тартиби дигаре муқаррар нашуда бошад гузашт кардани талабот аз рӯи аҳде, ки бақайдгирии давлатиро тақозо мекунад, бояд мутобиқи тартиби барои бақайдгирии ҷунин аҳд пешбинишуда, ба қайд гирифта шавад.

3. Талабот аз рӯи қоғази қиматноки ордери бо роҳи индоссамент (навиштаҷоти таҳлилий)-и ин қоғази қиматнок (қисми 3 моддаи 160) гузашт карда мешавад.

Моддаи 419. Масъулияти кредиторе, ки талабашро гузашт кардааст

Кредитори ибтидоӣ, ки талабашро гузашт кардааст, дар назди кредитори нав барои нодуруст будани талаботи ба ӯ додааш ҷавобгар буда, вале барои иҷро нагардидани ин талаб аз ҷониби қарздор, ба ғайр аз ҳолате, ки кредитори ибтидоӣ дар назди кредитори нав кафилии қарздорро ба ӯҳда гирифтааст, ҷавобгар намебошад.

2. ГУЗАРОНИДАНИ ҚАРЗ

Моддаи 420. Шарт ва шакли гузаронидани қарз

1. Аз ҷониби қарздор ба дигар шахс гузаронидани қарз танҳо бо розигии кредитор иҷозат дода мешавад.

2. Ба шакли гузаронидани қарз мувофиқан қоидаҳои оид ба шакли гузашти талабот татбиқ мегарданд.

Моддаи 421. Эътирози қарздори нав ба муқобили талаби кредитор

Қарздори нав ҳақ дорад ба талаби кредитор, ки ба муносибати байни ӯ ва қарздори ибтидоӣ асос ёфтаанд, эътироз кунад.

БОБИ 24 МАСЪУЛИЯТИ ВАЙРОН КАРДАНИ ӮҲДАДОРӢ

Моддаи 422. Мафҳуми вайрон кардани ӯҳдадорӣ

1. Таҳти мафҳуми вайрон кардани ӯҳдадорӣ иҷро накардан ё иҷрои номатлуб (сари вақт иҷро накардан, норасоӣҳои мол ва қорхона, вайрон кардани дигар шартҳо ё ки аз моҳияти ӯҳдадорӣ бармеояд) дар назар дошта шудааст (иҷрои номатлуб). Дар сурати пеш омадани ҳолати ғайриимкони иҷрои матлуб қарздор бояд фавран кредиторро огоҳ созад.

2. Ба ҷавобгарӣ кашидани қарздор барои вайрон кардани ӯҳдадорӣ тибқи талаби кредитор анҷом дода мешавад.

Моддаи 423. Товони зиёне, ки дар натиҷаи вайрон кардани ӯҳдадорӣ расонида шудааст

1. Қарздоре, ки ӯҳдадориро вайрон кардааст, вазифадор аст ба кредитор товони зиёни дар натиҷаи вайрон кардани ӯҳдадорӣ расидаро пардозад (моддаи 15 ҳамин Кодекс). Ҷуброни зиён оид ба ӯҳдадорихоҳе, ки бо ноустуворона таъмин

шудааст, мутобиқи қоидаҳои пешбиниамудай моддаи 424 ҳамин Кодекс муайян карда мешавад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

2. Созишномаи то вайрон кардани ўҳдадорӣ қабулнамудай тарафҳо дар мавриди озод кардани қарздор аз товони зиёни аз вайрон кардан расонидашаванда беэътибор буда, вале тарафҳо бо розигии ҳамдигар метавонанд танҳо руёнидани зиёни воқеии ба молу мулк расонидашударо пешбинӣ намоянд (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

3. Агар дар қонунҳо ё шартнома тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад, ҳангоми муайян кардани зиён нархҳои маҳалле, ки ўҳдадорӣ мебоист дар он ҷо ба иҷро расонда шавад, дар рӯзи ихтиёран қонё намудани талаби кредитор аз ҷониби қарздор ба эътибор гирифта мешавад, вале агар талабот ихтиёран қонё карда нашуда бошад - нархҳои дар рӯзи арз шудани даъво амалкунанда ба инобат гирифта мешаванд. Бо назардошти ҳолатҳо, суд метавонад талаби товони зиёро бо ба инобат гирифтани нархҳое, ки дар рӯзи баровардани қарор амал мекунанд ё дар рӯзи пардохти воқеӣ ҷорӣ мебошанд, қонё намояд.

4. Ҳангоми муайян кардани андозаи даромади аздастрафта, тадбирҳои андешидаи кредитор барои гирифтани ин даромад ва барои ин мақсад омодагӣ дидани ў ба инобат гирифта мешавад.

5. Агар кредитор, исбот карда тавонад, ки ҳамагуна амали қарздор, бо мақсади саркашӣ аз масъулият барои вайрон кардани ўҳдадорӣ анҷом дода шудааст, оид ба беэътибор дониستاني ин амалҳо ҳақ дорад, талабот арз намояд.

Моддаи 424. Зиён ва ноустуворона

1. Агар барои иҷро накардан ё иҷрои номатлуби ўҳдадорӣ ноустуворона муқаррар гардида бошад, пас зиён дар қисми бо ноустуворона таъминнашуда руёнида мешавад.

Қонунҳо ва ё шартнома ҳолатҳои зайлро пешбинӣ намуданашон мумкин аст: ҳангоме, ки танҳо руёнидани ноустуворона иҷозат дода мешавад, вале на товони зиён; ҳангоме, ки товони зиён метавонад ба маблағи пурра бар замми ҷаримаи аҳдшиканӣ руёнида шавад; ҳангоме, ки мутобиқи интихоби кредитор ё ҷаримаи аҳдшиканӣ ё товони зиён руёнида мешавад.

2. Дар ҳолатҳое, ки барои иҷро накардан ё иҷрои номатлуби ўҳдадорӣ масъулияти маҳдуд муайян карда шудааст, товони зиёне, ки бояд дар қисми бо ноустуворона таъминнашуда ё бар замми он ё бар ивази он руёнида шаванд, то ҳадде бо чунин маҳдудсозӣ муқарраргардида, ҷуброн шуданашон мумкин аст (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

Моддаи 425. Ҷуброни зиёни маънавӣ, ки дар натиҷаи вайрон кардани ўҳдадорӣ расонида шудааст

Зиёни маънавӣ (азоби ҷисмонӣ ё рӯҳӣ), ки ба шахрванд дар натиҷаи вайрон кардани ўҳдадорӣ расонида шудааст, бар замми товони зиёни пешбиниамудай моддаи 423 ҳамин Кодекс ҷуброн карда мешавад.

Моддаи 426. Масъулият барои ғайриқонунӣ истифода бурдани маблағи ғайр

1. Барои ғайриқонунӣ истифода бурдани маблағи ғайр дар натиҷаи иҷро накардани ўҳдадории пулӣ, ё гузаронидани мўҳлати пардохти он ё бидуни асос гирифтани он ё ба амонат гузоштан аз ҳисоби шахси дигар бояд ба андозаи ин маблағ фоиз пардохта шавад. Андозаи фоиз бо назардошти ставкаи миёнаи фоизи бонк, ки Бонки миллии Тоҷикистон дар рӯзи иҷрои ўҳдадории пулӣ ё қисми дахлдори ин ўҳдадорӣ муайян кардааст, ба ҳисоб гирифта мешавад. Ҳангоми аз тариқи суд руёнидани қарз суд метавонад талаботи кредиторро бо дарназардошти ставкаи миёнаи баҳисобгирии фоизи бонк дар рӯзи пешниҳоди даъво ё дар рӯзи баровардани қарор ё дар рӯзи пардохти воқеӣ қонест намояд. Ин қоидаҳо, агар дар санади қонунӣ ё шартнома фоизи дигар муқаррар нашуда бошад, татбиқ мегарданд (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

2. Агар дар қонунҳо ва ё шартнома барои ҳисоби фоиз мўҳлати нисбатан кўтоҳтар муайян нагардида бошад, фоизи истифодаи маблағи ғайр то рӯзи пардохти ин маблағ ба кредитор руёнида мешавад.

3. Агар зиёни ба кредитор расонида шуда дар натиҷаи истифодаи ғайриқонунии маблағҳои пулии ў аз маблағи фоизи дар асоси қисми 1 ҳамин модда додашаванда бештар бошад, ў ҳақ дорад аз қарздор товони зиёнро ба ҳамон андозаи қисме, ки аз он маблағ бештар аст, талаб намояд.

4. Зам кардани фоиз ба фоиз, ба ғайр аз ҳолатҳое, ки қонун дохил кардани фоизи соли гузаштаре ба маблағи асосии қарз пешбинӣ намудааст, манъ мебошад.

5. Барои ғайриқонунӣ истифода бурдани маблағи пулии ғайр аз рӯи ўҳдадории пулӣ, ки бо фаъолияти соҳибкорӣ алоқаманд мебошад, бар замми маблағи дар қисми 1 ҳамин модда нишондодашуда ба андозаи панҷ фоизи маблағи солоне, ки мўҳлати пардохташ гузаштааст, агар дар шартнома фоизи нисбатан баландтари ҷарима муқаррар нагардида бошад, ҷарима руёнида мешавад.

Моддаи 427. Масъулият ва иҷрои ўҳдадорӣ дар шакли асл (натура)

1. Агар дар қонун ё шартнома тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад, пардохти ноустуворона ва товони зиён дар сурати иҷрои номатлуби ўҳдадорӣ қарздорро аз иҷрои ўҳдадорӣ дар шакли асл (натура), озод намекунад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

2. Агар дар қонун ва ё шартнома тартиби дигаре пешбинӣ нагардида бошад, товони зиён дар ҳолати иҷро накардани ўҳдадорӣ ва пардохти ноустуворона барои иҷро накардани он, қарздорро аз иҷрои ўҳдадорӣ дар шакли асл (натура) озод мекунад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

3. Аз ҷониби кредитор рад карда шудани қабули иҷрои ўҳдадорӣ, ки дар натиҷаи гузаронидани мўҳлат барои ў аҳамияташро (қисми 2 моддаи 436) гум кардааст, инчунин пардохти ноустуворона, ки ба сифати ҳуқуқи даст кашидан (моддаи 441) муқаррар гардидааст, қарздорро аз иҷрои ўҳдадорӣ дар шакли асл (натура) озод мекунад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

Моддаи 428. Иҷрои ўҳдадорӣ аз ҳисоби қарздор

Ҳангоми аз ҷониби қарздор иҷро накардани ўҳдадорӣ оид ба тайёр кардан ва ба моликияти хусусӣ, пешбурди хоҷагидорӣ ё дигар идораи оперативӣ супоридан ё инки додани мол ба истифодаи кредитор, ё барои ў иҷро намудани кори муайян

ё расонидани ҳизмат ба ӯ кредитор ҳақ дорад ичрои ӯҳдадориро дар мӯҳлати мувофиқ, бо нархи муносиб ба шахси сеюм супорад ё онро бо қувваи худ ичро кунад ва агар аз қонун, дигар санади ҳуқуқӣ, шартнома ё моҳияти ӯҳдадорӣ тартиби дигаре барнаояд, аз қарздор чуброни хароҷоти зарурии масрафшуда ва дигар зиёро талаб намояд (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

Моддаи 429. Оқибати ичро накардани ӯҳдадорӣ оид ба додани моли муайяни инфиродӣ

Дар сурати ичро накардани ӯҳдадорӣ оиди ба моликияти хусусӣ, пешбурди хоҷагидорӣ, идораи оперативӣ ё истифодаи боподоши ба кредитор додани моли муайяни инфиродӣ, охири ҳақ дорад дар асоси шартҳои пешбининамудаи ӯҳдадорӣ аз қарздор кашида гирифтани ин мол ва ба кредитор додани онро талаб намояд. Агар мол қаблан ба шахси сеюме дода шуда бошад, ки ҳуқуқи моликият, пешбурди хоҷагидорӣ ё идораи оперативӣ дорад, ин ҳуқуқ беэътибор аст. Агар мол ханӯз ба кредитор дода нашуда бошад, он кредиторе дорои афзалият мебошад, ки ба манфиати ӯ ӯҳдадорӣ пештар ба миён омадааст ва агар муайян намудани ин ғайриимкон бошад, он ки барвақтар даъво арз кардааст, афзалият дорад.

Бар ивази талаби ба ӯ додани моле, ки мавзӯи ӯҳдадорӣ мебошад, кредитор ҳақ дорад, чуброни зиёро талаб намояд.

Моддаи 430. Масъулияти иловагӣ

(*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*)

1. То арзи талабот ба шахсе, ки мутобиқи қонун ё шартҳои ӯҳдадорӣ иловатан ба масъулияти шахси дигар, ки қарздори асосӣ мебошад, масъулият дорад (масъулияти иловагӣ), кредитор бояд ба қарздори асосӣ талабот арз кунад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

Агар қарздори асосӣ талаботи кредиторро қонунан нанамояд ё аз қонунгардонии он саркашӣ кунад ин талаботро ба шахсе, ки масъулияти иловагиро (субсидариро) ба зимма дорад, арз кардан мумкин аст.

2. Агар талаботи кредитор бо роҳи баҳисобгирии даъвои акс ба қарздори асосӣ ё бидуни баҳс руёнидани маблағ аз ҳисоби қарздори асосӣ гардонида шавад, ӯ ҳақ надорад қонунан намудани талаботи худро ба қарздори асосӣ аз шахсе талаб кунад, ки масъулияти иловагиро ба зимма дорад.

3. Агар дар қонун ё шартнома тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад, шахсе, ки масъулияти иловагиро ба зимма дорад, метавонад нисбат ба қарздори асосӣ талабот арз намояд.

4. Шахсе, ки масъулияти иловагиро ба зимма дорад, бояд то қонунан намудани талаботи аз ҷониби кредитор гузошташуда дар маврид қарздори асосиро огоҳ созад ва агар ба ҷунин шахс даъво арз шуда бошад, қарздори асосиро барои иштирок дар парванда ҷалб намояд.

Дар акси ҳол қарздори асосӣ ҳақ дорад ба муқобили талаботи акс (регрес) - и шахси ба таври иловагӣ масъулиятдошта эътирозро, ки ӯ нисбат ба кредитор дошт, арз намояд.

Моддаи 431. Маҳдуд сохтани андозаи масъулият оид ба ўҳдадорӣ

1. Аз рӯи навъҳои алоҳидаи ўҳдадорӣ ва ўҳдадорие, ки ба шаклҳои муайяни ғайриқарздорӣ алоқаманд мебошанд, қонун ҳуқуқи ҷабронии пурраи зиёро маҳдуд сохтанаш мумкин аст (масъулияти маҳдуд).

2. Созишномаи маҳдуд сохтани андозаи масъулияти қарздор оид ба шартномаи ҳамроҳшавӣ ё дигар шартномае, ки дар он шахрванди кредитор истеъмолкунанда мебошад, эътибор надорад, ба шарт ки андозаи масъулиятро барои ҳамин навъи ўҳдадорӣ ё ҳамин қонуншиканиро қонун муайян карда, созишнома то фаро расидани ҳолате, ки барои иҷро накардан ё иҷрои номатлуби ўҳдадорӣ боиси ҷавобгарӣ мегардад, баста шуда бошад.

Моддаи 432. Асосҳои масъулият барои вайрон кардани ўҳдадорӣ

1. Шахсе, ки ўҳдадориро иҷро накардааст ё онро номатлуб иҷро кардааст, ҳангоми мавҷуд будани гуноҳ (қасдан ё аз сабаби беэҳтиётӣ), ба ғайр аз ҳолатҳое, ки қонун ё шартнома дигар асосҳои масъулиятро пешбинӣ намудаанд, ҷавобгар мебошад.

Шахс ҳангоме бегуноҳ доништа мешавад, ки агар бо вучуди ҳама гуна ғамхорӣ ва мулоҳизакорие, ки вобаста ба хусусияти ўҳдадорӣ ва шартҳои аҳд аз ӯ талаб кардашуда буд, ҷиҳати иҷрои матлуби ўҳдадорӣ ҳамаи тадбирҳоро андешида бошад.

2. Бе гуноҳии худро шахсе, ки ўҳдадориро вайрон кардааст, исбот мекунад.

3. Агар, ки дар қонун ё шартнома тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад, шахсе, ки ҳангоми анҷом додани ғайриқарздорӣ соҳибкорӣ ўҳдадориро иҷро накардааст ё номатлуб иҷро кардааст, агар исбот накунад, ки иҷрои матлуби ўҳдадорӣ дар натиҷаи қувваи рафънопазир, яъне дар ҳама шароит ғайриқарздорӣ ва ногузир имконнопазир гаштааст, масъулият ба зимма дорад. Ба чунин ҳолатҳо, аз ҷумла вайрон кардани ўҳдадорӣ аз тарафи контрагентҳои қарздор, дар бозор мавҷуд набудани молҳои барои иҷро зарурӣ, маблағи зарурӣ надоштани қарздор дохил наменаванд (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

4. Созишномаи қаблан басташуда дар мавриди бартараф намудан ё маҳдуд сохтани масъулияти қасдан вайрон кардани ўҳдадорӣ эътибор надорад.

Моддаи 433. Масъулияти қарздор барои кормандони худ

Амали кормандони қарздор ҷиҳати иҷрои ўҳдадорихояш амали қарздорӣ эътироф карда мешавад. Агар ин амал боиси иҷро накардан ё иҷрои номатлуби ўҳдадорӣ гардида бошад, қарздор барои ин амал ҷавобгар аст.

Моддаи 434. Масъулияти қарздор оид ба амали шахси сеюм

(*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*)

1. Қарздор инчунин дар ҳолатҳое, ки сабаби риоя накардани ўҳдадорӣ амал ё беамалии шахси сеюм оид ба ўҳдадорихояшон дар назди қарздор гаштааст, дар назди кредитор масъулият дорад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

Агар дар қонун муайян нашуда бошад, ки масъулият ба зиммаи иҷрокунандаи бевосита гузошта мешавад, қарздор инчунин барои амал ё беамалии шахси сеюм,

ки ба онҳо қарздор ичрои ўҳдадориашро дар назди кредитор вогузошта буд, дар назди кредитор ҷавобгар аст (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

2. Қарздор аз масъулияти вайрон кардани ўҳдадорӣ, ки аз амал ё беамалии шахси сеюм бармеояд, озод карда шуданаш мумкин аст, ба шарте ки бегуноҳии онҳоро исбот карда тавонад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

Ҳангоми анҷом додани ҷаъолияти соҳибкорӣ қарздор аз масъулияти вайрон кардани ўҳдадорӣ, ки аз амал ё беамалии шахси сеюм бармеояд, озод карда шуданаш мумкин аст, ба шарте ки он бо қувваи рафънопазир алоқаманд бошад (қисми 3 моддаи 432 ҳамин Кодекс) (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

3. Ҳангоми вайрон кардани ўҳдадорӣ, ки бо мушкил гардидани мавзӯи ўҳдадорӣ бо ҳуқуқҳои шахси сеюм алоқаманд аст, қарздор танҳо дар сурате аз масъулият озод карда мешавад, ки агар чунин мушкилот то бастании шартнома бо кредитор пеш омада бошад ва кредитор ҳангоми бастании шартнома аз ин огоҳонида шуда буд (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

4. Қонунҳо ё шартнома шартҳои дигари ҷавобгарии қарздорро барои амалии шахси сеюм пешбинӣ карда метавонанд (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

Моддаи 435. Оқибатҳои вайрон кардани ўҳдадорӣ бо гуноҳи ҳар ду тараф

1. Агар ичро накардан ё ичрои номатлуби ўҳдадорӣ бо гуноҳи ҳар ду тараф содир шуда бошад, суд мувофиқан андозаи масъулияти қарздорро камтар мекунад. Агар қасдан ё аз беэҳтиётӣ кредитор дар натиҷаи ичро накардан ё ичрои номатлуб ба зиёд шудани ҳаҷми зиён мусоидат карда бошад ё барои кам кардани ҳаҷми он тадбирҳои оқилона наандешида бошад, суд инчунин ҳақ дорад андозаи масъулияти қарздорро кам кунад.

2. Қоидаҳои қисми 1 ҳамин модда мувофиқан инчунин дар ҳолатҳои низ татбиқ мегарданд, ки қарздор дар асоси қонун ё шартнома, сарфи назар аз гуноҳи худ, барои ичро накардан ё ичрои номатлуби ўҳдадорӣ масъулият дошта бошад.

Моддаи 436. Аз ҷониби қарздор гузаронидани мӯҳлат

1. Дар мӯҳлати муқаррарнамуда аз ҷониби қарздор ичро накардани ўҳдадорӣ мӯҳлатгузаронии қарздор эътироф карда мешавад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

2. Қарздоре, ки мӯҳлати ичрои ўҳдадориро гузаронидааст, дар назди кредитор барои зиёни аз гузаронидани мӯҳлат расида ва барои оқибати тасоддуфе ҷавобгар мешавад, ки аз гузаронидани мӯҳлат фаро расидааст.

3. Агар дар натиҷаи гузаронидани мӯҳлат аз ҷониби қарздор ичрои ўҳдадорӣ барои кредитор манфиаташро гум карда бошад, ӯ метавонад қабули ичрои ўҳдадориро рад кунад ва ҷуброни зиёнро талаб намояд.

4. То замоне, ки ўҳдадорӣ бо сабаби мӯҳлатро гузаронидани кредитор ичро нагардад қарздор мӯҳлатро гузаронида ҳисоб намеёбад.

Моддаи 437. Аз ҷониби кредитор гузаронидани мӯҳлат

1. Агар кредитор қабули иҷрои матлуби пешниҳоднамудаи қарздорро рад карда бошад ё амали дар қонунҳо ё созишнома пешбинишуда ё аз анъанаҳои аҳдҳои қарздор ё аз моҳияти ўҳдадорӣ бармеомадаро иҷро накарда бошад, ки то анҷом додани он қарздор наметавонист ўҳдадорӣ худро иҷро кунад, ӯ мӯҳлатро гузаронида ба ҳисоб меравад.

Кредитор инчунин дар ҳолатҳои пешбининамудаи қисми 2 моддаи 440 ҳамин Кодекс мӯҳлатро гузаронида ба ҳисоб меравад.

2. Аз ҷониби кредитор гузаронидани мӯҳлат, агар кредитор исбот карда натавонад, ки гузаронидани мӯҳлат мутобиқи ҳолатҳои ба миён омадааст, ки барои он ҳолат на ӯ шахсан ва на дигар шахси ба зиммашон бо амри қонун ё супориши кредитор қабули иҷрои ўҳдадорӣ воғузошташуда ҷавобгар намебошанд, ба қарздор ҳуқуқ медиҳад, ки зиёни аз сабаби гузаронидани мӯҳлат расонидашударо талаб намояд (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № 247*).

Ба зиммаи кредиторе, ки ба гузаронидани мӯҳлат роҳ додааст, ҳамаи оқибатҳои номусоиди дар давраи гузаронидани мӯҳлат бамиёномадаи имконнопазирии ногаҳонии иҷрои ўҳдадорӣ гузошта мешавад.

3. Мутобиқи ўҳдадорӣ пулӣ барои пардохти фоиз дар давраи гузаронидани мӯҳлат аз тарафи кредитор қарздор масъул намебошад.

Моддаи 438. Таваккали соҳибқорӣ дар ўҳдадорӣ

Агар дар ўҳдадорӣ иҷрои ягон қарздор ба фармоиши соҳибқор пешбинӣ гардида бошад, таваккали имконнопазирӣ ё мувофиқи мақсад набудани истифодаи натиҷаи қарз ба зиммаи соҳибқор гузошта мешавад. Шахсе, ки қарздорро матлуб анҷом додааст, ҳақ дорад баробари дараҷаи иҷро ҳаққи қарздорро гирад, ба ғайр аз ҳолатҳои, ки дар шартнома тақсими дигари таваккали соҳибқорӣ пешбинӣ нагардида бошад.

БОБИ 25 ҚАТЪИ ЎҲДАДОРӢ

Моддаи 439. Асосҳои қатъи ўҳдадорӣ

1. Ўҳдадорӣ аз рӯи асосҳои пешбининамудаи ҳамин Кодекс, дигар қонунҳо ва санади ҳуқуқӣ ё шартнома қисман ё пурра қатъ мегардад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № 247*).

2. Қатъи ўҳдадорӣ бо талаби яке аз тарафҳо танҳо дар ҳолатҳои пешбининамудаи қонун ё шартнома равост.

Моддаи 440. Қатъи ўҳдадорӣ бо иҷрои он

1. Иҷрои матлуб ўҳдадориро қатъ месозад.

2. Кредитор иҷрои ўҳдадориро қабул намуда, вазифадор аст бо талаби қарздор ба ӯ дар мавриди пурра ё қисми дахлдорро қабул кардани он забонхат диҳад.

Агар қарздор барои тасдиқи ўҳдадорӣ ба кредитор ҳуҷҷати қарзро супорида бошад, пас кредитор иҷрои қабул карда, бояд ин ҳуҷҷатро пас диҳад ва ҳангоми набудани имконияти баргардонидани он дар забонхат дар ин маврид сабт кунад. Забонхатро бо сабти рӯзи дар ҳуҷҷати қарзи баргардонидашаванда иваз кардан

мумкин аст. Дар дасти қарздор будани ҳуччати қарз, агар далели дигаре исбот нашуда бошад, қатъи ўҳдадориро тасдиқ мекунад.

Ҳангоми забонхат надодан, ҳуччати қарзро барнагардондани кредитор ё дар забонхат сабт намудани имконнопазирии баргардонидани он қарздор ҳақ дорад ичрои ўҳдадориро боздорад. Дар ин ҳолат кредитор мўхлатро гузаронида меҳисобад.

Моддаи 441. Ҳаққи дасткашӣ

Мутобиқи созишномаи байни тарафҳо ўҳдадорӣ бо додани ҳаққи дасткашӣ (пардохти пул, додани молу мулк ва ғайра) бар ивази ичро мегардад қатъ гардад. Андоза, мўхлат ва тартиби додани ҳаққи дасткашӣ аз чониби тарафҳо муайян карда мешавад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № 247*).

Моддаи 442. Қатъи ўҳдадорӣ бо баҳисобгирӣ

Ўҳдадорӣ бо баҳисобгирии талаботи якхелаи мутақобил, ки мўхлаташ фаро расидааст ё мўхлаташ муайян нашудааст ё бо лаҳзаи талабидан муқаррар карда шудааст, пурра ё қисман қатъ мегардад. Барои баҳисобгирӣ аризаи як тараф кифоя аст.

Моддаи 443. Ҳолатҳои номумкин будани баҳисобгирӣ

Дар ҳолатҳои заил баҳисобгирӣ номумкин аст:

- а) агар тибқи аризаи тарафи дигар ба талабот мўхлати даъво истифода шуда ва ин мўхлат гузашта бошад;
- б) ҳангоми чуброни зиёни ба ҳаёт ё саломатӣ расонидашуда;
- в) ҳангоми руёнидани алимент;
- г) ҳангоми таъмини умрбод;
- д) дар ҳолатҳои дигари пешбиниамудаи қонун ё шартнома.

Моддаи 444. Баҳисобгирӣ ҳангоми гузашт кардани талабот

1. Дар ҳолати гузашт кардани талабот қарздор ба муқобили талаботи кредитори нав ҳақ дорад талаботи мутақобили худро ба кредитори ибтидоӣ ба ҳисоб гирад.

2. Агар талабот ба қарздор тибқи асосҳои то гирифтани огохинома дар бораи гузашт карда шудани талабот зарур шуда, мўхлати талабот то гирифтани он фаро расида бошад ё ин мўхлат нишон дода нашуда бошад ё бо лаҳзаи дархост муайян гардида бошад, талаб ба ҳисоб гирифта мешавад.

Моддаи 445. Қатъи ўҳдадорӣ ҳангоми чун як шахс мувофиқ омадани қарздор ва кредитор

Агар қарздор ва кредитор чун як шахс мувофиқ оянд, ўҳдадорӣ қатъ мегардад.

Моддаи 446. Қатъи ўҳдадорӣ бо сабаби нав шудани он (новатсия)

1. Ҷӯҳдадорӣ бо созишномаи байни тарафҳо дар мавриди ивази ӯҳдадории ибтидоии байни онҳо мавҷудбуда бо дигар ӯҳдадории дигари байни ҳамон ашхосе, ки мавзӯи дигар ва усули дигари (новатсия) иҷрои ӯҳдадориро талаб мекунад, қатъ мегардад (*Қонуни ҚТ аз 2.01.2019 № 1557*).

2. Дар муносибат ба ӯҳдадорӣ оид ба ҷуброни зиёне, ки ба ҳаёт ва саломатӣ расонидааст ва оид ба пардохти алимент навоарӣ (новатсия) иҷозат дода намешавад.

3. Навоварӣ (новатсия), агар дар созишномаи байни тарафҳо тартиби дигаре пешбинӣ нагардида бошад, ӯҳдадории иловагиро, ки ба ӯҳдадории ибтидоӣ алоқаманд аст, қатъ менамояд.

Моддаи 447. Бахшидани қарз

Ҳангоми аз ҷониби кредитор озод кардани қарздор аз ӯҳдадориҳои ба зиммааш гузошташуда, агар ин ҳуқуқи дигар ашхосро дар муносибат ба амволи кредитор вайрон накунад, ӯҳдадорӣ қатъ мегардад.

Моддаи 448. Қатъи ӯҳдадорӣ ҳангоми имконнопазирии иҷро

1. Агар иҷрои ӯҳдадори бо ҳолатҳои имконнопазир бошад, ки барояш қарздор масъулияг надорад, он қатъ мегардад. Амали қоидаҳои мазкур ба ӯҳдадориҳои пулӣ татбиқ карда намешавад.

2. Дар сурати имконнопазир будани иҷро аз ҷониби тарафи ӯҳдадорӣ, ки ба ҳолатҳо вобаста аст ва барои он ҳеч қадоме аз тарафҳо ҷавобгар нестанд, агар дар қонунҳо ё шартнома тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад, ин тараф ҳақ надорад аз тарафи дигар иҷрои ӯҳдадориро талаб кунад. Дар айни замон ҳар қадом тараф, ки ӯҳдадориро иҷро кардааст ҳақ дорад баргардонидани иҷроро талаб намояд.

3. Агар қарздор ӯҳдадориро бинобар амали гунаҳкоронаи кредитор иҷро карда натавонад, охири ҳақ надорад баргардондани иҷрои ӯҳдадориро талаб кунад.

Моддаи 449. Қатъи ӯҳдадорӣ дар асоси санади мақомоти давлатӣ

(*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № 247*)

1. Агар дар натиҷаи қабули санади мақомоти давлатӣ пурра ё қисман иҷро намудани ӯҳдадорӣ имконнопазир гардад, ӯҳдадорӣ пурра ё дар қисми дахлдори он қатъ мегардад. Тарафҳои, ки дар натиҷаи ин зиён дидаанд, ҳақ доранд мутобиқи моддаҳои 13 ва 16 ҳамин Кодекс ҷуброни онро талаб намоянд.

2. Агар санади мақомоти давлатӣ, ки дар асоси он ӯҳдадорӣ қатъ гардидааст, тибқи тартиби муқарраршуда бестыбор доништа шавад, ӯҳдадорӣ барқарор мегардад, ба шарт ки аз созишномаи тарафҳо ё моҳияти ӯҳдадорӣ тартиби дигаре барнаояд ва иҷрои ӯҳдадорӣ барои кредитор манфиати худро гум накарда бошад.

Моддаи 450. Қатъи ӯҳдадорӣ аз сабаби фавти шахрванд

1. Агар иҷрои ӯҳдадорӣ бидуни иштироки шахсии қарздор номумкин бошад ё ӯҳдадорӣ ба тариқи дигар ба таври ногустастанӣ бо шахсияти қарздор алоқаманд бошад, ӯҳдадорӣ ба фавти қарздор, қатъ мегардад.

2. Бо ғавти кредитор, агар ичрои ӯҳдадорӣ маҳз барои кредитор таъин шуда бошад ё ӯҳдадорӣ бо тариқи дигар ба таври ногусастанӣ бо шахсияти кредитор алоқаманд бошад ӯҳдадорӣ қатъ мегардад.

Моддаи 451. Қатъи ӯҳдадорӣ бо барҳам хурдани шахси ҳуқуқӣ

1. ӯҳдадорӣ бо барҳам хурдани шахси ҳуқуқӣ (қарздор ё кредитор) қатъ мегардад, ба ғайр аз ҳолатҳое, ки қонун ё дигар санади ҳуқуқӣ ичрои ӯҳдадории шахси ҳуқуқии барҳамхурдаро ба зиммаи шахси дигар гузоранд (оид ба талабот дар мавриди пардохти товони зиён, ки ба ҳаёт ва саломатӣ расонида шудааст ва ғайра) (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

2. Хориҷ карда шуд (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

ЗЕРФАСЛИ 2 МУҚАРРАРОТИ УМУМӢ ОИД БА ШАРТНОМА

БОБИ 26 МАФҲУМ ВА МАЗМУНИ ШАРТНОМА

Моддаи 452. Мафҳуми шартнома

1. Шартнома созиши ду ё якчанд шахс барои ба вучуд овардан, тағйир додан ё қатъи ҳуқуқ ва ӯҳдадории граждани мебошад.

2. Нисбат ба шартнома қоидаҳо оиди аҳди дучониба ва бисёрҷониба, ки дар боби 7 ҳамин Кодекс пешбинӣ гардидааст, татбиқ мегарданд.

3. Агар дар қоидаҳои ҳамин боб ва қоидаҳо оиди навъҳои алоҳидаи шартномаҳо, ки дар ҳамин Кодекс зикр шудаанд, тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад, нисбати ӯҳдадорихое, ки аз шартнома бармеоянд, муқаррароти умумӣ оид ба ӯҳдадорихо (моддаҳои 328-451) татбиқ мегарданд (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

4. Нисбати шартномаҳое, ки бештар аз ду тараф мебанданд, муқаррароти умумӣ оид ба шартнома татбиқ мегардад, ба шарте, ки ин ба хусусияти бисёрҷонибаи чунин шартномаҳо муҳолиф набошад.

Моддаи 453. Мустақилияти шартнома

1. Шаҳрвандон ва шахси ҳуқуқӣ дар бастании шартнома мустақил мебошанд. Маҷбур кардан ба бастании шартнома, ба истисноии ҳолатҳое, ки вазифаи бастании шартнома дар ҳамин Кодекс, қонун ё ӯҳдадории ихтиёран қабулгардида пешбинӣ шудааст, иҷозат дода намешавад.

2. Тарафҳо метавонанд тибқи тартиби пешбининамуда ё пешбининамудаи қонун ё дигар санади ҳуқуқӣ шартнома банданд (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

3. Тарафҳо метавонанд шартномае банданд, ки он чузъҳои шартномаҳои мухталифи пешбиникардаи қонун ё дигар санади ҳуқуқӣ (шартномаи омехта)-ро дар бар гирифта бошад. Агар аз созишномаи тарафҳо ё моҳияти шартномаи омехта тартиби дигаре барнаояд, дар муносибати тарафҳо оид ба шартномаи омехта, дар қисматҳои дахлдор қоидаҳои шартномае, ки чузъҳои он дар шартномаи омехта мавҷуд аст, татбиқ мегарданд.

4. Шартҳои шартнома, ба истисноии ҳолатҳои, ки мазмуни шартҳои дахлдор дар қонун ё дигар санади ҳуқуқӣ зикр шудааст (моддаи 454), бо салоҳдиди тарафҳо муайян карда мешавад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

Дар ҳолатҳои, ки шартҳои шартнома мутобиқи меъёр истифода мешавад, зеро дар созишномаи байни тарафҳо тартиби дигаре пешбинӣ нашудааст (меъёри диспозитивӣ), тарафҳо метавонанд бо созишномаи худ истифодаи онро бекор кунанд ё шартро ба миён гузоранд, ки аз шартҳои пешбинигардида фарқ дошта бошад. Ҳангоми мавҷуд набудани чунин созишнома шартҳои шартнома тибқи меъёри диспозитивӣ муайян карда мешаванд.

5. Агар шартҳои шартнома аз ҷониби тарафҳо ё меъёри диспозитивӣ муайян нашуда бошад, шартҳои дахлдор бо анъанаҳои аҳдҳои қорӣ, ки нисбати тарафҳо татбиқ мегардад, муайян карда мешаванд.

Моддаи 454. Шартнома ва қонун

1. Шартнома бояд ба қоидаҳои барои тарафҳо ҳатмие, мутобиқат кунанд, ки бо қонун ё дигар санади ҳуқуқии (меъёрҳои императивӣ) дар лаҳзаи бастании шартнома амалкунанда муқаррар карда шудаанд (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

2. Агар пас аз бастании шартнома қонуне қабул шуда бошад, ки барои тарафҳо нисбат ба қоидаҳои ҳангоми бастании шартнома амалкунанда қоидаҳои ҳатмии дигарро муқаррар менамояд, шартҳои шартномаи басташуда ба истисноии ҳолатҳои муқаррарнамудаи қонун дар мавриди он, ки амали он ба муносибатҳои аз шартномаи қаблан басташуда бамиёномада татбиқ мегардад, эътибори худро нигоҳ медорад.

Моддаи 455. Шартномаҳои музднок ва бемузд

1. Шартномае, ки мутобиқи он як тараф бояд музд ё барои иҷрои ӯҳдадорияш пасбаргардонии дигари мутақобиларо гирад, ба музд ба ҳисоб меравад.

2. Шартномае, ки мутобиқи он як тараф ӯҳдадор мешавад ба тарафи дигар бе музд ё пасбаргардонии чизе диҳад, шартномаи бемузд эътироф карда мешавад.

3. Агар аз қонун, санади дигари ҳуқуқӣ, мазмун ё моҳияти шартнома тартиби дигаре барнаояд, шартнома музднок ҳисоб карда мешавад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

Моддаи 456. Нарх

1. Иҷрои шартнома мутобиқи нархи дар созишномаи байни тарафҳо муайянгардида пардохта мешавад.

Дар ҳолатҳои пешбининамудаи қонун нарх (тарифҳо, нархгузорӣ, ставка ва ғайра)-ҳои муқаррар ё танзим намудаи мақомоти ваколатдори давлатӣ истифода бурда мешаванд.

2. Тағйир додани нарх пас аз бастании шартнома танҳо дар ҳолатҳои ва тибқи шартҳои пешбининамудаи шартнома, иҷозат дода мешавад.

3. Агар дар шартномаи бемузд нарх пешбинӣ нагардида бошад ва бинобар шартҳои шартнома муайян шуда наметавонад, иҷрои шартнома бояд бо нархе

пардохта шавад, ки дар чунин ҳолатҳо одатан барои ин гуна мол ва кору хизматрасонӣ гирифта мешавад.

Моддаи 457. Амали шартнома

1. Шартнома аз лаҳзаи баста шуданаш эътибор пайдо мекунад ва барои тарафҳо ҳатмӣ мегардад.

2. Тарафҳо ҳақ доранд муайян кунанд, ки шартҳои шартномаи бастаи онҳо ба муносибатҳои то бастании шартнома бамиёномада низ татбиқ мегардад.

3. Қонун ё шартнома муайян карда метавонанд, ки хотимаи мӯҳлати амали шартнома боиси қатъи ӯҳдадории тарафҳо оид ба шартнома мегардад.

Шартномае, ки дар он чунин шарт гузошта нашудааст то лаҳзаи иҷроӣ ӯҳдадориро ба охир расондани тарафҳо муайян карда шудааст, бо эътибор эътироф карда мешавад.

4. Қатъи мӯҳлати амали шартнома тарафҳоро аз масъулияти риоя накардани он озод намекунад.

Моддаи 458. Шартномаи оммавӣ

1. Шартномаи оммавӣ шартномае мебошад, ки аз ҷониби ташкилоти тичоратӣ баста шуда, дар он ӯҳдадории ташкилот дар мавриди фуруши маҳсулот, иҷроӣ кор ё хизматрасонӣ, ки чунин ташкилот мувофиқи хусусиятҳои фаъолиятиш бояд нисбати ҳар муроҷиаткунанда анҷом диҳад (савдои чакана, мусофиркашонӣ дар нақлиёти истифодаи умум, хизматрасонии алоқа, таъминоти барқ, хизматрасонии тиббӣ, меҳмонхонаҳо ва ғайра) муайян гардидааст.

Ташкилоти тичоратӣ дар бастании шартномаи оммавӣ, ба истисноӣ ҳолатҳои пешбининамудаи қонун ё дигар санади ҳуқуқӣ, ҳақ надорад як шахсро нисбат ба дигаре авлотар шуморад.

2. Нархи мол, кор ва хизматрасонӣ, инчунин дигар шартҳои шартномаи оммавӣ ба истисноӣ ҳолатҳое, ки қонун додани имтиёзҳоро барои категорияи алоҳидаи истеъмолкунандагон пешбинӣ менамояд, барои ҳамаи истеъмолкунандагон якхела мебошад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

3. Дар ҳолати мавҷуд будани имконияти бастании шартномаи оммавӣ ҷиҳати ба истеъмолкунандагон расонидани моли дахлдор, хизматрасонӣ ва барои онҳо анҷом додани кори дахлдор аз ҷониби ташкилоти тичоратӣ рад кардани бастании шартнома иҷозат дода намешавад.

Дар сурати беасос аз бастании шартномаи оммавӣ саркашӣ кардани ташкилоти тичоратӣ муқаррароти пешбининамудаи қисми 4 моддаи 477 ҳамин Кодекс татбиқ мегардад.

4. Дар ҳолатҳои пешбининамудаи қонун Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон метавонад қоидаҳое барорад, ки барои тарафҳо ҳангоми бастан ва иҷроӣ шартномаҳои оммавӣ ҳатмӣ мебошанд (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

5. Шартҳои шартномаи оммавӣ, ки ба талаботи муқаррароти қисмҳои 2 ва 4 ҳамин модда мутобиқ нестанд, эътибор надоранд.

Моддаи 459. Шартҳои намунавии шартнома

1. Дар шартнома пешбинӣ гардидаи мумкин аст, ки шартҳои алоҳидаи он бо шартҳои намунавии барои шартномаҳои дахлдор таҳия ва дар матбуот нашргардида муайян карда мешаванд.

2. Агар дар шартнома ба шартҳои намунавӣ ишора набошад, чунин шартҳои намунавӣ дар муносибати байни тарафҳо ба сифати анъанаҳои муомилоти корӣ истифода мегарданд, ба шартҳои ки онҳо ба талаботи муқаррарнамудаи моддаи 5 ва қисми 5 моддаи 453 ҳамин Кодекс мувофиқ бошанд.

3. Шартҳои намунавӣ дар шакли шартномаи намунавӣ ё дигар санаде, ки ин шартҳоро дар бар гирифтааст, инъикос ёфтани мумкин аст.

Моддаи 460. Шартномаи ҳамроҳшавӣ

1. Шартномаи ҳамроҳшавӣ шартномаест, ки шартҳои онро як тараф дар шакли тавсия (формуляр) ё дигар шакли стандартӣ пешниҳод намудааст ва онро тарафи дигар танҳо бо роҳи пурра ҳамроҳ шудан ба шартномаи пешниҳодгардида қабул мекунад.

2. Тарафи ба шартнома ҳамроҳгардида, ҳарчанд шартномаи ҳамроҳшавӣ хилофи қонунҳо набошад ҳам, вале ин тарафро аз ҳуқуқҳои маҳрум месозад, ки одатан мутобиқи чунин шакли шартномаҳо дода мешаванд, масъулияти тарафи дигарро дар ҳолати риоя накардани ўҳдадорӣ истисно ё маҳдуд мекунад ё шартҳои барои тарафи ҳамроҳшуда баръало вазнинро дар бар мегирад, ки онҳоро бо назардошти оқилонаи манфиати даркнамудаи худ, хангоми мавҷуд будани имконияти иштирок дар муайян кардани шартҳои шартнома қабул намекунад, ҳақ дорад бекор ё тағйир додани онро талаб намояд.

3. Агар тарафи ҳамроҳшуда медонист ё мебоист донад, ки бо қадом шартҳои шартнома мекӯшид, дар ҳолатҳои пешбиниамудаи қисми 2 ҳамин модда, талаби бекор ё иваз намудани шартнома, ки як тарафи ба шартнома ҳамроҳшуда бинобар анҷом додани фаъолияти соҳибқориаш пешниҳод кардааст, қонунгардонидани намешавад.

Моддаи 461. Шартномаи пешакӣ

1. Мутобиқи шартномаи пешакӣ тарафҳо ўҳдадор мешаванд дар оянда дар мавриди додани амвол, иҷрои кор ё хизматрасонӣ (шартномаи асосӣ) тибқи шартҳои пешбиниамудаи шартномаи пешакӣ шартнома банданд.

2. Шартномаи пешакӣ мутобиқи шакли барои шартномаи асосӣ муқарраршуда баста мешавад ва агар шакли шартномаи асосӣ муайян нашуда бошад, он ҳаттӣ тартиб дода мешавад. Риоя накардани қоидаҳо дар мавриди шартномаи пешакӣ онро беътибор мегардонад.

3. Шартномаи пешакӣ бояд шартҳоеро дар бар гирад, ки ба муайян намудани мавзӯ, инчунин дигар шартҳои шартномаи асосӣ имконият диҳад.

4. Дар шартномаи пешакӣ мӯҳлате, ки тарафҳо ўҳдадор шудаанд шартномаи асосӣ банданд, нишон дода мешавад.

Агар чунин мӯҳлат дар шартномаи пешакӣ муайян нагардида бошад, шартномаи асосӣ бояд дар давоми як сол аз лаҳзаи ба имзо расидани шартномаи пешакӣ баста шавад.

5. Агар то қатъи мӯҳлате, ки тарафҳо бояд шартнома банданд, ба имзо нарасад ё яке аз тарафҳо ба тарафи дигар дар мавриди бастании шартнома пешниҳод ирсол накунад, ӯҳдадорҳои пешбининамудаи шартномаи пешакӣ, қатъ мегардад.

6. Агар дар созишномаи оид ба ният (протокол оид ба ният ва ғайра) бевосита хоҳиши тарафҳо дар мавриди ба он додани ҳуқуқи шартномаи пешакӣ инъикос нагардида бошад, боиси оқибатҳои ҳуқуқии граждани наметавонад.

Моддаи 462. Шартнома ба манфиати шахси сеюм

1. Шартнома ба манфиати шахси сеюм шартномае мебошад,

ки дар он тарафҳо муқаррар намудаанд кредитор бояд ӯҳдадор аст ба шахси сеюми дар шартнома зикршуда ё зикрнашударо, ки ҳуқуқ дорад аз қарздор иҷрои ӯҳдадориро ба ғайраи худ талаб намояд, иҷро кунад.

2. Агар қонун, дигар санади ҳуқуқӣ ё шартнома тартиби дигарро пешбинӣ накарда бошад, тарафҳо аз лаҳзаи ба қарздор аз ҷониби шахси сеюм баён карда шудани нияти истифодаи ҳуқуқи худ оид ба шартнома, шартномаи басташударо бидуни розигии шахси сеюм бекор ё тағйир дода наметавонанд (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

3. Қарздор ҳақ дорад дар шартнома ба талаботи шахси сеюм эътироз баён кунад, чунон ки метавонист ба муқобили кредитор шикоят намояд.

4. Дар сурати даст кашидани шахси сеюм аз ҳуқуқи мутобиқи шартнома ба ӯ додасуда, кредитор метавонад аз ин ҳуқуқ истифода барад, ба шарт ки он хилофи қонун, санади дигари ҳуқуқӣ ё шартнома набошад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

Моддаи 463. Тафсири шартнома

1. Ҳангоми тафсири шартнома суд маънои аслии калима ва ибораҳои дар он сабт шударо ба инобат мегирад. Ҳангоми нофаҳмо будани он маънои аслии шартҳои шартнома бо роҳи муқоиса бо дигар шартҳо ва умуман мазмуни шартнома муқаррар карда мешавад.

2. Агар қоидаҳои дар қисми якуми ҳамин модда муқарраргардида барои муайян кардани мазмуни шартнома имконият надиханд, бояд нияти ҳақиқии умумии тарафҳо, бо назардошти мақсади шартнома дақиқ карда шавад. Дар айни замон ҳамаи ҳолатҳои дахлдор, аз ҷумла гуфтугузору муқотибот ва амалҳои то бастании шартнома сурат гирифта, ки дар муносибатҳои тарафҳо муқаррар шудааст, анъанаҳои муомилоти корӣ, рафтори минбаъдаи тарафҳо ба инобат гирифта мешаванд.

БОБИ 27 БАСТАНИ ШАРТНОМА

Моддаи 464. Муқаррароти умумӣ оиди бастании шартнома

1. Агар байни тарафҳо, мутобиқи шакли дар ҳолатҳои муайяни зарурӣ аз рӯи ҳама шартҳои асосии шартнома созиш ба даст омада бошад, шартнома басташуда доништа мешавад.

Шартҳои оид ба мавзӯи шартнома, шартҳои, ки дар қонун ё дигар санади ҳуқуқӣ барои шартномаи шакли мазкур муҳим ва зарурӣ номбар шудаанд,

инчунин ҳамаи он шартҳое, ки дар алоқамандӣ ба онҳо тибқи аризаи яке аз тарафҳо бояд созиш ба даст ояд, шартҳои асосӣ ба ҳисоб мераванд (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

2. Шартнома бо фиристодани оферта (пешниҳод барои бастанӣ шартнома) аз ҷониби як тараф ва аксепти он (қабули пешниҳод) аз ҷониби тарафи дигар баста мешавад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

Моддаи 465. Лаҳзаи бастанӣ шартнома

1. Шартнома аз лаҳзаи аз ҷониби шахси фиристодаи оферта гирифтани аксепти он баста шуда ба ҳисоб меравад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

2. Агар барои бастанӣ шартнома тибқи қонун, инчунин додани молу мулк зарур бошад, шартнома аз лаҳзаи додани амволи дахлдор (моддаи 248) баста шуда ба ҳисоб меравад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

3. Шартномае, ки бояд ба қайди давлатӣ гирифта шавад, аз лаҳзаи ба қайд гирифта шуданаш баста шуда ба ҳисоб меравад ба шарте ки қонун тартиби дигаре пешбинӣ накарда бошад.

Моддаи 466. Шакли шартнома

1. Шартномаро дар ҳама гуна шакле, ки барои анҷом додани аҳд пешбинӣ шудааст, бастан мумкин аст, ба шарте ки қонун барои шартномаи шакли зикршуда шакли муайян муқаррар накарда бошад.

Агар тарафҳо шакли муайяни бастанӣ шартномаро маслиҳат карда бошанд, ҳарчанд тибқи қонун барои чунин навъи шартнома ин шакл номатлуб бошад ҳам, баъди дар шакли муайян пешниҳод карда шуданаш баста шуда ба ҳисоб меравад.

2. Шартнома дар шакли хаттӣ бо роҳи тартиб додани як санади имзокардаи тарафҳо, инчунин бо роҳи мубодилаи аснод аз тариқи почта, телеграф, телетайп, телефон, алоқаи электронӣ ё дигар навъи алоқае, ки имконияти аз ҷониби тарафи шартнома фиристода шуданашро мӯътамад тасдиқ менамояд, баста шуданаш мумкин аст.

3. Агар пешниҳоди хаттӣ тартиб додани шартнома тибқи тартиби пешбиниамудай қисми 3 моддаи 470 хамин Кодекс қабул гардида бошад, расмияти шакли хаттӣ шартнома риоя гардида ҳисоб мешавад.

Моддаи 467. Оферта (пешниҳод)

1. Оферта пешниҳоди ба як шахс ё якҷанд шахси муайян фиристодае мебошад, ки мақсади шахси пешниҳод кардари аниқ ифода намуда шартномаро бо унвоне, ки пешниҳодро қабул кунад, имзо карда шуда ҳисоб мекунад. Оферта бояд шартҳои муҳими шартномаро дар бар гирад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

2. Оферта шахси фиристодаи онро аз лаҳзаи аз ҷониби унвонӣ гирифтани он алоқаманд месозад.

Агар огоҳинома дар мавриди талаб карда гирифтани оферта барвақтар аз оферта ё ҳамзамон бо он расида бошад, оферта дастраснашуда ҳисоб меёбад.

Моддаи 468. Бебозхостии оферта

Агар дар ҳуди оферта тартиби дигар муайян нагардида бошад ё он аз моҳияти пешниҳод ё шароити иҷро гардидани амал барнаояд, офертаи гирифтаи унвонӣ дар тӯли мӯҳлате, ки барои аксепти он муайян карда шудааст, бозхоста намешавад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № [№ 247](#)*).

Моддаи 469. Даъват барои пешниҳоди оферта. Офертаи оммавӣ

1. Реклама ё дигар пешниҳоде, ки ба гурӯҳи шахси номуайян манзур шудаанд, ҳамчун даъвати баستاني оферта эътироф мешавад, ба шарте ки дар тақлиф тартиби дигаре дақиқ инъикос наёфта бошад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № [№ 247](#)*).

2. Пешниҳоде, ки тамоми шартҳои муҳими шартнома ро фаро гирифтааст ва аз он нияти шахси манзурнамудаи пешниҳод оиди баستاني шартнома тибқи шартҳои дар пешниҳод манзургардида бо ҳар шахсе, ки майл дорад муайян мегардад, чун оферта эътироф карда мешавад (офертаи оммавӣ).

Моддаи 470. Аксепт

(*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № [№ 247](#)*)

1. Аксепт ҷавоби шахсе мебошад, ки офертаи ба ӯ фиристодашударо гирифтааст (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № [№ 247](#)*).

Аксепт бояд пурра ва бечунучаро бошад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № [№ 247](#)*).

2. Агар аз қонун, аҳдҳои анъанавии қорӣ ё аз муносибати қаблии қорӣ байни тарафҳо тартиби дигаре барнаояд, сукут қардан аксепт ба ҳисоб намеравад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № [№ 247](#)*).

3. Агар қонун ё санади дигари ҳуқуқӣ тартиби дигарро пешбинӣ нанамуда бошанд ва ё дар оферта нишон дода нашуда бошад, дар мӯҳлати барои аксепт муайяннамуда аз ҷониби шахсе, ки офертаро гирифтааст, иҷро намудани амали шартҳои дар он зикршуда (борфиристонӣ, хизматрасонӣ, иҷрои қор, пардохти маблағи дахлдор ва ғайра), аксепт ба ҳисоб меравад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № [№ 247](#)*).

Моддаи 471. Бозхости аксепт

(*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № [№ 247](#)*)

Агар огоҳиномаи бозхости аксепт ба шахсе, ки офертаро фиристодааст, пештар аз аксепт ё ҳамзамон бо он расида бошад, аксепт гирифташуда ба ҳисоб намеравад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № [№ 247](#)*).

Моддаи 472. Баستاني шартнома дар асоси офертае, ки барои аксепт мӯҳлат муайян кардааст

(*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № [№ 247](#)*)

Агар дар оферта мӯҳлати аксепт муайян шуда бошад, шартнома баста шуда ба ҳисоб меравад, ба шарте ки аксепт аз ҷониби шахси фиристодаи мӯҳлати дар он зикршуда дастрас гардад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № [№ 247](#)*).

Моддаи 473. Бастанӣ шартнома дар асоси офертае, ки дар он мӯҳлати аксепт муайян нашудааст

(Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № [№ 247](#))

1. Агар дар офертаи хатгӣ мӯҳлати аксепт муайян нашуда бошад ва агар аксепт аз ҷониби шахси офертаро фиристода то қатъи мӯҳлати муайяннамудаи қонун ё дигар санади ҳуқуқӣ гирифта шуда бошад ва дар сурати муайян нашудани ҷунин мӯҳлат шартнома дар мӯҳлати зарурӣ барои ин мувофиқ баста шуда шумурда мешавад *(Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № [№ 247](#))*.

2. Агар оферта шифоҳӣ, бидуни нишон додани мӯҳлати аксепт баён шуда тарафи дигар фавран дар мавриди аксепти он изҳор карда бошад, шартнома баста шуда ҳисобида мешавад *(Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № [№ 247](#))*.

Моддаи 474. Аксепте, ки дер гирифта шудааст

(Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № [№ 247](#))

1. Дар ҳолате, ки огоҳиномаи саривақт фиристодашуда, дар мавриди аксепт дер дастрас шуда тарафи офертаро фиристода фавран тарафи дигарро аз дер гирифтани аксепт огоҳ насозад мӯҳлати аксепт дер намешавад *(Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № [№ 247](#))*.

2. Агар тарафи офертаро фиристода фавран тарафи дигарро дар мавриди аксепти гирифтааш, ки дер дастрас шудааст, огоҳ созад, шартнома басташуда ба ҳисоб меравад *(Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № [№ 247](#))*.

Моддаи 475. Аксепт мутобиқи шартҳои дигар

(Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № [№ 247](#))

Ҷавоб дар мавриди розигӣ оид ба бастанӣ шартнома бо шартҳои дигар, аксепт ҳисобида намешавад *(Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № [№ 247](#))*.

Ҷунин ҷавоб радди аксепт эътироф гардида, дар айни замон офертаи нав шумурда мешавад *(Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № [№ 247](#))*.

Моддаи 476. Маҳалли имзои шартнома

Агар дар шартнома маҳалли имзои шартнома муайян нагардида бошад, шартнома дар маҳалли зисти шахрванд ё маҳалли буду боши шахси ҳуқуқӣ, ки оферта фиристодааст, баста шуда эътироф мегардад.

Моддаи 477. Бо тартиби хатмӣ бастанӣ шартнома

1. Дар ҳолати мутобиқи ҳамин Кодекс, дигар қонунҳо барои тарафе, ки оферта фиристода шудааст (лоиҳаи шартнома) бастанӣ шартнома хатмӣ бошад, ин тараф бояд ба тарафи дигар оид ба аксепт ё радди аксепт ё оид ба аксепти оферта тибқи шартҳои дигар (протоколи ихтилофи назар оид ба лоиҳаи шартнома) дар давоми сӣ рӯзи гирифтани оферта огоҳинома фиридад *(Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № [№ 247](#))*.

Тарафе, ки оферта фиристодааст ва аз тарафе, ки барояш бастанӣ шартнома хатмӣ буда дар бораи аксептҳои он бо шартҳои дигар огоҳинома гирифтааст

(протоколи ихтилофи назар оид ба лоихаи шартнома) ҳақ дорад ихтилофоти хангоми бастанӣ шартнома бамиеномадаро дар давоми сӣ рӯзи гирифтани чунин огохинома ё гузаштани мӯҳлати аксепт ба баррасии суд пешниҳод намояд (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

2. Дар ҳолати мутобиқи ҳамин Кодекс ё қонунҳои дигар барои тарафи офертаро фиристода (лоихаи шартнома) бастанӣ шартнома ҳатмӣ бошад ва ба он дар давоми сӣ рӯз протоколи ихтилофи назар оид ба лоихаи шартнома фиристода мешуда бошад, ин тараф бояд дар давоми сӣ рӯзи гирифтани протоколи ихтилофи назар тарафи дигарро аз қабули шартномаи тахрирхӯрда ё оид ба радди протоколи ихтилофи назар огоҳ созад.

Ҳангоми рад кардани протоколи ихтилофи назар ё дар мӯҳлати муайяншуда нагирифтани огохинома оиди натиҷаи баррасии он тарафе, ки протоколи ихтилофи назарро фиристодааст, ҳақ дорад ихтилофи назари хангоми бастанӣ шартнома бамиеномадаро ба баррасии суд пешниҳод намояд.

3. Агар тибқи қонун, дигар санади қонунӣ мӯҳлати дигаре муайян нагардида бошад ё аз ҷониби тарафҳо мувофиқа нашуда бошад, қоидаҳои оид ба мӯҳлат пешбиниамудаи қисмҳои 1 ва 2 ҳамин модда истифода бурда мешаванд (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

4. Агар тарафе, ки мутобиқи ҳамин Кодекс ё дигар санади қонунӣ барояш бастанӣ шартнома ҳатмӣ мешавад, аз бастанӣ шартнома саркашӣ намояд, тарафи дигар ҳақ дорад ба суд дар мавриди маҷбуран бастанӣ шартнома талабот арз намояд (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

Як тараф метавонад аз тарафи дигаре, ки аз бастанӣ шартнома беасос саркашӣ кардааст, товони зиёни бо ин амал расондари талаб намояд.

Моддаи 478. Баҳсҳои пеш аз шартнома

Агар ихтилофоте, ки хангоми бастанӣ шартнома ба миён омадааст, дар асоси моддаи 477 ҳамин Кодекс ё тибқи созишномаи байни тарафҳо манзури баррасии суд карда шавад, шартҳои шартнома, ки нисбат ба онҳо тарафҳо ихтилофи назар доштанд мутобиқи қарори суд муайян карда мешаванд.

Моддаи 479. Бастанӣ шартнома хангоми гузаронидани савдо

1. Агар аз моҳияти шартнома тартиби дигаре барнаояд, онро хангоми гузаронидани савдо бастан мумкин аст. Шартнома бо шахсе баста мешавад, ки дар савдо бурд кардааст.

2. Ташкилкунандаи савдо молики молу мулк ё дорандаи ҳуқуқи молу мулк ё ташкилоти махсус буда метавонанд. Ташкилоти махсус дар асоси шартнома бо молики молу мулк ё соҳиби ҳуқуқи молу мулк амал карда, аз номи онҳо ва аз номи худ баромад мекунад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

3. Дар ҳолатҳои муайяннамудаи ҳамин Кодекс ё қонунҳои дигар шартномаҳо дар мавриди фӯрӯши мол ё ҳуқуқи молу мулк танҳо бо усули гузаронидани савдо баста шуданашон мумкин аст (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

4. Савдо дар шакли музояда ё озмун гузаронида мешавад. Дар савдои музояда шахсе бурдкарда ба ҳисоб меравад, ки нархи баландтарро пешниҳод кардааст, дар

озмун (тендер) бошад, шахсе ки мутобиқи хулосаи комиссияи озмунӣ (тендерӣ) қаблан аз ҷониби ташкилкунандаи савдо таъингардида бехтарин шартро пешниҳод намудааст, бурдкарда шумурда мешавад (*Қонуни аз 23.07.2016 № 1334*).

Агар дар қонун тартиби дигаре пешбинӣ нагардида бошад, шакли савдори молики амволи ба фурӯшрасанда ё соҳиби ҳуқуқи амволи ба фурӯш баровардашуда муайян мекунад.

5. Агар дар қонунҳои мурофиавӣ тартиби дигаре пешбинӣ нагардида бошад, қоидаҳои муқаррарнамудаи моддаҳои 480 ва 481 ҳамин Кодекс нисбат ба савдои оммавӣ, ки бо тариқи иҷрои қарори суд доир мегарданд, татбиқ карда мешаванд.

Моддаи 480. Ташкил ва тартиби гузаронидани савдо

1. Музояда ё озмун (тендер) кушода ё пӯшида буда метавонанд. Дар музояда ё озмуни (тендери)кушода ҳар шахс метавонад иштирок намояд. Дар музояда ё озмуни пӯшида танҳо ашхосе, ки махсус барои ин мақсад даъват шудаанд, иштирок мекунад (*Қонуни аз 23.07.2016 № 1334*).

2. Агар дар қонун тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад, огоҳинома дар мавриди гузаронидани савдо бояд аз ҷониби ташкилотчии он аз сӣ рӯз пеш аз доир шудани он фиристода шавад. Дар огоҳинома дар ҳама ҳолат оид ба вақт, маҳал ва шакли савдо, мавзӯи он ва тартиби гузаронидани он, аз ҷумла дар мавриди ба расмият даровардани иштирок дар савдо, муайян намудани шахси бурдкарда дар савдо, инчунин оид ба нархи ибтидоӣ маълумот дода шавад.

Дар сурате, ки мавзӯи савдо танҳо ҳуқуқи бастанӣ шартнома бошад, дар огоҳиномаи савдои доиршаванда бояд мӯҳлати барои он муайянгардида зикр карда шавад.

3. Агар дар қонун ё огоҳинома дар мавриди гузаронидани савдо тартиби дигаре пешбинӣ нагардида бошад, ташкилкунандаи савдои озод, ки огоҳинома фиристодааст, ҳақ дорад ҳар вақт, вале на дертар аз се рӯз то фаро расидани мӯҳлати доир шудани он, ташкилкунандаи озмун (тендер) бошад, на дертар аз си рӯзи то доир гардидани озмун (тендер) аз гузаронидани он даст кашад (*Қонуни аз 23.07.2016 № 1334*).

Дар ҳолати ин мӯҳлатро риоя накардан, аз савдои озод даст кашидани ташкилкунанда, ӯ вазифадор аст ба иштирокчиён товони зиёни воқеашонро пардозад.

Ташкилотчии музояда ё озмуни пӯшида вазифадор аст ба иштирокчиёни даъватшуда, сарфи назар аз он, ки баъд аз фиристодани огоҳинома аз гузаронидани савдо маҳз кай даст кашадааст, товони зиёни воқеашонро пардозад.

4. Иштирокчиёни савдо бояд тибқи андоза, мӯҳлат ва тартибе, ки дар огоҳиномаи гузаронидани савдо нишон дода шудааст, байёна диҳанд. Агар савдо доир нагардида бошад, байёна бояд баргардонида шавад. Байёна ҳам чунин ба ашхосе, ки дар савдо иштирок доштанду вале дар он бурд накардаанд, баргардонида мешавад.

Ҳангоми бастанӣ шартнома бо шахсе, ки дар савдо бурд кардааст, байёнааш дар иҷроӣ ӯҳдадорӣ оид ба шартномаи басташуда ҳисоб карда мешавад.

5. Шахсе, ки дар савдо бурд кардааст ва доиркунандаи савдо дар рӯзи гузаронидани музоада ё озмун (тендер) оид ба натиҷаҳои савдо протокол имзо мекунад, ки эътибори шартномаро дорад. Шахсе, ки савдоро бурд кардааст, дар ҳолати аз имзои протокол саркашӣ кардан аз байонаи додааш маҳрум мегардад. Доиркунандаи савдо, ки аз имзои протокол саркашӣ мекунад, вазифадор аст байёнаро дар ҳаҷми дукарата баргардонад ва ба шахси дар савдо бурдкарда товони зиёни бо иштирок дар савдо расонидашударо вобаста ба ҳаҷме, ки аз андозаи маблағи байёна бештар аст, пардозад (*Қонуни аз 23.07.2016 № 1334*).

Агар мавзӯи савдо танҳо ҳуқуқи бастанӣ шартнома бошад, чунин шартнома аз ҷониби тарафҳо бояд баъди хотимаи савдо ва тартиб додани протокол дар давоми бист рӯз ё дигар мӯҳлати дар огоҳинома муайяншуда баста шавад. Дар ҳолати аз бастанӣ шартнома саркашӣ кардани яке аз тарафҳо тарафи дигар ҳақ дорад аз суд талаб намояд, ки тарафи гунаҳгорро ба бастанӣ шартнома маҷбур созад ва инчунин зиёни аз набастани шартнома расонидашударо пардозад.

Моддаи 481. Оқибати риоя накардани қоидаҳои гузаронидани савдо

1. Савдое, ки бо риоя накардани қоидаҳои муқаррарнамудаи қонун гузаронида шудааст, тибқи даъвои шахси манфиатдор аз ҷониби суд безътибор доништа шуданаш мумкин аст.

2. Безътибор дониستاني савдо шартномаи бо шахси дар савдо бурдкарда басташударо безътибор мегардонад.

БОБИ 28 ТАҒЙИР ДОДАН ВА БЕКОР КАРДАНИ ШАРТНОМА

Моддаи 482. Асосҳои барои тағйир додан ё бекор кардани шартнома

1. Агар дар ҳамин Кодекс, қонунҳои дигар ё шартнома тартиби дигаре пешбинӣ нагардида бошад, шартномаро бо созиши тарафҳо тағйир додан ё бекор кардан мумкин мебошад.

2. Шартномаро бо талаби яке аз тарафҳо танҳо дар ҳолатҳои зайл аз тариқи суд тағйир додан ё бекор кардан мумкин аст:

а) ҳангоми шартномаро ба таври назаррас вайрон кардани тарафи дигар;

б) дар дигар ҳолатҳои пешбиниамудаи ҳамин Кодекс, қонунҳои дигар ё шартнома.

Чиддан риоя накардани шартнома он аст, ки ба ҷониби дигар аз ин зиён расида, ӯро аз умеди ба даст овардани нафъи зиёде маҳрум созад, ки ҳангоми бастанӣ шартнома дар назар дошт.

3. Ҳангоми яктарафа рад намудани иҷроӣ пурра ё қисмани шартнома, агар чунин радро қонун ё созишномаи тарафҳо иҷозат диҳад, шартнома мувофиқан бекор ё тағйирдодашуда ба ҳисоб меравад.

Моддаи 483. Тағйир додан ва бекор кардани шартнома ҳангоми ба таври назаррас тағйир ёфтани ҳолат

1. Агар дар шартнома тартиби дигаре пешбинӣ нагардида бошад ва ё аз моҳияти он барнаояд тағйир ёфтани ҳолат, ки тарафҳо ҳангоми бастанӣ шартнома онро ба инобат гирифта буданд, барои тағйир додан ё бекор кардани он асос буда метавонад.

Тағйир ёфтани ҳолат ҳангоме ба таври назаррас эътироф карда мешавад, ки агар тарафҳо чунин тағйир ёфтани ҳолатро оқилона пешбинӣ карда бошанд, умуман шартнома намебастанд ё он бо шартҳои то андозае дигар ба имзо мерасид.

2. Агар тарафҳо дар мавриди ба ҳолати ба таври назаррас тағйирёфта мутобиқ гардонидани шартнома ё бекор кардани он ба мувофиқа нарасида бошанд, вайро суд бо асосҳои пешбиниамудаи қисми 4 ҳамин модда бекор карда, тибқи талаби тарафи манфиатдор ҳамзамон бо шартҳои зайл тағйир дода метавонад:

а) агар дар лаҳзаи бастанӣ шартнома тарафҳо онро ба асос гирифта бошанд, ки чунин тағйир ёфтани ҳолат ба миён намеояд;

б) агар ҳолат бо сабабҳои тағйир ёфта бошад, ки тарафи манфиатдор пас аз рух додани онро ба ҳадди ғамхорӣ ва эҳтиёткорӣ, ки аз талаби шартнома ва шартҳои аҳдҳо бармеоянд бартараф карда наметавонист;

в) агар иҷрои шартнома бидуни тағйир додани шарт таносубӣ ба шартнома мувофиқи манфиати молу мулкӣ байни тарафҳоро то андозае вайрон кунад ва ба тарафи манфиатдор он қадар зиёне расонад, ки аз манфиати қалоне, ки ҳақ дошт ҳангоми бастанӣ шартнома ба он умед бандад, маҳрум шуда метавонист (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*);

г) агар аз анъанаҳои аҳдҳои қорӣ ё моҳияти шартнома барнаояд, ки таваккали тағйир ёфтани ҳолат ба зиммаи тарафи манфиатдор аст.

3. Ҳангоми бекор кардани бинобар чиддан тағйир ёфтани он суд бо талаби ҳар кадоме аз тарафҳо оқибати бекор кардани шартномаро бо назардошти тақсими одилонаи хароҷоти иҷрои ин шартнома масраф шудааст, муайян мекунад.

4. Бекор кардани шартнома аз сабаби ба таври назаррас тағйир ёфтани ҳолат танҳо бо қарори суд, дар ҳолатҳои мустасно, ҳангоме, ки бекор кардани шартнома ба манфиатҳои ҷамъиятӣ муҳолиф аст ё ба тарафҳо зиёне ворид мекунад, ки аз хароҷоти баъди тағйир додани шартҳо аз ҷониби суд барои иҷрои шартнома зарурӣ хеле зиёд аст, иҷозат дода мешавад.

Моддаи 484. Тартиби тағйир додан ва бекор кардани шартнома

1. Агар аз қонун, дигар санади ҳуқуқӣ, шартнома ё анъанаҳои аҳдҳои қорӣ тартиби дигаре барнаояд, созишномаи тағйир додан ё бекор кардани шартнома, ба ҳамон шакле ки шартнома дорад, сурат мегирад (*Қонуни ҚТ аз 12.05.2007 № № 247*).

2. Тараф талаби тағйир додан ё бекор кардани шартномаро танҳо баъди гирифтани раддияи тарафи дигар оиди тағйир додан ё бекор кардани шартнома ё дар мӯҳлати дар пешниҳод ё дар қонун ва ё дар шартнома муайяншуда нагирифтани ҷавоб ва дар сурати набудани он дар муддати сӣ рӯз ба суд арз карда метавонад.

Моддаи 485. Оқибати тағйир додан ё бекор кардани шартнома

1. Ҳангоми тағйир додани шартнома ўхдадории тарафҳо дар шакли тағйирёфта нигоҳ дошта мешавад.

2. Ҳангоми бекор кардани шартнома ўхдадории тарафҳо қатъ мегардад.

3. Агар аз созишнома ё моҳияти тағйир додани шартнома тартиби дигаре барнаояд, дар ҳолати тағйир додан ё бекор кардани шартнома ўхдадорӣ аз рӯзи бастании созишномаи тарафҳо дар мавриди тағйир додан ё бекор кардани шартнома, ва ҳангоми тағйир додан ё бекор кардани шартнома тибқи тартиби судӣ бошад, аз рӯзи эътибори қонунӣ пайдо кардани қарори суд дар бораи тағйир додан ё бекор кардани шартнома тағйирёфта ё бекоркардашуда ба ҳисоб меравад.

4. Агар дар қонун ё созишномаи тарафҳо тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад, тарафҳо ҳақ надоранд баргардонидани чизеро, ки онҳо мутобиқи ўхдадорӣ то рӯзи тағйир додан ё бекор кардани шартнома анҷом додаанд, талаб намоянд.

5. Агар аз ҷониби яке аз тарафҳо ба таври назаррас вайрон кардани шартнома барои тағйир додан ё бекор кардани шартнома асос шуда бошад, тарафи дигар ҳақ дорад товони зиёни аз тағйир додан ё бекор кардани шартнома расидаро талаб намояд.

Моддаи 486. Ҳолатҳои тағйир додан ва бекор кардани шартнома мутобиқи аризаи яке аз тарафҳо

1. Шартномаро мутобиқи аризаи яке аз тарафҳо танҳо дар ҳолатҳои зайл тағйир додан ё бекор кардан мумкин аст:

а) агар иҷрои шартнома имконнопазир бошад (моддаи 448 ҳамин Кодекс);

б) аз ҷониби тарафи дигар вайрон кардани шартҳои пешбиниамудаи қонунҳо ё шартнома дар мавриди сифат, мӯҳлати иҷро ва дигар шартҳо;

в) агар тарафи дигар тибқи тартиби муқарраргардида муфлис эътироф шуда бошад;

г) агар санади мақомоти давлатӣ, ки дар асоси он шартнома баста шуда буд, тағйир дода ё бекор карда шуда бошад;

д) дар ҳолатҳои дигари пешбиниамудаи қонунҳо ё шартнома.

2. Дар сурати яктарафа тағйир додан ё бекор кардани шартнома як тараф бояд тарафи дигарро на дертар аз як моҳ пешакӣ огоҳ созад.

Моддаи 487. Дароз кардани мӯҳлати амали шартнома

Тарафҳо ҳақ доранд амали шартномаро ба мӯҳлати нав дароз кунанд. Мӯҳлати амали шартнома тибқи қоидаҳои моддаҳои 472-473 ҳамин Кодекс дароз карда мешавад.

ҚОНУНИ ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН

Дар бораи қабул кардани қисми якуми Кодекси граждании Ҷумҳурии Тоҷикистон

Моддаи 1. Қисми якуми Кодекси граждании Ҷумҳурии Тоҷикистон қабул карда шавад.

Моддаи 2. Аз 1 январи соли 2000 аз эътибор соқит доништа шаванд:

- фасли якум "Қоидаҳои умумӣ", фасли дуум "Ҳуқуқи моликият", зерфасли 1 "Қоидаҳои умумӣ дар бораи ӯҳдадорихо"-и фасли сеюми "Ҳуқуқи ӯҳдадорӣ"-и Кодекси граждании Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки бо Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 28 декабри соли 1963 "Дар бораи тасдиқ кардани Кодекси граждании Ҷумҳурии Тоҷикистон" ва Қонунҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки мувофиқи онҳо ба фаслҳои ишорашудаи Кодекси граждании Ҷумҳурии Тоҷикистон тағйироту иловаҳо ворид карда шудаанд;

- Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 14 декабри соли 1996 "Дар бораи моликият дар Ҷумҳурии Тоҷикистон" (Ахбори Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон 1996, № 24, моддаи 412);

- Қарори Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 14 декабри соли 1996 "Оиди мавриди амал қарор додани Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон "Дар бораи моликият дар Ҷумҳурии Тоҷикистон" (Ахбори Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон 1996, № 24, моддаи 413);

- Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 23 декабри соли 1991 "Дар бораи фаъолияти соҳибкорӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон" (Ахбори Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон, 1992, № 4, моддаи 37) ва Қонунҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки мувофиқи онҳо ба ин Қонун тағйироту иловаҳо ворид карда шудаанд;

- Қарори Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 23 декабри соли 1991 "Дар хусуси амалӣ гардонидани Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон "Дар бораи фаъолияти соҳибкорӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон" (Ахбори Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон, 1992, № 4, моддаи 38);

- Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 25 июни соли 1993 "Дар бораи корхонаҳо" (Ахбори Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон, 1993, № 14, моддаи 279) ва Қонунҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки мувофиқи онҳо ба ин Қонун тағйироту иловаҳо ворид карда шудаанд;

- Қарори Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 25 июни соли 1993 "Дар хусуси ба мавқеи иҷро гузоштани Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон "Дар бораи корхонаҳо" (Ахбори Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон, 1993, № 14, моддаи 280).

Моддаи 3. То мутобиқ гардонидани қонунҳо ва дигар асноди ҳуқуқии дар қаламрави Ҷумҳурии Тоҷикистон амалкунанда бо қисми якуми Кодекси гражданий, қонунҳо ва дигар асноди ҳуқуқии Ҷумҳурии Тоҷикистон то даме истифода бурда мешаванд, ки онҳо хилофи қисми якуми Кодекси граждании Ҷумҳурии Тоҷикистон набошанд.

Моддаи 4. Қисми якуми Кодекси граждании Ҷумҳурии Тоҷикистон нисбат ба муносибатҳои ҳуқуқи гражданий, ки баъди мавриди амал қарор додани он ба вуҷуд омадааст, истифода бурда мешавад.

Аз рӯи муносибатҳои ҳуқуқи гражданий, ки то мавриди амал қарор додани он ба вуҷуд омадааст, қисми якуми Кодекси граждании Ҷумҳурии Тоҷикистон

нисбат ба он ҳуқуқ ва вазифаҳо истифода бурда мешавад, ки онҳо баъди мавриди амал қарор додани он ба вучуд меоянд.

Моддаи 5. Аз рӯзи мавриди амал қарор додани қисми якуми Кодекси граждании Ҷумҳурии Тоҷикистон ташкилотҳои тичоратӣ танҳо дар он шаклҳои ташкилӣ-ҳуқуқӣ таъсис ёфта метавонанд, ки барои онҳо Кодекси мазкур пешбинӣ намудааст.

Таъсиси ашхоси ҳуқуқӣ баъди интишори расмӣ қисми якуми Кодекси граждании Ҷумҳурии Тоҷикистон бо тартибе, ки ҳамин Кодекс пешбинӣ намудааст, амалӣ мегардад.

Моддаи 6. Асноди таъсисии корхонаҳо сарфи назар аз шакли моликият бояд то 1 июли соли 2000 бо меъёрҳои қисми якуми Кодекси граждании Ҷумҳурии Тоҷикистон мутобиқ гардонида шаванд.

Корхонаҳо сарфи назар аз шакли моликият аз пардохти бочи бақайдгирӣ дар мавриди қайди тағйироти мақоми ҳуқуқии онҳо вобаста ба мутобиқ гардонидани он бо меъёрҳои қисми якуми Кодекси граждании Ҷумҳурии Тоҷикистон озод карда мешаванд.

Моддаи 7. То мавриди амал қарор додани қонун дар бораи бақайдгирии ашхоси ҳуқуқӣ ва қонун дар бораи бақайдгирии ҳуқуқҳо ба амволи ғайриманқул ва аҳдҳо бо онҳо тартиби амалкунандаи бақайдгирии ашхоси ҳуқуқӣ ва бақайдгирии амволи ғайриманқул ва аҳдҳо бо онҳо истифода бурда мешавад.

Моддаи 8. Меъёрҳои Кодекс дар бораи асосҳо ва оқибатҳои ғайривоқеӣ будани аҳдҳо нисбат ба аҳдҳои татбиқ мегарданд, ки талабот дар бораи безътибор доништан ва безътибор будани оқибатҳои онҳоро суд сарфи назар аз вақти содир шудани аҳдҳои дахлдор, баъди 1 январи соли 2000 баррасӣ менамояд.

Моддаи 9. Мӯҳлати бо қисми якуми Кодекси граждании Ҷумҳурии Тоҷикистон муқарраршудаи мӯҳлати даъво нисбат ба он даъвоҳое татбиқ мегарданд, ки мӯҳлати изҳори онҳо, ки бо қонунгузори қаблан амалкунанда пешбинӣ шудааст, то 1 январи соли 2000 ба охир нарасидаанд.

Моддаи 10. Хусусияти таъсис ва фаъолияти кооперативҳои кишоварзӣ (истехсолӣ, коркард, хизматгузори истеҳсолкунандагони хоҷагии қишлоқ) бо Қонун дар бораи кооператсияи кишоварзӣ муайян карда мешаванд.

Президенти

Ҷумҳурии Тоҷикистон

Э.Раҳмонов

ш.Душанбе, 30 июни соли 1999 № 802

ҚАРОРИ МАҶЛИСИ ОЛИИ ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН

Оиди мавриди амал қарор додани қисми якуми Кодекси граждании Ҷумҳурии Тоҷикистон

Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон қарор мекунад:

1. Қисми якуми Кодекси граждании Ҷумҳурии Тоҷикистон баъди интишори расмӣ аз 1 январи соли 2000-ум мавриди амал қарор дода шавад.

2. Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон дар мӯҳлати шаш моҳ аз рӯзи мавриди амал қарор додани қисми якуми Кодекси граждании Ҷумҳурии Тоҷикистон:

- қарорҳои худро ба қисми якуми Кодекси граждании Ҷумҳурии Тоҷикистон мутобиқ намояд;

- дар бораи бо қисми якуми Кодекси граждании Ҷумҳурии Тоҷикистон мутобиқ гардонидани қонунгузори Ҷумҳурии Тоҷикистон пешниҳод манзур кунад.

Раиси

Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон

ш.Душанбе, 30 июни соли 1999 № 803

С.Раҷабов